

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
แก้วหน้าม้าสู่พัทธร้อสุระ: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่
ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย
From Kaew Na Ma to Pak A-soon: The Creative Perpetuation and
Meaning Creation in Contemporary Thai Society

จุฑามาศ ศรีระชา

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย เงินรายได้ส่วนงาน มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
2568

สัญญาเลขที่ Huso10/2567

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แก้วหน้าม้าสู่พัทธร้อสูร: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่

ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

From Kaew Na Ma to Pak A-soon: The Creative Perpetuation and
Meaning Creation in Contemporary Thai Society

จุฑามาศ ศรีระชา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ และเพื่อศึกษาการสร้างควมหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2562 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา และนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ ผู้เขียนคือ สุชาคริยา พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2556 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มายดรีม งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสารและเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ในส่วนของการศึกษาพฤติกรรมการสืบสรรค์เรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ ผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” ของ สุวรรณา ค้อยเอี่ยม (2561) และการศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ” : การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ของ ต่อพงศ์ เชื้ออุ้น (2565) และการศึกษาการสร้างควมหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ ผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างควมหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” ของ ณัฐ สุขสมัย (2551) และการศึกษาเรื่อง “การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545-2554” ของ สุภาสิณี คุ่มไพร (2557)

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาพฤติกรรมการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ พบทั้งหมด 7 กลวิธี ได้แก่ 1. การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่ 2. การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ 3. การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ 4. การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน 5. การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ 6. การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ และ 7. การนำอณูภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ จากการศึกษาพฤติกรรมการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ แสดงให้เห็นคุณค่าของตัวบทต้นทางที่เป็นรากฐานสำคัญ อันทำให้เกิดพลวัตของการสืบทอดผลงานวรรณกรรมจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันและสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมร่วมสมัยที่ทรงคุณค่า ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าแนวคิดในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นวรรณกรรมในยุคเก่าไม่ใช่แนวคิดที่ล้าสมัย แต่สามารถนำกลับมาสืบสรรค์และเป็นแนวคิดที่มีความร่วมสมัยกับวรรณกรรมในยุคปัจจุบันได้

ด้านการศึกษการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อสูร พบทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่ 1. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน 2. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง 3. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม และ 4. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ จากการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อสูร แสดงให้เห็นกระบวนการสร้างความหมายใหม่ที่สอดคล้องกับค่านิยมของผู้คนในปัจจุบัน ทั้งยังแสดงให้เห็นโลกทัศน์ ตลอดจนปัจจัยและเงื่อนไขของสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม อันเป็นการสร้างความบันเทิงและเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการแสดงพลังของวรรณกรรมต้นฉบับที่เป็นรากฐานอันดีซึ่งช่วยเอื้อต่อการนำมาต่อยอดหรือขยายความในงานวรรณกรรมร่วมสมัยต่อไปอย่างไม่รู้จบ

คำสำคัญ: แก้วหน้าม้า, พักร้อสูร, การสืบสรรค์, การสร้างความหมายใหม่, บริบทสังคมไทยร่วมสมัย

ABSTRACT

This research aims to examine creative perpetuation method in the novel named *Pak A-Soon* based on *Kaew Na Ma* playscript and to analyze meaning creation in the context of Thai contemporary society in *Pak A-Soon*. The data are taken from two sources: the 2nd edition of *Kaew Na Ma* playscript (2019) composed by Prince Bhuvanetra Narintararit published by Sripanya Book and the novel entitled *Pak A-soon* (2013) written by Suchakriya (pseudonym) published by Mydream Publishing. This research is documentary research and the findings are presented in a form of descriptive analysis.

The framework for examining the creative perpetuation in this study is derived from the framework used in Khui-iam's work entitled *Creative Perpetuation of Thai Classic Literature in Pongsakorn's Novels* (2019) and in Chua-Oon's work entitled *The Online Novel Likit Pratana Kaki Kham Phop: Creative Perpetuation and Expression of Opinions about Contemporary Thai Society* (2022). The framework for analyzing meaning creation is derived from Suksamai's study entitled *Reframing the "hero and superhero" in Thai films* (2008) and in Kumpiree's study entitled *The Inheritance of Thai Traditional Literatures and Tales in Thai Young's Literatures That Were Published in Year 2002 to 2011*.

From the examination of creative perpetuation in *Pak A-soon*, seven strategies are found in the process including 1) adaption of plot, 2) adaptation of concept, 3) adaptation of incidents, 4) addition of writer's imagination into the story, 5) adaptation of characterization, 6) adaptation of setting, and 7) adaptation of magical motif. From the findings, it can be evidenced that the original script is valuable and engendering the dynamic in inheriting classic literary works. Also, thematic thoughts presented in *Kaew Na Ma* are contemporary and can be applied in the present literature.

The analysis of meaning creation, causing the change of meaning, reveals four causes of meaning change: the writer, the narration style, the social context, and the duplication. The findings of meaning creation analysis show the adjustment which is in agreement with the changed social values, perspective and factors having influences on

the creation of literature which is a proper tool to entertain the readers. The perpetuation also highlights the power of original literature in reproducing modern literary works.

Keywords: Kaew Na Ma, Pak A-soon, The Creative Perpetuation, Meaning Creation, Contemporary Thai Society

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัย เงินรายได้ส่วนงาน มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เลขที่สัญญา Huso10/2567

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างหลายท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ เวศร์ภาดา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตตภา สารพัดนึก ไชยปัญญา รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม และคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่าน

ขอกราบขอบพระคุณพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา และยาย ผู้เป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจ กำลังใจในการทำงานวิจัย ขอขอบใจนายจิรศักดิ์ นายณัฐพล และนายณัฐวุฒิ ศรีระชา น้องชายทั้งสามคนที่คอยส่งแรงใจและสนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา และขอขอบคุณจำเอนกป้องเกียรติ ยอดอยู่ดี ที่คอยส่งแรงใจ และให้ความช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ

ขอขอบคุณ สุชาคริยา ผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่องพักรตรอสูร ที่สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมร่วมสมัยอันทรงคุณค่า และอนุญาตให้นำนวนิยายเรื่องพักรตรอสูรมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุณยทริกา ขุนวิมล ที่ให้คำแนะนำในการค้นคว้าเอกสารงานวรรณกรรม

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนโครงการวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พักรตรอสูร: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมประเภทงบประมาณเงินอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้ส่วนงาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเจ้าหน้าที่สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดส่งเอกสารและหนังสือต่าง ๆ รวมถึงขอขอบคุณบุคคลรอบข้างอีกหลายท่านซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด

จุฑามาศ ศรีระชา

2568

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	๗
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	12
ขอบเขตของการวิจัย.....	12
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	13
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	14
วิธีดำเนินการวิจัย.....	15
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นวรรณกรรมของไทย.....	17
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายใหม่.....	28
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณกรรม.....	30
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องแก้วหน้าม้า.....	42
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องพักรบสุร.....	43
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 กลวิธีการสืบสรรคบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักรตรอสูร.....	53
การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่.....	54
การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่.....	75
การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่.....	92
การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของ ผู้เขียน.....	107
การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่.....	118
การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่.....	157
การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่.....	171
4 การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักรตรอสูร.....	185
การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน.....	186
การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง.....	189
การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม.....	214
การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ.....	248
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	265
สรุปผลการวิจัย.....	266
อภิปรายผล.....	281
ข้อเสนอแนะ.....	288
บรรณานุกรม.....	289

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พัทธร้อสุร: การสืบสรรค์และการสร้าง ความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย”	11
2 กลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร.....	182
3 ผังภูมิของกลอนบทละคร.....	190
4 ผังภูมิของโคลงสี่สุภาพ.....	193
5 การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร.....	263
6 การสืบสรรค์โครงเรื่องบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร.....	282

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงวชิรญาณธรณรินทรฤทธิ์ เป็นบทละครนอก ที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน มีเรื่องราวเกี่ยวกับการผจญภัย เหตุการณ์มหัศจรรย์ ของวิเศษ ตลอดจนการสร้างบทบาทของตัวละครเอกหญิงคือนางแก้วหน้าม้าหรือนางมณี ให้มีความโดดเด่นแตกต่างจากตัวละครเอกหญิงในเรื่องอื่น นางแก้วหน้าม้าเป็นตัวละครที่มีใบหน้าเหมือนม้า แต่มีความเก่งกล้า เฉลียวฉลาด เชี่ยวชาญด้านการศึกสงคราม อดทน และกล้าแสดงออกในเรื่องของความรัก ดังที่ ปรามินทร์ เครือทอง (2558, หน้า 210) กล่าวว่า

แก้วหน้าม้านับเป็นบทละครนอกที่มีโครงเรื่องแปลกแหวกแนวอีกเรื่องหนึ่งในยุคเดียวกันนี้ ที่ได้สร้าง “นางเอกนอกกรอบ” ขึ้นมา คือให้เกิดมาอัปลักษณ์อย่างสุดประมาณ ไม่ร้อร่อนอ่อนแอ เอวบางร่างน้อยเหมือนนางเอกในเรื่องอื่น ๆ และยังเพิ่มบท “นักรบหญิง” ให้เป็นพิเศษอีกด้วย

อย่างไรก็ดี นางแก้วหน้าม้าแม้รูปชั่วตัวดำ แต่ก็ได้รับการชดเชยด้วยไหวพริบสติปัญญา ความทะเยอทะยาน ความอดทน และอิทธิฤทธิ์จากผู้วิเศษ ทำให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต้นเหตุมาจากรูปลักษณ์ของตัวเองและความไม่เอาไหนของ “พระเอก” ได้อย่างไม่ยากเย็นนัก

ด้วยจุดเด่นของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้างดงาม จึงทำให้บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าแพร่หลายและสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ดังที่ พลอย หอพระสมุด (2534, หน้า 43-45 อ้างถึงใน อัครวิทย์ เรื่องรอง 2539, หน้า 1-2) กล่าวถึงที่มาของเรื่องแก้วหน้าม้านี้ว่า “วรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าเป็นที่รู้จักในฐานะนาฏกรรมทั้งในรูปแบบของละครชาตรี ละครนอก ลิเก หมอลำ หนังตะลุง และละครโทรทัศน์ประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ แก้วหน้าม้าในรูปของละครนอกนั้นเริ่มมีการแสดงตั้งแต่สมัยใดยังไม่มีหลักฐานแน่ชัด เพียงแต่สันนิษฐานกันว่าอาจมีการแสดงตั้งแต่สมัยอยุธยา อย่างไรก็ตาม บทละครเรื่องแก้วหน้าม้าพระนิพนธ์ในกรมหลวงวชิรญาณธรณรินทรฤทธิ์ แสดงให้เห็นว่ามีการแสดงละครนอกเรื่องนี้ขึ้นแล้วในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ช่วงรัชกาลที่ 3-4 ต่อจากนั้นได้มีผู้นำละครเรื่องนี้มาแสดงตามโรงละคร

ต่าง ๆ ในช่วง ร.ศ. 116” ในส่วนวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า นั้นปรากฏทั้งในรูปแบบนิทานร้อยแก้ว และร้อยกรองหลายสำนวน ดังที่ อัครวิทย์ เรืองรอง (2539, หน้า 2-3) ได้สำรวจข้อมูลวรรณกรรมเรื่อง แก้วหน้าม้า ความว่า

วรรณกรรมเรื่องนี้ใช้ชื่อแก้วหน้าม้าและชื่ออื่นปรากฏในรูปแบบของนิทานร้อยแก้ว และร้อยกรอง ที่เป็นร้อยกรอง ได้แก่ บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวง ภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ กลอนบทละครเรื่องพินทอง ปรากฏเป็นต้นฉบับหนังสือสมุดไทย ในหอสมุดแห่งชาติ นิทานคำกลอนเรื่องแก้วหน้าม้า สำนวนนายบุษย์ ซึ่งมีทั้งหมด 40 เล่ม นิทานภาคอีสาน คำกลอนเรื่องแก้วหน้าม้า สำนวน อ.กวีวงศ์ นิทานเรื่องแก้วหน้าม้า ฉบับ หอสมุดแห่งชาติประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่มีเนื้อหา อนุภาคแนวคิด และลักษณะของตัวละคร คล้ายคลึงกับเรื่องแก้วหน้าม้าอีก 2 สำนวน คือ เรื่อง ปิ่นทองกลอนสวด ปรากฏเป็นต้นฉบับหนังสือสมุดไทย หมู่กลอนสวด ในหอพระสมุดแห่งชาติ และเรื่องสัปดนคำกาพย์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกของภาคใต้

ในปัจจุบันพบว่า เรื่องแก้วหน้าม้ายังคงมีการสืบทอดและสรรค์สร้างในรูปแบบงานวรรณกรรม ที่หลากหลายซึ่งเป็นการขยายวงกว้างให้เข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่รับสารจากสื่อต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น เช่น ละคร โทรทัศน์ ละครเวที การ์ตูน หนังสือนิทาน และนวนิยาย โดยการนำเสนอเนื้อหาเรื่องแก้วหน้าม้า นั้นมีทั้ง การนำเสนอเรื่องราวตามต้นฉบับตั้งแต่ต้นจนจบ หรือการเพิ่มเติมเนื้อหาจากต้นฉบับเพื่อเพิ่มความสนุกสนานและเหมาะสมกับสื่อที่ใช้ในการนำเสนอ ตลอดจนการนำเพียงเนื้อหาบางส่วนมาเป็นเค้าโครงเรื่องและสรรค์สร้างเนื้อหาขึ้นมาใหม่ ซึ่งกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่กล่าวมานั้นล้วนเป็น การสืบทอดและสรรค์สร้างเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่งานวรรณกรรมร่วมสมัย ซึ่งเรียกการสืบทอดและ สรรค์สร้างนี้ว่าเป็น “การสืบสรรค์” ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2553, หน้า 8-9) ได้กล่าวถึงการสืบสรรค์ จากวรรณคดีต้นฉบับไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่ ความว่า

วรรณคดีแบบฉบับแทบทุกเรื่องสามารถศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดของตัวบทซ้ำแล้ว ซ้ำอีก ราวกับเป็นเหมืองแร่ที่ขุดพบแร่ธาตุอันมีค่าได้ไม่รู้จักหมด.....นักเขียนรุ่นใหม่อาจตีความ วรรณคดีโบราณแล้วสร้างสรรค์เป็นผลงานชิ้นใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่.....ลักษณะ ของการนำวรรณคดีเก่ามาสร้างชิ้นใหม่ โดยใช้รูปแบบใหม่ หรือโดยการตีความใหม่เช่นนี้ เรียกกันว่าเป็น การสืบสรรค์ (creative perpetuation) เพราะมีลักษณะของการสืบทอด

ของเดิมและการสร้างสรรค์ใหม่ไปพร้อมกัน อันแสดงถึงความเป็นพลวัตของวรรณคดี และ ความเป็นอมตะของวรรณคดีที่ไม่มีวันตายไปจากความทรงจำ หากแปรรูป แปลงรูป หรือ สร้างสรรค์ใหม่ได้เสมอ

นอกจากนี้ นิติยา แก้วคัลนา (2556, หน้า 1) ยังได้ให้คำนิยาม “การสืบสรรค์” ที่สอดคล้องกับ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ความว่า “การสืบสรรค์ในที่นี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า creative perpetuation หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งไม่ใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดคำมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีตหรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว” ทั้งนี้ในแวดวงการศึกษาทางวรรณกรรมไทยนั้นพบว่า การสืบสรรค์วรรณกรรมต้นฉบับไปยังวรรณกรรมร่วมสมัยมีอย่างแพร่หลายและเป็นที่นิยมอย่างมากในกลุ่มผู้อ่าน โดยเฉพาะการสืบสรรค์จากวรรณกรรมต้นฉบับไปเป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยาย

การสืบสรรค์จากวรรณกรรมต้นฉบับไปเป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยาย พบว่ามีนักเขียนนามว่า สุชาคริยา ได้นำเสนอนวนิยายที่มีการสืบสรรค์จากวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าไปเป็นนวนิยายเรื่อง พักตร์อสูรไว้อย่างน่าสนใจ โดย สุชาคริยา มีผลงานนวนิยายทั้งในรูปแบบนวนิยายออนไลน์และนวนิยายที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มทั้งหมดกว่า 20 เรื่อง นวนิยายส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวโรมานซ์ แฟนตาซี การข้ามภพชาติ ฯลฯ ผลงานนวนิยายที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้อ่าน เช่น สาปหฤหรรษ์ สารัตถะรัก ปฐภูมิภักดิ์ (ทักษิณ-อะเวรา) ไชคี (Psyche) เมื่อตัวร้ายในนิยายโผล่มาในชีวิตจริงของฉัน และพักตร์อสูร

กล่าวถึงนวนิยายเรื่อง “พักตร์อสูร” ของ สุชาคริยา ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2556 นวนิยายเรื่องพักตร์อสูรมีต้นแบบและได้รับแรงบันดาลใจมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ดังที่ สุชาคริยา (2556, หน้า คำนำสำนักพิมพ์) ได้กล่าวว่า “บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า วรรณคดีพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงศาเจตนาทรนรินทรฤทธิ พระราชโอรสลำดับที่ 35 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับเจ้าจอมมารดาศิลา ซึ่งได้พระนิพนธ์ขึ้นในสมัยล้านเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 อันเป็นต้นแบบและเป็นแรงบันดาลใจของนวนิยายเรื่องพักตร์อสูร” นอกจาก สุชาคริยา จะมีต้นแบบและได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าแล้วนั้น เธอยังตั้งข้อสังเกตจากการที่ได้อ่านบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ดังที่ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการเขียนนวนิยายเรื่องพักตร์อสูร ความว่า

เหตุผลหลักที่ผลักดันให้เขียนพักรบสู้รักด้วยความรักในวรรณคดีไทย รักนิทานพื้นบ้านของไทยที่หาได้ง่าย อ่านมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ มีความสนุก ผ่องแผ้วใจดี ๆ มากมาย แต่ในวรรณคดีเรื่องหนึ่ง แก้วหน้าม้า เป็นวรรณคดีที่ผู้เขียนจดจำได้แม่นยำนัก คือมีพระเอกแย่งที่สุดในบรรดาวรรณคดีทั้งหลายทั้งปวง

ในโลกความเป็นจริงต้องยอมรับว่าคนเช่นพระปิ่นทองคงหาได้ไม่ยาก มีให้เห็นอยู่ไม่น้อย แต่ในใจของสุชาคริยามักมีคำถามเสมอตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้อ่านแก้วหน้าม้า และเป็นทุกครั้งที่ได้อ่านเสมอ ‘พระปิ่นทองทำตัวแย่งขนาดนี้ เป็นเจ้าชาย และต่อมาเป็นกษัตริย์ได้อย่างไรกัน ทำตัวไม่สมศักดิ์ศรีเสียนี้กระไร’ แต่นั่นก็เป็นเพียงความคิด เป็นเพียงความสงสัยของเด็กคนหนึ่งที่ได้อ่าน กระทั่งสุชาคริยาเติบโตและมีโอกาสได้เขียน จึงอยากเขียนถึงพระปิ่นทองในอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นเหรียญอีกด้านที่สมกับเป็นขัตติยชาติศรีผู้ทรงธรรม เป็นผู้ปกครองที่ดี ในวันนี้จึงมีตัวละครชื่อ ‘พระจุฑามณีมาศ’ ปรากฏขึ้นมา

และตัวละครสำคัญอีกหนึ่งในเรื่องคือ ‘แก้วมณี’ หรือ ‘มณีรัตนา’ เธอเป็นผู้หญิงอย่างไรกันแน่ ความรักแบบใดที่ทำให้ยินยอมได้ถึงขนาดนั้นกับผู้ชายแย่ง ๆ คนหนึ่ง ผู้หญิงคนนี้มีคุณสมบัติเช่นไรจึงคู่ควร เลือดค่า เหมาะสมกับตำแหน่งอันสูงส่งของบ้านเมืองได้ ผู้เขียนคิดในใจเสมอว่าคงไม่ใช่เพียงเพราะมีฤทัยให้ความช่วยเหลือ มีอิทธิพลกับเรือเหาะเป็นอุปกรณ์เสริมตัวละครตัวนี้ต้องมีดี แต่ควรจะมีควมดีในแบบใดจึงน่าจะถูกต้องและเป็นไปได้ ‘ความดีความเป็นเลิศ ความยิ่งใหญ่ ผู้หญิงที่ต่อสู้ ยืนหยัดด้วยหัวใจอันแข็งแกร่ง จนเป็นที่กล่าวขาน’ คนใกล้ชิดผู้เขียนได้นิยามคำนี้ขึ้นมา แก้วมณีหรือมณีรัตนนางเอกของเรื่องแก้วหน้าม้าจึงถูกกลั่นออกมาในรูปแบบใหม่ทางความคิดของผู้เขียนซึ่งก็คือ ‘อุษามันตราหรือเพชรน้ำค้าง’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า คำนำสำนักพิมพ์)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรัก ความประทับใจของ สุชาคริยา ที่มีต่อนิทานพื้นบ้านเรื่องแก้วหน้าม้า และการตั้งข้อสังเกตถึงลักษณะนิสัยของตัวละครอันน่าขบคิดว่าเหตุใดตัวละครจึงได้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเช่นนั้น ในขณะที่เดียวกัน สุชาคริยา ก็ได้มีความมุ่งหมายที่ต้องการจะนำเสนอเนื้อหาในมุมมองใหม่ ด้วยการตีความให้ตัวละครมีพฤติกรรมที่แตกต่างออกไปจากบทละครนอกต้นฉบับ

อย่างไรก็ตาม แม้ สุชาครียา จะสรรค์สร้างนวนิยายเรื่องพัศตรอสู่จากการตีความหมายใหม่ แต่ก็ยังคงเห็นร่องรอยการสืบทอดเนื้อหาที่มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ทั้งในประเด็นโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง เหตุการณ์ ตัวละคร ของวิเศษ ฉากและบรรยากาศ ฯลฯ ดังเห็นได้จากการนำลักษณะของ ตัวละครจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดและปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัศตรอสู่ โดยใน บทละครนอกได้กล่าวถึงลักษณะของนางแก้วหน้าม้า ความว่า

บัดนั้น	นางแก้วสัปดนคนไพร่
หน้าตาเหมือนม้ามโนมัย	เชื่องใจที่สุดบุตρυายตา
นางเป็นสาวศรีไม่มีผิว	หน้าเป็นเล่นตัวหนักหนา
เห็นว่าตกลงตรงท้องนา	จึงเอามาซ่อนไว้ในเรือน
เอาผ้าปกคลุมหุ้มไว้	มิให้ใครรู้กระแสร่งเงื่อน
แก่งดำนินเดินเลยเฉยเชื่อน	บิดเบียนบังบานทวารไว้

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 17)

จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ายกกล่าว เป็นบทละครในช่วงตอนต้นของเรื่องที่บรรยายถึง ตัวละครนางแก้วหน้าม้า โดยใช้คำว่า “หน้าตาเหมือนม้ามโนมัย” “สัปดนคนไพร่” แสดงให้เห็นว่า ตัวละครเอกหญิงของเรื่องมีหน้าตาเหมือนม้าที่ผิดแผกไปจากผู้คนทั่วไป โดยตามขนบการแต่งวรรณกรรม มักสร้างให้ตัวละครเอกหญิงมีความงามทั้งภายนอกและภายใน เช่น รูปโฉมงดงาม กิริยามารยาทเรียบร้อย อ่อนหวาน มีสติปัญญาชาญฉลาด ฯลฯ แต่ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้านั้น ตัวละครเอกหญิงกลับมี ลักษณะที่แหวกขนบการประพันธ์ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมเรื่องอื่น อันเป็นเหตุให้ตัวละครเอกชายคือ พระพินทอง เจ้าชายแห่งกรุงมิถิลา แสดงความรังเกียจนางแก้วหน้าม้าที่มีใบหน้าอัปลักษณ์ จึงกล่าว คำบริภาษนาง ความว่า

เมื่อนั้น	พระพินทองร้องขัดตรัสว่า
ทุกอิจโรไว้หน้าตา	ดำว่าจะไม่เจ็บเท่าเล็บมือ
น่าซึ้งนึ่งเปียดเกลียดจريت	กวนจิตรำไปอย่างไรหรือ
ว่าพลางฮึดฮัดปิดมือ	แย่งยื้อฉุดคร่ากว่าไร
ดูดูตั้งดื้อถือดี	ทุกอ๊แพศยาหน้าไพร่
ดูหมิ่นถิ่นแกลสน่าแค้นใจ	พระผลักพลัดตกไปทันทีฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 42)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงตอนที่พระพินทองกล่าวบริภาษนางแก้วหน้าม้าด้วยคำว่า “อิจังไร” “อ๊แพศยา” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับและเกลียดชังนางแก้วหน้าม้าอย่างถึงที่สุด อย่างไรก็ตาม แม้ภายนอกนางแก้วหน้าม้าจะมีรูปโฉมอัปลักษณ์ แต่เนื้อแท้แล้วนางเป็นหญิงที่มีรูปร่างสวยงาม และช่วยเหลือพระพินทองให้รอดพ้นจากภยันตรายได้ทุกครั้ง ถึงแม้ว่าจะถูกพระพินทองว่ากล่าวอย่างไร นางก็ยังคงยึดมั่นในความรักที่มีต่อพระพินทองแต่เพียงผู้เดียว จากลักษณะของนางแก้วหน้าม้าที่กล่าวมานั้นได้มีการสืบทอดไปยังนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร ซึ่ง สุชาคริยา ได้นำลักษณะของนางแก้วหน้าม้ามาสืบทอดและปรับใช้ในตัวละคร “อุษามันตรา” โดยสรรค์สร้างเนื้อเรื่องให้ “เพชรน้ำค้าง” ข้ามภพไปอยู่ในร่างของ “อุษามันตรา” ตัวละคร “เพชรน้ำค้าง” ในภพปัจจุบันเธอมีอาชีพเป็นช่างแต่งหน้าทั้งในและนอกกองถ่าย เธอมีความเชี่ยวชาญและมีฝีมือยอดเยี่ยมในเรื่องการแต่งหน้าเอฟเฟกต์จนได้รับฉายาว่า “หัตถ์พระเจ้า” เมื่อเธอข้ามภพมาอยู่ในร่างของอุษามันตราซึ่งเป็นบุตรสาวของนายช่างโชติระเส แห่งเมืองมิลิานคร เธอใช้ความรู้เรื่องการแต่งหน้าสร้างใบหน้า “พัทธร้อสุร” ขึ้นมาปกปิดใบหน้าอันงดงามของเธอไว้ เพราะเธอเห็นว่าใบหน้าอันงดงามของเธอน่าจะนำมาสู่ตนเองและครอบครัว ดังความว่า

เวลาผ่านไป แสงอาทิตย์สาดส่องไปทั่วในยามอุษา ตลับเงินบรรจุผงละเอียดหลากสี ถูกหยิบขึ้นแต่งแต้มใบหน้าเมื่อเตรียมการเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว มือเล็กของอุษามันตรา หยิบจับคล่องแคล่วยิ่งนักในสายตาคนมอง และยังแสงสว่างมีมากเท่าไร ก็แทบไม่เห็นเค้าความงามของแม่นายน้อยอุษามันตราคนเดิมที่เคยมี รอยแผลเป็นหวนหวนตั้งแต่หน้าผาก จดคาง ริมฝีปากอิมที่เคยเป็นรูปกระจกกลับมีรอยบากด้านบน เหนือคิ้วซ้ายหรือแม้แต่แก้มก็

เอกเช่นผู้ถูกประทุษร้ายด้วยอาวุธมีคม สีมวล้าหมอง ยากนักที่จะเชื่อว่าทั้งหมดนี้เป็น
การปั้นแต่งทั้งที่ไม่เคยมีมาก่อน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 203)

เนื้อความในนวนิยายดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการสืบสรรค์จากบทละครเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่
นวนิยายเรื่องพัทธรสูรในประเด็นที่ตัวละครเอกหญิงซ่อนความงามไว้ภายใต้ใบหน้าอันอัปลักษณ์ แต่
ใบหน้าที่แท้จริงนั้นเป็นหญิงสาวผู้งดงามเกินหญิงใดจะเทียบเทียมได้ ทั้งยังเป็นผู้ที่มีความชาญฉลาด
พร้อมช่วยเหลือและอยู่เคียงข้างตัวละครเอกชาย ซึ่งเป็นคุณสมบัติของตัวละครเอกหญิงที่เพียบพร้อมไป
ด้วยความงามทั้งภายนอกและภายในจิตใจ

จากการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรสูร แสดงให้เห็นคุณค่า
ของตัวบทต้นทางอันเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งจะทำให้เกิดการสืบทอดผลงานวรรณกรรมจากอดีตมาจนถึง
ปัจจุบัน ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าแนวคิดในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นวรรณกรรมในยุคเก่าไม่ใช่
แนวคิดที่ล้าสมัย แต่สามารถนำกลับมาสืบสรรค์และเป็นแนวคิดที่มีความร่วมสมัยกับวรรณกรรมใน
ยุคปัจจุบันได้ ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นการดำรงคงอยู่ของตัวบทต้นทางควบคู่ไปกับการเกิดผลงาน
วรรณกรรมที่เกิดการตีความและสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ดังในนวนิยายเรื่อง
พัทธรสูรตอนที่พระจุฑาภินิมิตเห็นใบหน้าพัทธรสูรของอุษามันตราในขณะที่เข้าเฝ้าครั้งแรก
ซึ่งใบหน้าของนางอุษามันตรามี “รอยแผลหวิวหะตั้งแต่หน้าผากจดคาง ริมฝีปากอิมที่เคยเป็น
รูปกระจับกลับมีรอยบากด้านบน เหนือคิ้วซ้ายหรือแม้แต่แก้มก็เอกเช่นผู้ถูกประทุษร้ายด้วยอาวุธมีคม
สีผิวคล้ำหมอง...” (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 203) ถึงกระนั้นพระจุฑาภินิมิตก็ยังคงยินดีที่จะหมั้นหมาย
และแต่งตั้งอุษามันตราให้เป็นพระมเหสีแต่เพียงผู้เดียว พระจุฑาภินิมิตจึงกล่าวกับนางอุษามันตรา
ต่อหน้าพระเจ้าวิเทหะและเหล่าเสนาอำมาตย์ ณ อาครวราชาการ ดังความว่า

‘โหมยงใต้โหมยพัทธร	อสูร
พัทธรซ่อนซ่อนเทพพูน	ห่อแก้ว
ล้ำเลิศพัทธรห่อนสุญ	พัทธรจิต
เลอค่าสัตย์ซื่อแคล้ว	ภัยชั่ว เห็นงาม’

“ด้วยหญิงงามมีมากมาย แต่นั้นเพียงรูปกายภายนอก ครั้นล่วงเวลาผ่าน ใบหน้างาม
ย่อมร่วงโรยตามกาลมีอาจผืน ข้าพเจ้ามองผู้ที่จิตใจ มองโฉมงามมากหรือน้อยเพียงใดก็
จิตใจอันจืดจางมากกว่าโฉมภายนอกยิ่งนักและเป็นความงามอมตะ มีอาจมีสิ่งใดทำลายได้แม้กาล
เปลี่ยนผัน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 219)

จากตัวบทในนวนิยายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระจุฑาภรณ์มาศไม่ได้มองอุษามันตราเพียง
รูปกายภายนอกเท่านั้น หากแต่ยังรักและยอมรับอุษามันตราจากความงามภายในจิตใจ แม้อุษามันตราจะ
เป็นเช่นไร พระจุฑาภรณ์มาศก็ยังคงปรารถนาที่จะมีนางเป็นคู่ครองเพียงผู้เดียว ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการ
แสดงให้เห็นถึงการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวละครนอกกับนวนิยายในลักษณะของการโต้ตอบวรรณกรรม
ต้นฉบับ โดย สุชาครিয়া ได้สร้างความหมายใหม่ให้ตัวละครพระจุฑาภรณ์มาศสืบทอดขนบความเป็นวีรบุรุษ
ซึ่งเป็นผู้ที่มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลม มีไหวพริบ รู้จักเจรจา เข้มแข็ง อดทน ตลอดจนเป็นชายหนุ่ม
รูปงาม และมั่นคงในความรัก อันเป็นการสร้างความสมเหตุสมผลให้กับพระจุฑาภรณ์มาศในการเป็น
ผู้สืบทอดบัลลังก์ต่อจากพระเจ้าวิเทหะ เป็นชายชาติทหาร และควรคู่กับอุษามันตราซึ่งเป็นหญิงสาวที่เก่ง
และเพียบพร้อมในทุกด้าน นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพักรตรอสูรยังปรากฏการสร้าง ความหมายใหม่ที่มี
ความสัมพันธ์กับบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ดังในตอนที่คุณเขียนได้บรรยายถึงความรู้สึกของเพชรน้ำค้างใน
ร่างของอุษามันตราที่มีต่อสภาพสังคมเมืองมิถิลา ความว่า

ความสวยงามของวัดและผู้คนมากมายตรงหน้าไม่ได้ช่วยให้อุษามันตรารู้สึกดีขึ้นเลย
เพราะรู้สึกหดหู่ใจที่ต้องมาจมอยู่ในสังคมที่วนเวียนอยู่กับลมปากคนรอบข้าง อยู่กับ
ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันด้วย
ความสามารถอย่างเช่นสังคมที่เธอจากมา จะเป็นไปได้อย่างไรที่เธอจะอยู่เฉย ๆ ไม่ลุกขึ้นมา
ต่อต้าน

ขนาดที่ทำงานเดิมคือสังคมช่างแต่งหน้าหรือแต่งหน้าเอฟเฟกต์ เธอก็ยังเคยมีเรื่อง
มาแล้วกับดาราดาวรุ่งขาวิ้นที่ใคร ๆ ก็ต้องอ้อ แต่สำหรับเธอแล้วกลับเป็นคนละเรื่องกัน เพราะ
เป็นที่รู้กันทั้งวงการว่าเพชรน้ำค้างคือพวกติสต์แตก แต่นับว่าโชคยังดีที่เธอพอมีฝีมือจนได้รับ
ฉายาว่า ‘หัตถ์พระเจ้า’ ไม่อย่างนั้นเธอคงเล่นตัวไม่ได้ กว่าที่เธอจะมายืนถึงจุดนี้ได้เธอต้องใช้
ความสามารถที่มาจากหนึ่งสมองสองมือของตัวเอง และต้องผ่านการต่อสู้แข่งขันกับ

เพื่อนร่วมวงการทั้งชายและหญิง ทั้งแท้และเทียม ยืนหยัดต่อสู้ด้วยตัวเองโดยไม่ยอมให้ใครมา
กดขี่โดยเฉพาะความไม่ถูกต้อง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 38)

จากตัวบทในนวนิยายดังกล่าว ผู้เขียนได้บรรยายความรู้สึกของเพชรน้ำค้างที่มีต่อสังคม
เมืองมิลลา แม้สภาพบ้านเมืองจะเต็มไปด้วยความสวยงามของวัดและผู้คนมากมาย แต่กลับทำให้เธอรู้สึก
หดหู่ใจ เพราะเธอได้ข้ามภพมาอยู่ในสังคมที่ค้ำจุนถึงแต่คำพูดหรือความคิดเห็นของคนรอบข้างโดยไม่ได้
คำนึงถึงความรู้สึกของตนเอง เป็นสังคมที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือหรือ
ให้เกียรติกันตามความสามารถ เพชรน้ำค้างคิดเปรียบเทียบกับสังคมที่เธอจากมา ซึ่งกว่าเธอจะประสบ
ความสำเร็จได้นั้น เธอต้องใช้ความสามารถในการพิสูจน์ตนเองและไม่ยอมให้ใครมากดขี่ข่มเหงเธอได้
จากตัวบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิและความเท่าเทียม
การต่อสู้แข่งขันในสังคมเมือง และการยอมรับนับถือบุคคลจากความสามารถ ซึ่งประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมา
นั้นล้วนเป็นการสร้างความหมายใหม่ในตัวบทนวนิยายเรื่องพักร้อสุรที่มาจากบริบทของสังคมไทยใน
ปัจจุบัน

จากประเด็นเรื่องการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยใน
นวนิยายเรื่องพักร้อสุรที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา “แก้วหน้าม้าสู่พักร้อสุร:
การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” โดยการศึกษาทวิวิธีการสืบสรรค์
ในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร ผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์จากการศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์วรรณคดี
มรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” ของ สุวรรณ คัญเี่ยม (2561) และการศึกษาเรื่อง “นิยาย
ออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ”: การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทย
ร่วมสมัย” ของ ต่อพงศ์ เชื้ออ่อน (2565) และการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทย
ร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร ผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์จากการศึกษาเรื่อง “การสร้าง
ความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” ของ ณัฐ สุขสมัย (2551) และ
การศึกษาเรื่อง “การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545-2554” ของ
สุภาสิณี คุ่มโพธิ์ (2557)

ทั้งนี้จากการสำรวจและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา “แก้วหน้าม้าสู่พักร้อสุร:
การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ปรากฏว่ามีเพียงการศึกษา
เกี่ยวกับตัวบทวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้า เช่น การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง

แก้วหน้าม้า” (2539) การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ บทละครนอกพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์” (2540) การศึกษาเรื่อง “นางแก้วหน้าม้า: การทำท่ายและการผลิตซ้ำวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณคดีไทย” (2556) การศึกษาเรื่อง “ตัวละครอภิลักษณ์ในวรรณคดีไทย” (2559) การศึกษาเรื่อง “แก้วหน้าม้า: ความหมายของหน้าม้าและนางเอกแบบใหม่” (2559) ฯลฯ และประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในกวีนิพนธ์และนวนิยายของนักเขียนท่านอื่น เช่น การศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” (2551) การศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทย” (2551) การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการของกลบทในวรรณคดีไทย” (2554) การศึกษาเรื่อง “การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2554” (2557) การศึกษาเรื่อง “บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี” (2559) การศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์เพลงพื้นบ้านในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่” (2561) การศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” (2561) การศึกษาเรื่อง “กวีนิพนธ์เพื่อชีวิต: การสืบสรรค์วรรณศิลป์กับแนวคิดเพื่อประชาชน” (2563) การศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมการเดินทาง : มโนทัศน์และการสืบสรรค์ในบริบทสังคมไทย” (2565) และ การศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนากากีข้ามภพ”: การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” (2565) ฯลฯ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร ซึ่งจะแสดงให้เห็นพลวัตของการสืบทอดและการสรรค์สร้างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่โยงใยระหว่างบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากับนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร ตลอดจนแสดงให้เห็นกระบวนการของการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร อันจะทำให้เกิดองค์ความรู้และเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานจากวรรณกรรมต้นฉบับไปสู่วรรณกรรมร่วมสมัยต่อไป

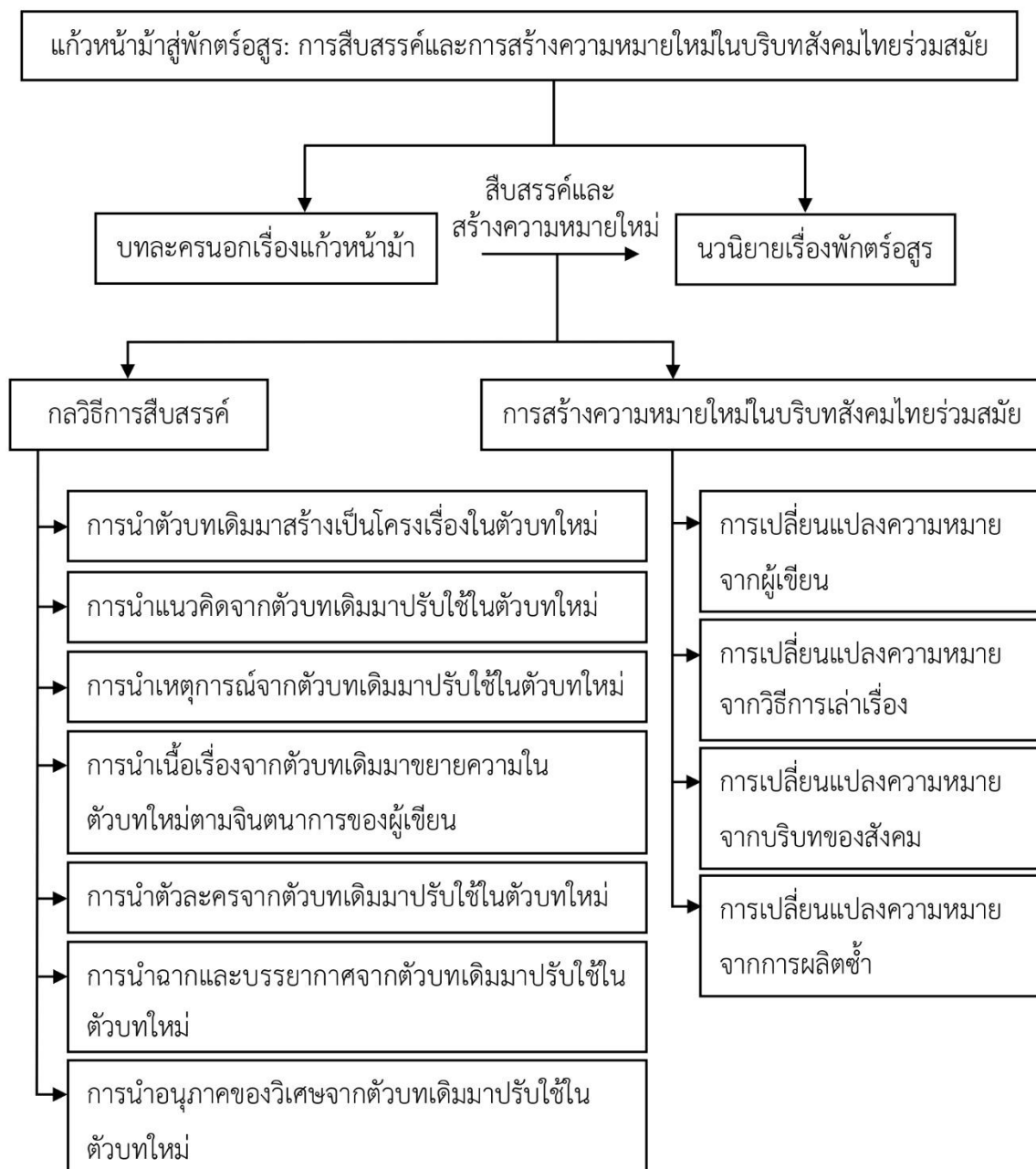
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พัศตร้อสุร: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร
2. เพื่อศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แกว่น้ำสู่พัทลุง: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “แกว่น้ำสู่พัทลุง: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย”

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้เห็นแนวทางการศึกษางานวรรณกรรมในประเด็นกลวิธีการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย และเกิดมุมมองที่หลากหลายในการวิเคราะห์วรรณกรรมของนักเขียนท่านอื่นต่อไป
2. ทำให้ได้เผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษางานวรรณกรรมในประเด็นกลวิธีการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในวารสารวิชาการระดับชาติและรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตของการวิจัย 2 ด้าน คือ ขอบเขตด้านข้อมูลและขอบเขตด้านเนื้อหา มีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ได้แก่

1.1 บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2562 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา

1.2 นวนิยายเรื่องพักรตรอสูร ผู้เขียนคือ สุชาคริยา พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2556 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มายดรีม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

2.1 ศึกษากลวิธีการสืบสรรค์เรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักรตรอสูร โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” ของ สุวรรณ คุ้มเอี่ยม (2561) และการศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ” : การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ของ ต่อพงศ์ เชื้ออุ่น (2565) ดังนี้

2.1.1 การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่

2.1.2 การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

2.1.3 การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

2.1.4 การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของ

ผู้เขียน

2.1.5 การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

2.1.6 การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

2.1.7 การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

2.2 ศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและ ยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” ของ ญัฐ สุขสมัย (2551) และการศึกษาเรื่อง “การสืบทอดวรรณคดี และนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545-2554” ของ สุภาสิณี คุ่มไพร (2557) ดังนี้

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน

2.2.2 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง

2.2.3 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม

2.2.4 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ

นิยามศัพท์เฉพาะ

แก้วหน้าม้า หมายถึง งานวรรณกรรมประเภทบทละครนอก ตัวละครเอกหญิงของเรื่องคือ “นางแก้วหน้าม้า” มีลักษณะพิเศษคือ เป็นหญิงสาวผู้มีใบหน้าเหมือนม้า นางแก้วหน้าม้ามีของวิเศษ คือ เรือเหาะ พริ้วได้ และกระหาย และตัวละครเอกชายของเรื่องคือ “พระพิณทอง” เป็นพระราชโอรสแห่ง กรุงมลิลา วรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้ามีหลายสำนวน โดยในงานวิจัยนี้จะศึกษาบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์

พัทธร้อสุร หมายถึง งานวรรณกรรมประเภทนวนิยาย ผู้เขียนคือ สุชาคริยา ตัวละครเอกหญิงของเรื่องคือ “เพชรน้ำค้าง” หญิงสาวผู้มีความเชี่ยวชาญในการแต่งหน้าได้ข้ามภพมาอยู่ในร่างของ “อุษามันตรา” ที่เมืองมลิลา อุษามันตราใช้ความรู้และมีฝีมือในการแต่งหน้าแต่งแต้มใบหน้าพัทธร้อสุร ซึ่ง ใบหน้าพัทธร้อสุรนี้เป็นใบหน้าที่มีรอยแผลเป็นเหวอะแฉะตั้งแต่หน้าผากไปจนถึงคาง ริมฝีปากด้านบนมี รอยบาก แก้มและเหนือคิ้วซ้ายมีรอยเหมือนถูกของมีคม ผิวพรรณหมองคล้ำ ใบหน้าพัทธร้อสุรช่วยปกปิด ใบหน้าแท้จริงอันงดงามของอุษามันตรา และตัวละครเอกชายของเรื่องคือ “พระจุฑาภรณ์มาศ” หรือ “ปิ่น” เป็นพระราชโอรสแห่งเมืองมลิลา

การสืบสรรค์ หมายถึง กลวิธีการสืบทอดและสรรค์สร้างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร

การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูร ด้วยวิธีการหลายรูปแบบ ได้แก่ 1. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน 2. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง 3. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม และ 4. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ ซึ่งการสร้างความหมายใหม่นี้จะแสดงให้เห็นบริบทสังคมไทยร่วมสมัยผ่านนวนิยายเรื่องพักรตร์อสูร

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การนำตัวบทบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ มาใช้ในการวิเคราะห์จะคงการเขียนเลขไทยตามตัวบทต้นฉบับ และในส่วนของการอ้างอิงตัวบท ผู้วิจัยจะใช้วิธีเขียนชื่อผู้แต่ง ปีที่ตีพิมพ์ และเลขหน้าที่อ้างอิงตามลำดับ โดยวางไว้ใต้ตัวบทที่อ้างอิง จัดตำแหน่งชิดขวาและเว้นระยะห่างจากตัวบท 1 บรรทัด ดังตัวอย่าง

บัดนั้น	นางแก้วสัปดนคนไพร่
หน้าตาเหมือนม้ามโนมัย	เชิญใจที่สุดบุตรยายตา
นางเป็นสาวศรีไม่มีผัว	หน้าเป็นเล่นตัวหนักหนา
เห็นว่าวตกลตรงท้องนา	จึงเอามาซ่อนไว้ในเรือน
เอาผ้าปกคลุมหุ้มไว้	มิให้ใครรู้กระแสดั่งเงื่อน
แก้งัดดำเนินเดินเลยเฉยเชื่อน	บิดเบียนบังบานทวารไว้ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภูวเนตรนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 17)

2. การอ้างอิงตัวบทนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร ผู้เขียนคือ สุชาครিয়া ผู้วิจัยใช้วิธีเขียนชื่อผู้แต่งปีที่ตีพิมพ์ และเลขหน้าที่อ้างอิงตามลำดับ โดยวางไว้ใต้ตัวบทที่อ้างอิง จัดตำแหน่งชิดขวาและเว้นระยะห่างจากตัวบท 1 บรรทัด ดังตัวอย่าง

‘โหมยงใต้โหมพัศตร’	อสูร
พัศตรช้อนซ่อนเทพทูน	ห่อแก้ว
ล้าเลิศพัศตรหอนสุญ	พัศตรจิต
เลอค่าสัตย์ซื่อแคล้ว	ภัยชั่ว เห็นงาม’

“ด้วยหญิงงามมีมากมาย แต่นั้นเพียงรูปกายภายนอก ครั้นล่วงเวลาผ่าน ใบหน้างามย่อมร่วงโรยตามกาลมีอาจผืน ข้าพเจ้ามองผู้คนที่จิตใจ มองโหมว่างามมากหรือน้อยเพียงใดก็จิตใจ อันจกตงามกว่าโหมภายนอกยิ่งนักแลเป็นความงามอมตะ มีอาจมีสิ่งใดทำลายได้แม้กาลเปลี่ยนแปลง”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 219)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พัศตรอสูร: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ได้แก่

- 1.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบสรรค์วรรณกรรมของไทย
- 1.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายใหม่
- 1.1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณกรรม
- 1.1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องแก้วหน้าม้า
- 1.1.5 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร
- 1.1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 รวบรวมตัวบทวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

1.2.1 บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงวชิรญาณธรณีพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2562 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา

1.2.2 นวนิยายเรื่องพักร้อสุร ผู้เขียนคือ สุชาครียา พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2556 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มายดรีม

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษากลวิธีการสืบทอดวรรณคดีเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักร้อสุร โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์จากการศึกษาเรื่อง “การสืบทอดวรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” ของ สุวรรณ คุ้มเอี่ยม (2561) และการศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนากาก้าข้ามภพ” การสืบทอดและการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ของ ต่อพงศ์ เชื้ออุ่น (2565)

2.2 ศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” ของ ณัฐ สุขสมัย (2551) และการศึกษาเรื่อง “การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545-2554” ของ สุภาสิณี คุ่มไพร (2557)

3. ชั้นสรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

4. ชั้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

เสนอผลการศึกษาค้นคว้า โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) และตีพิมพ์รูปเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พัทลุง: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ผู้วิจัยค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบสรรค์วรรณกรรมของไทย
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายใหม่
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณกรรม
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องแก้วหน้าม้า
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องพัทลุง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบสรรค์วรรณกรรมของไทย

1.1 ความหมายของการสืบสรรค์

นิธยา แก้วคัลนา (2556, หน้า 1) ได้นิยามคำว่า การสืบสรรค์ ไว้ความว่า การสืบสรรค์ในที่นี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า creative perpetuation หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอดซึ่งไม่ใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดคำมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีตหรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว

คำว่า “การสืบสรรค์” (creative perpetuation) เป็นกระบวนการที่มีได้เกิดจากการสืบทอดเพียงอย่างเดียว ดังความที่กล่าวว่า

การสืบทอดขนบวรรณศิลป์ของกวีรุ่นหลังจึงมิใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น หากยังต้องมีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และการสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดหรือนำขนบวรรณศิลป์มาใช้หรือสร้างใหม่ เรียกรวมว่า การสืบสรรค์ อันทำให้เห็นถึงการเข้าถึงแก่นที่เป็นรากฐานเดิมมาถักทอเป็นดัวบทใหม่เป็นความสืบเนื่องที่มีพลวัต

การสืบสานขนบวรรณศิลป์เป็นกระบวนการปรุงแต่งที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์โยงใยระหว่างดัวบท โดยเฉพาะงานที่สร้างขึ้นใหม่ของกวีรุ่นหลังจะมีร่องรอยหรือ

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับงานยุคอดีต และการสืบสรรค์ดังกล่าวยังเป็นเครื่องบ่งชี้พลังของ
 ขนบวรรณศิลป์ที่เป็นรากฐานสำคัญนำมาสร้างเป็นตัวบทใหม่ได้หลากหลายมิติ รวมทั้ง
 แสดงให้ประจักษ์ในภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์ของกวีไทยอีกด้วย

(นิตยา แก้วคัลนา, 2556, หน้า 4)

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2553, หน้า 8-9) กล่าวว่า วรรณคดีแบบฉบับแทบทุกเรื่องสามารถ
 ศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดของตัวบทซ้ำแล้วซ้ำอีก รวากับเป็นเหมือนแร่ที่ขุดพบแร่ธาตุอันมีค่าได้ไม่รู้จัก
 หมด บทความเรื่องนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี และบทความเรื่องเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เฉพาะ
 ตอนที่กระทรวงศึกษาธิการคัดเลือกเป็นบทเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเพื่อช่วย
 ขยายความรู้ในด้านข้อมูลวรรณคดีและเสนอแนวทางในการวิเคราะห์ตีความเนื้อหา ซึ่งครูวรรณคดีอาจจะ
 นำไปปรับใช้และต่อยอด เพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันในชั้นเรียนวรรณคดีมากยิ่งขึ้น
 อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ไม่ใช่ครูวรรณคดีสามารถอ่านบทความนี้เพื่อประจักษ์ในชนบซึ่งมีอยู่มากมายของ
 วรรณคดีมรดก 2 เรื่องนี้ ทั้งคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และวรรณศิลป์ และยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า
 นักเขียนรุ่นใหม่อาจตีความวรรณคดีโบราณแล้วสร้างสรรค์เป็นผลงานชิ้นใหม่ที่สอดคล้องกับสังคม
 สมัยใหม่ ดังปรากฏในบทความเรื่อง “ปัญญาจากเต่า” ผู้เขียนวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนเรื่องกระต่าย
 กับเต่า ภาค 2 เราไม่วิ่งแข่งกันแล้ว ให้เห็นว่า ฮ. นิกฮูกี้ แต่งนิทานสมัยใหม่เรื่องนี้ขึ้นจากการตีความ
 นิทานอีสปเรื่องกระต่ายกับเต่าเสียใหม่ โดยนักประพันธ์มีความเห็นว่า ในสังคมปัจจุบันการมุ่งเอาชนะกัน
 ไม่เกิดประโยชน์อันใด โลกและสังคมต้องการความสมัคสมานสามัคคี ความเป็นมิตร ความร่วมมือกัน
 เพื่อไปถึงจุดหมายปลายทางร่วมกัน นั่นคือทำให้ชุมชน สังคม และโลกมีสันติ มีความสงบสุข ลักษณะ
 ของการนำวรรณคดีเก่ามาสร้างชิ้นใหม่ โดยใช้รูปแบบใหม่ หรือโดยการตีความใหม่เช่นนี้ เรียกกันว่าเป็น
 การสืบสรรค์ (creative perpetuation) เพราะมีลักษณะของการสืบทอดของเดิมและการสร้างสรรค์ใหม่
 ไปพร้อมกัน อันแสดงถึงความเป็นพลวัตของวรรณคดี และความเป็นอมตะของวรรณคดีที่ไม่มีวันตายไป
 จากความทรงจำ หากแปรรูป แปลงรูป หรือสร้างสรรค์ใหม่ได้เสมอ

1.2 วิธีการสืบสรรค์ของกวีไทย

นิตยา แก้วคัลนา (2556, หน้า 4-12) กล่าวว่า กวีไทยมีวิธีการสืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์
 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การใช้ขนบวรรณศิลป์ตามกรอบเดิมในบริบทใหม่

วิธีการบางประการหรือแบบแผนในการแต่งวรรณคดีจะพิจารณาแบบแผนฉันทลักษณ์ จินตภาพ และบทพรรณนา ดังนี้

1.1 การใช้ฉันทลักษณ์เดิมในบริบทใหม่

วิธีนี้เป็นการนำรูปแบบฉันทลักษณ์เดิม ในที่นี้เป็นโคลงกระทู้ ที่ไม่มีความหมาย ว่า ทะลุ่มปุมปู หุสุมุ อุสนาริ โกวาปาเปิด จักจี้ไร ปรากฏเป็นที่รู้จักในวรรณคดีไทยแต่อดีต บทที่มีชื่อเสียง เป็นโคลงกระทู้โบราณ ซึ่งเชื่อกันว่าศรีปราชญ์เป็นผู้แต่ง (กำสรวลศรีปราชญ์-นิราศนรินทร์, 2502, หน้า 39-40 อ้างถึงใน นิตยา แก้วคัลนา, 2556, หน้า 5) มีเนื้อความสลับเป็นพยางค์จากความเดิมที่ว่า

ทะ เลแม้ว่าห้วย	เรียมพึง
ลุ่ม ว่าดอนเรียมหวัง	ว่าด้วย
ปุม เชื่อว่าปการัง	เรียมร่วม คำแม่
ปู ว่าหอยแมกลัย	ว่ากล้ายเรียมตาม
ทุ บาจุดรูปเปี้ย	บวงสรวง
สุ รภิพิกุลพวง	พู่ห้อย
มุ หน่ายกระแจะจวง	เจิมต่อ ศาลนา
ดุ สิตเทพให้คล้อง	เคลื่อนฟ้ามาสม
อุ ไรอะไรนระนอง	วานแถลง
สา โรชเรียมยังแคลง	ใครเคล้า
นา พิเกตุพักแพง	นุชห่อ ไ่วแม่
รี ปริตุ้มเต้า	เต่งตั้งเต็มทรวง
โก มลเดียรดาษพื้น	สินธุ์
วา ลุการะดับดู	ตั้งแก้ว
ปา รังระบัดปู	ปุยนุ่น เปரியฤ
เปิด จอกระจับแล้ว	ผ่องน้ำเห็นปลา
จก จักโกรธเคียดชิง	หวงแหน
จี้ จำราคาญแสน	บ่นบ้า
รี พลทั่วดินแดน	นอนแม่ ยังเลย
ไร ร้าทุกเส้นหญ้า	บ่นให้ใครฟัง

อังคาร กลัณณพงศ์ นำโคลงกระทู้กลุ่มนี้มาใช้ในบริบทใหม่เป็นความบ่งชี้ความเลวร้ายของมนุษย์ที่บ้าคลั่งสงครามนิวเคลียร์ พร้อมทั้งบรรยายผู้กระทำการเช่นนี้อย่างรุนแรง ในบท “มนุษย์ชาติชอบการฆ่าการด่าทำลาย” มีความว่า

ทะ ลวงฟ้าล่าเสี้ยว	เดือนทอง
ลุ่ม แห่งกิเลสสยดสยอง	หม่นไหม้
ปุม ด้อยถ้อยใจหมอง	มนุษย์ชั่ว ชาติแธ
ปู แผ่นนิวเคลียร์ไว้	ฆ่าเหล่าแหลกสลาย ฯ
ทุ รชนโลกพราห์ล่า	อดสู สายแฮ
สุ ทรายปรมาณู	ลุ่มฟ้า
มุ หมายฆ่ากันหรุ	นรกกว่า ร้ายกว่า
ดु กว่าสัตว์อุบาทว์บ้า	เปื้อนนามมนุษย์สกุล ฯ
อุ จาตจตุร้อมร้อย	ศาสดา
สา รพัตคำสอนหา	ค่าไร
นา นามมนุษย์ชิงหมา	มาเกิด
รี เร่งสอนเปล่าไซริ	ถ่อยซ้ำสฤตเสมอ ฯ
โก หกมนุษย์ถ่อยนี้	ศิวิไลซ์
วา แน่แท้จัญไร	ชั่วร้าย
ปา ธรรมที่ดีไป	ภาพอื่น หมดแล
เปิด แง่พิษสุดท้าย	เพื่อไหม้โลกสลาย ฯ
จก เปרטมนุษย์เร่งใหม่	อเวจี
จี ทมิวญาณผี	ต่ำซ้ำ
รี ไร้ราโกฎปี	เงาเปล่า
ไร งั่งเกิดรกหล้า	คลังบ้านรกานต์ ฯ

(บางกอกแก้วกำศรวล)

1.2 การใช้จินตภาพเดิมในบริบทใหม่

วิธีนี้เป็นการนำจินตภาพเดิมมาใช้ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างไปจากเดิม โดยจินตภาพนั้นมีความหมายคงเดิม แต่ความหมายตามบริบทเปลี่ยนไป เช่น การสื่อภาวะทุกข์โศก อันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก กวีใช้จินตภาพภูเขาที่บอก ดังตัวอย่าง

พระสงฆ์ในชีวัน	เยี่ยไฉนจวบ-
ย้าวก็ท้าวเทรวง	
ถนัดลมห้าฟ้าป่วน	ถนัดภูผาหลวง
และท้าวมาทับทรวงศรี	
ทบทนโศกกาชัตริย์	จงทุกข์เทพี
และท้าวก็พาขปธรา	

(สมุทรโฆษคำฉันท์)

นายผี หรืออัศนี พลจันทร นำจินตภาพภูเขาที่บอกมาใช้ในการแสดง ความว่าวุ่นใจของผู้เป็นแม่ที่ไม่อาจช่วยลูกชาย ซึ่งกำลังป่วยหนักได้ ทั้งนี้เพราะความยากจนข้นแค้น อันมีนัยของการวิพากษ์วิจารณ์สังคมแห่งยุคสมัยในเรื่องความแตกต่างระหว่างชนชั้น ดังความว่า

ไอ้ออกแม่ทรمانก็ปานซีพิตพินาศ	
น้ำตาแม่หยาดหยาด	สยอง
แลลูกลูกก็มาแลแลตาลูกก็คือคลอง	
น่านน้ำอันเนื่องนอง	น้ำตา
ตาลูกแม่มีพริบฝังบ่ทุรทุรา	
แล้วว่ายนภาผวา	บววย
จะหายก็มีหายจะตายกับขมิตาย	
ทบทนทุรนทุราย	ฤดี
เกิดมาจนจึงมาทนประทุพทุกข์คือดี	
รันทบระทมมี	ทรมมา

2. การดัดแปลง

วิธีนี้เป็นการนำเนื้อความหรือข้อความใดข้อความหนึ่งมาดัดแปลงเพื่อสื่อสารหรือความหมายใหม่ เช่น การสื่ออำนาจความเป็นสยามว่าจะ “ยืดยาง” หรือ “พินาศ” ขึ้นอยู่กับพลังของประเทศหรือประชาชน ดังความว่า

หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืดยาง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	เราอยู่ได้ฤ
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

(โคลงสยามมานุสติ)

อังคาร กัลยาณพงศ์ นำวิถีแห่งสยามและประชาชนในโคลงดังกล่าวมาดัดแปลงเป็นวิถีไทยที่กลายเป็น “ทาส” วิถีวัฒนธรรมตะวันตกจนสูญเสียความเป็นไทย ในบท “บันทึกป่าแก้ว” ดังความว่า

หากฝรั่งยังอยู่ยั้ง	ยืดยาง
ไทยถ่อยเสมอทาสคง	ชีพด้วย
หากฝรั่งไม่วินาศลง	ลอกกาก เร็วรา
กินเยี่ยวชีฝรั่งม้วย	หมดสิ้นโคตรสยาม

(บางกอกแก้วกำศรวล)

คมทวน คันธนู นำโคลงสยามมานุสติมาดัดแปลงเพื่อบ่งชี้ถึงความเป็นมหาอำนาจของชาติตะวันตกที่ยืนอยู่บนฐานของผลประโยชน์จากไทยจึงดำรงอยู่ด้วย แต่หากไทย “พินาศ” ไม่ได้หมายความว่าชาติตะวันตกจะ “มอดม้วย” ตาม ดังความว่า

หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
สหัสรัฐยิ่งยองโย	อยู่ด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ได้ฤ
สหัสรัฐปล้นม้วย	มอดตาม

(กำสรวลโกสสินทร์)

3. การล้อเลียน

วิธีนี้เป็นการนำตัวบทเดิมมาแต่งใหม่ด้วยการล้อ เพื่อสื่อสารหรืออารมณ์ที่ต่างไปจากเดิม เช่น บทลงท้ายที่แสดงความอ่อนน้อมและเชิญปวงปราชญ์ติชมฝีมือเชิงวรรณศิลป์ ดังความว่า

โคลงเรื่องนิราศนี้	นรินทร์อื่น
รองบาทบรรจงถวิล	ว่าไว้
บทใดปราชญ์ปวงฉิน	เชิญเปลี่ยน แปลงพ่อ
ปรุ้งเปรียบเสาวคนธ์ไฉ่	เลือกถ่มลมดู

(โคลงนิราศนรินทร์)

กวีรุ่นหลังแต่งบทลงท้ายใหม่ โดยยังคงลีลาตามขนบ หากปรับเปลี่ยนความเป็นตรงกันข้าม ในเชิงล้อเลียน ดังความว่า

ใดเงินเชิญอย่าได้	แก้ไข เลยพ่อ
นิราศกลอนพาไป	เรื่องนี้
วอนนอนบโไทไพ	อิคอรธ onomatopoeie
ปราชญ์อย่าจู้ย้าจี้	แต่ต้องของเขา

(นิราศกลอนพาไป)

4. การพาดพิง

วิธีการนี้เป็นการนำตัวบทอื่นอาจเป็นอนุภาค ตัวละคร หรือวรรณคดีมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารให้แก่ตัวบทใหม่ โดยอาจจำแนกลักษณะการนำมาใช้ได้ 2 ลักษณะ คือ การนำตัวบทในวรรณคดีมาอ้างหรือพาดพิงถึงโดยตรงเพื่อเป็นสื่อแสดงสารและอารมณ์ และการพาดพิงตัวบทเดิมแล้วปรับเปลี่ยนเนื้อความเพื่อให้สอดคล้องกับความคิด ค่านิยม ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

การพาดพิงโดยนำตัวบทในวรรณคดีมาอ้างหรือพาดพิงถึงโดยตรง เพื่อเป็นสื่อแสดงสารและอารมณ์ เช่น การพาดพิงถึงวรรณคดีจากเสภาขุนช้างขุนแผน ในบท “วันนี้ไม่มีเพลงเสภา” ดังความว่า

“เจ้าลิมนอนซ่อนพุ่มกระทุ่มต่ำ

พี่เคียวหมากเจ้าอยากพี่ยังคาย

หนาวสำเนียงเสียงเห่เพลงเสภา

ดูนานนักหนาหน้าไอ้อารมณ์

ไม่มีแล้วแนวพุ่มกระทุ่มทิพย์

เสียงเครื่องจักรเครื่องยนต์เครื่องกลไก

แหงนมองฟ้าแผ่นฟ้าก็ฟ้าผาด

ทั้งผู้คนคลาคล่ำน่ารำคาญ

เป็นแถวยืดยาวไปไม่รู้จบ

ในหมอกฝ้า ควันฝุ่น น้ำหมุนวน

บัวเจ้าแย้มยิ้มรับประดาดอก

ละมุนเหมือนเมื่อวัยเยาว์อันเบาบาง

แล้วแต่รถก็แผดลั่นกระชั้นซอก

ลิ้มเสียเถิดวันนั้นแม้วันนี้

เด็ดใบบอนซ่อนน้ำที่ไร้ผ้าย

แขนซ้ายคอดแล้วเพราะหนูนอน”

เสนาหาหนหลังแต่ครั้งก่อน

ไหนจะย้อนกลับคืนมาชื่นใจ

มีดวงไฟไหววิบวับไหว

เร็วเร็วเข้าเร็วไวไปทำงาน

ละอองไออากาศก็หยาบกร้าน

ยัดทะนานแน่นอยู่ในรถยนต์

เสียงนกหวีดกรี๊ดกลบ กระจายหน

ที่ริมคูข้างถนนขนาทาง

น้ำแกวกลอกเกลือกประกายเมื่อสายสาบ

นอนเฝ้าคางเคียงกันอ่านวรรณคดี

โลกทั้งโลกราวจะหล่นลงป่นปี้

ปล่อยดนตรีเครื่องจักรมันกินใจ

(เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว)

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พาดพิงถึงข้อความจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยวางไว้ตอนต้นเพื่อนำมาเป็นวัสดุแทนสุนทรียะแห่งอดีต และประกอบเรื่องราวเพื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมวัตถุนิยม ซึ่งไม่มีเสียงดนตรี ไม่มีต้นไม้มันไม่มีเสียงเสภา มีแต่เสียงเครื่องจักร และความสับสนของสังคมยุคปัจจุบัน

การพาดพิงตัวบทเดิม แล้วปรับเปลี่ยนเนื้อความ เพื่อให้สอดคล้องกับความคิด คำนิยม ตลอดจนบริบททางสังคมร่วมสมัย เช่น การพาดพิงตัวบทในลิลิตพระลอ ดังความว่า

เสียงภู่เสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอย
เสียงย่อมยอใคร	ทั่วหล้า
สองเชือกพี่หลับไหล	ลืมนั่น ฤพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเฝ้า

กวีรุ่นหลังนำตัวบทข้างต้นมาสร้างใหม่ โดยพาดพิงเฉพาะความวรรคแรกที่สื่อถึงเสียงคำเล่าลือมาขึ้นต้นบทแล้วปรับเปลี่ยนความเป็นคำคร่ำครวญของประชาชน ซึ่งได้รับความอดอยาก และเดือดร้อนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในบท “เห็นบ้านดุงบ้าน เมืองเฮาพี่เฮย” ของเมืองรอง กวีร่วมสมัยกับกวีอื่น ๆ จาก “วงวรรณคดี” ซึ่งมีผลงานช่วง 2489-2496 (อวยพร มลิณทางกูร, 2519, หน้า 132-133 อ้างถึงใน นิตยา แก้วคัลนา, 2556, หน้า 12) ดังความว่า

“เสียงภู่เสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอย”
เสียงร่ำร้องของใคร	เดือดร้อน
เสียงวิตกขตาไทย	อนาคต ดอกพ้อ
เสียงราษฎรพิลาปอ่อน	โอษฐ์เอือนรำพัน

จากตัวอย่างวิธีการสืบสรรค์ขนบวรรณศิลป์ของกวีไทยข้างต้นเป็นสื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของขนบวรรณศิลป์ ซึ่งกวีรุ่นหลังนำมาสืบสรรค์เกิดก่อเป็นตัวบทใหม่ที่สื่อความหมายที่เข้มข้นและเป็นการยืนยันถึงพลังและอิทธิพลของขนบวรรณศิลป์ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ใหม่ได้ไม่รู้จัก

1.3 บทบาทและความสำคัญการสืบสรรค์

นิตยา แก้วคัลนา (2561, หน้า 79-93) ได้นำเสนอ บทบาทและความสำคัญการสืบสรรค์ ดังนี้

1. การสืบสรรค์สร้างความเคลื่อนไหวเป็นพลวัตและมีชีวิตใหม่อยู่ตลอดเวลา

บทบาทและความสำคัญนี้ก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงวรรณศิลป์ ไม่ก่อให้เกิดความหยุดนิ่ง ดังความที่ว่า “ถ้ากวีรู้จักแค่การ ‘สืบทอด’ แต่ไม่ ‘พัฒนา’ แท้จริงการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้น การสังสมการสืบทอด และพัฒนากระทั่งคิดค้นริเริ่มเป็นสิ่งที่จะต้องทำกันอย่างเป็นกระบวนการ ‘มิติใหม่’ ของ

วรรณกรรมจึงจะเกิดขึ้นได้” (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2530, หน้า 64 อ้างถึงใน นิติยา แก้วคัลนา, 2561, หน้า 79-80) กระบวนการสืบทอดวรรณศิลป์จึงต้องมีพลวัตเพื่อสร้างมิติใหม่และการสื่อความหมายใหม่ในแง่ของผู้สร้าง การสืบสรรค์จึงเป็นทั้งกระบวนการส่งทอดและสร้างสรรค์ผ่านกาลเวลาและข้ามยุคสมัย กอปรกับความนุ่มลึกในมรดกทางปัญญาหรือวรรณศิลป์ของไทยแต่โบราณ

2. การสืบสรรค์เป็นเครื่องมือสำคัญของการส่ง “สาร”

บทบาทและความสำคัญนี้ก่อเป็นการสื่อ “สาร” โดยเฉพาะในมิติทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ซึ่งก่อให้เกิดการขบคิดและค้นหา ด้วยวิธีการสื่อความที่สัมพันธ์กับบริบทสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือไม่ก็เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเพ่งพินิจ “สาร” อันเป็นประโยชน์ต่อการส่ง “สาร” ที่กวีต้องการด้วย

3. การสืบสรรค์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ต้องเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญาในการสร้างงาน

หากกล่าวถึงการสร้างงานของผู้สร้างหรือกวีมีสิ่งสำคัญคือความตระหนักรู้ในฐานะผู้รับมรดกทางวรรณศิลป์ ซึ่งในแง่ของการสืบทอดมิได้กระทำโดยไม่แสดงออกถึงจินตนาการสร้างสรรค์หรือความแปลกใหม่ที่แตกต่างจากของเดิม มิเช่นนั้นคงกลายเป็นเพียงการเลียนแบบของเดิม ไม่จัดเป็นศิลปะ

การสร้างงานจากรากฐานงานเก่าหรือการสร้างงานด้วยฐานคิดของการสร้างความแปลกใหม่จากรากฐานของเก่าเป็นแนวคิดของการสืบสรรค์ เป็นการสานต่อวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ สำหรับกวีนิพนธ์เป็นมรดกภูมิปัญญาทางภาษาที่ส่งทอดและรักษาไว้โดยมีผู้สร้างและผู้เสพ การเรียนรู้มรดกวรรณศิลป์แล้วนำมาสืบสานจากความรุ่มรวยของวรรณศิลป์ไทยนับเป็นภูมิปัญญาของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเกิดจากการประสานขนบวรรณศิลป์ไทยกับบริบทวัฒนธรรมสังคมร่วมสมัยนำมาสร้างสรรค์เป็นตัวบทใหม่เพื่อสื่อความคิดในบริบทใหม่

4. การสืบสรรค์ในฐานะของการหน้าที่ในกวีนิพนธ์ไทย

การสืบสรรค์เป็นการสร้างพลังสำคัญที่ช่วยให้งานวรรณศิลป์งอกงาม และเป็นแนวคิดสำคัญที่ดำรงอยู่ในกระบวนการสร้างและเสพงานวรรณศิลป์ ในแง่ของกวีก่อให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งรากฐานที่มาจากคุณค่าของวรรณคดีโบราณ จากการนำมาปรับประยุกต์ใช้หรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรือสร้างสรรค์ในกระบวนการของการสืบทอดด้วยการนำของเดิมมาใช้ใหม่หรือสร้างใหม่ ในขณะเดียวกัน ผู้เสพที่มีความรู้เรื่องการสืบสรรค์งานวรรณศิลป์ย่อมพินิจพิเคราะห์และขบคิดถึงการรับสารอย่างละเอียดถี่ถ้วน

ในกระบวนการของการสร้างและเสพวรรณศิลป์ รากฐานเดิมเป็นความรู้สำคัญที่ช่วยสร้างวรรณศิลป์ให้งอกงามขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีความรู้เรื่องแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์เป็นกระบวนการปรับปรุงแต่งตัวบทและถักทอให้ตัวบทผลิดอกออกผลอันเป็นการสืบทอดคุณค่าแห่งวรรณศิลป์ไทย

หากกล่าวถึงการหน้าที่ของการสืบสรรค์อาจกล่าวได้ว่ามีนัยสำคัญ (significance) ด้วยเป็น การสืบทอดที่มีพลวัต และเป็นสื่อสร้างนัยแห่งความหมายที่ปรับเปลี่ยนตามบริบทของสังคมและ วัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย การหน้าที่ของการสืบสรรค์ยังคงสามารถรักษาสุนทรียภาพของตัวบทวาทกรรม และเป็นการยืนยันว่าวรรณคดีหรือขนบนิยามทางวรรณคดีที่มีการนำมาสืบสรรค์มีความเคลื่อนไหวเป็น พลวัตและงอกงามได้ไม่รู้จบ

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายใหม่

ณัฐ สุขสมัย (2551, หน้า 19) กล่าวว่า การสร้างความหมายใหม่ (Reframing) เป็น กระบวนการค้นหาข้อสนับสนุนใหม่และนัยยะใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนจากบริบททางสังคม โดยการสร้าง ความหมายใหม่นั้นมักจะนำมาใช้ในการสร้างความหมายหรือหมวดหมู่ของตัวสารที่มีความแตกต่างในเชิง คุณภาพ นอกจากนี้ ณัฐ สุขสมัย (2551, หน้า 20) ยังให้ข้อมูลว่า การสร้างความหมายใหม่ (Reframing) มีความใกล้เคียงกับการสืบทอดระหว่าง “ตัวบท” ในทฤษฎีสัมพันธบท (Intertextuality) จึงได้หยิบยก แนวคิดของ M. Bakhtin มาใช้ประกอบในการศึกษาการสร้างความหมายใหม่

ทางด้าน กาญจนา แก้วเทพ (2553, หน้า 326-328) ได้นำเสนอแนวความคิดจากบัคติน (M. Bakhtin) ความว่า มิคาอิล บัคติน นักภาษาศาสตร์ชาวรัสเซีย ได้ตั้งคำถามใหม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่าง “ตัวบท” (text) กับ “บริบท” ซึ่งแต่เดิมนักภาษาศาสตร์ยังคงมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า “ตัวบท” นั้น ย่อมก่อเกิดมาจาก “บริบท” เช่น ต้องมีบริบทแวดล้อมที่เป็นทะเลจริง ๆ จึงจะมีเพลงที่แต่งเนื้อหาว่า “ฟังสิฟังทะเล เสียงลมคลื่น...” หากแต่บัคตินกลับเสนอว่า ปัจจุบันนี้ ตัวบทต่าง ๆ ได้ถอยห่างหรือตัด สายสัมพันธ์กับบริบทเสียแล้ว และตัวบททั้งหลายต่างก็หันมาเชื่อมโยง/อ้างอิงระหว่างตัวบทกันเอง โดย ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของบริบทที่แวดล้อม

บัคตินได้ยกตัวอย่างการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกันเอง โดยเริ่มยกตัวอย่างถึงหน่วย 3 หน่วยของตัวบท คือ คำ (word) บทสนทนา (dialogue) และนวนิยาย (novel) บัคตินเสนอว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อย ๆ ทั้ง 3 หน่วยนี้ที่ค่อย ๆ ประกอบตัวกันขึ้นมาเป็นเครือข่ายที่ขยายตัว ออกไปทุกที เริ่มจากเมื่อเอาคำหลาย ๆ คำมาผสมกันเข้าเป็นบทสนทนา (เพราะฉะนั้นใน “บทสนทนา” ก็ย่อมมี “คำ”) แล้วจากบทสนทนาก็มาผสมกันเป็น “นวนิยาย” ดังนั้น ในนวนิยายก็ย่อมมีความสัมพันธ์ กับ “บทสนทนา” และ “คำ” ที่เชื่อมโยงกัน

นอกจากบัคตินจะเสนอว่า โลกทุกวันนี้ไม่มีอะไรใหม่แล้ว เขายังกล่าวต่อไปอีกว่า บรรดาตัวบท ต่าง ๆ ก็ยังไม่จำเป็นต้องอ้างอิงกับความเป็นจริงอีกด้วย เพราะตัวบทต่างก็หันไปอ้างอิง/เชื่อมโยงกันและ กัน (ที่บัคตินใช้คำศัพท์ว่า ต่าง “dialogic” กัน) ดังตัวอย่าง คำ/บทสนทนา/นวนิยายที่ได้กล่าวไป

ดังนั้น เมื่อเราดูละครโทรทัศน์ประเภท “เขยตีนโต” ก็จะพบว่า “อ้างอิง/เชื่อมโยง” มาจากเรื่อง “เจ้าเงาะ/ท้าวสามล” ในตอนจบของการดูโทรทัศน์เรื่อง “สุดสาคร” เราก็จะพบฉากและ action แบบ แฮรี่ พอตเตอร์ Jurassic Park และ Sleeping beauty เป็นต้น

ดังนั้น เวลาที่ดูละครโทรทัศน์ที่มีฉากแล้วมาสลับตัวกัน สำหรับผู้ชมที่ตั้งคำถามว่า “เรื่อง (ตัวบท) แบบนี้จะมีในโลกแห่งความจริง หรือ” ในทัศนะของบัณฑิต นี่จึงเป็นคำถามที่ผิดพลาด เพราะ “ตัวบทใหม่” (ละครโทรทัศน์ปัจจุบัน) เขาไม่จำเป็นต้องอ้างอิง/เชื่อมโยง/สะท้อนโลกแห่งความเป็นจริงในปัจจุบันเลย หากแต่ละครโทรทัศน์ของวันนี้ เขา อ้างอิง/เชื่อมโยงกับ “ตัวบทเก่า” ของเมื่อวานนี้ คือ นิทานพื้นบ้านของไทยต่างหาก

ในทัศนะของบัณฑิต การผลิตตัวบทใหม่ ๆ ในทุกวันนี้จึงเป็นเพียงการหยิบเอาบรรดาตัวบทเก่า ๆ มาถักทอ/เชื่อมร้อยกันในแบบใหม่ ๆ เท่านั้น (ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดก็เช่น หนังสือนิทานเรื่อง Shrek หรือ ภาพยนตร์เพลงเรื่อง Chicago) และหากทัศนะของบัณฑิตเป็นจริง หรือถูกต้องแล้ว ปรากฏการณ์สัมพันธ์กันนี้จะส่งผลสืบเนื่องที่สำคัญ อย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก คือการลดความสำคัญของผู้ผลิตผลงานในยุคปัจจุบันลงไป เพราะผู้ผลิตงานสื่อสาร/วัฒนธรรมในปัจจุบัน ไม่จำเป็นต้อง “ผลิต” (produce) อะไรขึ้นมาใหม่ พวกเขาจะเป็นเพียง “ผู้รวบรวม” (compiler) ผลงานเก่า ๆ มาประมวลกันขึ้นมาใหม่เท่านั้น ส่วนผลสืบเนื่องประการที่สองก็คือ หาก “ตัวบท” ไม่จำเป็นต้องอ้างอิง/เชื่อมโยงกับบริบทที่เป็นจริงแล้ว เราจะให้คำอธิบายกับผลงานสื่อบางประเภท เช่น “รายการข่าว” ซึ่งมีนิยามว่า “การรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง” ได้อย่างไร

สำหรับเส้นทางเชื่อมโยงหรือกลวิธีในการถ่ายโยง/อ้างอิงระหว่างตัวบทนั้น มีมิติการวัดได้หลายแบบ มิติแรกเป็นการวัดในเชิงปริมาณโดยเปรียบเทียบระหว่างตัวบทแรกกับตัวบทหลังว่า มีการตัด มีการเพิ่ม มีการลดไปมาน้อยเพียงใด ในอีกมิติหนึ่งอาจจะเป็นการวัดในเชิงคุณภาพ เช่น เส้นทางเชื่อมโยงระหว่างตัวบทแรกกับตัวบทหลัง อาจจะมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ดังนี้

- มีการซ่อนเร้นว่าเป็นการเชื่อมโยงแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ
- มีการซ่อนเร้นเอาไว้ทั้งหมดจนแทบดูไม่รู้ว่ามี “สายสัมพันธ์กัน”
- ผู้ผลิตทั้ง ๆ จะรู้ตัว/ตั้งใจว่าจะหยิบองค์ประกอบจากตัวบทแรกมาผลิตซ้ำ
- การหยิบของเก่ามาใช้เป็นไปอย่างไม่ตั้งใจ
- ผู้ผลิตรู้ตัวว่า ได้หยิบยืมของเก่ามาใช้ แต่ตั้งใจจะปิดบัง
- มีการนำเอาของเก่ามาดัดแปลงแก้ไข
- มีการนำมาตีความใหม่อย่างตั้งใจ

นอกจากนี้ ญัตติ สุขสมัย (2551, หน้า 22) ได้กำหนดประเด็นเพื่อการวิเคราะห์การสร้างความหมายใหม่ ดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงความหมายโดยผู้สร้าง
- การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง
- การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม
- การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ
- การเปลี่ยนแปลงความหมายด้วยวิธีการอื่น ๆ

จากการกำหนดประเด็นเพื่อการวิเคราะห์การสร้างความหมายใหม่ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นดังกล่าวมาปรับเป็นกรอบการวิเคราะห์เพื่อศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อนสุรต่อไป

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณกรรม

3.1 องค์ประกอบของวรรณกรรม

สรณัฐ ไตลังคะ (2560, หน้า 21-108) ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของเรื่องเล่าไว้ดังนี้

1. โครงเรื่อง

ในบรรดาองค์ประกอบของบันเทิงคดี โครงเรื่องจะดึงดูดความสนใจของผู้อ่านมากที่สุด เพราะสิ่งที่กระตุ้นความใคร่รู้ ความระทึกใจ ความตื่นเต้น ฯลฯ ก็มาจากโครงเรื่องนี้นั่นเอง แต่โครงเรื่องกลับเป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ชัดเจน สัมกับคำ “โครงเรื่อง” ที่แปลมาจาก plot เพราะ “โครง” เป็นสิ่งที่อยู่ภายในของวัตถุ จะเห็นได้ก็ต่อเมื่อเราลอกเอาส่วนนอกของวัตถุนั้นออกก่อน การทำความเข้าใจโครงเรื่องจึงเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายนัก

สรณัฐ ไตลังคะ (2560, หน้า 35) นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของโครงเรื่องไว้ว่า เมื่อกล่าวถึงประเภทของโครงเรื่อง Dictionary of Narratology (1987 อ้างถึงใน สรณัฐ ไตลังคะ, 2560, หน้า 35) ได้แยกประเภทโครงเรื่องเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะโครงสร้างหรือความคล้ายคลึงอื่น ๆ ดังนี้

1.1 โครงเรื่องที่เหตุการณ์เปลี่ยนไปในทางที่ดีกว่า จบอย่างมีความสุข เช่น เรื่องพาดินต่าง ๆ โครงเรื่องที่เหตุการณ์เปลี่ยนไปทางร้าย จบด้วยความเศร้าหรือความหายนะ เช่น คำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ

1.2 โครงเรื่องเน้นเหตุการณ์ภายนอกและประสบการณ์ของตัวละคร เช่น ไม่ผิดพลาดของ กฤษณา อโศกสิน และ รัตนโกสินทร์ ของ ว.วินิจฉัยกุล โครงเรื่องเน้นความคิดหรือความรู้สึกของตัวละคร เช่น เรื่องสั้นของกรณ์ ไกรลาศ

1.3 โครงเรื่องเชิงเดี่ยว มีโครงเรื่องเดียวหรือโครงเรื่องหลักเด่นมาก เช่น ปราบพยศ ของ ศรีบูรพา ศัตรูของเจ้าหล่อน ของ ดอกไม้สด เป็นต้น โครงเรื่องเชิงซ้อน มีหลายโครงเรื่องร้อยเรียงกัน แต่ละโครงเรื่องมีความสำคัญพอ ๆ กัน เช่น แม่เบี้ย ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์

1.4 โครงเรื่องเน้นเหตุการณ์ เหตุการณ์ในชีวิตของตัวละครเปลี่ยนแปลง เช่น เรื่องแนวผจญภัย โครงเรื่องเน้นตัวละคร เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณธรรม ความรู้แจ้ง ความตระหนักรู้ของตัวละคร เช่น นวนิยายของกฤษณา อโศกสิน

2. กลวิธีการเล่าเรื่อง

ในการศึกษาองค์ประกอบของบันเทิงคดีทั่วไป มักศึกษาตัวกลางระหว่างเรื่องเล่าและผู้อ่าน ผ่านการศึกษา “มุมมอง” หรือที่แปลจากภาษาอังกฤษว่า “point of view” มุมมองคือการเล่าเรื่องจากสายตาหรือทัศนะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ตามที่มีการศึกษา แบ่งมุมมองได้ดังนี้

2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 เรื่องที่เล่าโดยใช้วิธีการนี้ให้ตัวละครเอกเล่าเรื่องเองโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เช่น ฉัน ข้าพเจ้า ผม ฯลฯ ผู้เล่าเรื่องแบบนี้มีหลายประเภท ดังนี้

2.1.1 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่อยู่นอกเรื่องเล่า ผู้เล่าเรื่องแบบนี้มักพบในงานเขียนยุคสังคมนิยมคลาสสิก มักใช้คำว่า “ข้าพเจ้าผู้เขียน” โดยเรียกได้ว่าเป็น “ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์” (authorial narrator) ซึ่งต้องเข้าใจว่า ผู้เล่าเรื่องแบบนี้ไม่ใช่ผู้ประพันธ์หรือผู้เขียน

2.1.2 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่อยู่ในเรื่องเล่า มี 2 แบบ ดังนี้

2.1.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เป็นผู้เล่าประสบการณ์ของตนเอง (I-protagonist)

2.1.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่เล่าประสบการณ์ของคนอื่นหรือเป็นพยานในเหตุการณ์ที่เกิดกับตัวละครหลัก (I-witness)

2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 3 มี 3 ประเภท ดังนี้

2.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 3 แบบสหัพัญญูหรือแบบผู้รู้ (omniscient) ผู้เล่าเรื่องแบบนี้มีลักษณะคล้ายกับผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 แบบ authorial narrator ตรงที่อยู่นอกเรื่องเล่า ความแตกต่างคือ แบบ authorial narrator มี “ตัวตน” ในเรื่อง ด้วยการเรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” แต่แบบ omniscient ไม่มีตัวตนในเรื่อง แต่มี “เสียง” ที่แสดงความคิดเห็น

2.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 3 แบบรับรู้จำกัด (limited third person narrator) ผู้เล่าเรื่องแบบนี้จำกัดการนำเสนอโดยเน้นการเล่าเรื่องผ่านความคิดและการกระทำของตัวละครหลักเท่านั้น ผู้เล่าเรื่องแบบนี้ไม่ต่างกับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลัก (character narrator) เพราะผู้อ่านรับรู้ความคิดของตัวละครได้ตัวเดียว สิ่งเดียวที่ต่างกันคือสรรพนามที่เรียกตัวละครเท่านั้น

2.2.3 เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 3 แบบภววิสัย (objective third person narrator) ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนะของตน (impersonal narrator) หรือแบบวัตถุวิสัย (objective) หรือแบบตาของกล้อง (camera eye) เน้นที่การเล่าการกระทำภายนอกโดยไม่ได้นำเสนอความคิดของตัวละคร เรื่องที่มีผู้เล่าเรื่องแบบนี้ดูคล้ายกับว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นเองโดยไม่มีผู้เล่า หรือคล้ายเรากำลังดูภาพยนตร์ เพราะผู้เล่าเรื่องบรรยายเฉพาะลักษณะภายนอก หรือเหตุการณ์หรือบทสนทนา โดยที่ไม่เข้าไปในความคิดของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านต้องตีความเองจากการกระทำของตัวละคร จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก

2.3 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 2 หากแทนที่สรรพนามบุรุษที่ 2 คำว่า “คุณ” ด้วยสรรพนามบุรุษที่ 1 “ผม” ก็จะแทนที่ได้กลมกลืนโดยที่ไม่ทำให้เรื่องเสีย แต่การที่ผู้เขียนเลือกใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 ทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือเข้าถึงอารมณ์มากขึ้น เพราะสรรพนามที่ใช้ทำให้รู้สึกว่าเป็นประสบการณ์ของผู้อ่านเอง

3. ตัวละคร

ตัวละครเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของบันเทิงคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนวนิยายที่มีขนาดความยาวมากพอที่ผู้เขียนจะพรรณนาบุคลิกลักษณะและนิสัยใจคอของตัวละครได้ละเอียด ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนตัวละครสมจริงเสมือนมีตัวตน หรือไม่ก็ทำให้นึกถึงคนที่เราเคยรู้จัก ในนวนิยายบางเรื่อง เราจะจดจำตัวละครได้ดีกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ เพราะผู้เขียนทำให้เรารู้สึกชื่นชม หมั่นไส้ สมเพช ฯลฯ ตัวละครนั้น ๆ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ อย่างไรก็ตาม ในโลกอันน่าพิศวงของบันเทิงคดี ตัวละครไม่เพียงแต่เป็นมนุษย์ได้เท่านั้น อาจเป็นสัตว์ เป็นวิญญาณ อมนุษย์ หรือแม้แต่สิ่งของก็ได้ แต่สิ่งเหล่านี้จะมีอารมณ์ความรู้สึกหรือความนึกคิดแบบมนุษย์

ตัวละครเป็นองค์ประกอบของบันเทิงคดีที่นักทฤษฎีวรรณกรรมมีความเห็นแตกต่างกันไป คนละชั่ว บางคนคิดว่าตัวละครไม่มีความสำคัญ เป็นเพียงแต่ “หุ่น” ที่แสดงพฤติกรรมไปตามเหตุการณ์ที่ผู้เขียนวางไว้ บ้างคิดว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากและสามารถแยกพิจารณาออกจากเหตุการณ์หรือโครงเรื่องได้

3.1 ประเภทของตัวละคร สรณัฐ ไตลังคะ (2560, หน้า 86) กล่าวว่า อี. เอ็ม. ฟอรัสเตอร์ (Forster, 1963, p. 46 อ้างถึงใน สรณัฐ ไตลังคะ, 2560, หน้า 86) ได้แบ่งตัวละครออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1.1 ตัวละครมิติเดียว (flat character) หมายถึง ตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมซึ่งสามารถสรุปได้อย่างไม่ยากเย็น เช่น “เธอเป็นคนหยิ่งยโส” “เขาเป็นคนอ่อนแอ” และจะคงลักษณะเช่นนี้ตลอดเรื่อง ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่าตัวละครจะคิดหรือกระทำการอย่างไรต่อไปได้ ข้อดีของตัวละครเช่นนี้คือทำความเข้าใจง่าย และผู้อ่านจดจำลักษณะของตัวละครแบบนี้ได้

3.1.2 ตัวละครหลายมิติ (round character) หมายถึง ตัวละครที่มีลักษณะหลากหลาย แต่ละลักษณะอาจขัดแย้งกันและคาดเดาได้ยาก พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงนิสัยหรือทัศนคติได้ตามเหตุการณ์ สร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อ่าน

4. ฉาก

สรณัฐ ไตลังคะ (2560, หน้า 98) นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับฉากไว้ว่า ตัวละครที่แสดงบทบาทโลดแล่นในบันเทิงคดีนั้นย่อมมีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ และในสถานที่และเวลานั้น ๆ ย่อมมีรายละเอียดของชีวิต ความเป็นอยู่วัฒนธรรมปรากฏด้วย สถานที่และเวลารวมทั้งสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในบันเทิงคดีเรียกรวมกันว่า ฉากหรือฉากท้องเรื่อง (setting) ดังที่ เคลลี กริฟฟิธ (Griffith, 1994, pp. 12-15 อ้างถึงใน สรณัฐ ไตลังคะ, 2560, หน้า 98) ได้แบ่งฉากออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

4.1 ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ เป็นธรรมชาติ สถานที่ บรรยากาศที่เกิดจากประสาทสัมผัส เช่น กลิ่น เสียง ภาพ

4.2 ฉากที่เป็นเวลา แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

4.2.1 ช่วงเวลา เช่น ฤดูกาล ช่วงเวลาในวัน ช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ ฯลฯ

4.2.2 ระยะเวลา เช่น เรื่องเกิดขึ้นในเวลาหนึ่งชั่วโมง หนึ่งวัน หนึ่งปี สามสิบปี ฯลฯ

4.3 ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว ค่านิยมระบบการเมือง ชนชั้น เพศ เชื้อชาติ ฯลฯ

5. แนวคิด

แนวคิดหรือแก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดที่นำเสนอในเรื่อง ซึ่งสรุปจากสถานการณ์เฉพาะของโลกบันเทิงคดีออกมาเป็นความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับโลกในชีวิตจริง เช่น ความคิดที่ได้จากการอ่านนิทานเรื่องกระต่ายกับเต่า คือ การกระทำที่ช้าแต่สม่ำเสมอย่อมดีกว่าทำเร็วแต่ไม่สม่ำเสมอ การหาแนวคิดถึงมีความสำคัญเพราะทำให้ผู้อ่านค้นพบความหมายของเรื่องที่สามารถนำไปสู่ความเข้าใจชีวิต

ทางด้าน กุหลาบ มัลลิกะมาส (2562, หน้า 97-122) กล่าวถึงการวิเคราะห์นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน และบทละคร ตามองค์ประกอบของวรรณกรรม ดังนี้

เหตุการณ์ในเรื่อง (Events or Incidents)

เหตุการณ์ในเรื่องคือ เรื่องที่บังเกิดขึ้นแก่ตัวละครหรือพฤติกรรมของตัวละครเป็น รายละเอียดแต่ละเรื่องไป เช่น ตัวเอกขับรถยนต์ชนหญิงสาวผู้หนึ่งล้มลง เป็นเหตุการณ์หนึ่ง คำได้ช่วยเหลือนำเธอไปส่งโรงพยาบาล นับเป็นอีกเหตุการณ์หนึ่ง เขาได้ให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือเป็นอย่างดี ตลอดเวลา รวมทั้งหมดเป็นเหตุการณ์ชุดหนึ่ง เธอหายป่วยเป็นปกติและออกจากโรงพยาบาลได้ เป็นเหตุการณ์ต่อมาอีกตอนหนึ่ง ตัวอย่างเหล่านี้เป็นเหตุการณ์หลายตอนเกิดขึ้นแก่ตัวละครทั้งสอง ในเนื้อเรื่องวรรณคดีเรื่องหนึ่งมีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันหลายเหตุการณ์

เนื้อเรื่อง (Story)

เนื้อเรื่องคือ เหตุการณ์ต่าง ๆ หลายเหตุการณ์ที่ผู้แต่งนำมาแต่งให้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ต้นจนจบอย่างให้รายละเอียดตามที่ผู้แต่งเลือกแล้ว ผู้อ่านได้รู้ว่ามีเหตุการณ์ใดบ้างเกิดขึ้นกับ ตัวละครต่าง ๆ ตัวละครแต่ละตัวมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง เหตุการณ์เกิดที่ไหน เมื่อไหร่ ใครพูดกับใครว่า อย่างไร ผู้แต่งเล่าเรื่องอย่างละเอียด มีการบรรยายและพรรณนาความประกอบ ตลอดจนแสดงโดยตรง หรือโดยอ้อมให้ผู้อ่านได้เข้าใจตัวละครและเหตุการณ์อย่างแจ่มแจ้งตั้งแต่ต้นจนจบ

โครงเรื่อง (Plot)

โครงเรื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับเนื้อเรื่อง แต่สั้นและสังเขปความกว่าเนื้อเรื่อง โครงเรื่องอาจ บอกเราว่าตัวละครคิดอย่างไร พูดอะไร แต่จะไม่บรรยาย หรือวิเคราะห์ตัวละครเหล่านั้นเหมือนใน เนื้อเรื่อง แม้เหตุการณ์ก็กล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์สำคัญในเนื้อเรื่องเท่านั้น

ในบางกรณี โครงเรื่องอาจมีแต่เฉพาะเหตุการณ์สำคัญ ๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีปัญหหรือ ข้อขัดแย้งเสมอไป แต่โดยทั่วไปแล้ว โครงเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมนั้น คือโครงเรื่องที่มีปัญหาหรือ ความขัดแย้ง (Conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง เป็นปัญหาหรือความขัดแย้งที่มีความเข้มข้น รุนแรง มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบอย่างแรงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกของเรื่อง

ปัญหาหรือความขัดแย้งดังกล่าว อาจเป็นได้ 3 แบบคือ

1. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับคู่กรณี คู่ต่อสู้ หรือกับบุคคลอื่น (man against man) เช่น คนดีต่อสู้คนชั่ว นายทุนกับกรรมกร แม่สามีกับลูกสะใภ้ หรือตำรวจกับผู้ร้าย เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากบุคคลที่อยู่คนละฝ่ายกัน
2. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งต่อต้านบีบบังคับมนุษย์จากอำนาจภายนอก (man against environment) เช่น ภัยธรรมชาติ สภาพสังคม หรือแม้แต่ “โชคชะตา”

ที่กำหนดให้คนพ่ายแพ้ ล้มเหลว มีความทุกข์ เดือดร้อน ลำบาก หรือประสบเคราะห์ร้ายต่าง ๆ เช่น ความแห้งแล้งของดินฟ้าอากาศทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สร้างความทุกข์ร้อนและยากจนให้แก่คนในแถบนั้น ตัวละครต้องต่อสู้กับธรรมชาติอันไม่เอื้ออำนวย หรือเด็กจากครอบครัวแตกแยกก่ออาชญากรรมขึ้น

3. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเองของเรื่องกับตนเอง (man against himself) อาจเป็นความขัดแย้งด้านกายภาพ (เช่น ความพิการ) ด้านอารมณ์ ด้านศีลธรรม ซึ่งมนุษย์ต่อสู้กับตนเอง และจำเป็นต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง บางครั้งก็ชนะใจตนเอง แต่บางครั้งก็พ่ายแพ้ไป ตัวอย่างเช่น พระเวสสันดรจะต้องต่อสู้กับพระทัยของพระองค์เองอย่างหนัก กว่าจะตัดสินใจตัดสินพระทัยพระราชทานสองกุมารให้แก่ชุกไปได้ (ได้ชัยชนะใจตนเอง) พุทธรongในนวนิยายเรื่องน้ำเซาะทราย ของ กฤษณา อโศกสิน ต้องต่อสู้กับความรัก ความอาลัยที่มีต่อชายที่รัก คือ ภิรม และที่สุดก็ตัดใจจากไปอยู่ต่างประเทศพร้อมกับบุตรที่เกิดกับเขานอกสมรส

ปัญหาหรือความขัดแย้งมีบทบาทสำคัญในการสร้างโครงเรื่องของผู้แต่ง เรื่องขนาดยาวอาจมีความขัดแย้งครบทุกประการดังกล่าวแล้วข้างต้น

การวิเคราะห์โครงเรื่องอาจทำได้หลายวิธี เป็นการแยกอย่างละเอียดบ้างและอย่างกว้าง ๆ บ้าง ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นวิธีวิเคราะห์โครงเรื่องแบบหนึ่ง ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

1. การอธิบายถึงสถานการณ์ในตอนเปิดเรื่อง (Exposition) ดังตัวอย่างเรื่องลิลิตพระลอ สถานการณ์ในตอนเปิดเรื่อง คือการอธิบายบ้านเมืองและเรื่องเกี่ยวกับพระลอ พระเพื่อน พระแพง ขวาล่าถึงสิริโฉมของพระลอ

2. ปัญหาเริ่มปรากฏ (Inciting moments) การที่พระเพื่อน พระแพง เริ่มสนใจพระลอเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาว่าอริราชศัตรูจะรักกันได้หรือไม่

3. การขยายตัวคลี่คลายของปัญหานั้น หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า การดำเนินเรื่องหรือการพัฒนาเรื่อง (Development) ได้แก่ ตอนสองนางทำเสน่ห์ให้พระลอหลงใหล และการแก้ไขหลายครั้งจนพระลอต้องออกเดินทางจากบ้านเมืองไปถึงเมืองสรองจนได้นาง เป็นการเพิ่มพูนปัญหาให้เข้มข้นยิ่งขึ้น (ควรสังเกตด้วยว่าโครงเรื่องส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในส่วนนี้)

4. การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข และเป็นระยะที่เรื่องเปลี่ยนแปลงไปทางใดทางหนึ่ง (Climax) คือตอนที่เจ้าย่ากริ้วให้ทหารล้อมยิงกษัตริย์ทั้งสามและพี่เลี้ยง

5. การคลี่คลายเข้าสู่จุดจบ ช่วงเวลาของการแก้ปัญหา (Denouement and final suspense) การสิ้นชีวิตของตัวละครสำคัญในเรื่องทั้ง 7 คน การทำศพ การสร้างสุญ

6. จุดจบของปัญหา (Conclusion) ในเรื่องพระลอ เป็นเรื่องจบร้ายด้วยการตายของคู่รักทุกคน แต่ทำให้บุคคลผู้อยู่ข้างหลังนั้น กลับมีไมตรีจิตต่อกัน ลบล้างความเป็นอริแก่กันในอดีต (จึงเป็นการ

ตายไถ่บาปเหมือนเรื่องโรเมโอจูเลียต ของเชกสเปียร์ คือเมื่อตายแล้วก็ทำให้บุคคลข้างหลังสำนึกในบาปบุญคุณโทษ และกลับเป็นมิตรกัน กระทำความดีต่อกัน)

ฉาก เวลา สถานที่ (Setting)

ในบทละครคำว่า ฉาก หมายถึงเวที ส่วนประกอบเวทีตามเนื้อเรื่อง แต่ในนวนิยาย เรื่องสั้น หรือในนิทานมีความหมายกว้างกว่า คือหมายถึง สถานที่ และเวลาที่เรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่น นวนิยายเรื่อง Pride and Prejudice (จูเลียต แปลให้ชื่อว่า สาวทรงเสน่ห์) ของ เจน ออสเตน (Jane Austen) มีฉากเป็นของเรื่อง ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในประเทศอังกฤษเช่นเดียวกับที่นวนิยายของ “ดอกไม้นี้” มีฉากเป็นกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาระหว่างรัชกาลที่ 6-7-8-9 และแสดงถึงชีวิตของคนกลุ่มหนึ่ง ในส่วนหนึ่งของบ้านเมือง ในช่วงเวลานั้น ๆ

สถานที่และเวลา อาจหมายความว่าเฉพาะห้อง ๆ หนึ่ง หรือกว้างขวางทั้งประเทศหรือโลกก็ได้ ในบางกรณี ฉากมีบทบาทเหมือนเป็นตัวละครด้วยตัวหนึ่งในโครงเรื่อง คือมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง เช่น เรื่องเฒ่าทะเล (The Old Man and the sea) ของ Hemmingway ทะเลมีบทบาทเหมือนเป็นศัตรูที่จะติดตามผจญอย่างชิงไหวชิงพริบกับตัวละครเอกของเรื่องคือชายชรา บางเรื่องสถานที่และเวลาอาจจะกลมกลืนสอดคล้องกับเนื้อเรื่องอย่างประสานสนิธิ เช่น เรื่องเตีลมา ของ แมรี่ คอเรลลี (Marie Corelli) เมื่อตัวละครเอก เซอร์ฟิลลิปและเตีลมา พบกันในประเทศนอร์เวย์นั้น เป็นเวลาฤดูร้อนพระอาทิตย์ส่องแสงแม้ในเวลาเที่ยงคืน ธรรมชาติรอบตัวเป็นภาพงามสดใสด้วยแสงสี เหมาะสมกับความรักอันสดชื่นเบิกบานของหนุ่มสาว เมื่อเตีลมาแต่งงานและไปอยู่ในประเทศอังกฤษ มีศัตรูของความรักจะต้องหนีกลับไปบ้านเดิมนั้นเป็นช่วงเวลาฤดูหนาวอากาศมืดมิดและไม่มีแสงแดดเลยแม้ในเวลาเที่ยงวัน เข้ากับความเจ็บไข้และทุกข์ระทมในหัวใจของตัวละครเอก ครั้นเมื่อเซอร์ฟิลลิปสามีติดตามเตีลมาไป และกลับคืนรักกันด้วยความเข้าใจอันถูกต้อง ฤดูกาลก็เคลื่อนคลายมาเป็นฤดูใบไม้ผลิ ภูมิภาพรอบล้อม ก็เริ่มงามด้วยแสงสีของธรรมชาติอีกวาระหนึ่ง

ตัวละคร (Characters)

ตัวละคร คือ ผู้มีบทบาทในเนื้อเรื่อง ตัวละครจะเป็นคนหรือเทียบเท่าคนก็ได้ (มีผู้แต่งให้สัตว์ ต้นไม้ ดอกไม้ สิ่งของ ฯลฯ เป็นตัวละคร คิดและมีพฤติกรรมอย่างคน เช่นเรื่องการผจญภัยของเหรียญบาท)

การสร้างนิสัยตัวละครในเรื่อง

1. ลักษณะนิสัยตัวละคร (Trait)

นักเขียนที่ยังไม่สันตติ มักสร้างตัวละครซึ่งมีลักษณะนิสัยประจำเป็นประเภท ๆ ไป (หรือเรียกว่า สร้าง type ของตัวละคร) เช่น ประเภทสดใสร่าเริง ประเภทเหง่หงอยเฉื่อยชา ประเภท

ชี้โครงและประเภทเศร้าเหี่ยวแห้ง ตัวละครจึงมีลักษณะนิสัยอย่างเดียวหรือน้อยอย่าง (Flat character) เช่น ตำรวจร่างใหญ่ หน้าดำ แต่มีมุมมองในหัวใจ โสเภณี ผู้ชั่วแต่กาย หัวใจเป็นทองคำธรรมชาติ คนใช้ขี้บ่น-เศรษฐีขี้เหนียว คุณนายเห่อเครื่องเพชร โดยนัยตรงกันข้าม นักเขียนที่มีฝีมือจะสร้างตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่างหรือหลากหลาย (Round character)

2. ผู้แต่งที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ จะใช้ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เป็นแนวทางในการสร้างตัวละครในเรื่อง (ไม่ใช่ทางตำราเขียน แต่ความรู้ความเข้าใจของผู้แต่งทำให้เขียนในแนวนั้นได้เอง) ตัวละครที่มีลักษณะสมจริง จึงมีความคิดความต้องการอย่างมนุษย์จริง เช่น ต้องการความรัก ต้องการเพื่อนที่เข้าใจ ต้องการความบันเทิง ต้องการเสรีภาพ ต้องการอำนาจ ต้องการความสนใจจากผู้อื่น เป็นต้น ตัวละครที่สมจริงจึงเป็นที่น่าสนใจ เป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติจิตใจมนุษย์ เกิดความหยั่งเห็น (Insight) หรือให้ความคิดตระหนักรู้ว่าเป็นความรู้สึกนึกคิดและจิตใจมนุษย์ทั่วไป

3. เมื่อผู้แต่งสร้างตัวละครใดให้มีนิสัยอย่างไรแล้วก็คงไว้เช่นนั้น การเปลี่ยนแปลงนิสัยจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล คือตัวละครนั้นจะต้องมีประสบการณ์ผ่านพบเรื่องต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลพอที่จะเปลี่ยนแปลงนิสัยและบุคลิกภาพของตัวละครนั้น มิใช่ผู้แต่งจะให้เปลี่ยนไปได้ตามใจชอบของตน ตัวละครจึงมีทั้งที่เป็นประเภทสถิต (Static character) คือไม่เปลี่ยนแปลง และประเภทพลวัต (Dynamic character) คือที่เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์ และกาลเวลา ดังเช่นต้นสรวงอุ ตัวละครในนวนิยายเรื่อง “จดหมายจากเมืองไทย” ของโบตัน มีลักษณะเป็นพลวัต คือเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ไปตามสภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับเวลาในชีวิต กว่าต้นสรวงอุจะมีความคิดใหม่ ความตั้งใจใหม่ ความเข้าใจใหม่ ๆ ก็ใช้เวลาเกือบชั่วชีวิต ได้ผ่านพบความสุข-ความทุกข์ ได้พบปะเหตุการณ์ และบุคคลหลายชนิด ภาวะเหล่านี้กล่อมเกลาให้ต้นสรวงอุผันแปรไปตาม เรียกได้ว่าเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ของชีวิตอย่างสมเหตุสมผล

บทสนทนา

บทสนทนาของตัวละคร มีวัตถุประสงค์สำคัญในการใช้บทสนทนาในการแต่งคือ

1. เพื่อช่วยดำเนินเรื่อง แทนการบรรยายของผู้แต่ง โดยเฉพาะในบทละคร บทสนทนาคือการดำเนินเรื่องโดยตรง
2. เพื่อช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง ทั้งรูปร่างลักษณะหน้าตา และนิสัยใจคอ โดยผู้แต่งไม่ต้องชี้แจงโดยตรง
3. ช่วยให้วิธีการไม่ซ้ำซาก คือเปลี่ยนเป็นสนทนาบ้างหรือการบรรยายบ้าง

4. สร้างความสมจริง คำพูดที่สมมติว่าเป็นถ้อยคำจริง ๆ ของตัวละครทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง

5. ทำให้บทประพันธ์น่าอ่าน น่าสนใจ และมีชีวิตชีวขึ้น โดยเฉพาะบทสนทนาที่คมคาย มีอารมณ์ขัน หรือผู้ใดถูกต้องตามฐานะของตัวละคร และสมกับบทบาทในตอนนั้น ๆ

กลวิธีในการแต่ง

กลวิธีในการแต่งวรรณคดี เป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เรื่องมีคุณค่าในทางวรรณคดี กลวิธีเป็นความสามารถและเป็นฝีมือของผู้แต่ง กลวิธีมีหลายแบบและจะมีมากขึ้นไปเสมอ ตราบเท่าที่ศิลปะการแต่งเจริญก้าวหน้าไป กลวิธีที่ผู้แต่งนำมาใช้เท่าที่อาจจะพบในวรรณคดีทั่วไปมีดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง

ผู้เล่าเรื่อง (Point of view) ซึ่งมีความหมายเท่ากับว่า “เรื่องนี้เล่าตามทัศนะของใคร” เท่าที่ปรากฏในวรรณคดี ผู้แต่งอาจเลือกผู้เล่าเรื่องได้หลายแบบคือ

1.1 ผู้แต่งไม่แสดงว่าตัวละครใดเป็นผู้เล่าบรรยายเรื่อง แต่จะบรรยายไปตามเรื่องที่มีตัวละครมีบทบาทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว ผู้แต่งเป็นผู้ล่วงรู้หมดทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละคร และนำมาบรรยายได้ถ้วนถี่ครบทุกคนและครบขณะจิตของตัวละครเหล่านั้นตามเนื้อเรื่อง วิธีนี้เป็นวิธีที่นักเขียนสมมติตนเองว่าเป็นผู้รู้แจ้งและผู้แต่งเป็นผู้เล่าเอง (Omniscient point of view)

1.2 ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง โดยใช้คำว่า ผม ดิฉัน หนู ข้าพเจ้า ฯลฯ เป็นผู้เล่าเรื่องแสดงถึงเหตุการณ์หรือข้อขัดแย้งใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง นั่นก็คือ ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า (First person point of view) วิธีนี้ใช้ตัวละครเอกเล่าเรื่องตนเอง ในปัจจุบันนี้มีกลวิธีในการเล่าเรื่องแปลกออกไปอีกหลายวิธี เช่น กลวิธีเล่าโดยใช้บุรุษที่ 1 เป็นผู้เล่า แต่มีวิธีการที่เรียกว่า กระแสจิตประวัติ (Stream of consciousness) คือบุรุษที่ 1 เล่าเรื่องตนเองโดยปรากฏเป็นรูปกระแสความคิดประวัติไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ นักเขียนไทยที่ใช้กลวิธีเช่นนี้ที่อาจยกเป็นตัวอย่างได้ก็มี เช่น แมน สุจริต ในเรื่องน้ำตาพระจันทร์ และสายฝน ลวพงศ์ ก็เป็นนักเขียนอีกผู้หนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการใช้กลวิธีกระแสจิตประวัติ

1.3 ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่า (Third person point of view) โดยสมมติว่าตัวละครตัวนั้นได้อยู่ในเหตุการณ์ หรือร่วมรู้เรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี

1.4 วรรณคดีบางเรื่อง ผู้แต่งเลือกผู้เล่าเรื่องหลายแบบประสมกัน เช่น นวนิยายเรื่อง กามนิธ ซึ่งเสฐียรโกเศศและนาคะประทีปแปล จะมีผู้เล่าเรื่องหลายคน คือขึ้นต้นเรื่องด้วยวิธีที่ 1.1 แต่

บางตอนผู้แต่งจะให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นตัวเล่าเรื่องตนเอง เป็นการใช่วิธี 1.2 เช่นตอนกามนิทราสิฏฐี และองคุลิมาลเล่าเรื่องของตน และในตอนจบก็หวนกลับไปใช่วิธี 1.1 อีกครั้งหนึ่ง นับว่าผู้แต่งได้ใช้กลวิธีในการแต่งอย่างเต็มฝีมือหลายแบบ และได้สร้างความหลากหลายให้แก่การดำเนินเรื่อง

กลวิธีเลือกผู้เล่าเรื่องหลายแบบเช่นนี้ ย่อมมีประโยชน์ในการแต่งแตกต่างกันไป ผู้แต่งที่มีฝีมือย่อมเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุดกับเนื้อเรื่อง ซึ่งผู้วิจารณ์อาจตั้งเป็นปัญหาถามตนเองได้ว่า กลวิธีใดเหมาะสมที่สุดกับเนื้อเรื่องในวรรณคดีนั้น ๆ บางเรื่องเหมาะสมที่จะให้ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเสียเอง เช่นเรื่องที่เน้นเนื้อหาและพฤติกรรมต่าง ๆ แต่บางกรณีตัวละครควรเป็นผู้เล่า เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก อารมณ์ ลึกซึ้งละเอียดละไม หรือความปั่นป่วนในจิตใจของตัวละคร

2. กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง (Development) รวมถึงฉาก ผู้แต่งอาจใช้วิธีการได้หลายแบบ เช่น

2.1 เล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน เรื่องเกิดก่อน เล่าก่อน เรื่องเกิดทีหลัง เล่าทีหลังเป็นลำดับไป

2.2 การเล่าเรื่องย้อนต้น (Flash-back) เรื่องอาจเปิดขึ้นในตอนใดของเรื่องก็ได้ แต่มีวิธีการเล่าย้อนต้น สลับไปมากับเรื่องในปัจจุบัน เช่นเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ของ สุวรรณี สุคนธา ขึ้นต้นเรื่องด้วยการแต่งงานของตัวเอกของเรื่อง แล้วย้อนกลับไปสู่เรื่องในอดีต เมื่อคู่แต่งงานนี้เริ่มรู้จักกัน แล้วหวนกลับมาสู่ชีวิตปัจจุบัน แล้วจึงเล่าเหตุการณ์ภายหลังการแต่งงานต่อไป

2.3 เล่าเหตุการณ์เกิดต่างสถานที่ สลับกันไปมา (และอาจมีจุดรวมเรื่องต่างสถานที่นี้ แล้วกลับแยกใหม่-รวมใหม่ได้) เช่น เรื่องเกิดขึ้นในเมือง 2 เมือง

2.4 การผูกเรื่องให้น่าสนใจ ด้วยการสร้างความใคร่รู้เรื่องต่อไป (คือการสร้าง suspense)

2.5 การสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง

2.6 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องใหญ่กับโครงเรื่องย่อย และการคัดเลือกเหตุการณ์ประกอบอันเป็นรายละเอียดต่าง ๆ

2.7 การใช้เหตุบังเอิญหรือเหตุประจวบมิหรือไม่ และถ้ามีใช้เพื่อประโยชน์อะไร ได้ผลเพียงใด

2.8 การสื่อความคิด ตามโลกทัศน์ของผู้แต่งอย่างแจ่มแจ้ง เป็นที่เข้าใจของผู้อ่านหรือการมีสารัตถะของเรื่องที่ชัดเจน ให้ผู้อ่านรับทราบข้อคิดตามที่ผู้แต่งมีเจตนารมณ์

2.9 การคลี่คลายสารัตถะของเรื่องไปตามลำดับขั้นต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จนเรื่องจบลงสอดคล้องกับสารัตถะของเรื่องสมเจตนารมณ์ของผู้แต่ง

2.10 การใช้สัญลักษณ์และบุคลาธิษฐาน ซึ่งอาจใช้เป็นเนื้อเรื่องทั้งเรื่องหรือแทรกอยู่เป็นบางเรื่องบางตอน ช่วยให้เห็นความสามารถพิเศษของผู้แต่งว่า มีวิธีเล่าเนื้อเรื่องและแสดงความคิดเห็นอย่างไร กล่าวอย่างตรงไปตรงมา หรืออย่างมีกลวิธีที่แปลกแตกต่างออกไป สัญลักษณ์บางอย่างเกี่ยวเนื่องกับประสบการณ์ของมนุษย์ทั่วไป เช่น ฤดูใบไม้ผลิกับฤดูหนาวเป็นสัญลักษณ์ของเยาว์วัยกับวัยชรา หรือเทียบได้กับความมีชีวิตชีวา ความอ่อนล้า สัญลักษณ์และบุคลาธิษฐานบางอย่างก็ได้มาจากนิยายปรัมปรา เช่น ช้างเผือกเป็นสัญลักษณ์ของบุญญาธิการของพระมหากษัตริย์ มีนิยายปรัมปราเรื่องพระอินทร์กับช้างเอราวัณเป็นเรื่องประกอบ

2.11 การจบอย่างประทับใจ เรื่องที่จบได้อย่างประทับใจคือ เรื่องที่มีการอ่านจบสิ้นลงแล้ว แต่ความคิดของผู้อ่านยังไม่จบตาม และมักทำทนาย หรือเชิญชวนการอภิปรายต่อไปอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องจบด้วยความเศร้า หรือจบด้วยความสุข หรือไม่ใช้ทั้งสองอย่าง

3. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในเรื่อง ตัวละครและเนื้อเรื่องเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ และถ้าเรื่องทั้งหลายที่แต่งขึ้นล้วนเกี่ยวกับชีวิตแล้วก็ต้องมีคำถามต่อไปว่า ชีวิตของใคร...? ฉะนั้นการสร้างตัวละครจึงเป็นเรื่องสำคัญเท่ากับการสร้างโครงเรื่อง เพราะโครงเรื่องคือชีวิต ตัวละครคือผู้แสดงบทบาทของชีวิตนั้น โดยทั่วไปแล้วอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 ให้ความสำคัญแก่ตัวละคร โดยถือตัวละครเป็นจุดศูนย์กลางของเรื่อง ตัวละครเด่นกว่าโครงเรื่อง เนื้อเรื่องดำเนินไปตามลักษณะนิสัยใจคอของตัวละคร เช่น “เรื่องของเกด” “สายป่หยุดเสน่ห์หาย” และ “ทะเลฤๅมิ” ของ สุวรรณี สุคนธา เรื่อง “หอมดอกประดวน” ของ รงค์ วงษ์สวรรค์ หรือบทละครเรื่อง “เห็นแก่ลูก” ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นสิ่งที่สร้างเรื่องขึ้น เช่น ถ้าตัวละครนิสัยเป็นพาลเสเพลมาพบกันเรื่องร้ายก็ย่อมจะบังเกิดขึ้นเป็นผลพลอยตามมา ตัวละครที่ว่าเหวก็จะมีพฤติกรรมไปตามลักษณะอารมณ์ของตน ตัวละครจะนำเนื้อเรื่องให้เห็นเป็นไปตามลักษณะของตัวละคร คือตัวละครเป็นผู้ทำให้เกิดเนื้อเรื่อง

3.2 ประเภทเน้นเนื้อเรื่อง ตัวละครมีบทบาทไปตามเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องเป็นฝ่ายนำ เช่น เรื่องนิทานอาหรับราตรี โรบินสันครุโซ ของ เดโฟ แก้วทวารสามเกลอ ของ ดุมาส์ นวนิยายเรื่องฟ้าจรดทราย ของโสภาค สุวรรณ หรือเรื่องแปลกำลังภายในเรื่องมังกรหยก จำลอง พิศนาคะ แปลเรื่องเหล่านี้ ผู้อ่านต้องการทราบเหตุการณ์ที่ตื่นเต้นในเรื่องมากกว่าจะวิเคราะห์ลักษณะนิสัยของตัวละคร

โดยสรุป กลวิธีสร้างตัวละครวิธีที่ 1 นั้น ผู้อ่านจะสนใจตัวละครและจะนำเอาลักษณะนิสัย จิตใจ บุคลิกภาพ ฯลฯ มาเป็นเรื่องสนใจ ส่วนวิธีที่ 2 ผู้อ่านจะสนใจเนื้อเรื่อง ความขัดแย้ง การแก้ปัญหาและความตื่นเต้นเร้าใจของโครงเรื่อง

3.3 การใช้กลวิธีกระแสจิตประวัติ (Stream of consciousness) ทำให้เนื้อเรื่องกลมกลืนอย่างประสานเข้ากับความคิดของตัวละคร เป็นการแสดงทั้งเรื่องและแสดงทั้งลักษณะตัวละครดำเนินไปในโอกาสเดียวกัน เป็นการใช้ความคิดของตัวละครเป็นเนื้อเรื่องหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่ามีเรื่องอยู่ในความคิดของตัวละคร (วิธีการนี้มีนักเขียนทั้งไทยและเทศนิยมใช้อยู่เสมอ Virginia Woolf เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับคำยกย่องว่าเป็นผู้ใช้ได้ผล ส่วนในวรรณกรรมประเภทนวนิยายของไทยมี แมน สุจริต และสายัณห์ ลวพงศ์ เป็นต้น)

3.4 กลวิธีในการสร้างตัวละครให้สมจริง โดยใช้แนวจิตวิทยาและความเป็นจริงในชีวิตตลอดจนการสร้างตัวละครให้มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง และเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ที่เรียกว่า พลวัต

3.5 กลวิธีในการสร้างตัวละครแบบเหนือจริง หรือมีลักษณะเป็นภาพมายาแปลกเกินออกไปจากปกติของมนุษย์ส่วนใหญ่ ถ้าผู้แต่งสามารถใช้กลวิธีนี้ได้ผลดี ผู้อ่านก็จะยอมรับเอาโลกจินตนาการ และตัวละครเหนือจริงเหล่านั้น แต่ถ้าผู้แต่งไม่ประสบความสำเร็จก็จะได้ผลเป็นนัยตรงกันข้าม อาจกลับกลายเป็นทำให้เรื่องน่าขบขัน เช่น ผู้แต่งพยายามให้เป็นเรื่องครึ่งจริงครึ่งฝัน แต่กลับกลายเป็นเรื่องผีหลอกธรรมดา ๆ ไปก็ได้

3.6 กลวิธีในการบรรยายตัวละครแบบร่างภาพ (sketch) คือวิธีบรรยายลักษณะและเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวละครอย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครนั้นถนัดถไลหลายแง่มุม แต่ไม่มีการดำเนินเรื่องเกี่ยวกับตัวละครตัวนั้นอย่างใดในตอนนั้น จึงเป็นบทบรรยายให้รู้จักตัวละครอย่างเด่นชัดถนัดถไลเท่านั้น

3.7 กลวิธีในการบรรยายแบบแนะ (suggest) เป็นวิธีการตรงกันข้ามกับการบรรยายแบบร่างภาพ การบรรยายแบบแนะนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและรู้จักตัวละครได้เอง ซึ่งเป็นวิธีการที่นักเขียนสมัยใหม่นิยมใช้มาก

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวรรณกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบของวรรณกรรมมาปรับใช้เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสืบทอดบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักรตรสูรต่อไป

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องแก้วหน้าม้า

4.1 ประวัติผู้แต่ง

สำนักพิมพ์ศรีปัญญา ได้นำเสนอพระประวัติของกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ไว้ในหนังสือ บทละครนอก แก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ (2562, หน้าคำนำสำนักพิมพ์) ความเป็นมาว่า กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าชายทินกร ทรงเป็นพระราชโอรส ลำดับที่ 35 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาศิลา เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 7 แรม 12 ค่ำ ปีระกา จุลศักราช 1163 ตรงกับวันที่ 24 พฤษภาคม พุทธศักราช 2344 ในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้นถึงรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า “พระเจ้าพี่ยาเธอ พระองค์เจ้าทินกร ทรงพระปรีชารอบรู้ในราชกิจต่าง ๆ ควรที่จะเป็นเจ้าต่างกรมผู้ใหญ่” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็น “กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์”

กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ได้ทรงกำกับราชการในกรมพระนครบาลอยู่ระยะหนึ่ง สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 4 เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2399 พระชันษา 56 ปี ทรงเป็น ต้นราชสกุล “ทินกร”

กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ทรงเป็นจันทกวีสำคัญพระองค์หนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ มีผลงานพระนิพนธ์สำคัญ ๆ หลายเรื่อง เช่น โคลงนิราศฉะเชิงเทรา ซึ่งทรงพระนิพนธ์ขึ้นในคราวที่ไทยยก กองทัพใหญ่ไปปราบเจ้าอนุวงศ์ เมื่อปีพุทธศักราช 2369 บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า บทละครนอก เรื่องยอพระกลิ่น และเพลงยาวสังวาสอีกหลายสำนวน ซึ่งไม่ทราบระยะเวลาที่ทรงพระนิพนธ์

4.2 เรื่องย่อ

จตุพร มีสกุล (2540, หน้า 32-33) ได้กล่าวถึงเรื่องย่อเรื่องแก้วหน้าม้า ความเป็นมาว่า กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ทรงนิพนธ์เรื่องแก้วหน้าม้า เป็นเรื่องยาวติดต่อกัน แต่มิได้มีเนื้อหาบริบูรณ์ คือมีเนื้อความเริ่มตั้งแต่ท้าวมงคลราชและนางมณฑาครองเมืองมิถิลา มีพระโอรสชื่อพินทอง วันหนึ่ง พระพินทองไปทรงว่าแล้วว่าขาดลอยไป บังเอิญนางแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นหญิงชาวบ้านและมีหน้าตา ออปลักษณ์เหมือนม้าเก็บว่าวได้ จึงขอถวายตัวเป็นสนมแลกกับว่าว ท้าวมงคลราชคิดอุบายกำจัดนาง โดย แกล้งใช้ให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย พระฤๅษีช่วยให้นางแก้วหน้าม้ากระทำการได้สำเร็จโดยมอบ ของวิเศษให้ เมื่อนางแก้วหน้าม้าเข้ามาอยู่ในวังก็พยายามเสนอตัวให้พระพินทอง พระพินทองรังเกียจ นางแก้วหน้าม้าจึงหนีไปอภิเษกกับนางทศมาลี ซึ่งเป็นธิดาของท้าวพรหมทัตแห่งเมืองโรมวิลี ก่อนไปได้สั่ง ให้นางแก้วหน้าม้ามีลูกถวาย นางแก้วหน้าม้าจึงซ่อนกลพระพินทอง โดยแปลงกายเป็นนางมณีผู้มีรูปโฉม งดงาม ตามไปยั่วพระพินทองจนมีโอรสด้วยกัน ต่อมาท้าวมงคลราชมีราชสาส์นมาให้พระพินทองกลับ

เมืองมิลลา ระหว่างทางขบวนเรือสำเภาของพระพินทองหลงเข้าไปในเมืองยักษพัลลราช นางแก้วหน้าม้าแปลงเป็นมานพมาช่วยไว้ได้ แล้วถวายนางสร้อยสุวรรณจันทร์ธิดายักษ์ให้เป็นสนมของพระพินทอง เมื่อพระพินทองกลับถึงเมืองมิลลา นางแก้วหน้าม้าได้นำโอรสมาถวาย พระพินทองเข้าใจว่านางแก้วหน้าม้าไปขโมยลูกของนางมณีมา ต่อมาพระพินทองสังเกตเห็นว่าสร้อยสุวรรณจันทร์เกรงกลัวนางแก้วหน้าม้าจึงสอบถามจนรู้ความจริง แล้วทำอุบายลวงให้นางแก้วหน้าม้าถอดรูปได้สำเร็จ ทำวรวงศราชจึงจัดงานอภิเษกพระพินทองกับนางมณี ฝ่ายนางทศมาลีไม่เห็นพระพินทองกลับเมืองโรมวิถีจึงเดินทางมาตามแล้วมีปากเสียงกับนางมณีเพราะความหึงหวง ความต่อจากนี้ไม่พบต้นฉบับ สันนิษฐานว่ากรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ทรงนิพนธ์ค้างไว้เพียงเท่านี้

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร

5.1 ผู้แต่ง

สุชาครিয়া (2556, หน้า 708) ได้กล่าวถึงประวัติของผู้เขียนไว้ท้ายเล่มนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร ความเป็นว่า สุชาครিয়া พื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดเชียงราย แต่ย้ายมาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ก่อนจะย้ายมาอยู่จังหวัดกาญจนบุรีและมีครอบครัวที่นี่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การพลิกผันมาเขียนนวนิยายได้นั้น เริ่มเรื่องมาจากเป็นคนชอบอ่านหนังสือ ชอบอ่านการ์ตูนภาพตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ เริ่มอ่านวรรณคดีที่บ้านตอนเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อาศัยเวลาว่างและช่วงพักเที่ยงเข้าไปอยู่ที่ห้องสมุด มีนิทานพื้นบ้านและวรรณคดีไทยเป็นเพื่อน และเมื่อไม่มีอะไรจะอ่านแล้ว ก็เริ่มมาอ่านนวนิยาย และอ่านนวนิยายมาตลอดเพราะสมัยนั้นเป็นนักเรียนผู้ช่วยบรรณารักษ์ และเมื่ออ่านมากเข้า ก็มีนวนิยายที่อยากอ่านแต่ไม่มีให้อ่าน นั่นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางนักเขียนและต่อเนื่องมาจนถึงวันนี้

ผลงานของสุชาคริยามีทั้งแบบนวนิยายออนไลน์และนวนิยายที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มมากกว่า 20 เรื่อง อาทิ เพราะรัก...หรือแค่ปรารถนา สามีเจ้าขา รักในมือมาร รักมันนิรันดร์ ยามรักนั้นเพรียกหา ดวงใจดิ้นรน รักร้อยรัก ธารานิรมิต ฤทัยเสนหา ม่านลวง จักรวาลฤจะห้ามรัก สาปพญารักษ์ สารัตถะรัก ไซคี (Psyche) ปฐภูมิภักดี (ทักษิณ-อะเวรา) ทิพย์เทวี – เทวราช เมื่อตัวร้ายในนิยายโผล่มาในชีวิตจริงของฉัน หากรักนั้นย้อนคืน รักนี้แต่เธอ พิลาสรัก และพัศตรอสูร

5.2 เรื่องย่อ

เพชรน้ำค้างอาศัยอยู่กับพ่อแม่ที่กรุงเทพมหานคร เธอมีอาชีพเป็นช่างแต่งหน้าทั้งในและนอกกองถ่าย วันหนึ่งในช่วงเวลาตีสี่เธอได้ยินเสียงแปะกวงชายชราข้างบ้านตะโกนขอความช่วยเหลือ

เพราะโจรขึ้นบ้าน เธอจึงบอกพ่อกับแม่ให้โทรแจ้งตำรวจ ส่วนตัวเธอนั้นรีบไปบ้านแป๊ะกวงก่อน เมื่อถึงบ้านแป๊ะกวง เพชรน้ำค้างต่อสู้กับโจร จากนั้นเธอจึงรีบเข้าช่วยเหลือแป๊ะกวง เมื่อตำรวจมาถึงที่เกิดเหตุ เธอรีบตะโกนบอกตำรวจให้มายังจุดที่เธออยู่ เพชรน้ำค้างถูกโจรยิง 2 นัด ทำให้เธอหมดสติไป เพชรน้ำค้างฟื้นขึ้นมาอีกครั้งในร่างของเด็กน้อยอุษามันตรา บุตรสาวของนายช่างโชติระเสกกับตยาดี ภรรยาเอกแห่งโรงหล่อมนสิการ ณ เมืองมิลลา เมื่อคุณปู่ของอุษามันตราเสียชีวิต โชติระเสกได้ขึ้นมาดูแลทุกอย่างในมนสิการ โชติระเสกไม่ได้รักกับตยาดีภรรยาเอกอย่างเช่นแม่ว่าดภรรยาคนรอง แม่ว่าดมีสิทธิเข้าโรงหล่อมนสิการได้ตามใจชอบซึ่งผิดธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมา ภายหลังต่อมาโรงหล่อมนสิการประสบปัญหาทางการเงิน ทำให้พะลึงจะผู้เป็นเจ้านี้เดินทางมาทวงหนี้สินพร้อมดอกเบี้ยถึงเรือน เมื่อพะลึงจะเห็นอุษามันตราจึงหวังได้อุษามันตราเป็นเครื่องชดเชย จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้อุษามันตราเห็นแล้วว่าเมื่อเธอเติบโตขึ้นใบหน้าอันงดงามของเธอจะนำภัยมาสู่เธอและครอบครัว

ต่อมาโชติระเสกได้พาอุษามันตราไปเรียนที่สำนักของท่านครูวัดชะโก แต่ท่านครูไม่เคยรับศิษย์ที่เป็นผู้หญิง เมื่อท่านครูเห็นแล้วว่าอุษามันตราเป็นผู้มีปัญญาและความสามารถ ท่านครูวัดชะโกจึงรับอุษามันตราเป็นศิษย์หญิงคนแรกและเพียงคนเดียว โดยท่านครูให้อุษามันตราเข้าเรียนที่สำนักของท่านแยกจากศิษย์คนอื่น และให้อุษามันตราใช้ชื่อว่า “อุษะ” เพื่อไม่ให้ผู้ใดทราบว่าเธอเป็นหญิง อุษามันตราเรียนรู้ทั้งตำราและฝึกการต่อสู้ได้อย่างรวดเร็ว จนทำให้ความสามารถของเธอเป็นที่เลื่องชื่อในขณะเดียวกันอุษามันตราก็พยายามหาทางช่วยเหลือมนสิการให้รอดพ้นจากปัญหาทางการเงิน โดยที่เธอได้วางระบบภายในมนสิการใหม่และเริ่มวางแผนและเรียนรู้เกี่ยวกับการค้าขายจากท่านมะณิจันโทซึ่งเป็นคุณตาของเธอและเป็นพ่อค้าเกลือที่มีบ่อเกลือจำนวนมาก อุษามันตราเดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ เธอได้บอกทุกคนว่าขบวนสินค้าของเธอถูกใจมาก ทำให้ใบหน้าของเธอเสียโฉม แต่แท้จริงแล้วเธอใช้ความรู้จากการเป็นช่างแต่งหน้าและแต่งหน้าเอฟเฟกต์มาแต่งแต้มใบหน้าของเธอให้เป็นใบหน้า “พักรตร์สุร” ซึ่งเป็นใบหน้าที่มีรอยแผลเต็มใบหน้า เพื่อให้ไม่มีชายใดกล้าเข้าใกล้และมาขอแต่งงานนั้นหมายเธอ

อุษามันตราได้รับพระราชโองการจากพระเจ้าวิเทหะให้เข้าเฝ้าเพื่อดูตัวหมั้นหมายกับพระจุฑามณีนาคพระราชโอรสแห่งเมืองมิลลา เธอปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑามณีนาคและให้เหตุผลว่าใบหน้าของเธอไม่งดงาม แต่พระจุฑามณีนาคยังคงยืนยันที่จะหมั้นหมายกับเธอ และจะรอจนกว่าอุษามันตราจะเปิดใจให้พระองค์ ทั้งยังให้คำมั่นว่าจะยกย่องและมีเพียงอุษามันตราแต่เพียงผู้เดียว ทำให้อุษามันตราไม่สามารถปฏิเสธการหมั้นหมายในครั้งนี้ได้ อีกทั้งหากเธอรับหมั้นในครั้งนี้จะเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ชายอื่นมาขอแต่งงานเธอได้อีกต่อไป

อุษามันตรายังคงออกเดินทางไปค้าขายยังเมืองต่าง ๆ ในระหว่างทางที่ขบวนสินค้าของเธอเดินทางกลับเมืองมิถิลา เธอมีโอกาสดำช่วยเหลือ “ปิ่น” ที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสและกำลังจะเดินทางไปยังเมืองโรมวิท เธอจึงขอให้ปิ่นเดินทางไปรักษาตัวที่เมืองมิถิลา ก่อนหลังจากที่ปิ่นหายดีแล้วค่อยออกเดินทางไปยังเมืองโรมวิท เมื่ออุษามันตราเดินทางกลับมาถึงเมืองมิถิลา เธอจึงได้ทราบว่าพระเจ้าวิเทหะ พระนางสีตลา และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์สิ้นแล้วจากเหตุการณ์ก่อกบฏ อีกทั้งสุสุทโธผู้ก่อกบฏยังวางแผนกล่าวหาว่าอุษามันตราบุชญาตผี และกล่าวหาว่าวันเดือนปีเกิดของอุษามันตราตรงตามตำราว่าจะทำให้เกิดเหตุเภทภัยกับราชวงศ์ อุษามันตราจึงถูกกักตัวไว้ในวัง ด้วยเหตุนี้ท่านครูวัดตะโกจึงรีบมาเจรจาและเปิดเผยความจริงให้สุสุทโธทราบว่าอุษามันตราคืออูษะซึ่งเป็นศิษย์ของท่านครูเช่นเดียวกับสุสุทโธ สุสุทโธจึงทำประลองกับอุษามันตรา ท้ายที่สุดอุษามันตราประลองฝีมือชนะสุสุทโธ เธอจึงได้กลับเรือนมนสิการ

ภายหลังต่อมาอุษามันตราทราบความจริงว่า ปิ่น คือ พระจุทามณีมาศ อีกทั้งพระเจ้าวิเทหะ พระองค์ก่อนยังได้วางแผนเตรียมปราบกบฏและกอบกู้บัลลังก์ไว้ให้พระจุทามณีมาศก่อนที่จะสิ้นพระชนม์ ประกอบกับสุสุทโธต้องการตัวอุษามันตรา ทำให้อุษามันตราต้องแต่งงานกับปิ่นในนามของบุตรท่านอะนุตตะเรสหายของท่านโชติระเส อุษามันตราเห็นความรักและน้ำใจของพระจุทามณีมาศที่มีต่อเธอ ทำให้อุษามันตราเปิดใจรักพระจุทามณีมาศ และเธอยังเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงของเธอให้พระจุทามณีมาศเห็นในวันแต่งงาน หลังจากนั้นพระจุทามณีมาศกับอุษามันตราเดินทางไปยังชุมลับเพื่อเตรียมกอบกู้บ้านเมืองจากกบฏ อุษามันตราถูกจับตัวเข้าไปในวัง เธอจึงได้ทราบว่าสุสุทโธกับพะลัญจะร่วมมือกันก่อกบฏ ทั้งสุสุทโธกับพะลัญจะเห็นใบหน้าที่แท้จริงของอุษามันตราจึงหลงในความงามและต้องการตัวเธอ อุษามันตราขอพบท่านครูวัดตะโกและโชติระเสที่ถูกจับตัวมาก่อนหน้านี้ ท่านครูวัดตะโกวางแผนหลบหนีออกจากวัง ในระหว่างที่หลบหนีนั้นโชติระเสได้รับบาดเจ็บสาหัส ส่วนอุษามันตราถูกจับตัวกลับไป พระจุทามณีมาศจัดตั้งทัพเพื่อช่วยเหลืออุษามันตราและปราบกบฏ เมื่อพระจุทามณีมาศเข้าไปช่วยอุษามันตรา พะลัญจะยิงธนูใส่อุษามันตรา พระจุทามณีมาศโกรธมากจึงฆ่าพะลัญจะ ส่วนอุษามันตราหมดสติ เธอได้กลับไปยังภพที่เธอจากมาและใช้ชีวิตในร่างของเพชรน้ำค้างอีกครั้ง

เพชรน้ำค้างยังคงคิดถึงพระจุทามณีมาศอยู่เสมอและเธอเคยไม่เปิดใจให้ชายใด เพชรน้ำค้างได้กลับมาดูแลพ่อกับแม่จนท่านสิ้นอายุขัย และเธอใช้ชีวิตในภพนี้จนสิ้นอายุขัยในวัย 97 ปี จากนั้นเพชรน้ำค้างได้กลับมาในอยู่ร่างของอุษามันตราอีกครั้ง พระจุทามณีมาศดีใจที่อุษามันตราฟื้นขึ้นมาอย่างปลอดภัย ส่วนอุษามันตราก็ดีใจที่ได้กลับมาหาพระจุทามณีมาศอีกครั้ง ในตอนท้ายพระจุทามณีมาศขึ้นครองเมืองมิถิลาและแต่งตั้งอุษามันตราเป็นพระอัครมเหสีของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา “แก้วหน้าม้าสู่พัทลุงสู่: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” สามารถสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 6.1 งานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า 6.2 งานวิจัยที่ศึกษา การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในงานวรรณกรรม ดังนี้

6.1 งานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า

อัครวิทย์ เรืองรอง (2539) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนต่าง ๆ ที่ปรากฏในประเทศไทย และวิเคราะห์ลักษณะเด่นด้านเนื้อหาและกลวิธีการแต่งที่ทำให้เรื่องแก้วหน้าม้าแพร่หลายทั่วไปในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า โครงเรื่องของวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าเน้นตัวละครเอกหญิงเป็นตัวดำเนินเรื่องและมีบทบาทเหนือตัวละครเอกฝ่ายชาย ส่วนตัวละครพบว่า ตัวละครเอกหญิงมีลักษณะแหวกขนบจากตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องอื่น แก่นเรื่องชี้ให้เห็นคุณค่าและความเชื่อมั่นว่าการคุณความดีสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตให้สมปรารถนาได้ และอนุภาคของพิเศษที่ปรากฏในเรื่อง คือ พร้าโต้ เรือเหาะ และ กระต่าย มีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากของพิเศษในเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไป

จตุพร มีสกุล (2540) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอกพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาเนตรนรินทรฤทธิ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในกรมหลวงวงษาเนตรนรินทรฤทธิ์ ผลการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์เรื่องที่มีตัวละครเอกหญิงเป็นตัวละครสำคัญที่สุด และมีคุณสมบัติเด่นเหนือกว่าตัวละครเอกชายทุกด้าน ทางด้านตัวละครเอกชายมีนิสัยอ่อนแอและขลาด ยกเว้นเรื่องไกรทองที่ตัวละครเอกชายมีบทบาทเด่นกว่าตัวละครเอกหญิง ด้านแนวคิดให้ความสำคัญว่ามนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาวินิจฉัยได้ด้วยคุณธรรม สติปัญญา และความสามารถของตน ด้านลักษณะคำประพันธ์และการใช้ถ้อยคำสำนวน มีลักษณะเด่นคือ ใช้สำนวนพื้นบ้านร่วมกับกลอนบทละคร การใช้สำนวนไทยที่ดัดแปลงขึ้นใหม่และการใช้ถ้อยคำสำนวนที่สะท้อนภาพสังคมในสมัยที่แต่ง

กุลวรา งามเอกเอื้อ (2556) ศึกษาเรื่อง นางแก้วหน้าม้า: การทำทนายและการผลิตซ้ำวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงในวรรณคดีไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำทนายและการผลิตซ้ำวาทกรรมผู้หญิงในวรรณคดีไทยเรื่องแก้วหน้าม้า และเพื่อศึกษาอำนาจของนางแก้วหน้าม้าในการทำทนายและต่อรองวาทกรรมกระแสหลักในสังคม ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครนางแก้วหน้าม้าได้ทำทนายเรื่องความรู้ความสามารถและเรื่องชนชั้นของคู่ครองจนได้รับการยอมรับ ผลิตซ้ำในเรื่องของความงาม กิริยามารยาท ความรักนวลสงวนตัว และสถานภาพหรือบทบาทเช่นเดียวกับนางในวรรณคดีทั่วไป

อาภากร หนักไหล่ (2559) ศึกษาเรื่อง ตัวละครอับลักษณ์ในวรรณคดีไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวละครอับลักษณ์ในวรรณคดีไทย ในด้านรูปลักษณ์ นิสัยและพฤติกรรม กลวิธี การสร้าง และบทบาทของตัวละครอับลักษณ์ในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผลการศึกษาพบว่า ด้านรูปลักษณ์ ตัวละครอับลักษณ์ปรากฏลักษณะทางกายภาพที่สะท้อนถึงความอับลักษณ์พบ 12 ลักษณะ ได้แก่ อวัยวะผิดรูป อวัยวะพิการ อวัยวะไม่สะอาด อวัยวะมีขนาดใหญ่ ร่างกายมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ เส้นผมและขนยาวกว่าปกติ ผมน้อย ผิวดำคล้ำ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา หน้าอกหย่อนยาน และเล็บกุด ด้านนิสัยและพฤติกรรมพบ 2 ลักษณะ คือ นิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีและนิสัยและพฤติกรรมที่ดี ด้านกลวิธีการสร้างตัวละครอับลักษณ์ พบ 2 ประการ ได้แก่ กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางภาษา และด้านบทบาทของตัวละครอับลักษณ์ต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยพบ 3 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทที่มีต่อโครงเรื่อง บทบาทที่มีต่อตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง และบทบาทในการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอับลักษณ์

งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาตัวบทวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าซึ่งประกอบไปด้วยงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนต่าง ๆ และงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระราชนิพนธ์ในกรมหลวงวชิรญาณวงศ์

6.2 งานวิจัยที่ศึกษาการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในงานวรรณกรรม

ณัฐ สุขสมัย (2551) ศึกษาเรื่อง การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความหมายใหม่ของวีรบุรุษและยอดวีรบุรุษที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านการเล่าเรื่อง ปัจจัยด้านผู้สร้าง และปัจจัยด้านบริบททางสังคม แสดงให้เห็นแบบแผนของกระบวนการสร้างความหมายใหม่ (Reframe) สี่ประการ คือ การสืบทอด (Descend) การตัดทอน (Reduce) การเพิ่มเติม (Add) และการเปลี่ยนแปลง (Change) ผู้วิจัยค้นพบความหมายใหม่ของวีรบุรุษและยอดวีรบุรุษที่ถูกประกอบสร้างในภาพยนตร์ไทยยุคปัจจุบัน ได้แก่ ความเสียสละของวีรบุรุษและยอดวีรบุรุษในภาพยนตร์ไทยยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการเสียสละตนเองเพื่อส่วนรวมกลับกลายเป็นการเสียสละตนเองเพื่อคลี่คลายวิกฤติการณ์ของปัจเจกชน นอกจากนี้ยังพบคุณลักษณะของความมุ่งมั่นไม่ยอมพ่ายแพ้ต่ออุปสรรค และสถานภาพของตำรวจด้วย ส่วนคุณลักษณะด้านความมีไหวพริบนั้นได้ถูกตัดทอนออกไป เนื่องจากวีรบุรุษและยอดวีรบุรุษในยุคปัจจุบันไม่มีความเป็นนักสืบ (Detective) อยู่เลย จากการวิจัยยังพบคุณลักษณะเฉพาะ (Distinctive) ทั้งด้านดีด้านเสียเพื่อสร้างความหลากหลายให้กับตัวละคร และยังถูกแต่งเติมคุณลักษณะภายนอกอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสื่ออื่น ๆ ทำให้ตัวละครวีรบุรุษและยอดวีรบุรุษที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยยุค

ปัจจุบันนั้น ความเป็นมนุษย์ (Human Being Characteristic) มากขึ้นกว่าวิบุรุษและยอดวิบุรุษที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยยุคอดีต

นิตยา แก้วคัลนา (2551) ศึกษาเรื่อง การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทยและวิถีคิดของกวีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ โดยศึกษากวีนิพนธ์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า การสร้างจินตภาพในกวีนิพนธ์ไทยเป็นการสืบทอดและสร้างใหม่ โดยมีรากฐานจากงานเก่าเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นกลการประพันธ์ที่บ่งชี้ถึงพลังของจินตภาพว่าสามารถนำมาสร้างใหม่ได้หลากหลายมิติ เพื่อสื่อความคิดในบริบทใหม่ได้อย่างเข้มข้น กวีใช้การสืบสรรค์จินตภาพเพื่อสร้างบรรยากาศและให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อแสดงอารมณ์ของตัวละครหรือกวี เพื่อแสดงคู่เปรียบและเพื่อแสดงโลกทัศน์ของกวี ในการสืบสรรค์จินตภาพ กวีจะใช้จินตภาพเดิมในบริบทใหม่ หรือใช้วิธีดัดแปลง ล้อเลียน และพาดพิง อันเป็นวิธีการที่แสดงถึงความสัมพันธ์โยงใยระหว่างตัวบทและความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละสมัย ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้เข้าใจวิถีคิดของกวีไทยแต่ละสมัยจากอดีตถึงปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงว่ามีปัจจัยและเงื่อนไขมาจากสภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม และจากความคิด ความรู้ และเจตคติของกวีเป็นตัวกำหนดตลอดจนเข้าใจโลกทัศน์และค่านิยมของคนแต่ละสมัย

กิริติ ณะไชย (2554) ศึกษาเรื่อง พัฒนาการของกลบทในวรรณคดีไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลบท การใช้กลบท จำแนกประเภทของกลบท วิเคราะห์การสืบสรรค์และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลบทกับการเสนอเนื้อหาในวรรณคดีไทย ทั้งนี้ ได้เลือกศึกษาวรรณคดีไทยภาคกลางตั้งแต่สมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893) ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2553) โดยศึกษาวรรณคดีลายลักษณ์อักษรกรองเฉพาะที่ปรากฏกลบทแทรกอยู่ในเรื่องและแต่งเป็นกลบททั้งเรื่อง วรรณคดีที่เลือกมาศึกษามีจำนวนรวมทั้งสิ้น 235 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า กลบทเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับการสืบทอดและสร้างสรรค์มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีกำเนิดขึ้นมาจากความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะภาษาไทย ลักษณะคำประพันธ์ไทย การสังเคราะห์องค์ความรู้ทางประพันธ์ศาสตร์บาลีสันสกฤต รวมทั้งยังเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการสร้างสรรค์วรรณคดีที่เน้นการอ่านและการฟังอันเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการสร้างสรรค์และเผยแพร่กลบท

สุภาสิณี คุ่มไพร (2557) ศึกษาเรื่อง การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2554 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทย ที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2545 – 2554 จำนวน 12 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเยาวชนชุดนี้มีการนำวรรณคดีและนิทานไทยมาใช้ ทั้งในด้านตัวละคร ฉาก และโครงเรื่อง โดยนำตัวละครเดิมมาใช้มากที่สุด รองลงมาคือฉากและโครงเรื่อง ตามลำดับ ตัวละครมีการนำตัวละครเดิมจากวรรณคดี

และนิทานไทยมาใช้ 2 ลักษณะคือ การคงชนบเดิม และการดัดแปลงชนบเดิม การคงชนบเดิม มีลักษณะ การคงชื่อ คงรูปลักษณ์ และคงบทบาทเดิม เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ตามที่ตนคุ้นเคย แต่จะนำมาเล่าในบริบทใหม่ที่เข้าใจง่ายขึ้น การดัดแปลงชนบเดิม มีการนำตัวละครเดิมจากวรรณคดีและนิทานไทยมาใช้ 3 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนชนบตัวละคร การปรับชนบตัวละคร และการนำลักษณะเด่นของตัวละครเดิมมาใช้ ส่วน ฉาก มีการนำฉากจากวรรณคดีและนิทานไทยมาใช้ 2 ลักษณะ คือ การคงชนบเดิม และการดัดแปลงชนบเดิม การคงชนบเดิม ผู้เขียนจะเลือกรับฉากเดิมที่เห็นว่าเหมาะสมกับเรื่องมากล่าวถึงในบางประเด็น โดยไม่ได้บรรยายฉากตามของเดิมทั้งหมด ส่วนการดัดแปลงชนบเดิม มีการนำฉากเดิมจากวรรณคดีและนิทานไทยมาดัดแปลงใหม่ 4 ลักษณะ คือ ทำให้เป็นเรื่องใกล้ตัว ทำให้เป็นเรื่องเปิดเผย ทำให้เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ และทำให้เป็นเรื่องอัศจรรย์ใจ ส่วนโครงเรื่องมีการนำโครงเรื่องจากวรรณคดีและนิทานไทยมาใช้ 2 ลักษณะ คือ การอ้างถึงและการสวมรอย การอ้างถึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมบทบาทของตัวละคร อ้างถึงเพื่อเสริมความขัดแย้งในเรื่อง และอ้างถึงเพื่อนำมาขยายความต่อ การสวมรอย เป็นการสวมรอยเพื่อตีความใหม่ใน 2 ลักษณะ คือ ตีความใหม่บนฐานจารีตเดิม และตีความใหม่บนฐานสังคมสมัยใหม่

นพวรรณ งามรุ่งโรจน์ (2559) ศึกษาเรื่อง บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสืบทอดกับแนวคิดของกวี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญ และศึกษาวิธีการสืบสืบทอดทางวรรณศิลป์ในการสร้างบทคร่ำครวญ ตลอดจนศึกษาแนวคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่ปรากฏในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ด้านการสืบสืบทอดบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ มีทั้งการดัดแปลง การพาดพิง และการล้อเลียน วิธีการสืบสืบทอดนี้แสดงให้เห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่ไม่ได้ดำเนินรอยตามชนบเท่านั้น หากยังพัฒนาสร้างสรรค์ใหม่ ตลอดจนนำของเดิมมาสื่อความหมายใหม่ อันจะทำให้เห็นมิติของการสร้างงานและวิธีคิดของกวีที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย ส่วนการศึกษาแนวคิดในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่พบว่า กวีไทยสมัยใหม่สื่อแนวคิดสำคัญผ่านบทคร่ำครวญจำแนกได้ 4 ประเด็น คือแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ได้ขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญในระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นการสื่ออารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวไปสู่การคร่ำครวญสื่ออารมณ์และความคิดที่มีต่อสังคมโดยรวม

เฉลิมพงษ์ หล้าคำ (2561) ศึกษาเรื่อง การสืบสืบทอดเพลงพื้นบ้านในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสืบทอดเพลงพื้นบ้านในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่และศึกษาแนวคิดที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ เฉพาะตัวบทที่กวีนำเพลงพื้นบ้านมาสร้างงาน ใช้ข้อมูลจากกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ นับตั้งแต่ผลงานของครูเทพหรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) รวมจำนวน 83 เล่ม

ผลการศึกษาพบว่า การสืบสรรค์เพลงพื้นบ้านในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย การสืบสรรค์ฉันทลักษณ์ กวีนำเพลงพื้นบ้านมาสร้างงานโดยใช้ฉันทลักษณ์ตามแบบแผน ฉันทลักษณ์ท้องถิ่นและฉันทลักษณ์ระคน ปรากฏทั้งในลักษณะการสืบทอดขนบของฉันทลักษณ์เดิม การปรับเปลี่ยนฉันทลักษณ์เดิมให้มีลักษณะใหม่ และการนำข้อบังคับของฉันทลักษณ์ตามแบบแผนและฉันทลักษณ์ท้องถิ่นมาปรับใช้ร่วมกัน การสืบสรรค์ตัวบทเพลงพื้นบ้าน ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีวิธีการ ได้แก่ การพาดพิง การดัดแปลงและการล้อเลียน การสืบสรรค์เพลงพื้นบ้านในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่กับแนวคิดของกวี พบว่า กวีนำเพลงพื้นบ้านมาสร้างงานเพื่อเสนอสารหรือแนวคิดหลากหลาย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

สุวรรณา ค้อยเอี่ยม (2561) ศึกษาเรื่อง การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของ พงศกร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยที่ปรากฏในนวนิยายของ พงศกร ตลอดจนพลวัตและคุณค่าของการสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของ พงศกร มีขอบเขตของการศึกษาจากนวนิยายของ พงศกรที่มีการนำวรรณคดีมรดกของไทยมาใช้ในการสืบสรรค์ทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่ กุหลาบรัตติกาล คชาปุระ นครไอยรา บุร่าปรัมปรา มณีแดนสรวง ฤดูดาว และลูกไม้ลายสนธยา ผลการศึกษาพบว่า พงศกรได้นำวรรณคดีมรดกของไทยมาใช้ในการสืบสรรค์ในนวนิยาย ได้แก่ การนำวรรณคดีมรดกมาใช้สร้างโครงเรื่องในตัวบทใหม่ การนำเนื้อเรื่องจากวรรณคดีมรดกมาขยายความใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน การนำเหตุการณ์จากวรรณคดีมรดกมาใช้ในตัวบทใหม่ การนำตัวละครจากวรรณคดีมรดกมาสืบทอดและปรับใช้ในตัวบทใหม่ การนำอนุภาคของวิเศษจากวรรณคดีมรดกมาใช้ในตัวบทใหม่ การนำฉากและบรรยากาศจากวรรณคดีมรดกมาสร้างเป็นฉากในตัวบทใหม่ และการพาดพิงหรืออ้างถึงวรรณคดีมรดกในตัวบทใหม่ ในด้านบริบทสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยกับการสืบสรรค์นวนิยายของ พงศกร พบว่า จากบริบทของกระแสสังคมสมัยใหม่หรือกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะทางด้านสื่อและเทคโนโลยีได้เข้ามามีอิทธิพลและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนกระบวนการคิดและวิถีชีวิตของคนไทยอย่างรวดเร็ว การสร้างสรรค์นวนิยายของ พงศกรโดยการนำวรรณคดีมรดกของไทยมาปรับใช้เป็นผลผลิตหนึ่งของกระแสหยาดชีวิตที่ตอบโต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะการหันกลับไปให้ความสำคัญกับรากฐานภูมิปัญญาอันเป็นมรดกทางวรรณศิลป์แต่โบราณ พงศกรมาปรับใช้ในเชิงผสมผสานและตีความ ซึ่งนับเป็นการสืบสรรค์เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในบริบทใหม่ โดยคงให้คุณค่าแก่นมรดกทางวัฒนธรรมแต่เดิมของไทย

เบญจพร ไพรศร (2563) ศึกษาเรื่อง กวีนิพนธ์เพื่อชีวิต: การสืบสรรค์วรรณศิลป์กับแนวคิดเพื่อประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสรรค์วรรณศิลป์กับแนวคิดเพื่อประชาชนที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) ควบคู่ไปกับการพิจารณาบริบททางสังคม

การเมือง และเศรษฐกิจ ในแต่ละช่วงเวลา โดยมีขอบเขตของการศึกษาจากกวีนิพนธ์เพื่อชีวิตที่ตีพิมพ์รวมเล่ม จำนวน 63 เล่ม ซึ่งได้สร้างงานผ่านกระบวนการสืบสรรค์และสื่อแนวคิดเพื่อประชาชนอย่างชัดเจน ผลการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์เพื่อชีวิต มีเงื่อนไขทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ กอปรกับอิทธิพลจากแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างงาน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงเวลา คือ กวีนิพนธ์เพื่อชีวิตระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2510 กวีนิพนธ์เพื่อชีวิตระหว่าง พ.ศ. 2511 - 2530 กวีนิพนธ์เพื่อชีวิตระหว่าง พ.ศ. 2531 - 2550 และกวีนิพนธ์เพื่อชีวิตระหว่าง พ.ศ. 2551 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2561)

กิตติราช พงษ์เฉลียว (2565) ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมการเดินทาง : มโนทัศน์และการสืบสรรค์ ในบริบทสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์และลักษณะสำคัญของวรรณกรรมการเดินทาง เพื่อศึกษาการสืบสรรค์นิราศและจดหมายเหตุในฐานะวรรณกรรมการเดินทางของไทย และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมเดินทางกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย ผลการศึกษาพบว่า ในด้านการสืบสรรค์นิราศและจดหมายเหตุในฐานะวรรณกรรมการเดินทางของไทย พบว่าวรรณกรรมการเดินทางไทยในยุคแรกเริ่มนั้นเป็นวรรณกรรมแห่งการปลัดพราง ผู้แต่งใช้ฉันทลักษณ์ประเภทโคลงในการแต่งนิราศ ซึ่งนิราศในสมัยนี้ให้สุนทรียรสของความเป็นวรรณกรรม การปลัดพรางและสุนทรียรสทางวรรณศิลป์ ส่วนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมาถึงรัชกาลที่ 5 วรรณกรรมนิราศมีการสืบทอดขนบมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา ในด้านรูปแบบเกิดวรรณกรรมประเภทกลอนนิราศ ด้านเนื้อหานิราศมีความเป็นวรรณกรรมสังนิยมมากขึ้นโดยเฉพาะกลอนนิราศ และด้านสุนทรียรสของวรรณกรรมนิราศในยุคสมัยนี้ให้ทั้งสุนทรียรสทางวรรณศิลป์ สุนทรียรสของความเป็นวรรณกรรมสังนิยมและรสของการผจญภัย นอกจากนี้ในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 อิทธิพลวรรณกรรมตะวันตกส่งผลให้เกิดนวนิทัศน์ใหม่ด้านรูปแบบ คือ ให้สุนทรียรสที่เกิดจากเนื้อหาสาระของเรื่องเล่าจากการเดินทางการท่องเที่ยวผจญภัย และความเป็นวรรณกรรมสังนิยมที่มีความเป็นสารคดี

ต่อพงศ์ เชื้ออ่อน (2565) ศึกษาเรื่อง นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ: การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสรรค์วรรณคดีไทย และการสื่อความคิดในนิยายออนไลน์ เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ” ของนที ศศิวิมล ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนนำวรรณคดีเรื่อง “กากิ” มาสืบสรรค์ในหลายลักษณะ ได้แก่ การหยิบยกเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่อง การหยิบยกเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ด้วยวิธีการคงเดิมลดทอน ปรับเปลี่ยน เพิ่ม และย้ายลำดับเหตุการณ์ การนำเนื้อเรื่องในตัวบทเดิมมาขยายความใหม่ด้วยจินตนาการของผู้เขียน การหยิบยกตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ และสร้างตัวละครใหม่ การหยิบยกฉากจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ และสร้างสรรค์ใหม่ การหยิบยกอนุภาคของวิเศษจากตัวบทวรรณคดีอื่นมา

ปรับใช้ การพาดพิงตัวบทวรรณคดีอื่น และวรรณกรรมจีน และการผสมผสานระหว่างร้อยแก้วกับร้อยกรองในตัวบทใหม่ ส่วนการสื่อความคิด ผู้เขียนได้สื่อความคิดที่สัมพันธ์กับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในบริบทร่วมสมัย โดยเฉพาะการกลั่นแกล้งกันในพื้นที่ไซเบอร์และการกระทำความรุนแรงต่อสตรี

งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นของการสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในงานวรรณกรรม ได้แก่ กวีนิพนธ์ ภาพยนตร์ วรรณกรรมเยาวชน และนวนิยาย

จากรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถประมวลความรู้และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในงานวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พัทลุง: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ต่อไป

บทที่ 3

กลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร

การสร้างสรรคผลงานวรรณกรรมในแต่ละเรื่องนั้น นักเขียนมักจะได้นำแนวคิด แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานมาจากประสบการณ์ที่ได้พบเจอด้วยตนเอง หรือได้จากประสบการณ์โดยอ้อม ผวนวเข้ากับจินตนาการของนักเขียน จึงเกิดเป็นผลงานวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ

นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรของ สุชาคริยา เป็นผลงานวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในการสร้างสรรค์นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรขึ้น เนื่องจากสุชาคริยา ได้อ่านเรื่องแก้วหน้าม้าจึงตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงของเรื่องในประเด็นที่ว่า พระพิณทองซึ่งเป็นตัวละครเอกชาย ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าชายและต่อมาได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองกรุงมิถิลา แต่กลับขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น ขาดความกล้าหาญ ขาดความสามารถในการสู้รบ แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อนางแก้วหน้าม้าโดยใช้คำหยาบและต่อว่านางแก้วหน้าม้า จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระพิณทองยังขาดคุณสมบัติและความเหมาะสมที่จะเป็นกษัตริย์และเป็นคนรักของนางแก้วหน้าม้า ส่วนนางแก้วหน้าม้าหรือนางมณีซึ่งเป็นตัวละครเอกหญิง เป็นหญิงสาวชาวบ้านที่มีใบหน้าเหมือนม้า แต่ด้วยเหตุใดหรือคุณสมบัติใดจึงทำให้ได้รับตำแหน่งพระอัครมเหสีแห่งกรุงมิถิลานอกจากนี้หากมองนางแก้วหน้าม้าในฐานะหญิงสาวผู้มั่นคงต่อชายที่ตนรัก ด้วยเหตุผลใดนางจึงยินยอมทำทุกอย่างเพื่อพระพิณทอง ทั้งที่พระพิณทองไม่เคยมองเห็นความดีของนางแก้วหน้าม้าเลย ด้วยประเด็นข้อสงสัยดังกล่าวจึงทำให้ สุชาคริยา ได้สร้างสรรค์นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรผ่านจินตนาการและนำเสนอในมุมมองใหม่ โดยมีตัวละครเอกของเรื่องคือ “พระจุฑาภินิมาศ” กับ “อุษามันตรา”

จากประเด็นข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างสรรค์นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรมีประเด็นกลวิธีการสืบสรรค์จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่น่าสนใจ ซึ่งจะแสดงให้เห็นพลวัตของการสืบทอดและการสร้างสรรค์จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่โยงใยระหว่างบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากับนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์กลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสืบสรรค์วรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” ของ สุวรรณา คัยเอี่ยม (2561) และการศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ”: การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ของ ต่อพงศ์ เชื้ออุ้น (2565) ซึ่งประมวลเป็นกรอบในการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

- 3.1 การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่
- 3.2 การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่
- 3.3 การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่
- 3.4 การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน
- 3.5 การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่
- 3.6 การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่
- 3.7 การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

3.1 การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงการศึกษาโครงเรื่องในงานวรรณกรรม อาทิ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543, หน้า 101) กล่าวว่า โครงเรื่อง (Plot) คือ เหตุการณ์ชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2553, หน้า 276- 277) ที่กล่าวว่า โครงเรื่อง (Plot) เป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ด้วยตรรกะเชิงเหตุและผล เมื่อร้อยเชื่อมกันแล้ว ก็ก่อให้เกิด “ความหมายใหม่” ขึ้นมา ตามกระบวนการทัศน์ใหม่ของการเล่าเรื่อง การวางโครงเรื่องจะมีความสำคัญระดับเป็นกระดูกสันหลังของเรื่องเล่า เพราะการสร้างความหมายต่าง ๆ นั้นเกิดมาจากการวางโครงเรื่องเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป การศึกษาโครงเรื่องจึงเป็นการศึกษาเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่องโดยมีการจัดลำดับและเชื่อมโยงกันอย่างสมเหตุสมผล

ดังนั้นการนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่ หมายถึง กลวิธีการนำเหตุการณ์สำคัญหรือเนื้อเรื่องที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมเดิมมาสรรค์สร้างให้เป็นโครงเรื่องในตัวบทวรรณกรรมเรื่องใหม่

การนำตัวบทจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสร้างเป็นโครงเรื่องในนวนิยายเรื่อง พักตร์อสูร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1 การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่อง คือ การเริ่มต้นเรื่อง เป็นตอนที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความใคร่รู้และติดตามอ่านเรื่องต่อไป วิธีที่นิยมใช้กันทั่วไป ได้แก่ การพรรณนาหรือบรรยายฉาก บรรยายลักษณะ บรรยายเหตุการณ์หรือเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา (นิพนธ์ ประสานนาม, 2554, หน้า 14-27) การเปิดเรื่องจะช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบความเป็นมาของตัวละคร เพื่อนำไปสู่ปมประเด็นต่าง ๆ ที่จะเกิดในเรื่องต่อไป

การเปิดเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการนำมาสร้างเป็นโครงเรื่องในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร มีรายละเอียดดังนี้

การเปิดเรื่องบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการสืบสรรค์ไปยังนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร กล่าวถึงท้าวมงคลราชกับพระนางมณฑาเทวีผู้ครอง “กรุงมิลิลา” ทั้งสองพระองค์มีพระราชโอรสพระนามว่า “พระพินทอง” ดังความว่า

๑ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวมงคลราชเรื่องศรี
ครองกรุงมิลิลาธานี	เปรมปรีดีภิรมย์ฤทัย
ท้าวมียอเครศชยา	เชื่อมณฑาเทวีศรีใส
พร้อมพรั่งสุรางค์นางใน	นับได้ถ้วนหมื่นหกพัน
ร้อยเอ็ดนครเศบุรีรมย์	มาบังคมทรงเดชทุกเขตชั้น
มีโอรสยศยงทรงธรรม	นามนั้นนรินทรพินทอง
พรั่งพร้อมพหลมนตรี	มิได้มีทุกข์ทนหม่นหมอง
เกษมสุขภิรมย์สมปอง	ทั่วท้องประเทศธานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 15)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับท้าวมงคลราชกับพระนางมณฑาเทวี ผู้ครองกรุงมิลิลา และกล่าวถึง “พระพินทอง” ซึ่งเป็นตัวละครเอกชายของเรื่อง อีกทั้งยังกล่าวถึง “กรุงมิลิลา” ว่าเป็นเมืองที่สงบสุข และเป็นเมืองสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์พระพินทองทรงว่าวตกลงท้องนา พระพินทองออกตามหาว่าว ฝ่ายนางแก้วหน้าม้าเก็บว่าวของพระพินทองได้ จึงเป็นเหตุให้พระพินทองได้พบกับนางแก้วหน้าม้า

นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงตัวละครเอกหญิงชื่อ “เพชรน้ำค้าง” เธออาศัยอยู่บ้านกับพ่อไกรและแม่สร้อยที่กรุงเทพมหานคร คือน้องเพชรน้ำค้างได้ยินเสียง “แป๊ะก๊วง” ชายชราผู้อาศัยอยู่ข้างบ้านตะโกนขอความช่วยเหลือเพราะมีขโมยขึ้นบ้าน เพชรน้ำค้างจึงรีบเข้าไปช่วยเหลือแป๊ะก๊วงและจับขโมย ทันใดนั้นเหตุการณ์ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้น เพชรน้ำค้างถูกโจรยิงเข้าที่หัวไหล่และแผ่นหลังด้านซ้าย ทำให้เธอหมดสติไป

ในตอนที่เราเพร้น้ำค้างหมดสติไปนั้น เธอเดินทางข้ามภพจากกรุงเทพมหานครไปยังเมืองมิลลา เพร้น้ำค้างได้ไปอยู่ในร่างของเด็กหญิง “อุษามันตรา” บุตรสาวของนายช่าง “โชติระเส” กับภรรยาเอก “ตยวดี” ดังความว่า

เพร้น้ำค้างพยายามยิ้มให้นิด ๆ เมื่อตยวดีจ้องมา และตัดสินใจถามหลังจากเงยบ ไปครู่หนึ่ง “ที่นี่คือที่ไหนเจ้าข้า”

“เรือนของเรา ลูกเอ๋ย” ตยวดีมีสีหน้าแปลกใจ แต่หล่อนก็ยิ้มแย้ม

เพร้น้ำค้างแก้มยิ้มตาม ทำตาใสให้สมกับวัยเจ้าของร่างนี้ เพราะไม่อยากให้ตยวดี รับรู้ความผิดปกติ เธอยังต้องการข้อมูลให้มากที่สุด “เรือนของเราอยู่ในเมืองอะไร คุณแม่ เจ้าข้า”

ตยวดียิ้มกว้าง ความภาคภูมิใจฉายชัดทั้งสีหน้าและแววตา เพร้น้ำค้างคาดว่า ความรู้สึกดีใจคงเบียดบังข้อกังขาบางอย่างและกลบความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับลูกสาว เพราะ ตยวดียังยิ้มและตอบว่า “อุษามันตราลูกแม่ เรือนของเราอยู่ในมิลลานคร”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 19)

การเปิดเรื่องในนวนิยายเรื่องพักรตรสูรเป็นการเกริ่นนำเพื่อให้ทราบถึงการเดินทางข้ามภพของ เพร้น้ำค้างจากกรุงเทพมหานครไปอยู่ในร่างของอุษามันตรา ณ เมืองมิลลา

ดังนั้นนวนิยายเรื่องพักรตรสูรได้มีการสืบสรรค์การเปิดเรื่องจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ในประเด็นการกล่าวถึงเมืองมิลลาซึ่งเป็นฉากหลักทั้งในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าและในนวนิยายเรื่อง พักตรสูร

3.1.2 การผูกปม

การผูกปมปัญหาเกิดจากความขัดแย้ง (conflict) เกิดขึ้นในเรื่อง ความขัดแย้งคือการต่อสู้ ระหว่างอำนาจหรือพลังผลักดัน (force) สองฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กันในโครงเรื่อง ความขัดแย้งก่อให้เกิด ความสนใจใคร่รู้ (suspense) ความระทึกใจ และความตึงเครียด (tension) ทั้งนี้ ความขัดแย้งเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นทิศทางของเรื่องทั้งหมดว่ามีจุดหมายไปยังที่ใดหรือเพื่อเสนอแก่นเรื่องใด (นันทนัย ประสานนาม, 2554, หน้า 14-28) ในส่วนของการผูกปมในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการนำมา สร้างเป็นโครงเรื่องในนวนิยายเรื่องพักรตรสูร มีรายละเอียดดังนี้

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าเกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร โดยท้าวมงคลราช แสดงความรังเกียจนางแก้วหน้าม้า เพราะเห็นว่านางมีใบหน้าไม่งดงามและยังไม่เจียมตนต้องการจะเข้ามาอยู่ในวัง แต่ที่นางแก้วหน้าม้าทำไปนั้น เพราะพระพินทองได้ให้สัญญาแก่นางแก้วหน้าม้าไว้ว่าถ้าคืนวาวให้พระพินทอง พระองค์จะมารับนางแก้วหน้าม้าเข้าวัง แต่เมื่อเวลาผ่านไปพระพินทองไม่ยอมมารับนาง นางจึงขอให้ตากับยายเข้าวังไปสอบถามความคืบหน้า ท้าวมงคลราชไม่พอใจจึงสั่งให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย หากนางแก้วหน้าม้าทำไม่สำเร็จจะลงโทษประหารให้สิ้นทั้งตระกูล แต่หากนางชะลอเขาพระสุเมรุได้สำเร็จ ท้าวมงคลราชจะรับนางเข้าวังมาเป็นนางห้าม¹ ของพระพินทอง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	ท้าวมงคลราชรังสรรค์
ฟังนางทัดทานรำคาญครั้น	จำต้องหย่อนผ่อนผันฤทัย
นั่งลงทรงนึกตรึกตรา	จะพาลผิดคิดฆ่าเสียให้ได้
พระจึงมีบัญชาว่าไป	เหวี่ยงแต่จิ้งไรทรลักษณ์
ซึ่งลูกสาวสมักรักใคร่	อยากจะให้ปรากฏยศศักดิ์
ตรองเห็นเป็นมาสามภักดี	ก็คงจักรับไว้เป็นไรมี
แม้จะใคร่เป็นห้ามตามเกณฑ์	จงชะลอพระสุเมรุศิริศรี
โชติช่วงดั่งดวงจินดาดี	เป็นที่เฉลิมโลกา
มาได้จะให้เป็นนางห้าม	สมความมุ่งมาดปรารถนา
แม้มิได้โดยในสัญญา	จะเช่นฆ่าสิ้นวงศ์พงศ์พันธุ์
เร็วไวไปบอกลูกสาวศรี	เรานี้ไม่รังเกียจเด็ดฉันท
คาดความสามเดือนไม่เลื่อนวัน	ไม่ทันจะล้างให้วางวายฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 26)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นความขัดแย้งของท้าวมงคลราชที่มีต่อนางแก้วหน้าม้าและครอบครัวของนาง ด้วยใบหน้าของนางแก้วหน้าม้าที่ไม่งดงามและเป็นที่รังเกียจของบุคคลทั่วไป

¹ นางห้าม หมายถึง สตรีผู้นั่งในพระราชวงศ์หรือสตรีสามัญที่เป็นภรรยาของเจ้านาย, เดิมเรียกว่า ห้าม ต่อมาเรียกว่า นางห้าม หม่อมห้าม และ หม่อม ตามลำดับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 620)

ท้าวมงคลราชจึงสั่งให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย และหากนางทำไม่ได้จะมีโทษหนัก ให้ประหารชีวิตทั้งครอบครัว นางแก้วหน้าม้าไม่ลดละความพยายาม นางออกเดินทางไปในป่าเพียงผู้เดียว ถึง 15 วัน จึงได้พบพระฤๅษี ท่านพระฤๅษีช่วยเหลือนางโดยอ่านพระเวทเสกเรือพร้อมสายยนต์และ ค้อนส่วเพื่อให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุ ในที่สุดนางแก้วหน้าม้าก็สามารถชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย ท้าวมงคลราชได้สำเร็จและนางก็ได้เข้าไปอยู่ในวัง

ฝ่ายพระพินทองไม่พอใจที่นางแก้วหน้าม้าได้เข้ามาอยู่ในวังจึงตัดพ้อสารพัด ท้าวมงคลราช สงสารพระพินทองจึงส่งสาสน์ไปยังท้าวพรหมทัตเจ้าเมืองโรมวิธเพื่อขอนางทศมาลีซึ่งเป็นพระธิดาให้กับ พระพินทอง ต่อมาพระพินทองออกเดินทางไปยังเมืองโรมวิธเพื่อเข้าพิธีสมรส²กับนางทศมาลี แต่ก่อนที่พระพินทองจะเดินทางไปเมืองโรมวิธ พระพินทองได้สั่งให้นางแก้วหน้าม้ามีลูกให้พระองค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่นางแก้วหน้าม้าไม่สามารถทำได้ ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นวลนางหน้าม้าปรีชาหาญ
เนาในมิถิลามาช้านาน	ประมาณสองเดือนไม่เคยคลื่อนคลาย
คิดคะนึ่งถึงองค์พระทรงศักดิ์	ความรักมิใคร่จะเสื่อมหาย
นั่งนอนร้อนใจไม่สบาย	โหมฉายนึ่งนิกตริกตรา
เมื่อเธอจรจากวังก็สั่งไว้	ให้เราไซร้ทำลูกไว้คอยท่า
จะยกย่อนซ่อนกลมายา	แก้แค้นแสนสาแก่ใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

(กฎเนตรนรินทร์ฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 72)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่พระพินทองมีต่อนางแก้วหน้าม้า พระพินทอง รังเกียจนางแก้วหน้าม้าจนกระทั่งต้องหนีไปแต่งงานกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิธ เป็นเหตุให้ นางแก้วหน้าม้าต้องซ่อนกลถอดหน้าม้ากลายเป็นนางมณีเพื่อตามพระพินทองไปยังเมืองโรมวิธและมีลูก ให้พระพินทอง

จากความขัดแย้งข้างต้น แสดงให้เห็นว่าท้าวมงคลราชและพระพินทองต่างรังเกียจ นางแก้วหน้าม้า เพราะนางมีใบหน้าอัปลักษณ์ และยังรับสั่งให้นางแก้วหน้าม้าทำในสิ่งที่ไปไม่ได้

² สมมพร หมายถึง พิธีเลือกคู่ของกษัตริย์สมัยโบราณ; การเลือกคู่ของนางกษัตริย์สมัยโบราณ, สมมพร สมมพร หรือ สวมมพร ก็ใช้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1173)

แต่ด้วยความพยายามของนางแก้วหน้าม้าและมีพระฤๅษีเมตตาให้ความช่วยเหลือ นางจึงทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายสำเร็จจุล่ง

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรเกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร และตัวละครกับสังคม กล่าวถึงเพชรน้ำค้างได้ข้ามภพไปอยู่ในร่างของอุษามันตราในวัยเด็ก อุษามันตราเป็นเด็กหญิงผู้มีใบหน้างดงาม ทั้งยังมีสติปัญญาชาญฉลาด และเป็นบุตรของท่านโชติระเสผู้สืบทอดกิจการโรงหล่อโลหะมนสิการ เธอเพียบพร้อมไปด้วยรูปร่างและคุณสมบัติ ทำให้เป็นที่หมายปองของชายหลายคน นอกจากนี้ชีวิตของเธอยังพลิกผันเมื่อโชติระเสพ่อของเธอหลงผิดเล่นการพนันจนเป็นหนี้พะลึงจะ เมื่อพะลึงจะมาทวงหนี้สินถึงเรือนจึงได้เห็นใบหน้าของอุษามันตราและต้องการมัดจำตัวอุษามันตราไว้ตั้งแต่ยังเล็ก ดังความว่า

“ข้าพเจ้าขอภัยที่ล่าช้านัก” โชติระเสพูด บ่าวชายสองคนยกกำปั้นขนาดใหญ่ สองหีบตามมาวาง “ขอเชิญท่านพะลึงจะตรวจสอบเถิดเจ้าข้า”

จบคำ กำปั้นทั้งสองก็เปิดออก ภายในกำปั้นหีบแรกมีอัญมณี สร้อยและแหวนทองคำ เกือบเต็ม อีกหนึ่งหีบว่างเปล่าเอาไว้ถ่ายของมีค่า โต๊ะตัวเตี้ยขนาดเล็กที่เคยใช้วางสำหรับอาหาร บัดนี้เต็มไปด้วยอัญมณีหลายสิบชิ้นจนเกือบไม่มีพื้นที่ว่าง ตยาวดีคลานเขานั่งลงข้าง ๆ อุษามันตรา

“น้ำงามทั้งสิ้น แต่หาได้งามเท่าอัญมณีที่ข้าพเจ้ามาดหมาย”

พะลึงจะกล่าวขณะมองอัญมณีในมือ ไม่แลไปทางอื่น ในท้องของอุษามันตรา บ่นป่วนเลยทีเดียวกับคำพูดนี้

“ข้าพเจ้าขอรับเพียงสามในสี่ส่วน อีกส่วนหนึ่งขอมอบแด่แม่นายน้อยอุษามันตราเป็นน้ำใจ ขอขอบคุณท่านโชติระเสที่ได้ต้อนรับข้าพเจ้าแลคณะเป็นอย่างดีเกินที่ข้าพเจ้าคาดหวังไว้มากเจ้าข้า” เขาพูดโดยไม่มองหน้าใคร ทำเพียงหันไปพยักหน้าให้คนของตนเองเป็นความหมายว่าให้มาจัดการเก็บอัญมณีตามจำนวนที่พูด ซึ่งแบ่งไว้เป็นสัดส่วนแล้ว “ท่านโชติระเสคงมิดัดน้ำใจกันเสียแต่เนิ่นดอกนะเจ้าข้า”

โชติระเสนิ่ง ทว่าตยาวดีนิ่งเงียบมากกว่า

‘ไม่บอกก็รู้ว่าอิตานี้คิดจะมัดจำ อุษามันตราหนอ...อุษามันตรา ใบหน้าทำพิษแท้ ๆ’

จากตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างพะลึงจะกับโชติระเส ตยาวดี และอุษามันตรา พะลึงจะต้องการผูกมัดตัวอุษามันตราแม้มีอายุเพียงผ่าน 6 หนาวมาเท่านั้น เพราะอุษามันตราเป็นหญิงที่มีค่าความงามตั้งแต่เด็ก อีกทั้งยังเลื่องชื่อในเรื่องของปัญญา และยังเป็นบุตรสาวของโชติระเสและภรรยาเอกตยาวดี เมื่อพะลึงจะมาเยือนถึงเรือน ทำให้เธอรู้ว่าเธอเป็นที่หมายปองของชายผู้นี้ แต่อุษามันตราไม่ต้องการจะออกเรือนกับชายที่แต่งงานกับเธอเพียงเพื่อผลประโยชน์ อุษามันตราคิดว่าใบหน้าอันงดงามนี้จะนำภัยมาสู่ตัวเธอและครอบครัว ดังที่เธอพูดกับจิตราพี่เลี้ยงของเธอ ความว่า

“เหตุใดแม่นายน้อยอุษาจึงมีใครให้ผู้ใดเห็นใบหน้าเจ้าข้า ท่านออกจะงามนัก แต่กลับ...”

จิตราหยุดพูดเมื่ออุษามันตราหมุนตัวมาหา ใบหน้าของคนทีหล่อเลี่ยนดูมาตั้งแต่เกิดช่างสวยหวานทว่าแลดูคมคายไปพร้อมกัน กลมกลืนได้รูปนักแม้วัยเพียงเท่านี้ ดวงตาของแม่นายน้อยอุษานั้นหวานซึ้ง กลมโตดำขลับ มีชีวิตชีวา มีอำนาจดั่งมนตร์สะกด ขนตาอันเป็นแพสวย คิ้วหนาเรียงเส้นงามได้รูปดั่งคันศรโดยไม่ต้องวาด จมูกโด่งเป็นสันพองามร้นปลายริมฝีปากล่างอím ริมฝีปากบนเป็นรูปกระจับ ผิวขาวผุดผ่อง แก้มเป็นสีชมพูระเรื่อ จิตรานึกเสียดายที่แทบจะไม่มีผู้ใดได้เห็น

“ใบหน้านี้จะเป็นภัยแก่อุษาในเบื้องหน้าเจ้าข้า”

น้ำเสียงดังระฆังแก้วนี้ก็ช่างหวานนัก ฟังระรื่นหูเหลือเกิน

“อุษาไม่อยากจะออกเรือนเจ้าข้า อุษาอยากอยู่กับคุณแม่ คุณพ่ออยากอยู่กับป้าจิตราอยู่กับพี่ศิลาแบบนี้เจ้าข้า”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 173)

บทประพันธ์ข้างต้นได้บรรยายถึงใบหน้าอันงดงามของอุษามันตรา พร้อมทั้งน้ำเสียงของอุษามันตราที่ฟังแล้วไพเราะ รื่นหู เมื่ออุษามันตราเติบโตขึ้นเธอยังเป็นเสาหลักให้ครอบครัว เธอเห็นว่าการมีรายรับจากโรงหล่อมนสิการเพียงทางเดียวอาจจะไม่เพียงพอ เธอจึงออกเดินทางค้าขายจนเป็นที่กล่าวขานถึงปัญญาอันชาญฉลาด ทำให้อุษามันตราเป็นที่หมายปองของชายหลายคน แต่เธอก็ไม่ต้องการออกเรือนกับชายใด เพราะในโลกเดิมเธอเคยผิดหวังกับความรัก และเมื่อข้ามภพมาอยู่เมืองมิถิลาเธอจึง

³ หนาว ในที่นี้หมายถึง อายุ คนโบราณนับอายุว่าเท่าไรโดยนับผ่านฤดู เช่น อายุ 18 ปี ก็เรียก 18 หนาว (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 78)

คิดว่าหากต้องออกรถไปอยู่กับชายที่หวังผลประโยชน์จากตัวเธอ ทั้งยังต้องอยู่ในครอบครัวชายเป็นใหญ่ มีภรรยาได้หลายคน เธอขอเลือกอยู่กับครอบครัวของโชติระเสไปตลอดชีวิต ดังความว่า

‘ขอให้ตื่นเร็ว ๆ เอะ ให้ไปอยู่ที่อื่นก็ได้’ เธอนึกตะโกนในใจแบบนั้นก็หันกลับมา นั่งอยู่บนตักของตยาด้อยอย่างหมดแรง เธอเคยยอมเป็นม่ายชั้นหมากเพราะรักศักดิ์ศรีตัวเอง มากกว่าจะยอมเจ็บกับผู้ชายไม่จริงใจ แต่กลับต้องมาโผล่ในสังคมที่ผู้หญิงเป็นเพียงชิ้นส่วนที่แทบไม่ได้มีค่าอะไรนอกจากเครื่องประดับบารมี และทำหน้าที่ปรนนิบัติผู้ชายให้มีความสุข ยอมรับชะตากรรมโดยไม่อาจมีปากมีเสียง

ความสวยงามของวัดและผู้คนมากมายตรงหน้าไม่ได้ช่วยให้อุษามันตรารู้สึกดีขึ้นเลย เพราะรู้สึกหดหู่ใจที่ต้องมาจมอยู่ในสังคมที่วนเวียนอยู่กับลมปากคนรอบข้าง อยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันด้วยความสามารถอย่างเช่นสังคมที่เธอจากมา จะเป็นไปได้อย่างไรที่เธอจะอยู่เงียบ ๆ ไม่ลุกขึ้นมาต่อต้าน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 38)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงถึงความขัดแย้งของอุษามันตรากับสังคมที่เห็นชายเป็นใหญ่ มองผู้หญิงเป็นเครื่องประดับบารมีและปรนนิบัติผู้ชายเพียงเท่านั้น เธอจึงไม่ต้องการอยู่ในสังคมนี้และไม่ต้องการออกรถ หากเธอจำต้องออกรถแล้วไปพบกับครอบครัวที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันที่ความสามารถ เธอขอไม่ออกรถดีกว่า จึงเป็นที่มาให้อุษามันตราคิดทำใบหน้า “พักร้อสุร” ขึ้น โดยใบหน้านี้จะปกปิดใบหน้าอันงดงามของเธอ และทำให้ผู้ชายที่มาสู่ขอรังเกียจใบหน้าอัปลักษณ์ของเธอ ดังความว่า

เวลาผ่านไป แสงอาทิตย์สาดส่องไปทั่วในยามอุษา ตลับเงินบรรจุผงละเอียดหลากสี ถูกหยิบขึ้นแต่งแต้มใบหน้าเมื่อเตรียมการเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว มือเล็กของอุษามันตรา หยิบจับกล่องแคล้วยึ่งนักในสายตาคมนม และยิ่งแสงสว่างมีมากเท่าไร ก็แทบไม่เห็นเค้าความงามของแม่นายน้อยอุษามันตราคนเดิมที่เคยมี รอยแผลเป็นเหวอะหะตั้งแต่หน้าผาก จดคาง ริมฝีปากอิมที่เคยเป็นรูปกระจุกกลับมีรอยบากด้านบน เหนือคิ้วซ้ายหรือแม้แต่แก้มก็

ฉากเช่นผู้ถูกประทุษร้ายด้วยอาวุธมีคม สีมวล้าหมองยากนักที่จะเชื่อว่าทั้งหมดเป็น
การปั้นแต่งทั้งที่ไม่เคยมีมาก่อน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 203)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราใช้ความรู้เรื่องการแต่งหน้าเอฟเฟกต์ที่มีจากโลกเดิมมา
สร้างเป็นใบหน้า “พักร้อสุร” ขึ้น ทำให้ชายที่จะมาสู่ขอเธอต่างรังเกียจใบหน้าของเธอ ยกเว้น
พระจุทามณีนาคเพียงผู้เดียวที่ไม่รังเกียจอุษามันตรา

ดังนั้นการศึกษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้มีการสืบสรรค์
การผูกปมความขัดแย้งมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในเรื่องนั้นส่งผลให้
ตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องแสดงพฤติกรรมปกปิดตัวตนที่แท้จริง โดยตัวละครเอกหญิงได้ซ่อน
รูปร่างไว้ภายใต้ใบหน้าอัปลักษณ์ แต่เมื่อเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงกลับเป็นหญิงสาวที่มีใบหน้างดงาม
เหนือกว่าหญิงใดทั้งปวง อีกทั้งยังเป็นหญิงสาวที่มีความเก่ง ขาฉลุย และช่วยเหลือตัวละครเอกชายให้
รอดพ้นจากภัยอันตรายได้ทุกครั้ง

3.1.3 จุดสูงสุดของเรื่อง

จุดสูงสุดของเรื่อง คือ จุดที่เหตุการณ์ในเรื่องพัฒนาไปถึงจุดที่ตึงเครียดที่สุด หรือกล่าวอีกนัย
หนึ่งว่าเป็นทางแยกหรือจุดเปลี่ยนของเรื่องว่าจะคลี่คลายไปในทิศทางใด (นันทนัย ประสานนาม, 2554,
หน้า 14-29) จุดสูงสุดของเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่นำมาสร้างเป็นโครงเรื่องในนวนิยาย
เรื่องพักร้อสุร มีรายละเอียดดังนี้

จุดสูงสุดของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการสืบสรรค์ไปยังนวนิยายเรื่องพักร้อสุร คือ
ตอนที่พระพิณทองทราบความจริงว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณีหญิงสาวที่พระพิณทองรักและนางยัง
แปลงกายเป็นมาณพน้อยมาช่วยเหลือพระองค์ให้รอดพ้นจากพระยายักษ์ เนื่องจากพระพิณทองเกิด
ความสงสัยว่าทำไมนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ซึ่งเป็นถึงธิดาเจ้าเมืองยักษ์จึงเกรงกลัวนางแก้วหน้าม้า
ถึงขั้นยอมก้มกราบนาง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	หน่อกษัตริย์ตรัสถามตามที่
ดูกรพี่น้องสองนารี	กราบอืหน้ำม้าว่กระไร
เจ้าเป็นสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์	ตัวมันต่ำช้าหน้าไพร่
ขายพัคตร์หนักหนาน่าขัดใจ	กลัวมันทำไมเร่งบอกมาฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 174)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่านางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ซึ่งเป็นธิดาเจ้าเมืองยักข์ต่างเกรงกลัวนางแก้วหน้าม้า เมื่อพระพินทองสั่งให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ว่านางแก้วหน้าม้า นางทั้งสองไม่กล้าทำตามคำสั่งของพระพินทองและหมอบกราบ กลัวจนตัวสั่น พระพินทองจึงถามทั้งสองว่าเหตุใดจึงหวาดกลัวนางแก้วหน้าม้ายิ่งนัก นางทั้งสองจึงเล่าให้พระพินทองฟังว่า ในเหตุการณ์ครั้งที่ขบวนเรือของพระพินทองถูกพายุพัดเข้าไปในเมืองยักข์ นางแก้วหน้าม้าคือมาณพน้อยผู้มีอิทธิฤทธิ์สังหารเจ้าเมืองยักข์ซึ่งเป็นบิดาของนางทั้งสอง หลังจากที่มาณพน้อยช่วยพระพินทองแล้ว พระพินทองได้ประทานนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ให้มาณพน้อย มาณพน้อยผู้นี้ได้พานางทั้งสองเดินทางไปยังกระท่อมของพระฤษีที่อยู่กลางป่า มาณพน้อยกลายเป็นนางมณีหญิงสาวผู้งดงามและเลี้ยงดูลูกชาย หลังจากนั้นนางจึงหยิบบุพหน้ำม้ามารวมใส่ และกำชับว่าหากพบนางที่ใดให้เกรงกลัว เมื่อพระพินทองฟังความจากธิดายักข์ทั้งสองแล้ว ทำให้พระพินทองทราบความจริงว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี พระพินทองจึงวางแผนให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์หลอกล่อให้นางแก้วหน้าม้าถอดรูป ดังความว่า

๑ บัดนั้น	นางแก้วห้ามปรามตามที่
เพราะเราคิดเมตตาปราณี	จะถอดครั้งเดียวนี้ให้ชมเชย
ถอดแล้วนั่งไว้ในอุรา	อย่าพูดจาซุเซเปิดเผย
การนี้ไต่ดังไม่ฟังเลย	จะชวดเชยผัวขวัญมันคง
ว่าพลางวางองค์พระลูกแก้ว	หลับแล้วชื่นชมสมประสงค์
แล้วดำเนินเดินไปให้ลับองค์	แล้วถอดรูปโฉมยงทันทีฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ กลายเป็นนางงามทรมว้ย ทรงลักษณะวิไลเฉลิมศรี
นาฏกรอ่อนคองจรี มายังสองนารีทันใดฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

(ภวเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 197)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ขอให้นางแก้วหน้าม้าถอดหน้าม้าเพื่อให้นางทั้งสองได้เชยชมใบหน้าอันงดงาม นางแก้วหน้าม้าจึงมีเมตตาจะถอดหน้าม้าให้นางทั้งสองดูเพียงครั้งเดียว เมื่อนางแก้วหน้าม้าถอดรูปกลายเป็นนางมณี พระพินทองจึงแน่ใจว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี จากนั้นพระพินทองจึงรับฉวยรูปม้านั้นไป ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	พระพินทองมองเห็นพระโฉมศรี
แม่นแท่นองค์องค์มณี	ภูมิรัตนตลลใจ
ขนงเนตรเกศกรอ่อนซ้อย	แน่งน้อยงามขำยังจำได้
ช่างยอถ้อยอ่อนนกลเป็นพันไป	ทำให้ดำทอพอกการ
ครั้งนี้ถึงที่จะจอนง้อ	จะตัดพ้อผัวนักหักหาญ
ชลนัยน์ไหลหล่อดังท้อธาร	คิดสงสารลูกน้อยกลอยใจ
พระครวญพลาทางนิกตริกตรา	จะเผารูปหน้าม้าเสียให้ได้
คิดพลาทางองค์พระทรงชัย	ฉวยได้รูปปริบจรรจรัลฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	โฉมยงหลงเปรมเกษมสันต์
เหลียวสบพบพัศตร์พระทรงธรรม์	พารูปนางนั้นออกไป
ยังสุดแสนเสียดายไม่วายรัก	พลิกผลักสองราไม่ปราศรัย
สองนางต่างรัดกระหวัดไว้	ทรมว้ยวิ่งผลุนหมุนมา
ตรงเข้าอุตุลุดดุขิง	พระว้างวิ่งหนีนางไปข้างหน้า
ทั้งเข้าเพลิงพลันมิทันช้า	รูปนางหน้าม้าก็สูญไปฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 198)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระพิณทองทราบความจริงว่านางแก้วหน้าม้าปกปิดใบหน้าที่แท้จริงไว้ ทั้งยังเป็นคนที่คอยช่วยเหลือพระพิณทองให้รอดพ้นจากพระยาอภัย แต่พระพิณทองกลับบังเกียจและด่าทอนางเสมอมา เมื่อความจริงเปิดเผยว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณีหญิงสาวที่พระพิณทองรัก พระองค์จะตามขอคืนดีจึงรับนำหน้าม้าขึ้นไปเผา เมื่อนางมณีเห็นพระพิณทองนำหน้าม้าขึ้นไป นางจึงรีบไปตามหน้าม้าที่กลับคืน นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ต่างอุคสร้องนางมณีไว้ นางมณีรีบตามพระพิณทอง แต่พระพิณทองได้ทิ้งหน้าม้าลงกองเพลิงไปแล้ว

นวนิยายเรื่องพัทลุงสุรามีเหตุการณ์จุดสูงสุดของเรื่องคือ ตอนที่อุษามันตราต้องเปิดเผยใบหน้า ที่แท้จริง การเปิดเผยใบหน้าครั้งแรกเป็นการเปิดเผยให้พระจุฑาธมาศเห็นในวันแต่งงาน อุษามันตราปกปิดใบหน้าที่แท้จริงภายใต้ใบหน้าพัทลุงสุรตลอดมา เพราะเธอไม่ต้องการออกเรือนกับชายที่ไม่เห็นคุณค่าในตัวเธอ แต่เมื่อต้องเจอสถานการณ์คับขันทำให้เธอต้องแต่งงานกับพระจุฑาธมาศ ประกอบกับพระจุฑาธมาศให้เกียรติอุษามันตราเสมอมา ทำให้เธอไม่มีความกังวลใด ๆ อีกต่อไป เธอจึงตัดสินใจเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริง ดังความว่า

อุษามันตราค่อย ๆ ปลดเชือกที่ไต่คาง ตลบผ้าผืนบางขึ้นบนปีกหมวก ขยับผ้าออกมาให้ปากและจมูกได้เปิดเผย พระจุฑาธมาศไม่รู้ถึงสิ่งนี้เมื่อพระองค์ยังจดจ่อจัดการโดยไม่เงยหน้าขึ้นมอง

อุษามันตราได้แต่ยิ้ม เป็นครั้งแรกที่เธอนั่งมองพระจุฑาธมาศอย่างไม่มีความอึดอัด ไม่หลงเหลือความหวาดระแวงอีกต่อไป พระองค์ทำให้เธอเห็นคุณค่าในตัวเอง พระองค์ทรงมีในสิ่งที่ชายทั้งโลกแทบจะไม่มี นั่นคือความคิดเรื่องการให้เกียรติผู้หญิง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่านับถือ พระองค์ทรงปฏิบัติทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทรงงดงามทั้งภายนอกและภายใน เป็นเพชรล้ำค่ายากนักที่จะได้พบเจอท่ามกลางผู้ชายในโลกนี้ และเธอรู้ดีว่านับจากนี้ตัวเองคงไม่อาจจะสาวยตาไปจากพระองค์ได้อีกต่อไป ‘ถ้าหากปฏิเสธที่จะไม่รักคนแบบนี้ก็คงโง่เต็มทน’

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 448-449)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราตั้งใจเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงให้พระจุฑาธมาศเห็นในวันแต่งงาน เพราะพระจุฑาธมาศทำให้เธอเห็นคุณค่าในตัวเอง อีกทั้งพระองค์ยังให้เกียรติเธอทั้งต่อหน้าและลับหลัง พระองค์รักเธอที่จิตใจ ไม่ได้มองเธอจากรูปร่างภายนอกเช่นชายอื่น และเมื่อเธอตัดสินใจแต่งงานกับพระจุฑาธมาศแล้ว จึงไม่ควรมีเรื่องใดที่ต้องปิดบังเพื่อทำให้เกิดความเคลงใจกัน

ภายหลัง อุษามันตราจึงเต็มใจที่จะเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริง เมื่อพระจุฬามณีมาศได้ทราบความจริงทั้งหมด พระองค์ไม่โกรธเคืองแต่กลับยินดีที่อุษามันตราเห็นคุณค่าของพระองค์และตัดสินใจเปิดเผยใบหน้า ที่แท้จริง

นอกจากนี้ยังมีสถานการณ์ที่อุษามันตราต้องเปิดเผยใบหน้าด้วยความไม่ตั้งใจ เนื่องจากสุสุโธ และพะลึงจะร่วมมือกันก่อกบฏ สังหารพระเจ้าวิเทหะและพระราชวงศ์ทุกพระองค์ มีเพียง พระจุฬามณีมาศเท่านั้นที่หนีรอดมาได้ สุสุโธและพะลึงจะต้องการคุมอำนาจและหวาดระแวงว่า อุษามันตราจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือพระจุฬามณีมาศให้มากอบกู้บัลลังก์คืน สุสุโธและพะลึงจะจึงจับ อุษามันตราเข้ามาในวังและได้เห็นใบหน้าที่แท้จริงของอุษามันตรา ดังความว่า

มหาอำมาตย์แห่งมิลินครมีแววตาเกรี้ยวกราดทั้งที่พยายามแสดงท่าทางเคร่งขรึม กลบเกลื่อน เขากำมือไว้แน่น ก้าวเข้ามาหาเธอพร้อมกับเงื้อมมือขึ้นประหนึ่งสะกดกลืนอารมณ์ ไม่ได้อีกต่อไป

อุษามันตราจึงยกเท้าถีบป้องกันตัว เอียงตัวหลบตามสัญชาตญาณ ทว่าในวินาทีนั้น ปลายเล็บที่ไวยาวเยี่ยงผู้ไม่ใช่แรงงานของสุสุโธก็เกี่ยวเอาผ้าพันหน้าของเธอหลุดติดมือ เสียตึงเพราะเสียหลักจากแรงถีบและถลากันจ้ำม่ำดังตามมา

แววตาของสุสุโธราวโรจน์ สีหน้าเอาเรื่องเต็มที่ เขาเตรียมลุกขึ้นเอาคืน แต่ในเสี้ยว วินาทีนั้นกลับชะงักค้าง ตาเบิกกว้างตะลึงกับใบหน้างามที่ตาเห็น ไม่เว้นแม้แต่ทหารที่ต่างกลืน น้ำลายลงคอพร้อมกัน

ส่วนพะลึงจะจ้องมองใบหน้าของหญิงสาวไม่วางตา เขากำมือไว้แน่น มุมปากยกขึ้น เล็กน้อย แววตามีความพึงพอใจอย่างยิ่ง ความอยากครอบครองฉายชัดในแววตาชั่วนั้น

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 572-573)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่สุสุโธและพะลึงจะสั่งให้คนไปจับตัวอุษามันตรา เข้ามาในวัง พะลึงจะให้ศิลาซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของอุษามันตราเป็นผู้ส่งข่าว เมื่ออุษามันตราถูกจับตัวเข้ามาใน วังกลับเกิดเหตุการณ์ที่ต้องป้องกันตัวเองจากสุสุโธ ทำให้ปลายเล็บยาวของสุสุโธเกี่ยวผ้าที่ปิดใบหน้า ของเธอหลุดออก สุสุโธและพะลึงจะจึงได้เห็นใบหน้าที่แท้จริงของอุษามันตรา ทั้งสุสุโธและพะลึงจะ ต่างตกตะลึงในความงามของอุษามันตราและต้องการครอบครองอุษามันตรา เมื่ออุษามันตราตกอยู่ใน

สถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัย พระจุฑาภรณ์มาศจึงตัดสินใจจัดตั้งทัพเพื่อช่วยอุษามันตราและปราบกบฏเพื่อ
กอบกู้ราชบัลลังก์คืน ดังความว่า

“อุษามันตราคือภริยาเอกแห่งข้าพเจ้า พระจุฑาภรณ์มาศ องค์รัชทายาทแห่งมิลิลา
นคร เราสองหมั่นหมาย ร่วมพิธีออกเรือน แล้วร่วมชีวิต ชายใดจะต้องภริยาแห่งข้าพเจ้าก็จง
ได้รับโทษให้สาสม!”

รับสั่งเพียงเท่านั้น เสียง ‘กรือบ’ ก็ดังตามมาทันที

ศิลาตกตะลึงตาค้างเช่นเดียวกับเธอ ทั้งสองทันเห็นในตอนที่พระจุฑาภรณ์มาศลง
น้ำหนักไปที่คอของพะลึงจะเคลื่อนออกจากกัน แล้วทรงเลื่อนพระบาทขวาไว้ที่คางของ
คหบดีผู้นั้นอีกครั้ง ทรงย่ำพระบาทเหยียบกิ่งผลึกให้น้ำอันหล่อเหลานั้นหยายบิตไปอีกทางจน
ตัวของเขาบิดตามแรงอันรวดเร็วเด็ดขาดนั้นในทันที

เสียง ‘กรือบ’ ดังอีกครั้งอย่างรวดเร็ว ดวงตาของพะลึงจะเหลือคางในจังหวะที่หัน
มา พระจุฑาภรณ์มาศใช้พระบาทซ้ายจึงเห็นว่าคอของคนใจบาปหมุนได้รอบ

พระจุฑาภรณ์มาศรับเธอเข้าสู่พระอุระในสภาพที่จะไม่กระทบลูกธนู ใบหน้าของเธอ
แนบพระอุระแกร่งด้วยรู้สึกปลอดภัยยิ่งนัก

“พี่มารับเจ้ากลับเรือนอุษามันตรา” พระองค์รับสั่งด้วยพระสุรเสียงนิ่งสงบ แต่
พระอัสสุชลกำลังเอ่อล้นกบพระเนตรงาม

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 667-668)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พะลึงจะกำลังจะล่วงเกินอุษามันตรา แต่ศิลาได้ช่วย
อุษามันตราและพาหนีออกมาอย่างทุลักทุเล เมื่อใกล้จะถึงประตู อุษามันตราพบพระจุฑาภรณ์มาศกำลังจะ
เข้ามาช่วยเธอ ทันใดนั้นพะลึงจะยิงธนูใส่อุษามันตรา พระจุฑาภรณ์มาศโกรธมากจึงฆ่าพะลึงจะ
ส่วนอุษามันตราหมดสติไป เธอได้กลับไปภพที่เธอจากมาและใช้ชีวิตในร่างของเพชรรู้ค่าอีกครั้ง

ดังนั้นนวนิยายเรื่องพักรบสุรได้มีการสืบสรรค์จุดสูงสุดของเรื่องมาจากบทละครนอก
เรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นของตัวละครเอกหญิงได้ปกปิดใบหน้าอันงดงามไว้ภายใต้ใบหน้าอันอัปลักษณ์
และมีเหตุให้ต้องเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริง

3.1.4 การคลายปม

การคลายปม คือ ผลสรุปของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องมาจากจุดสูงสุดของเรื่องซึ่งอาจมีช่วงเหตุการณ์ไม่ยาวนานเท่าตอนผูกปม (นันทนัย ประสานนาม, 2554, หน้า 14-29) การคลายปมเป็นการคลี่คลายปมปัญหาหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ในส่วนของการคลายปมในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการนำมาสร้างเป็นโครงเรื่องในนวนิยายเรื่องพักรตรอสูร มีรายละเอียดดังนี้

การคลายปมในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการสืบสรรค์ไปยังนวนิยายเรื่องพักรตรอสูร กล่าวถึงพระพิณทองได้นำหน้าม้าของนางมณีไปเผาทั้ง นางมณีโกรธและตัดพ้อพระพิณทอง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นางมณีเคืองขุนหนูหัน
ผินหน้าว่ากับพระทรงธรรม์	มาทำข่มเหงกันด้วยอันใด
เหตุเห็นเป็นเจ้าชาวบุรี	ข้านี้จะทำอะไรได้
ฉกลักรูปเขามาเผาไฟ	เหตุผลกลใดจงบอกมาฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	

๑ เมื่อนั้น	พระพิณทองยิ้มพลางทางว่า
รูปนี้ไม่มีธิดา	ปิดบังเมียข้าไว้ในนั้น
แค้นนักจึงลักมาจนได้	เผาให้สาสมที่คมสัน
จับได้ไม่โกรธปรับโทษทัณฑ์	เผาเสียอย่างนั้นสนุกใจฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	

๑ อดสู	ไหนชู้เมียท่านนำหมันไ้
พูดเล่นพล่อยพล่อยอร่อยใจ	จะระคายอายใครก็ไม่มี
อีแก้วสัปดนคนสาธารณ์	มารกว้างรังควานอยู่ที่นี้
เคืองคายบาทาพาอัปรีย์	พระตรัสดังอย่างนี้ทุกวี่วัน
เขาย่อมรู้อยู่ทั่วทุกตัวตน	ว่าเป็นคนจิ้งไรไ้อศวรย์
ยุให้เมียดำคิดฆ่าฟัน	ลืมหลับถุนั้นเร่งบอกมาฯ
ฯ ๖ คำ ฯ	

๑ น้อยแก้ว	ผิดแล้วอย่าถือโทษ
พีนีโงเงาเบาปัญญา	ชั่วช้าทุกสิ่งจริงจัง
พื้งประจักษ์แจ้งใจได้เห็น	แต่นี้ไปไม่เป็นเช่นแต่หลัง
อย่าเง้าองคั่นคองชิงชัง	จงปรานีพื้งบ้างเกิดดวงใจ
ตรัสพลางทางโอบอุ้มกุมกร	จะข้าเลื่องเคื่องค่อนไปถึงไหน
พื้ขอเชิญโฉมงามทรมวย	ไปเนาในปรารงค์ศรีให้ปรีดาฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 199)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางมณีโกธรพระพินทองที่นำหน้าม้าของนางไปเผา นางจึงตัดพ้อพระพินทอง ส่วนฝ่ายพระพินทองกล่าวว่ารูปหน้าม้านั้นได้ปิดบังใบหน้าของนางมณีภรรยา ของพระองค์ไว้ แต่นางมณีกลับไม่ยอมรับและตัดพ้อว่า ไม่มีนางมณีมีแต่นางแก้วหน้าม้าที่พระพินทอง กล่าวหาว่ามารังควานทำให้พระองค์ขุนเคื่องอยู่ทุกวัน อีกทั้งพระองค์ยังสั่งให้นางสร้อยสุวรรณและ นางจันทร์ดาทอนาง พระพินทองสำนึกผิดเพราะความโง่เขลาเบาปัญญาของพระองค์ ต่อจากนี้จะไม่ มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีก จากนั้นพระพินทองก็อุ้มพระโอรสและขอนางมณีอย่าถือโทษโกรธพระองค์ ภายหลังต่อมานางมณีให้อภัยพระพินทองที่เคยทำไม่ดีกับนาง ให้อภัยนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ ที่ไม่รักษาคำพูดว่าจะไม่บอกความจริงกับพระพินทอง อีกทั้งยังให้อภัยบ่าวไพร่ทั้งหลายที่เคยไม่ให้เกียรติ นาง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	โฉมยงองค์นางมณีศรี
ยัมพลางทางตอบว่าที่	สาวศรีอย่าร้อนวิญญูณ
ไม่ชิงชังรังเกียจเดียดฉันท์	จงเป็นพื้้องกันไปวันหน้า
ข้ากรมเดียวกันไม่ฉันทา	รักกันดีกว่าเป็นไรมีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น	สาวสรรค์บังคมก้มเกศ
ชื่นใจในรสวาที	ต่างมีเสนาหาอาลัย
พร้อมพรั่งนั่งพิศรูปโฉม	แลประโลมเลิศล้ำต่ำไต่
ชื่นชมสมภารสำราญใจ	หฤทัยเกษมเปรมปรีดีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 204-205)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นจุดคลี่คลายความขัดแย้งในเรื่อง โดยนางมณีให้อภัยทุกคนที่ไม่ดีกับนาง คำพูดของนางทำให้ทุกคนชื่นใจ ทั้งยังได้ชื่นชมรูปโฉมอันงดงามของนาง จากนั้นพระพินทองจึงพานางมณีเข้าเฝ้าท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวีเพื่อทูลความจริงทั้งหมด ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	พระโอรสทูลแจ้งแห่งนุสนธิ
สององค์ทรงภพจบสกล	มิได้แจ้งยุบลตันปลาย
ซึ่งนวลนางโฉมยงองค์นี้	เป็นที่ผูกพันมั่นหมาย
ทูลความตามชั้นบรรยาย	ให้ทรงแจ้งแพร่พรายทุกประการฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	สองกษัตริย์ปรีดีเปรมเกษมศานต์
ลงจากแท่นที่ตะลิตะลาน	สวมกอดเยาวมาลย์แล้วตรัสมา
ดูดย้อยอนซ่อนรูปทรง	พอนี้โง่งมเป็นหนักหนา
ได้ลบหลู่ดูถูกลูกยา	อย่าถือผิดบิดาเลยดวงใจ
น้อยฤรูปราวสาวสรรค์	น่าชมสมกันจะหาไหน
สวมรูปหน้าม้าไฉว่าไร	น้อยใจหนักหนาเป็นน่าชัง
มารดรกรกอดศรีสะเก	ทรมวยกอดจูบลูบหลัง
น้อยฤดวงจิตช่างบิตบัง	ลูกน้อยร้อยชั่งระกำกายฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 208)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระพินทองพานางมณีไปเข้าเฝ้าท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวีเพื่อทูลความจริง ท้าวมงคลราชจึงขอนางมณีอย่าได้ถือโทษโกรธพระองค์ที่เคยลบลู่ดูถูกนางก่อนหน้านี้ ส่วนพระนางมณฑาเทวีก็นอบกอดนางมณี ทั้งท้าวมงคลราช พระนางมณฑาเทวี และนางมณี ต่างไม่ชุ่นเคืองและมอบความรักให้แก่กัน

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรมีเหตุการณ์การคลายปมของเรื่องคือ หลังจากที่อุษามันตราถูกพระลัญจะยิงธนูใส่จนเธอสลบไป อุษามันตราได้กลับไปภพเดิมของเธอและใช้ชีวิตในร่างของเพชรน้ำค้างจนสิ้นอายุขัย จากนั้นเธอจึงกลับมาอยู่ในร่างของอุษามันตราอีกครั้ง เธอให้อภัยศีลาพิเลียงของเธอ ซึ่งเป็นผู้คอยส่งข่าวให้พระลัญจะ ดังความว่า

“อิฉันมันโง่หนัก จนเป็นเหตุในเพลาท่อมาก็เป็นตั้งแม่นายทราบเจ้าข้า อิฉันมิได้เจตนา นำภัยมาสู่แม่นายจริง ๆ แลมิได้ประสงค์ให้นายท่านพบภัย แล้วหล่อนก็ปล่อยโฮ ไม่กล้าแม้แต่จะมองหน้าอุษามันตรา”

อุษามันตราจึงเป็นฝ่ายโอบกอดหล่อนไว้ แต่นั่นกลับยิ่งทำให้ศีลาร้องไห้หนักขึ้น กระทั่งพอจะทำใจได้ หล่อนจึงเล่าต่อว่า

“กระทั้งแม่นายกับอิฉันถูกจับกลับมาพระราชวังหลวง แลทหารแยกตัวคุมขังท่านบุราเจตีพันทะลวงเข้าช่วยเหลือ เพลานั้นคณะของท่านพระลัญจะสมทบราชย์สืบคนเห็นจักได้ อิฉันเร่งรีบมาถึงเรือนที่เกวียนจอดก่อนถูกแยกตัว จึงเห็นนายท่านพระลัญจะเดินออกมา อิฉันจึงทราบว่แท้จริงตนเป็นเพียงเครื่องมือ หวังจักถึงตัวแม่นาย”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 692-693)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่เพชรน้ำค้างได้กลับมาในร่างอุษามันตราอีกครั้ง เธอสลบไปหลังจากที่ถูกพระลัญจะยิงธนูใส่ เมื่ออุษามันตราฟื้นขึ้นมาทุกคนต่างดีใจ ฝ่ายศีลาที่ถูกพระลัญจะหลอกใช้จึงสำนึกผิดและบอกว่าไม่ได้ประสงค์ร้ายต่ออุษามันตรา ส่วนอุษามันตราก็ได้กอดศีลาเพื่อเป็นการแสดงว่าไม่ได้ถือโทษและให้อภัยศีลา นอกจากนี้อุษามันตรายังได้ขอโทษทุกคนที่เธอได้ปกปิดใบหน้าให้แท้จริงดังความว่า

น้องชายน้องหญิงของเธอที่เดินทางมาพร้อมกับขบวนของอะนุตตะเรย์ไม่ทราบเรื่องบิดา ส่วนระพี วัฒนะ ปุณฺณัง ได้ทราบแล้ว ทั้งสามเข้ามาพบเธอเมื่อวานนี้ แต่ละคนต่างมีที่พาดกใจไม่น้อยเมื่อรู้ว่าแท้จริงแล้วอุษามันตราไม่ได้เสียโฉมแต่อย่างใด

เธอได้ขอมาทุกคนที่จำต้องปกปิดความลับเรื่องใบหน้าเอาไว้ โดยเฉพาะระพีที่ไปคิดไม่ดีต่อเขา และเข้าใจผิดมาโดยตลอด ทั้งที่เจ้าตัวไม่ได้กระทำการชั่วแต่อย่างใด แท้จริงระพีทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือดูแลมนสิการแทนเธอและบิดา

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 703)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราขอมาพี่น้องทุกคนที่เธอทำใบหน้าพักรักษาเพื่อปกปิดใบหน้าให้แท้จริง และอุษามันตราได้ขอมาระพีลูกชายของนางวาดซึ่งเป็นพี่ชายคนละแม่ อุษามันตราเข้าใจผิดคิดว่าระพีทรยศมนสิการเหมือนกับนางวาด แต่แท้ที่จริงแล้วระพีคือคนที่ดูแลมนสิการแทนโชติระเสและอุษามันตรา เหตุการณ์ที่ผ่านมาทำให้อุษามันตราได้เรียนรู้ว่าไม่ควรตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะแม่ของเขาเป็นคนไม่ดี

ดังนั้นนวนิยายเรื่องพักรักษาได้มีการสืบสรรค์การคลายปมมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นตัวละครเอกหญิงให้อภัยทุกคน ตัวละครในเรื่องต่างเข้าใจและให้อภัยซึ่งกันและกัน

3.1.5 การปิดเรื่อง

การปิดเรื่อง คือ การสิ้นสุดของชุดเหตุการณ์ทั้งหมดในเรื่อง ซึ่งนักเขียนมีแนวทางการปิดเรื่องที่แตกต่างกันออกไป อาจจบแบบคลี่คลายความขัดแย้งของเรื่องโดยสมบูรณ์ จบแบบพลิกความคาดหมาย จบแบบมีความสุข จบแบบมีความทุกข์ หรืออาจจบโดยไม่บ่งชี้ว่าเรื่องสิ้นสุดลงอย่างไร (นัทธนี ประสานนาม, 2554, หน้า 14-29 - 14-30) การปิดเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการนำมาสร้างเป็นโครงเรื่องในนวนิยายเรื่องพักรักษา มีรายละเอียดดังนี้

การปิดเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่มีการสืบสรรค์ไปยังนวนิยายเรื่องพักรักษาคือหลังจากที่นางมณีให้อภัยทุกคนแล้ว ท้าวมงคลราชเห็นว่าควรยกให้พระพินทองครองกรุงมิลิลา การปิดเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าจึงเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพินทองได้ขึ้นครองกรุงมิลิลา และแต่งตั้งให้นางมณีหรือนางแก้วหน้าม้าเป็นพระอัครมเหสี ดังความว่า

๑ ครั้นถึงจึงจุพระพินทอง ให้นั่งยังกองมณีสรี
 พระมารดาจูงกรนางมณี ขึ้นนั่งกองทองที่ธรรมเนียมมา
 สองอนงค์อุ้มองค์พระกุมาร ขึ้นแท่นรัตนัชชาลตรงหน้า
 ให้ลั่นฆ้องร้องโห่ขึ้นสามลา พราหมณ์ชราจุดเทียนแล้วเวียนไปฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจริจา

๑ เวียนได้เก็รอบขอบที่ พราหมณ์ก็ดับอัคคีเจิมให้
 ต่างต่างอำนวยอวยชัย ต่อให้จำเริญชนมาน
 พระบิดาว่าเจ้าจงครองเมือง ให้รุ่งเรืองสืบศักดิ์อัครฐาน
 ชนนี้ว่าอย่ามีสิ่งภัยพาน ให้สำราญรวยรื่นทุกคืนวัน
 สองเศรษฐีว่าจงมีเกียรติยศ ให้ปรากฏทั้งกุมารหลานขวัญ
 ราชภูรยอกรบังคมคัล พร้อมกันอำนวยอวยชัยฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ครั้นเสร็จการวิวาท์พราตริ ชนนี้ก็อวยพระพรให้
 ชื่อมณีสรีเมืองเรืองฤทธิไกร ได้เป็นใหญ่ที่ทางนางพญา
 ซึ่งพี่น้องสองนางนารี ได้เป็นที่เอกสนมสมยศลา
 สรรพเสร็จเสด็จยาตรา แห่ห้อมล้อมมาเข้าวังในฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 216)

บทประพันธ์ดังกล่าวเป็นช่วงท้ายของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าซึ่งกล่าวถึงพระพินทอง ขึ้นครองกรุงมิลิลา และแต่งตั้งให้นางมณีเป็นพระอัครมเหสี แต่งตั้งโอรสของพระพินทองกับนางมณี และ แต่งตั้งให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์เป็นนางสนมเอก

นวนิยายเรื่องพักรบอสูรปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่กล่าวถึงพระจุฑาภินิศาได้ขึ้นครอง เมืองมิลิลา และแต่งตั้งให้อุษามันตราเป็นพระอัครมเหสีแต่เพียงผู้เดียว ดังความว่า

“ในวารดิถีมงคลฤกษ์ ยามเช้า ขึ้นสิบสี่ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ปีระกา พระจุฬามณีมาศ องค์รัชทายาทแห่งมิลานคร บุตรพระเจ้าวิเทหะ พระนามเดิม พระสะมิชณะตุ อันเกิดแต่ พระนางสีตลาเทวี พระอัครมเหสีได้ฤกษ์เสวยราชสมบัติขึ้นเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่ แห่งมิลานคร เณริมฉลองพระเกียรติยศเจ็ดวันเจ็ดคืน”

“ฤกษ์นี้จักทำกาลอันเป็นมงคล แต่งตั้งแม่หญิงอุษามันตรา บุตรีท่านโชติระเส แห่งมิลานคร อันเกิดแต่ภริยาเอก แม่หญิงยวดี บุตรีท่านมะณีจันโท แห่งไพศาลี คู่หมั้น แต่งตั้งตามฤกษ์ในยามสาย ในวันแรมหกค่ำ เดือนยี่ ปีชวด แลร่วมพิธีออกเรือนเป็นภริยาเอก ให้ถือศักดิ์เป็นพระอัครมเหสีแต่เพียงผู้เดียว”

จบคำประกาศจากอาลักษณ์ เสียงสังข์ แตร กลอง บัณเฑาะว์ ที่เสียบไปก็ได้ประโคม ขึ้นอีกครั้ง ดังป่าวประกาศให้ผู้คนได้รับรู้

อุษามันตรากราบแทบพระบาท แม้สีพระพักตร์พระจุฬามณีมาศจะเรียบเฉย แววตา ไม่เปิดเผยพระอารมณ์ แต่มุมพระโอษฐ์กลับยิ้มขึ้น มงกุฎทรงเตี้ยในพระหัตถ์หนาถูกวางลง บนศีรษะของอุษามันตรา เธอค่อย ๆ ย่นกายขึ้นและเข้าไปนั่งยังพระแท่นที่อยู่เคียงข้าง พระจุฬามณีมาศ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 706)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการปิดเรื่องในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร กล่าวถึงการแต่งตั้ง พระจุฬามณีมาศเป็นพระเจ้าวิเทหะผู้ครองเมืองมิลลา และแต่งตั้งอุษามันตราให้เป็นพระอัครมเหสี แต่เพียงผู้เดียว

ดังนั้นนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรได้มีการสืบสรรค์การปิดเรื่องมาจากบทละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นตัวละครเอกชายได้ขึ้นครองเมืองมิลลาและแต่งตั้งตัวละครเอกหญิงเป็น พระอัครมเหสี ในส่วนของการปิดเรื่องที่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรได้มีการสืบสรรค์มาจากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้าก็จบเรื่องเพียงเท่านี้

ส่วนในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ายังคงมีการดำเนินเรื่องต่อหลังจากที่พระพินทองขึ้นครอง กรุงมิลลาแล้ว นางทศมาลีพระธิดาของเจ้าเมืองโรมวิถีซึ่งเป็นพระมเหสีของพระพินทองได้เดินทางมาหา พระพินทองที่เมืองมิลลา เมื่อนางทศมาลีทราบว่านางมณีได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอัครมเหสีของ พระพินทอง นางทศมาลิกับนางมณีจึงทะเลาะกัน เนื้อเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าตามต้นฉบับ จบลงเพียงเท่านี้

3.2 การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

การศึกษาแนวคิดในงานวรรณกรรมนั้น ราชบัณฑิตยสถาน (2552, หน้า 97-98) ได้นิยามคำว่า แนวคิดหรือแก่นเรื่อง โดยใช้คำว่า แก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดสำคัญอันเป็นแกนกลางของเรื่องที่ คมเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ ให้มีเอกภาพ ในสารคดีร้อยแก้วทั่วไป แก่นเรื่องคือหัวข้อสำคัญที่ ผู้เขียนจะนำมาเป็นหลักใหญ่ (หรือปัญหาใหญ่) ในการเขียนเรื่องนั้น ๆ ในบทกวีนิพนธ์ บันเทิงคดี และ บทละคร แก่นเรื่องจะเป็นความคิดสำคัญที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องตลอดทั้งเรื่อง เมื่อผู้อ่านอ่านจบแล้วจะ บังเกิดความเข้าใจและความหยั่งเห็น (insight) ในวิถีชีวิต ปัญหา และจิตใจของมนุษย์ ตลอดจนสังคมของ มนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะผู้แต่งได้เปิดเผยให้เห็นมาโดยตลอดด้วยศิลปะการแต่ง แก่นเรื่องจึงมิใช่ การบอกเล่าอย่างตรงไปตรงมาเหมือน “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าอย่าทุจริตคดโกง” แต่จะเป็นการเสนอให้ เห็นประจักษ์โดยลำดับว่า “ความชั่วนั้นอาจน่าสนใจกว่าความดี แต่ผลของความชั่วคือหายนะ” เหตุการณ์ ในเรื่อง บทบาทต่าง ๆ ของตัวละคร ตลอดจนภาพลักษณ์ (image) ซึ่งผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้นหลากหลายใน เรื่องนั้น จะทำให้ผู้อ่านสรุปได้ในที่สุดว่า ผู้เขียนต้องการเสนอความคิดสำคัญอันใดในเรื่องนั้น สอดคล้อง กับ สรณัฐ ไตลังคะ (2560, หน้า 105) ที่กล่าวว่า แนวคิดหรือแก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดที่นำเสนอใน เรื่อง ซึ่งสรุปจากสถานการณ์เฉพาะของโลกบันเทิงคดีออกมาเป็นความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับโลกในชีวิต จริง เช่น ความคิดที่ได้จากการอ่านนิทานเรื่องกระต่ายกับเต่า คือ การกระทำที่ช้าแต่สม่ำเสมอดีกว่า ทำเร็วแต่ไม่สม่ำเสมอ การหาแนวคิดถึงมีความสำคัญเพราะทำให้ผู้อ่านค้นพบความหมายของเรื่องที่อาจ นำไปสู่ความเข้าใจชีวิตได้

กล่าวโดยสรุป การศึกษาแนวคิดจึงเป็นการศึกษาความคิดสำคัญที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องตลอดทั้ง เรื่อง เมื่อผู้อ่านได้อ่านเนื้อเรื่องทั้งหมด จะทำให้ผู้อ่านทราบว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอความคิดสำคัญ เกี่ยวกับเรื่องใด ตลอดจนทำให้ผู้อ่านสามารถนำความคิดสำคัญนั้นไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตหรือนำไปสู่ ความเข้าใจในชีวิตจริงได้

ดังนั้นการนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ หมายถึง กลวิธีการนำความคิด สำคัญของเรื่องจากตัวบทวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมมาสร้างสรรค์สร้างโดยการปรับใช้ในตัวบทวรรณกรรม เรื่องใหม่

การนำแนวคิดจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสูร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 การไม่ตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าผู้มีใบหน้าเหมือนม้า ไม่ดงามเหมือนหญิงสาวทั่วไป รูปลักษณ์ภายนอกของนางจึงเป็นที่รังเกียจของผู้พบเห็น เมื่อนางแก้วหน้าม้าเก็บข้าวของพระพินทองได้ พระพินทองให้สัญญากับนางว่า หากนางคืนข้าวให้พระพินทอง พระองค์จะกลับมารับนางเข้าวัง แต่พระพินทองกลับไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้ นางแก้วหน้าม้าจึงขอให้ตากับยายไปเข้าเฝ้าท้าวมงคลราชเพื่อแจ้งเรื่องราวทั้งหมดและขอให้ไปรับนางเข้าวัง ท้าวมงคลราชกลับโกรธและรับสั่งให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย หากนางทำไม่ได้จะสั่งประหารให้สิ้นทั้งตระกูล นางแก้วหน้าม้าไม่ลดละความพยายาม ถึงแม้ว่านางไม่รู้ว่าจะชะลอเขาพระสุเมรุได้อย่างไร แต่นางก็มองว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้นางได้เข้าไปอยู่ในวังกับพระพินทอง นางจึงออกเดินทางจนได้พบกับพระฤๅษีท่านเมตตาช่วยเหลือนางด้วยการเสกเรือเหาะพร้อมค้อนสืวให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุ ดังความว่า

๑ บัดนั้น	พระมหาดาบสฤๅษี
ฟังนางหน้าม้าพาที	พระจึงมีสุนทรวาจา
ดูคู่อาชญาชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชีวา	จึงมาประสบพบกุ
ซึ่งธรรประสงค์จึ่งใจ	เห็นพอจะช่วยได้บ้างอยู่
เป็นหญิงวิ้งมาน่าเอ็นดู	ปะปู้แล้วเห็นไม่เป็นไร
ว่าพลางทางเดินออกมา	จากที่ศาลาอาศัย
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	บัดใจบังเกิดเป็นนาวิฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

๑ พร้อมสายยนต์ยาวสาวเหาะ	เหมาะเจาะแน่นน้อยเฉลิมศรี
ค้อนสืวพร้อมหมดล้วนกรดดี	สำหรับที่ชะลอพระเมรุธร
บอกกับนางแก้วสัปดน	จงชักยนต์ยังเนินสิงขร
ทรงอำนาจอวยชัยให้พร	ชี้ทิศทางจรบัดใจฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสร็จ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 29-30)

เมื่อนางแก้วหน้าม้าจะล่อเขาพระสุเมรุได้สำเร็จ พระฤๅษีจึงมอบเรือเหาะและเร่งให้นางรีบนำเขาพระสุเมรุกลับไปถวายท้าวมงคลราช ฝ่ายท้าวมงคลราชจึงจำยอมรับนางเข้าวัง พระพินทองไม่พอใจและตัดพ้อที่รับนางแก้วหน้าม้ามาเป็นนางห้ามของพระองค์ ท้าวมงคลราชสงสารพระพินทองจึงส่งสาส์นไปยังเมืองโรมวิถีเพื่อขอนางทศมาลี ท้าวพรหมทัตยินดียกนางทศมาลีให้พระพินทอง พระพินทองจึงออกเดินทางไปเมืองโรมวิถีเพื่อเข้าพิธีสมรสกับนางทศมาลี ก่อนที่พระพินทองจะออกเดินทางนั้น ได้สั่งให้นางแก้วหน้าม้ามีลูกให้พระองค์ นางแก้วหน้าม้าจึงซ่อนกลตามพระพินทองไปยังเมืองโรมวิถี นางถอดรูปหน้าม้าออกกลายเป็นนางมณีหญิงสาวผู้งดงามและไปขออาศัยอยู่กับตายาย เมื่อพระพินทองได้พบนางมณีจึงหลงรักและมีลูกกับนาง ภายหลังต่อมานางมณีจึงพาลูกไปหาพระฤๅษี ส่วนพระพินทองเดินทางกลับเมืองมิลิตา แต่ขบวนเรือของพระพินทองถูกลมพัดเข้าไปยังเมืองยักซ์ พระฤๅษีจึงบอกนางมณีว่าพระพินทองและไพร่พลกำลังตกอยู่ในอันตราย พระฤๅษีได้มอบพราโตให้นางมณี พราโตเล่มนี้มีฤทธิ์มากและใช้แปลงกายได้ นางมณีได้แปลงกายเป็นมาณพน้อยไปช่วยพระพินทองให้รอดพ้นจากเหล่ายักษ์ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	มาณพน้อยยักหนักหนา
จึงก่ศรพาดสายหมายตา	มิช้าก็ผาดแผลงไปฯ
ฯ ๒ คำ ฯ	

๑ ศรทรงต้ององค์สุรินทร	ตกต้องปัดพินวันไหว
แล้วขว้างพราอาจารย์ชาญชัย	ตัดเศียรยักษ์ใหญ่ทันทีฯ
ฯ ๒ คำ ฯ	

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 148)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามาณพน้อยมีความกล้าหาญสามารถต่อสู้กับพระยายักษ์ได้สำเร็จ พระพินทองและไพร่พลทุกคนปลอดภัย จากนั้นพระพินทองจึงมอบนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ซึ่งเป็นธิดาของพระยายักษ์ให้มาณพน้อย มาณพน้อยพาธิดายักษ์ทั้งสองนางไปยังอาศรมพระฤๅษี นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์รู้ความจริงว่ามาณพน้อยคือนางแก้วหน้าม้า ฝ่ายมาณพน้อยได้พาธิดายักษ์ทั้งสองนางมาขอคืนให้พระพินทอง และสั่งว่าหากธิดายักษ์ทั้งสองพบเจอนางที่ใดให้เกรงกลัว จากนั้นนางแก้วหน้าม้าจึงพาลูกเดินทางไปรอพระพินทองที่เมืองมิลิตา เมื่อพระพินทองกลับ

มาถึงเมืองมิถิลา พระพินทองคิดว่านางแก้วหน้าม้าไปขโมยลูกของพระองค์กับนางมณี เพราะพระองค์เห็น
แหวนกับพระภูษาที่มอบให้นางมณีไว้ ภายหลังต่อมาพระพินทองสังเกตว่านางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์
เกรงกลัวนางแก้วหน้าม้า พระองค์จึงต้องการทราบความจริง พระพินทองสอบถามความจริงจาก
นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ จากนั้นได้วางอุบายให้ธิดายักษ์ทั้งสองทำให้นางมณีถอดรูปหน้าม้า เมื่อ
พระพินทองเห็นใบหน้าที่แท้จริงจึงรู้ว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี พระพินทองขอโทษนางที่เคยทำไม่ดี
และด่าว่านาง นางมณีตัดพ้อและกล่าวถึงคำที่พระพินทองเคยว่ากล่าวนาง ดังความว่า

๑ บัดสี	ช่างพาที่ง่ายง่ายไม่อายหน้า
ไม่เคยคู่รู้จักพักตรา	พระอย่ามาโลมเล้าเคล้าคลึง
ชาติอีหน้าม้าตาจะเซ้	เสเพลไม่เยี่ยมขึ้นเทียมถึง
ฟุ้งเฟื่องเลื่องลือออกอ้ออิง	กุมึงทั้งเมืองเครื่องอัปรีย
ความหลังอย่างไรไม่ประจักษ์	พระอย่าพักเกลี้ยไกลใส่สี
ทราบแต่ถึงวังครั้งนี้	พันปีกริ้วโกรธคุมโทษทัณฑ์
บัญชาว่าแม่นจะม้วยมิด	ไม่ขอคิดปลักปลอมกับหม่อมฉัน
ถึงจะซุบตัวใหม่วิไลวรรณ	ทรงธรรมก็ไม่อยากไยดี
ชาววังทั้งสิ้นได้ยินทั่ว	เกลียดกลัวอัปอายจนหน่ายหนี
มิทันล่วงเวลารাত্রี	มาเป็นเช่นนี้อนาใจ
เซพะพระถ่มลงจมดิน	จะกลับคืนกลืนกินกระไรได้
เชิญเสด็จผ่านฟ้าคลาไคล	คนจนจะได้ไสยาฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 202)

บทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านางมณีตัดพ้อพระพินทอง นางน้อยเนื้อต่ำใจที่พระพินทอง
เคยด่าว่านาง ทั้งใช้คำว่า “ชาติอีหน้าม้าตาจะเซ้” (ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง,
2562, หน้า 202) ซึ่งคำนี้มาจากการตัดสินนางมณีจากรูปลักษณ์ภายนอก พระพินทองทั้งรังเกียจและ
อัปอายที่นางมาอยู่ในวัง พระพินทองเคยกล่าวว่าแม้พระองค์จะต้องตายก็จะไม่คิดอยู่ร่วมกับนาง
แม้นางจะซุบตัวให้งดงามอย่างไรก็ไม่ไยดี สิ่งที่พระพินทองได้กล่าวกับนางนั้นคนทั้งวังได้ยินกัน
อย่างถ้วนทั่ว แต่บัดนี้พระพินทองกลับมาเปลี่ยนใจจากที่เคยได้ลั่นวาจาไว้ได้อย่างไร เปรียบเหมือนกับ

การถ่มน้ำลายลงดิน ไม่สามารถนำกลับคืนมาเปลี่ยนใหม่ได้ แต่ถึงแม้นางมณีจะตัดพ้ออย่างไร นางมณีก็ให้อภัยพระพินทองและนางยังให้อภัยทุกคนที่เคยต่อว่าและดูถูกนาง

เรื่องราวในบทละครนอกเรื่องนางแก้วหน้าสดงให้เห็นแนวคิดที่ว่า “ไม่ควรตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปร่างภายนอก” แม้นางแก้วหน้าม้าจะมีหน้าตาผิดแผกจากผู้อื่นเพียงใด แต่นางก็เป็นผู้มีจิตใจงดงาม ไม่เคยคิดทำร้ายผู้อื่น แม้นั้นจะดูถูกนางเช่นไรก็ตาม นางเป็นผู้ที่มั่นคงในความรักและทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้อยู่กับพระพินทอง อีกทั้งนางแก้วหน้าม้ายังต่อสู้กับเหล่ายักษ์เพื่อช่วยชีวิตพระพินทอง แสดงถึงจิตใจอันเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญของผู้หญิงคนหนึ่งที่ยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อช่วยคนที่เธอรัก ไม่ว่าพระพินทองจะอยู่แห่งหนใด หากพระองค์ได้รับความเดือดร้อนนางจะรีบไปช่วยทันที นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าไม่ว่านางจะถูกกลั่นแกล้งหรือได้รับมอบหมายให้ทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ นางก็พยายามทำด้วยตนเองจนสุดความสามารถ ต่อมานางจึงได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษี ดังนั้นคุณค่าของแต่ละคนจึงไม่สามารถตัดสินกันเพียงเพราะมองจากรูปร่างภายนอก แต่ควรมองที่การกระทำ พิจารณาความคิดและจิตใจของบุคคลผู้นั้น จึงจะทำให้เห็นคุณค่าของบุคคลนั้นอย่างแท้จริง

นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรมีการสืบสรรค์แนวคิด “การไม่ตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก” มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรกล่าวถึงเพชรน้ำค้างหญิงสาวผู้ข้ามภพมาอยู่ในร่างของอุษามันตรา เธอไม่ต้องการออกเรือนกับชายใด เพราะเธอมีประสบการณ์ไม่สมหวังในเรื่องความรัก อีกทั้งเมื่อข้ามภพมาอยู่ที่เมืองมิลิลา เธอกลับเจอกับสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง อีกทั้งผู้ชายยังมีภรรยาได้หลายคน ทำให้เกิดปัญหาภายในครอบครัว ดังเช่นครอบครัวของอุษามันตรา ตยาดิแม่ของเธอก็ต้องเจ็บช้ำน้ำใจที่ถูกนางวาดภรรยาอีกคนของพ่อกลั่นแกล้งจนต้องแท้งลูก ด้วยเหตุนี้ทำให้อุษามันตราไม่ต้องการออกเรือน เธอจึงทำใบหน้า “พัทธร้อสุร” ที่มีรอยแผลและรอยต่างดำ เพื่อให้ชายที่มาขอคู่ตัวเธอเกิดความรังเกียจ อีกทั้งอุษามันตรายังปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิศาพระราชโอรสแห่งเมืองมิลิลา เพราะหากหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิศาจะต้องมีเรื่องอำนาจทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เธอจึงไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ในวันนัดหมายคู่ตัวอุษามันตราจึงเปิดเผยใบหน้าพัทธร้อสุรต่อหน้าทุกคนในท้องพระโรง เพื่อเป็นเหตุผลที่จะปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิศา เมื่อทุกคนในท้องพระโรงเห็นใบหน้าของเธอต่างมีความคิดเห็นเรื่องการหมั้นหมายแตกต่างกัน ดังความว่า

สีพระพักตร์ของพระเจ้าวิเทหะมีความหนักพระทัย เหล่าเสนาอำมาตย์ส่วนมากเริ่มมีใจเอนเอียงเห็นด้วยกับการปฏิเสธการหมั้นของเธออย่างเห็นได้ชัด นั่นก็ทำให้เธอใจขึ้นขึ้น ใบหน้าของเธอออกไปเสียครึ่ง ส่วนที่เหลือก็เป็นจุดกระดำกระด่าง ริมฝีปากดำคล้ำไม่น่ามอง จนแทบมองไม่เห็นเค้าโครงใบหน้าเดิม ขนาดท่านโชติระเสงเรียกว่าพักรตรอสูร แถมยังจดจำใบหน้าเธอไม่ได้ หากทุกคนในที่นี้ไม่ตกใจก็ดูจะประหลาดจนเกินไป

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 215-216)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การเปิดใบหน้าพักรตรอสูรของอุษามันตรา ทำให้มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยกับการหมั้นหมายและผู้ที่ต้องการให้ยกเลิกการหมั้นหมาย พระเจ้าวิเทหะกับพระนางสีดลา เหวี่ยงรบในตัวอุษามันตราและเห็นด้วยที่จะให้มีการหมั้นหมายต่อไป แต่ก็มีเหล่าเสนาอำมาตย์บางส่วนที่เห็นด้วยกับการปฏิเสธการหมั้นหมายของอุษามันตรา ส่วนพระจุฑาภินิศาหลังจากที่ได้เห็นใบหน้าพักรตรอสูรแล้ว พระองค์ประทับนั่ง สีหน้าเรียบเฉย ไม่แสดงอาการตกใจหรืออาการใด ๆ ออกมาทั้งสิ้น และยังกล่าวกับอุษามันตราต่อหน้าทุกคนในห้องพระโรง ดังความว่า

‘โฉมยงใต้โฉมพักรตร	อสูร
พักรตรซ้อซอนเทพทูน	ห่อแก้ว
ล้ำเลิศพักรตรหอนสุญ	พักรตรจิต
เลอค่าสัตย์ซื่อแคล้ว	ภัยชั่ว เห็นงาม’

“ด้วยหญิงงามมีมากมาย แต่นั้นเพียงรูปกายภายนอก ครั้นล่วงเวลาผ่าน ใบหน้างามย่อมร่วงโรยตามกาลมีอาจฝัน ข้าพเจ้ามองผู้คนที่จิตใจ มองโฉมว่างามมากหรือน้อยเพียงใดก็จิตใจ อันจกคงงามกว่าโฉมภายนอกยิ่งนักแลเป็นความงามอมตะ มีอาจมีสิ่งใดทำลายได้แม้กาลเปลี่ยนผัน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 219)

บทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระจุฑาภินิศาไม่ได้มองอุษามันตราที่รูปกายภายนอก แต่พระองค์มองจากจิตใจอันเป็นความงามที่อมตะและไม่มีสิ่งใดมาทำลายได้ เพราะอุษามันตราเคยช่วยชีวิตพระจุฑาภินิศาไว้ โดยที่เธอไม่รู้ว่คนที่เธอช่วยชีวิตไว้คือใคร และการดูตัวหมั้นหมายในครั้งนี้

เธอก็ยังไม่รู้ตัวว่าเธอเคยพบพระจุลามาศมาก่อน พระจุลามาศซาบซึ่งน้ำใจของเธอตั้งแต่ที่ได้ช่วยชีวิตพระองค์ อีกทั้งพระจุลามาศยังชื่นชมในเรื่องความมีปัญญาและความสามารถของเธอ ทำให้พระองค์ยืนยันที่จะหมั้นหมายกับอุษามันตราและยินดียกย่องให้อุษามันตราเป็นพระอัครมเหสีของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว แต่เมื่ออุษามันตราปฏิเสธการหมั้นหมาย พระองค์ก็จะไม่บังคับและจะรอวันที่อุษามันตราพร้อมเปิดใจให้กับพระองค์

จากกลวิธีการสืบسرค์การนำแนวคิด “การไม่ตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก” จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร เป็นการสืบสรค์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตในสังคม มนุษย์ทุกคนล้วนต้องใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่น จึงไม่ควรตัดสินผู้อื่นก่อนที่จะรู้จักตัวตนที่แท้จริง หากทำได้เช่นนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

3.2.2 ความรู้และสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้นำเสนอเรื่องราวการเดินทางผจญภัยของนางแก้วหน้าม้าเห็นได้จากที่นางแก้วหน้าม้าต้องฟันฝ่าอุปสรรคมากมายเพื่อให้ได้สมหวังในเรื่องความรัก ดังที่นางต้องเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคละราชเพื่อจะได้เข้าไปอยู่ในวังกับพระพินทอง ดังความว่า

๑ บัดนั้น	สองเฒ่าเล่าพลางทางโคกศัลย์
บัดนี้พระองค์ทรงธรรม์	ดุจดั่งว่าสารพัด
ว่าเราเป็นไพร่ไม่เจียมกาย	มุ่งหมายเกินพักรค์ศักดิ์กษัตริย์
หากพระนางอนุกุลทูลทัด	จึงไม่ตัดเกศาฆ่าตี
ให้เจ้าไปเอาพระเมรุมา	ถวายพระผ่านฟ้าเรืองศรี
แม้มิได้ไม่ไว้ชีวี	จะฆ่าตีสิ้นวงศ์พงศ์พันธุ์
พระเมรุทองถึงห้องนภาลัย	เหาะได้ฤจนบนสวรรค์
เพราะลูกตัวชั่วช้าอาธรรม์	จะพากันม้วยมอดวอดวาย
รำพลางต่างคนโคก	ครั้งนี้ชีวะจะฉิบหาย
ไไหนจะคิดปลดปล่อยรอดตาย	พุ่มพายน้ำตาโคกาลัยฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอต

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 28)

จากบทประพันธ์ข้างต้นเป็นคำกล่าวของท้าวมงคลราชที่ต่อว่าตา ยาย และนางแก้วหน้าม้าว่า “ว่าเราเป็นไพร่ไม่เจียมกาย มุ่งหมายเกินพักตร์ศักดิ์กษัตริย์” (ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 28) ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่านางแก้วหน้าม้าเป็นชาวบ้านธรรมดาแต่ไม่รู้จักประมาณตน ผู้คนในวังต่างรังเกียจนางเพราะมีใบหน้าเหมือนม้า ผิดแผกไปจากผู้อื่น ทั้งยังต้องการเข้ามาอยู่ในวังกับพระพินทองในฐานะคนรัก ขาดิกำเนิดของนางก็เป็นเพียงหญิงสาวชาวบ้าน ไม่ได้เป็นธิดาของเจ้าเมืองดังเช่นนางทศมาลี นางแก้วหน้าม้าจึงต้องพิสูจน์ความสามารถโดยใช้ความรู้และสติปัญญา เพื่อให้ทุกคนเห็นว่าเธอมีความสามารถและเหมาะสมที่จะอยู่ในวัง แต่เมื่อนางแก้วหน้าม้าสามารถชะลอเขาพระสุเมรุและได้เข้าไปอยู่ในวังแล้ว พระพินทองกลับแสดงอาการรังเกียจนางและหนีไปเข้าพิธีสมรสกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถิ ก่อนออกเดินทางไปเมืองโรมวิถิพระพินทองยังได้สั่งให้นางแก้วหน้าม้ามีลูกให้พระองค์ นางจึงวางแผนซ่อนกลพระพินทอง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นวลนางหน้าม้าปรีชาหาญ
เนาในมิลิมาช้านาน	ประมาณสองเดือนไม่เคยคลื่อนคลาย
คิดคะนึ่งถึงองค์พระทรงศักดิ์	ความรักมิใคร่จะเสื่อมหาย
นั่งนอนร้อนใจไม่สบาย	โหมฉายนึ่งนิกตริกตรา
เมื่อเธอจรจากวังก็สั่งไว้	ให้เราไซ้ทำลูกไว้คอยท่า
จะยกย่อนซ่อนกลมาอย่า	แก้แค้นแสนสาแก่ใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 72)

เห็นได้ว่าเมื่อนางแก้วหน้าม้าได้เข้ามาอยู่ในวังแล้ว ชีวิตของนางกลับไม่ราบรื่นและไม่ได้อยู่กับคนรักตามที่นางปรารถนา อีกทั้งคนรอบข้างยังดูหมิ่นนางสารพัด ทำให้นางต้องเดินทางออกจากวังเพื่อพิสูจน์ตนเอง นางแก้วหน้าม้าออกเดินทางไปเมืองโรมวิถิเพื่อไปหาพระพินทอง เมื่อถึงเมืองโรมวิถิ นางจึงถอดรูปหน้าม้ากลายเป็นนางมณีหญิงสาวผู้งดงามและเดินทางไปขออาศัยอยู่กับตายาย นางมณีทำให้พระพินทองหลงรักและมีโอรสกับนาง เมื่อพระพินทองตกอยู่ในสถานการณ์คับขัน นางก็เดินทางไปช่วยเหลือพระพินทองให้พ้นภัยได้ทุกครั้ง แสดงให้เห็นว่านางแก้วหน้าม้าเป็นผู้มีความรู้และสติปัญญาในการดำเนินชีวิต เพราะนางเป็นหญิงตัวคนเดียวต้องเดินทางกลางป่า และได้รับมอบหมายให้ทำในสิ่งที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ นางแก้วหน้าม้าต้องใช้ความรู้ในด้านต่าง ๆ และมีสติปัญญาเพื่อแก้ปัญหาให้สำเร็จ

ในที่สุดนางแก้วหน้าม้าก็ได้รับการยอมรับจากทุกคน นางทำให้ทุกคนเห็นว่านางเป็นผู้มีความรู้และสติปัญญา ทั้งยังมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นพระอัครมเหสีของพระปิ่นทอง สะท้อนให้เห็นว่านอกจากความรู้และสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้แล้วนั้น ความรู้และสติปัญญายังเป็นการช่วยยกระดับและพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคลให้ไปสู่หนทางที่ดีขึ้นอีกด้วย

นวนิยายเรื่องพัทลุงได้มีการสืบสรรค์แนวคิด “ความรู้และสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้” มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพัทลุงสรุปกล่าวถึงอุษามันทรานำพาครอบครัวให้พ้นจากวิกฤตได้ทุกครั้ง ดังเช่นเหตุการณ์ที่โจรสลัดหวังประกาศว่าจะเข้าปล้นทั้งหมู่บ้านรวมถึงเรือนมนสิการด้วย โดยธรรมเนียมของการปล้นมือยู่่ว่า หากเจ้าทรัพย์ไม่ขัดขืนกลุ่มโจรก็จะไม่ทำร้าย แต่ถ้าคิดจะขัดขืนหรือต่อสู้ ก็ขึ้นอยู่กับฝีมือของฝ่ายใดเหนือกว่าย่อมเป็นฝ่ายชนะ อุษามันตราไม่ต้องการให้คนในมนสิการเดือดร้อน เธอจึงออกอุบายจับโจรโดยให้ทุกคนนำทรัพย์ที่มีมาวางรวมกัน เพื่อหลอกล่อให้โจรมารวมตัวกันในจุดที่เธอกำหนดไว้ จากนั้นจึงเริ่มจับโจรตามแผนที่ได้วางไว้ดังความว่า

ทันใดนั้นธนูไฟสองดอกก็ถูกยิงออกไปพร้อมกันจากหลังคาโรงหล่อดอกหนึ่งตกลงที่กองฟางสุ่มพิน อีกดอกหนึ่งตกลงพื้นตามตำแหน่งที่ต้องการประหนึ่งจับวาง ไฟลุกฟุ้งตามแนวที่ราดน้ำมันไว้ในทันที เปลวไฟจากกองเพลิงโชติช่วงขึ้น ความร้อนที่พวยพุ่งนั้นทำให้โจรไร้สติวิ่งเบียดเข้ารวมกลุ่ม พวกมันร้องโหวกเหวกโวยวายเมื่อไม่สามารถหนีรอดจากกรอบเพลิงสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ซึ่งมีแต่เปลวไฟอันร้อนระอุ

อุษามันตราเหยียดยิ้มอย่างพึงพอใจ แลเห็นว่าถึงแก่เวลาที่สมควรจัดการสัญญาณเสียงจากหลังคาโรงหล่อโลหะจึงดังขึ้น

ทันใดนั้นพื้นดินก็มีบางสิ่งผุดขึ้นมา เชือกตาข่ายขนาดเล็กกว่าเส้นวงไฟโผล่ขึ้นฉับพลัน เสียง “ฮึ้ย!” ดังพร้อมกันเมื่อสิ่งที่ชุกซ่อนใต้ผืนดินพลิกตลบ ร่างดำทะมึนบึกบึนของชายกลุ่มหนึ่งปรากฏขึ้นท่ามกลางแสงไฟ เนื้อตัวดำเมื่ยมเพราะผงผ่านผสมเหงื่อ ดูน่าครั่นคร้าม

นายช่างโชติระเสกกำลังดึงเชือกและตะโกนสั่งให้สัญญาณคนที่เหลือดึงเชือกมุมทั้งสี่ขยับตามตำแหน่งที่กำหนดไว้ แต่ละมุมใช้จำนวนคนสามถึงสี่คนดึงเชือกแต่ละเส้น พวกโจรร้องเสียงหลงไม่หยุด บ่าวสองคนวิ่งไปจุดได้ บัดนั้นมนสิการสว่างไสวขึ้นกว่าเดิมตั้งแต่เรือนใหญ่เป็นต้นมา โดยเฉพาะหน้าโรงหล่อที่ตอนนี้เปลวเพลิงสว่างโชติช่วงกว่าจุดใด ไอร้อนพวยพุ่งปะทะใบหน้าให้ความรู้สึกรีดผิว บ่าวสองคนที่อยู่กับอุษามันตรายิงธนูเข้าใส่โจรที่หลงอยู่นอกวง

ล้อมไฟ บ้างก็ปักเข้าตรงต้นขา บ้างก็ปักลงไปเท้า บ้างก็ถูกบ่าวชายรุมทุบด้วยไม้เนื้อแข็ง บ่าวสามคนรีบทำหน้าที่เทน้ำดับไฟอย่างรวดเร็ว เหลือความสว่างจุดใหญ่ก็คือกองฟืนและได้

อุษามันตรามองทุกอย่างได้ถนัดตาบนจั่วหลังคาโรงหล่อโลหะ ความสูงนั้น น่าตกใจเมื่อมองลงไป ทว่านั่นก็ทำให้เห็นทุกอย่างได้ชัดเจน

ร่างเล็กยืนเด่นชัด แสงไฟด้านล่างกระทบใบหน้ารักที่มีเพียงความนิ่งเฉย อุษามันตราฝ่าฝืนความเชื่อบางอย่างของสังคม แต่นั่นก็ทำให้รักษามนสิการได้อย่างตั้งใจ ทุกคนทำตามแผนจนได้ผลออกมายอดเยี่ยมอย่างที่เห็น

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 99-100)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่อุษามันตราวางแผนจับโจรตุมหังที่จะเข้าปล้นมนสิการ เธอกับทุกคนช่วยกันจับโจรได้สำเร็จ ทำให้มนสิการไม่ต้องเสียทรัพย์สินและไม่มีผู้ใดได้รับบาดเจ็บ กล่าวย้อนกลับไปถึงช่วงเวลาก่อนที่โจรจะเข้าปล้น โชติระเสสหลงผิดติดการพนันส่งผลให้สถานะทางการเงินภายในมนสิการไม่ค่อยดีนัก และหากถูกโจรปล้นทรัพย์สินไปอีกจะทำให้คนในมนสิการเดือดร้อนหนักขึ้นกว่าเดิม สถานการณ์ในตอนนั้นทำให้มนสิการตกอยู่ในที่นั่งลำบาก แต่อุษามันตราก็ไม่ยอมจำนนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เธอตัดสินใจวางแผนจับโจรตุมหังอย่างรอบคอบ เพราะเธอรู้ว่าเรื่องนี้เสี่ยงอันตรายมาก หากเธอทำพลาดอาจทำให้มนสิการสูญสิ้นทุกอย่าง ในที่สุดอุษามันตราและทุกคนในมนสิการร่วมมือกันจับโจรได้สำเร็จ จากนั้นเธอก็ได้ปล่อยตัวโจรทั้งหมดไป เพราะเธอคิดว่าโจรเหล่านี้มีครอบครัวที่ต้องดูแล ขอเพียงกลุ่มโจรให้คำสัตย์ว่าจะไม่กลับมามนสิการอีก กลุ่มโจรให้คำสัตย์สัญญาและรีบหนีกลับไป เหตุการณ์โจรตุมหังปล้นในครั้งนี้ทำให้อุษามันตราได้ใช้ความรู้และสติปัญญาวางแผนแก้ปัญหา ทั้งยังมีผู้นำไปรำลือว่าโชติระเสสมีเวทมนตร์คาถาศักดิ์สิทธิ์สามารถจับโจรตุมหังได้ ทำให้ผู้คนเชื่อถือโชติระเสสและกอบกู้ชื่อเสียงของมนสิการกลับมาได้อีกครั้ง

จากกลวิธีการสืบสรรค์การนำแนวคิด “ความรู้และสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา” จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของความรู้และสติปัญญา เนื่องด้วยในชีวิตของทุกคนล้วนต้องประสบพบเจอกับปัญหาที่จะต้องแก้ไขอยู่เสมอ หากเรามีสติปัญญารับมือกับปัญหา และใช้ความรู้ที่มีแก้ไขปัญหาย่อมทำให้หาทางออกหรือแก้ปัญหานั้นได้สำเร็จ ทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นความรู้และสติปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด สมัยใด ทุกคนจึงควรหมั่นเรียนรู้ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

3.2.3 ผู้มีความเพียรพยายามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าผู้มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคหรือโชคชะตาที่ตนต้องพบเจอ ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 849) ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “เพียร” ไว้ว่าหมายถึง น. ความบากบั่น, ความกล้าแข็ง. ก. พยายามจนกว่าจะสำเร็จ, บากบั่น. ดังตอนที่ท้าวมงคลราชได้ให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุ หากนางทำไม่สำเร็จจะสั่งประหารทั้งครอบครัว ตากับยายของนางต่างพากันร้องไห้เสียใจเพราะคิดว่าเป็นเรื่องเกินความสามารถ คงไม่มีผู้ใดสามารถชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ แต่เมื่อนางแก้วหน้าม้าได้ทราบความทั้งหมด นางกลับไม่โศกเศร้าเหมือนตากับยายและรีบออกเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุ ดังความว่า

๑ บัดนั้น	นางพัทธราพาชีศรีใส
ฟังคำยายตาแล้วว่าไป	จะตีตัวก่อนไข่มุขैया
เพียงนี้มีพอเป็นไรนัก	ลูกรักจักเที่ยวแสวงหา
บุญแล้วก็แคล้วพระอาญา	โศกการวญคร่ำไปทำไม
ว่าพลางทางลงจากเรือน	จะแซ่เขื่อนชักซำก็หาไม่
รีบออกนอกทวารเวียงชัย	ปายหน้าเข้าในพนาลีฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เดินไพรมาได้สิบห้าวัน	ถึงเขาอัญชันศรีศรี
เห็นศาลาอาศรมพระมุนี	อยู่เชิงศรีเรียงรัน
ดีใจดังได้พระเมรุธร	มาวางไว้ในกรสาวสรวง
เสาะสอยพฤษพาพนวัน	จรรจิลเข้าในกุฎีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 28)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าได้บอกตากับยายว่าอย่าได้โศกเศร้าหรือตีตนไปก่อนไข่มุข นางจะพยายามหาหนทางที่จะไปชะลอเขาพระสุเมรุ จากนั้นนางจึงออกเดินทางเข้าป่าเพียงผู้เดียว นางเดินทางในป่าถึง 15 วัน จึงได้พบกับพระฤๅษี นางแก้วหน้าม้าเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้พระฤๅษีฟัง พระฤๅษีมีเมตตาช่วยเหลือนาง โดยเสกเรือเหาะพร้อมสายยนต์และค้อนส่วให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุได้

สำเร็จ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านางแก้วหน้าม้าเป็นผู้มีความเพียรพยายามและความกล้าหาญทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ แม้รู้ว่าสิ่งที่กำลังจะทำมีโอกาสที่จะสำเร็จน้อยมาก แต่ก็ขอให้ได้ลองลงมือทำเสียก่อน

นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้มีการสืบสรรค์แนวคิด “ผู้มีความเพียรพยายามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ” จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้กล่าวถึงตอนที่โชติระเสพ่อของอุษามันตราติดการพนัน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเงินภายในมนสิการ พระลัญจะซึ่งเป็นเจ้าหนี้ได้เดินทางมาถึงเรือน เมื่อพระลัญจะเห็นอุษามันตราจึงต้องการเธอเป็นเครื่องชดเชย อุษามันตราเห็นว่าหากปล่อยไปเช่นนี้อาจไม่ดีต่อตัวเธอและมนสิการ เธอจึงคิดหาทางแก้ปัญหาด้านการเงินภายในมนสิการ อุษามันตราเห็นว่ารายได้จากโรงหล่มนสิการเพียงทางเดียวอาจไม่เพียงพอ เธอได้เริ่มวางแผนค้าขาย โดยเริ่มต้นจัดทำสมุดบันทึกการขายการรับจ่าย เก็บรวบรวมข้อมูลของคหบดี ให้คนทำแผนที่เมืองต่าง ๆ และไปขอเรียนรู้การค้าขายจากท่านมะณีจันโทซึ่งเป็นคุณตาของเธอ อุษามันตรามีความเพียรพยายามทำการค้าด้วยตนเอง เธอเรียนรู้วิธีการค้าขาย ลักษณะของสินค้าที่เธอจะขาย กลุ่มคนที่เธอจะติดต่อค้าขาย เธอออกเดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ เธอต้องเสี่ยงอันตรายจากกลุ่มโจร ทั้งยังต้องเผชิญกับหนทางที่ยากลำบากในระหว่างการเดินทาง ดังความว่า

การขายเกลือระหว่างทางกลับมิลิลาตอนนี้ได้กำไรงาม ขบวนผู้ติดตามจากเดิมสิบห้าคนเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว มีนักบรรจบจ้างฝีมือดีอีกสิบไว้คุ้มกัน รวมทั้งหมดประมาณสี่สิบกว่าชีวิต ถือว่าเป็นขบวนการค้าขนาดกลางเกือบใหญ่เลยทีเดียว และในครั้งนี้ยาวดีไม่ได้ติดตามมาด้วยเพราะกำลังตั้งท้องได้เจ็ดเดือนเข้าเดือนที่แปด

เกลือเหลืออยู่เพียงหนึ่งเกวียนจากทั้งหมดห้าเกวียน อุษามันตราตั้งใจจะนำไปขายที่ท่าวัดคู้งเหนือ เก็บกำไรสูงสุดท้ายของขบวนสินค้าครั้งนี้ด้วยการขายปลีก โดยให้บ่าวที่ไว้ใจได้เป็นผู้ไปจัดการ หลังจากขายสินค้าราคาส่งตามเมืองต่าง ๆ และได้กำไรมาไว้ในมือแล้วชุดหนึ่ง เธอต้องขายเกลือให้หมดทันทีที่มาถึงมิลิลา ไม่สามารถเอากลับมาเก็บไว้ในอาณาเขตมนสิการได้ เพราะคราก่อนโลหะในโรงหล่อที่เป็นแร่เหล็กเกิดสนิมเร็วมากจากความเค็มของเกลือ ทำให้กำไรจากการขายสินค้าในรอบแรกหายไปเกือบครึ่ง

งานในโรงหล่อนั้นมีคนเก่าแก่ที่ไว้ใจได้ เธอนำระบบการทำงานแบบใหม่มาใช้กับที่นี่ แบ่งหน้าที่กันอย่างเป็นระบบ คนที่เป็นหัวหน้ามีความรับผิดชอบสูงก็ได้รับค่าตอบแทนตามความเหนื่อยยาก ข้อดีอีกอย่างของสังคมที่นี่คือต่อให้ความเป็นอยู่ของคนเป็นบ่าวดีขึ้นมากขนาดไหน พวกเขาก็จะไม่ยอมแยกตัวออกไป ยินดีรับใช้ด้วยความรักดีและสำนึกในบุญคุณที่

ให้โอกาสและทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวได้กินดีอยู่ดีมากขึ้น จนทำให้จำนวนประชากร และคนที่ทำงานให้แก่นิสการเพิ่มจำนวนขึ้นเกือบเท่าตัว ในเวลาเพียงแค่หนึ่งปี

อุษามันตราคำนวณตัวเลขค่าใช้จ่ายและกำไรอื่น ๆ ไปตลอดทางโดยไม่หยุดพัก เธอคิดว่าการเดินทางครั้งนี้หน้าควรนำสินค้าจากมิลิตาติดไปขายที่ไพศาลีเพื่อจะได้ไม่ต้องลากเกวียนเปล่าไปอย่างไร้ประโยชน์

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 150-151)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอุษามันตราได้บริหารจัดการระบบภายในของมนสิการใหม่ เธอเรียนรู้การค้าขายจากคุณตาซึ่งเป็นพ่อค้าเกลือและมีโรงเกลือขนาดใหญ่ จากนั้นเธอจึงเริ่มค้าขายเกลือ เพราะในยุคนั้นเกลือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต จึงทำให้เกลือมีราคาแพงมากกว่าทอง แต่การขนเกลือนั้นมีอุปสรรค ทั้งในเรื่องของการดูแลรักษา การขนย้ายลำบาก รวมถึงความเสี่ยงที่จะถูกโจรปล้น หากเกลือเหลือจากการค้าขายก็ยากที่จะนำไปเก็บที่มนสิการได้ เพราะความเค็มของเกลือจะทำให้เหล็กในโรงหล่อมนสิการเกิดสนิม ดังนั้นอุษามันตราจึงต้องคิดวางแผนค้าขายให้รอบคอบ ในระหว่างที่เธอเดินทาง เธอก็ไม่ปล่อยเวลาให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เธอคำนวนค่าใช้จ่ายและผลกำไร รวมถึงวางแผนระบบโรงหล่อโลหะมนสิการให้ดำเนินการได้โดยปกติเมื่อเธอกับโชติระเสด็จออกเดินทางไปค้าขาย อุษามันตราใช้ทั้งร่างกายแรงใจ ความเพียรพยายาม และความอดทน ทำให้การค้าขายได้ผลกำไรดีและทำให้มนสิการรอดพ้นวิกฤตทางการเงินไปได้

จากกลวิธีการสืบสรรคการนำแนวคิด “ผู้มีความเพียรพยายามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ” จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัทลุงสุร เป็นการสืบสรรคแนวคิดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของความเพียรพยายาม ซึ่งความเพียรพยายามนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนกายให้มีความอดทน และการฝึกฝนจิตใจให้มีความเข้มแข็งอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

3.2.4 ผู้รู้จักให้อภัยยอมทำให้จิตใจพบแต่ความสงบสุข

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึงการให้อภัยของนางแก้วหน้าม้าในเหตุการณ์ที่ใบหน้าของนางแก้วหน้าม้าถูกเปิดเผย นางสนมและนางกำนัลทั้งหลายได้เห็นใบหน้าอันงดงามของนาง ทุกคนต่างชื่นชมในความงามและเข้ามาขอโทษนางแก้วหน้าม้าที่เคยทำไม่ดีกับนาง ดังความว่า

๑ บัดนั้น
ถึงเวลาเฝ้าก็เข้ามา

สาวสนมกำนัลถ้วนหน้า
หมอบเมียงเรียงหน้านารี

ผันแปรแลเห็นพระโคมยง	นั่งแนบแอบองค์มณีศรี
งามดังสุริยงทรงฤทธิ	เคียงองค์จันทรในอัมพร
ต่างคิดพิศวงหลงไหล	รักใคร่พุ่มพวงดวงสมร
ต่างเข้าน้อมกายถวายกร	วิงวอนงอนง้อขออภัย
โคมยงจงทรงพระเมตตา	อย่าได้ถือโทษบาปไพร่
ผิดพลั้งบังอาจประมาทใจ	ทรมานวัยจงโปรดปรานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	โคมยงองค์นางมณีศรี
ยื้มพลาทงทางตอบวาที	สาวศรีอย่าร้อนวิญญา
ไม่ชิงชังรังเกียจเด็ดฉันท	จงเป็นพี่น้องกันไปวันหน้า
ข้ากรรมเดียวกันไม่ฉันทา	รักกันดีกว่าเป็นไรมีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนาถนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 204)

บทประพันธ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า หลังจากที่ทุกคนได้ขอโทษนางมณี นางรับคำขอโทษ และให้อภัยทุกคน ทั้งยังขอให้อย่าชิงชังรังเกียจกัน ให้อยู่ร่วมกันดังพี่น้อง เพราะถึงอย่างไรก็เป็นข้ากรรมเดียวกัน ขอให้ทุกคนรักกันได้

นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรได้มีการสืบสรรค์แนวคิด “ผู้รู้จักให้อภัยย่อมทำให้จิตใจพบแต่ความสุข” มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนท้ายของเรื่องที่อุษามันตราให้อภัยศิลาพี่เลี้ยงของเธอ ศีลาหลงผิดลอบส่งข้อมูลของอุษามันตราให้พะลึงจะ เป็นเหตุให้โชติระเสกกับอุษามันตราได้รับความเดือดร้อน ดังความว่า

“อิฉันมันโง่งนักร จนเป็นเหตุในเพลาท่อมาก็เป็นดั่งแม่นายทราบเจ้าข้า อิฉันมิได้เจตนา นำภัยมาสู่แม่นายจริง ๆ แลมิได้ประสงค์ให้นายท่านพบภัย แล้วหล่อนก็ปล่อยโฮ ไม่กล้าแม้แต่จะมองหน้าอุษามันตรา”

อุษามันตราจึงเป็นฝ่ายโอบกอดหล่อนไว้ แต่นั่นกลับยิ่งทำให้ศีลาร้องไห้หนักขึ้น กระทั่งพอจะทำใจได้ หล่อนจึงเล่าต่อว่า

“กระทั้งแม่นายกับอิฉันถูกจับกลับมาพระราชวังหลวง แลทหารแยกตัวคุมขัง ท่านบุราเจตีพันทะลงเข้าช่วยเหลือ เพลานั้นคณะของท่านพะลึงจะสมทบราวยี่สิบคนเห็นจักได้ อิฉันเร่งรีบมาถึงเรือนที่เกวียนจอดก่อนถูกแยกตัว จึงเห็นนายท่านพะลึงจะเดินออกมา อิฉันจึงทราบว่แท้จริงตนเป็นเพียงเครื่องมือ หวังจักถึงตัวแม่นาย”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 692-693)

บทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอุษามันตราให้อภัยศิลาพี่เลี้ยงของตน ศิลาเปรียบเสมือนคนในครอบครัวเพราะเลี้ยงดูอุษามันตรามาตั้งแต่เด็ก แต่ศิลากลับหลงเชื่อคำหวานล่อของพะลึงจะ จึงถูกพะลึงจะหลอกใช้ให้สืบเรื่องราวของอุษามันตรา เป็นเหตุให้อุษามันตราถูกจับตัวและพะลึงจะยิงธนูใส่เธอจนหมดสติไป ตลอดระยะเวลาที่อุษามันตราสลบไป ศิลาสำนึกผิดต่อสิ่งที่ทำ ศิลาไม่ได้มีเจตนาทำร้ายอุษามันตราและโชติระเส เมื่ออุษามันตราฟื้นคืนสติ ศิลาจึงกล่าวโทษตัวเองที่ทำผิดพลาดไปจนนำภัยมาสู่อุษามันตราและโชติระเส ส่วนอุษามันตราได้โอบกอดศิลาเพื่อให้อภัย ทำให้จิตใจของอุษามันตราเกิดความสุข ไม่ผูกจิตคิดพยาบาทต่อศิลา ส่วนศิลาได้คลายความรู้สึกผิดที่เคยกระทำต่ออุษามันตรา เหตุการณ์ที่ผ่านมาจึงเป็นเครื่องเตือนสติให้ศิลาใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทมากยิ่งขึ้น

จากกลวิธีการสืบสรรคการนำแนวคิด “ผู้รู้จักให้อภัยย่อมทำให้จิตใจพบแต่ความสุข” จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักตร์อรุณ เป็นการสืบสรรคแนวคิดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการให้อภัย เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันและนำไปสู่ความขัดแย้งกันได้ หากเป็นเช่นนั้นเราจึงควรรู้จักให้อภัย ฝึกฝนจิตใจให้รู้จักปล่อยวาง ไม่ยึดติดกับความโกรธแค้น ผู้ที่รู้จักให้อภัยย่อมพบกับความสุขทั้งทางกายและจิตใจ

3.2.5 มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกัน

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าว่าเป็นผู้มีความกล้าหาญ และมีลักษณะพิเศษกว่าตัวละครอื่นในเรื่อง เช่น มีพระฤๅษีเป็นผู้คอยช่วยเหลือ อีกทั้งพระฤๅษียังมอบอำนาจวิเศษให้นางสามารถถอดรูปหน้าม้า เดินทางบนอากาศโดยใช้เรือเหาะ มีพวกร้าเป็นอาวุธเพื่อใช้ชะลอเขาพระสุเมรุและใช้แปลงกายเป็นมาณพน้อยต่อสู้กับเหล่ายักษ์ ดังความว่า

๑ บัดนั้น	พระมหาดาบสฤๅษี
ฟังนางหน้าม้าพาที	พระจึงมีสุนทรวาจา
ดูคู่อาจหาญชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชีวา	จึงมาประสบพบกุ
ซึ่งธุระประสงค์จึ่งใจ	เห็นพอจะช่วยให้บังอยู่
เป็นหญิงวิ่งมาน่าเอ็นดู	ปะปุแล้วเห็นไม่เป็นไร
ว่าพลางทางเดินออกมา	จากที่ศาลาอาศัย
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	บัดใจบังเกิดเป็นนาวิฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

๑ พร้อมสายยนต์ยาวสาวหาเหาะ	เหมาะเจาะนั่งน้อยเฉลิมศรี
ค้อนสืพร้อมหมดล้นกรดดี	สำหรับที่ชะลอพระเมรุธร
บอกกับนางแก้วสัปตน	จงชกยนต์ยังเนินสิงขร
ทรงอำนาจอวยชัยให้พร	ชี้ทิศทางจรบัดใจฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสรจ

(กฎเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 29-30)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางแก้วหน้าม้าเป็นตัวละครที่มีลักษณะพิเศษกว่าตัวละครอื่นในเรื่อง ความพิเศษของนางแก้วหน้าม้ามีส่วนที่ทำให้นางเปลี่ยนสถานภาพจากหญิงสาวชาวบ้านให้เป็นพระอัครมเหสีของพระพินทองได้ บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าจึงแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นและความพิเศษของนางแก้วหน้าม้าซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับตัวละครเอกหญิงในเรื่องอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าแม้นางแก้วหน้าม้าจะอยู่ในสังคมชายเป็นใหญ่ อีกทั้งนางยังมีใบหน้าอัปลักษณ์ไม่งดงามเหมือนตัวละครเอกหญิงในเรื่องอื่น แต่นางก็มีความกล้าหาญ มีความเป็นผู้ไม่เกรงกลัวต่อสิ่งใด นอกจากนี้นางยังมีจิตใจงดงาม ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น และยึดมั่นในความรักที่มีต่อพระพินทอง ในตอนท้ายเมื่อนางเปิดเผยใบหน้าให้แท้จริง นางจึงเป็นหญิงที่มีความงามทั้งภายในและภายนอก บทบาทของนางแก้วหน้าม้าจึงพิสูจน์ให้เห็นว่าแต่ละคนย่อมมีความดีงามในตัวเอง เราจึงควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพราะทุกคนต่างเท่าเทียมกันและอย่าดูหมิ่นผู้อื่นเพียงเพราะเขาแตกต่างหรือคิดไม่เหมือนเรา

นวนิยายเรื่องพักรตร้อสุรได้มีการสืบทอดแนวคิด “มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกัน” มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ในนวนิยายเรื่องพักรตร้อสุรกล่าวถึงสังคมเมืองมิลิลาที่ให้การยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันที่ความสามารถ ดังความว่า

ความสวยงามของวัดและผู้คนมากมายตรงหน้าไม่ได้ช่วยให้อุษามันตรารู้สึกดีขึ้นเลย เพราะรู้สึกหดหู่ใจที่ต้องมาจมอยู่ในสังคมที่วนเวียนอยู่กับลมปากคนรอบข้าง อยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันด้วยความสามารถอย่างเช่นสังคมที่เธอจากมา จะเป็นไปได้อย่างที่เธอจะอยู่เงียบ ๆ ไม่ลุกขึ้นมาต่อต้าน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 38)

จากบทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอุษามันตรารู้สึกหดหู่ใจกับสังคมที่ให้การยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง เธอคิดว่าคุณค่าของคนเกิดจากความสามารถ เธอจึงพยายามพิสูจน์ความสามารถของตนเองให้เป็นที่ประจักษ์ อีกทั้งยังทำใบหน้าพักรตร้อสุรขึ้นมาเพื่อปกปิดใบหน้าอันงดงาม เพราะเธอต้องการให้ชายที่จะมาเป็นคู่ครองเห็นคุณค่าของเธอจากภายในจิตใจ และไม่ต้องการออกเรือนไปอยู่ในครอบครัวที่ผู้ชายมีภรรยาหลายคน ดังความว่า

“ข้าพเจ้าปฏิเสธทุกคน ทุกใบบอกความขอดูตัวและหมั่นหมาย การที่ผู้ชายในโลกนี้จะมีอนุภรรยาคอยปรนนิบัติก็ไม่ใช่เรื่องแปลก แต่อนุภรรยาอย่างแม่वादเทิมเกรมอยากเป็นใหญ่ ทำร้ายคุณแม่ของข้าพเจ้าซึ่งเป็นภริยาเอกอย่างโหดเหี้ยมอำมหิต ข้าพเจ้าเห็นคุณแม่ต้องร้องไห้ ข้าพเจ้าต้องเสียน้อง คุณแม่ต้องเสียลูก สำคัญคือข้าพเจ้าเกือบเสียคุณแม่อย่างไม่มีวันได้กลับคืนมา”

“หากไม่ใช่เพราะบุญเก่ายังมี คุณแม่ท่านคงไม่รอด และไม่ได้มีโอกาสกำเนิดทายาทมนสิการอีกครั้ง แล้วหากข้าพเจ้าออกเรือนจะมั่นใจได้อย่างไรว่าเหตุการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้น เพราะแม้แต่เมื่อกลางดึกที่มาถึง แม่वादก็เสแสร้งได้ร้ายกาจนัก หล่อนใจทรามกว่าผู้ใดที่ข้าพเจ้าเคยพบ”

“แล้วนั่นจึงมั่นใจได้อย่างไร ว่าหญิงอีกมากมายจักไร้ซึ่งมารยา โดยเฉพาะหญิงที่รู้ว่าต้องแบ่งสามีกับข้าพเจ้า มีผู้ข้าพเจ้าอยู่ล้าพังดึกว่าหรือเจ้าข้า เหตุผลเท่านั้นเพียงพอหรือไม่กับ

การที่ข้าพเจ้าจักปฏิเสธชายทุกคน ปฏิเสธการออกเรือนกับชายที่มีอนุ หรือมีภริยา ‘จำนวน มาก’ อยู่แล้ว”

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 584)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า อุษามันตรามีความคิดเป็นของตัวเอง เธอไม่กลัวคำครหา ของผู้อื่นว่าเป็นหญิงที่ไม่ได้ออกเรือน เธอได้แสดงให้เห็นว่าเธอมีสิทธิที่จะเลือกว่าจะออกเรือนหรือไม่ อุษามันตราเชื่อมั่นและเคารพในการตัดสินใจของตัวเอง เธอเห็นแล้วว่าในสังคมเมืองมิลิการที่สามจะมี ภรรยาได้หลายคนถือเป็นเรื่องปกติ แต่เมื่อมีอนุภรรยาแล้วมักจะเกิดปัญหาตามมา อีกทั้งเมื่อเกิดปัญหา ผู้หญิงไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ เธอจึงตัดสินใจขอไม่ก้าวเข้าไปสู่วังวนของปัญหา จากการกระทำ ของอุษามันตราแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะชายหรือหญิงย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทุกคนมีบทบาทและหน้าที่ที่ ต้องรับผิดชอบแตกต่างกัน ดังนั้นทุกคนจึงมีสิทธิที่จะเลือกหรือแสดงความคิดเห็นบนพื้นฐานของ ความถูกต้อง

จากกลวิธีการสืบสรรค์การนำแนวคิด “มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกัน” จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตามย่อมมีความเท่าเทียมและมีคุณค่าในตัวเอง เพราะทุกคนล้วน มีหน้าที่และความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงไม่ควรกดขี่ข่มเหงหรือดูถูกผู้อื่น แนวคิดนี้สะท้อน ให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเพศใด ทุกคนย่อมเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ให้เกิดการพัฒนา เราจึงควรเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจและ มีความสงบสุข

3.3 การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

การศึกษาเหตุการณ์ในงานวรรณกรรมนั้น กุหลาบ มลลิกะมาส (2562, หน้า 100) กล่าวว่า เหตุการณ์ในเรื่องคือ เรื่องที่บังเกิดขึ้นแก่ตัวละครหรือพฤติกรรมของตัวละครเป็นรายละเอียดแต่ละเรื่อง ไป เช่น ตัวเอกขบถยนต์ชนหญิงสาวผู้หนึ่งล้มลง เป็นเหตุการณ์หนึ่ง แค่นี้ได้ช่วยเหลือนำเธอไปส่ง โรงพยาบาล นับเป็นอีกเหตุการณ์หนึ่ง เขาได้ให้ความเอาใจใส่ช่วยดูแลเป็นอย่างดีตลอดเวลา รวมทั้งหมด เป็นเหตุการณ์ชุดหนึ่ง เธอหายป่วยเป็นปกติและออกจากโรงพยาบาลได้ เป็นเหตุการณ์ต่อมาอีกตอนหนึ่ง ตัวอย่างเหล่านี้เป็นเหตุการณ์หลายตอนเกิดขึ้นแก่ตัวละครทั้งสอง ในเนื้อเรื่องวรรณคดีเรื่องหนึ่งมี เหตุการณ์ต่อเนื่องกันหลายเหตุการณ์

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเหตุการณ์จึงหมายถึงการศึกษาเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ตัวละครหรือพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องเป็นรายละเอียดแต่ละเรื่องไป ซึ่งในวรรณกรรมหนึ่งเรื่องมีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันได้หลายเหตุการณ์

ดังนั้นการนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ หมายถึง กลวิธีการนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตัวละครหรือพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องจากตัวบทวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมมาสรรค์สร้างโดยการปรับใช้ในตัวบทวรรณกรรมเรื่องใหม่

การนำเหตุการณ์จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสุรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.3.1 ตัวละครเอกหญิงปกปิดใบหน้าที่แท้จริง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าผู้มีใบหน้าเหมือนม้า ตาเหมือนจระเข้ แต่เมื่อถอดรูปหน้าม้าแล้วกลับมีใบหน้างดงามกว่าหญิงใด นางแก้วหน้าม้าปกปิดใบหน้าอันงดงามไว้ เพื่อซ่อนกลพระพิณทองที่ไม่เห็นคุณค่าของนาง พระพิณทองแสดงออกอย่างชัดเจนว่ารังเกียจนางและหนีไปแต่งงานกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถี ต่อมาพระฤๅษีช่วยนางแก้วหน้าม้าถอดรูปหน้าม้ากลายเป็นนางมณีหญิงสาวผู้งดงาม พระพิณทองตกหลุมรักนางมณีโดยที่ไม่รู้ว่านางมณีคือนางแก้วหน้าม้า นางมณีปิดบังเรื่องหน้าม้าไว้ไม่ให้พระพิณทองทราบ แต่พระพิณทองเกิดความสงสัยว่าเพราะเหตุใดนางสร้อยสุวรรณและนางจันทระจึงหวาดกลัวนางแก้วหน้าม้า ทั้ง ๆ ที่นางทั้งสองเป็นถึงธิดายักษ์ พระพิณทองจึงถามความจริงจากนางสร้อยสุวรรณและนางจันทระ นางทั้งสองเล่าความจริงให้พระพิณทองฟังว่า นางแก้วหน้าม้าคือนางมณี ทั้งยังแปลงกายเป็นมาณพน้อยมาช่วยเหลือพระพิณทองที่เมืองยักษ์และฆ่าพระยายักษ์ซึ่งเป็นบิดาของนางสร้อยสุวรรณและนางจันทระ เมื่อพระพิณทองทราบความจริงทั้งหมด พระองค์จึงออกอุบายให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทระทำให้นางแก้วหน้าม้าถอดรูป เมื่อนางแก้วหน้าม้าถอดรูปหน้าม้าออก พระพิณทองจึงนำหน้านามันไปเผาทั้ง ดังความว่า

๑ ฟังทูล
พระนิงนิกตริกไต่ไรไปมา
น้อยถอยออกย้อนซ่อนกล
ช่างผันแปรแก้เผ็ดเมื่อดี
กรรมเอยกรรมกรรมทำอย่างไร
พระนิงนิกตริกตราหาอุบาย

เพิ่มพูนภิรมย์हरรา
อนิจจาไม่ควรเล่นเช่นนี้
แยบยลกลับกลอกหลอกพี่
เพราะกระนี้จึงกล้าทำตาย
จะครอบเมียเกลี้ยไกลให้หาย
พลาญภิปรายกับสองกัลยา

การนี้ล่วงรู้อยู่แต่เจ้า	จงคิดเอาความสบายกายหน้า
ทำคุณอย่าสูญซึ่งศรัทธา	อาสาว่าอนหล่อนสักที
ถ้าถอดรูปหน้าม้าเวลาไร	จงลักเอาเผาไฟให้ปนปี
ทั้งพี่ทั้งน้องสองนารี	จะให้ยศศักดิ์ศรีสืบไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

(ภวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 191)

จากบทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การที่นางแก้วหน้าม้าตั้งใจปกปิดใบหน้าที่แท้จริงนั้น เป็นการปิดบังตัวตนจากคนที่รังเกียจนางและยังเป็นการพิสูจน์จิตใจของผู้อื่นที่มีต่อนาง นางแก้วหน้าม้าต้องการให้คนที่รังเกียจนางโดยเฉพาะพระพินทองยอมรับตัวตนที่แท้จริง ไม่ใช่มองจากรูปร่างภายนอก การปกปิดใบหน้าที่แท้จริงของนางแก้วหน้าม้า นั้น สอดคล้องกับ ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2548, หน้า 479) ที่ได้นำเสนอความหมายของการปิดบังซ่อนเร้นตัวตนไว้ความว่า “หน้าม้าของนางแก้วมีบทบาทหน้าที่คล้ายกับหน้ากากที่สวมในงานเลี้ยงและรูปร่างของพระสังข์ในเรื่องสังข์ทอง คือกำบังใบหน้าที่แท้จริงหรือความงามของนางแก้วเอาไว้ไม่ให้ใครเห็น ตัวละครหลายตัวในเรื่องแก้วหน้าม้าเมื่อทราบหน้าม้าปิดบังหน้าตาที่แท้จริงและสวยงามของนางแก้วไว้ ก็ไม่พอใจที่จะให้นางสวมหน้าม้าอีกต่อไป” นอกจากนี้ การปิดบังใบหน้าของนางแก้วหน้าม้ายังเป็นการป้องกันตัวจากเหตุร้ายหรือเหตุที่จะทำให้เกิดความไม่สบายใจ เพราะนางได้เข้ามาอยู่ในวังซึ่งไม่ใช่พื้นที่ที่นางเคยอยู่อาศัยมาก่อน แต่ด้วยใบหน้าของนางจึงทำให้ผู้พบเห็นเกิดความรังเกียจไม่มีใครกล้าเข้าใกล้หรือหวังผลประโยชน์จากนางแก้วหน้าม้า

นวนิยายเรื่องพัทธรสูรได้มีการสืบทอดเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงปกปิดใบหน้าที่แท้จริงมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพัทธรสูรกล่าวถึงอุษามันตรา หญิงสาวผู้มีใบหน้างดงาม เธอมีความชาญฉลาด รอบคอบ เชี่ยวชาญด้านการใช้อาวุธ ครอบครัวยุทธ์ของเธอทำโรงหล่อโลหะ มนสิการ ส่วนคุณตาเป็นพ่อค้าเกลือซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีมูลค่ามากในยุคนั้น อุษามันตราจึงเป็นหญิงที่เพียบพร้อมในทุก ๆ ด้าน ทำให้ชายหลายคนหมายปองตัวเธอเพราะหวังผลประโยชน์ เธอจึงสร้างใบหน้าพัทธรสูรขึ้นมาเพื่อปกปิดใบหน้าอันงดงามและทำให้ชายเหล่านั้นรังเกียจจนไม่มาขอตัวเธอ ดังความว่า

เวลาผ่านไป แสงอาทิตย์สาดส่องไปทั่วในยามอุษา ตลับเงินบรรจุผงละเอียดหลากสี ถูกหยิบขึ้นแต่งแต้มใบหน้าเมื่อเตรียมการเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว มือเล็กของอุษามันตราหยิบจับคล่องแคล่วยิ่งนักในสายตาคนมอง และยังแสงสว่างมีมากเท่าไร ก็แทบไม่เห็นเค้า

ความงามของแม่นายน้อยอุษามันตราคนเดิมที่เคยมี รอยแผลเป็นเหวอะหวัะตั้งแต่หน้าผากจดคาง ริมฝีปากอímที่เคยเป็นรูปกระจกกลับมีรอยบากด้านบน เหนือคิ้วซ้ายหรือแม้แต่แก้มก็เฉกเช่นผู้ถูกประทุษร้ายด้วยอาวุธมีคม สีสิวคล้ำหมอง ยากนักที่จะเชื่อว่าทั้งหมดนี้เป็น การปั้นแต่งทั้งที่ไม่เคยมีมาก่อน

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 203)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้นำความรู้เรื่องการแต่งหน้ามาประยุกต์ใช้กับวัสดุอุปกรณ์เท่าที่เธอจะหาได้ในเมืองมิลลา เธอลงมือแต่งแต้มใบหน้าให้มีรอยแผลเป็นเหวอะหวัะตั้งแต่หน้าผากไปจนถึงคาง ส่วนริมฝีปากด้านบนมีรอยบาก แก้มและเหนือคิ้วซ้ายมีรอยเหมือนถูกของมีคม ผิวพรรณหมองคล้ำ เมื่อชายที่จะมาขอคู่ตัวเธอเห็นใบหน้าของเธอก็ต้องเกิดความลังเลใจ แม้อุษามันตราจะมีคุณสมบัติเพียบพร้อมเพียงใด แต่ใบหน้าที่ไม่งดงามเหมือนกับหญิงอื่นก็ยากที่จะมีชายใดยอมรับหรือยกย่องให้เป็นภรรยาแต่เพียงผู้เดียว แสดงให้เห็นว่าการที่อุษามันตราปกปิดใบหน้าที่แท้จริงนั้นเป็นการป้องกันตัวจากผู้ที่จะเข้ามาหวังผลประโยชน์และยังเป็นการปกป้องตัวเองไม่ให้ไปอยู่ในครอบครัวที่ทำให้เธอต้องทนทุกข์ทรมานใจ นอกจากนี้การปิดบังใบหน้าที่แท้จริงของอุษามันตรายังเป็นการพิสูจน์ให้เห็นจิตใจของพระจุฑาภินิศาว่าพระองค์รักและยินดีที่จะยกย่องอุษามันตราให้เป็นพระอัครมเหสีของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว ทั้ง ๆ ที่อุษามันตรามีใบหน้าไม่งดงาม พระจุฑาภินิศาซาบซึ้งและรักอุษามันตราจากจิตใจของเธอ เพราะเธอได้ช่วยพระจุฑาภินิศาให้รอดพ้นจากความตายหลายครั้ง อีกทั้งอุษามันตรายังให้เกียรติและซื่อสัตย์ต่อพระจุฑาภินิศาทั้งต่อหน้าและลับหลัง

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงปกปิดใบหน้าที่แท้จริงจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร แสดงให้เห็นว่าหน้าม้าหรือใบหน้าพักร้อสุรสื่อถึงการปิดบังตัวตนเพื่อเป็นการพิสูจน์จิตใจของตัวละครอื่น ๆ ที่มีต่อตัวละครเอกหญิง อีกทั้งยังเป็นแสดงให้เห็นคุณค่าของตัวละครเอกหญิงจากภายในจิตใจ ตลอดจนเป็นการป้องกันตัวของตัวละครเอกหญิงไม่ให้ตกอยู่ในอันตรายหรือในสถานการณ์ที่ยากลำบาก

3.3.2 ตัวละครเอกหญิงออกเดินทางเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเอง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึงการเดินทางของนางแก้วหน้าม้าเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเอง นางแก้วหน้าม้าต้องเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุตามคำสั่งของท้าวมงคลราช เพื่อแสดงให้เห็นว่านางมีความเหมาะสมที่จะได้เข้ามาอยู่ในวังและเป็นคู่ครองของพระพินทอง แต่เมื่อนางแก้วหน้าม้าเข้ามาอยู่ในวัง พระพินทองกลับหนีนางไปเข้าพิธีสมรสกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถี

ก่อนจะออกเดินทางพระพินทองยังได้สั่งนางแก้วหน้าม้าไว้ว่าให้มีลูกให้พระองค์ นางแก้วหน้าม้าจึงเดินทางไปเมืองโรมวิถีแล้วถอดหน้าม้ากลายเป็นนางมณี พระพินทองหลงรักนางมณีและมีโอรสกับนาง ต่อมาพระพินทองเดินทางกลับไปยังเมืองมิลลา ระหว่างเดินทางกลับขบวนเรือของพระพินทองถูกขัดเข้าไปในเมืองยักซ์ ทำให้นางแก้วหน้าม้าต้องแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปต่อสู้กับพระยายักซ์เพื่อช่วยพระพินทอง ดังความว่า

๑ ร่างกายกลายเป็นมาณพน้อยเข้มซ้อยโสภะจะหาไหน

กราบบาทดาบสยศไกร แล้วคลาไคลมายังนาวา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ ชักสายยนต์ยาวสาวเหาะ ร่อนเลาะไปในเวหา

บ่ายพักรตร์จำเพาะพารา เร่งร่อนรีบมาในราตรี

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ พอรู้ร่างสร้างแสงสุริยัน ผายผันถึงกรุงยักซ์

แลเห็นเกตราพระสามี อสุรีรายล้อมพร้อมกัน

เสียงคนร้องไห้ในเกตรา ดังเสียงวาทาพิลิกัน

เคื่องแค้นแน่นใจดังไฟกลบ จึงผายผันลงสู่นาวีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 134)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพน้อยเดินทางไปช่วยเหลือพระพินทองที่เมืองยักซ์ พระพินทองหวาดกลัวยักซ์มากถึงขั้นซ่อนตัวอยู่ใต้เตียงภายในห้อง เมื่อมาณพน้อยเดินทางไปหาพระพินทอง จึงแจ้งพระพินทองว่าจะมาช่วยพระองค์ พระพินทองกลัวยักซ์มากจึงขอติดตามมาณพน้อยไปด้วย มาณพน้อยต่อสู้กับเหล่ายักซ์และฆ่าท้าวพาลราชซึ่งเป็นพระยายักซ์ได้สำเร็จ

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรได้มีการสืบทอดเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงออกเดินทางเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเองมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรกล่าวถึง

โชติระเสศคุณพ่อของอุษามันตราหลงผิดติดการพนันทำให้เป็นหนี้พะลึงจะ ส่งผลให้มนสิการเกิดปัญหาทางการเงิน อุษามันตราจึงคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่จะเพิ่มรายได้ให้มากกว่ารายจ่าย เธอเริ่มต้นจากการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของมนสิการ จากนั้นจึงออกเดินทางสำรวจเส้นทางการค้า ศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งของคู่แข่ง ตลอดจนเรียนรู้การค้าขายจากคุณตาผู้มีประสบการณ์ด้านการค้าขายและเป็นเจ้าของนาเกลือที่ได้ผลผลิตมากที่สุด ดังความว่า

การทำสมุดบันทึกรายการรับจ่ายเช่นนี้นับว่าเป็นเรื่องปกติอย่างมากสำหรับการทำธุรกิจ โดยเฉพาะในบริษัทต่าง ๆ ทั้งเอกชนและรัฐที่ต้องจัดทำเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย แต่สำหรับที่นี้นับว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่เพราะยังไม่มีผู้ใดเคยทำเป็นกิจจะลักษณะ หรือถ้าจะทำกันจริง ๆ ก็คงไม่มีใครป่าวประกาศว่าควบคุมดูแลกิจการกันอย่างไร เพราะความรู้ใด วิธีการพิเศษใด ย่อมไม่มีใครยอมให้คนนอกตระกูลล่วงรู้เป็นอันเด็ดขาด เพราะต้องรักษารฐานอำนาจและความควบคุมอำนาจของตนไว้นั่นเอง

“แล้วเจ้าจักจัดการอย่างไรต่อหรือ” ท่านมะณีจันโทถาม สายตาของท่านกำลังคิดคำนวนบางอย่างในใจ

อุษามันตราตอบไปว่า “ตอนนี้หลานได้ข้อมูลของบรรดาคหบดี แลแนวทางการค้าขายสินค้าในหลายเมืองที่ได้เดินทางผ่านมา แลสั่งให้คนทำแผนที่เมืองต่าง ๆ เตรียมเอาไว้ เหลือเพียงศึกษาสินค้าจากคุณตา หลานก็จักนำไปต่อยอดได้ว่าควรค้าขายเช่นไรเจ้าข้า”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 145)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า อุษามันตราเรียนรู้เกี่ยวกับการค้าและออกเดินทางค้าขายเพื่อแก้ปัญหาทางการเงินที่เกิดขึ้นในมนสิการ ผู้วิจัยเห็นว่าในยุคสมัยนั้นพื้นที่ของผู้หญิงคือบ้านเรือนที่ต้องคอยดูแลรวมไปถึงความเป็นอยู่ของผู้คนทุกคนที่อยู่ในเรือนนั้นด้วย ส่วนพื้นที่นอกบ้านนั้นเป็นพื้นที่ของผู้ชายที่จะต้องออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว การเดินทางของอุษามันตราจึงเป็นการเปิดโอกาสให้อุษามันตราได้เรียนรู้พื้นที่นอกเรือนซึ่งเป็นพื้นที่ของผู้ชาย อีกทั้งอุษามันตรายังเลือกที่จะค้าขายซึ่งเป็นงานของผู้ชายในยุคนั้น อันเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าแม้อุษามันตราจะเป็นผู้หญิงแต่เธอก็มีความสามารถทำในสิ่งที่ผู้ชายทำได้

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงออกเดินทางเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเองจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร แสดงให้

เห็นว่าการเดินทางของตัวละครเอกหญิงเป็นการผจญภัยซึ่งเป็นการพิสูจน์ความสามารถของตัวละครเอกหญิงให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้อื่น ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีคุณสมบัติของวีรสตรี กล่าวคือ เธอเป็นหญิงงามที่มีความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความสามารถในการต่อสู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนเองมุ่งหวังไว้

3.3.3 ตัวละครเอกหญิงได้รับความช่วยเหลือ

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้ามักจะได้รับคำสั่งให้ทำในสิ่งที่เกินความสามารถของมนุษย์ แต่นางก็ได้รับความเมตตาจากพระฤๅษีช่วยเหลือให้ผ่านพ้นไปได้ทุกครั้ง ดังในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าจะเดินทางไปช่วยเหลือพระพินทองที่เมืองยักข์ ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นางแก้วออกส่นขวัญหาย
กราบพลางทูลความตามอุบาย	ข้าจะคิดผันผายตามไป
พระองค์ได้ทรงพระเมตตา	เปลี่ยนแปลงกายอย่าช้าได้
กรุงยักข์ศักดิ์สิทธิ์อยู่ทิศใด	จะลาไปตามองค์ทรงธรรม์ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฟังพาที	พระมุนีแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ
แม่นจะไปไม่ถึงกัณวัน	รักกันจงรีบจรลี
ตรัสพลางทางหยิบพราดไ้ใหญ่	ยื่นให้แก่นางโฉมศรี
มีฤทธิ์หนักหนาพราดเล่มนี้	แม่นจะมีประสงค์สิ่งใด
ฤๅจะเปลี่ยนแปลงกายา	ได้ดั่งจินดาพิสมัย
เจ้าจงสวัสดีมีชัย	ชี้ทิศทางให้ดังจำนงฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภูวนาถนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 133)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระพินทองกำลังเดินทางจากเมืองโรมวิถีไปยังเมืองมิลิลา ระหว่างทางเรือของพระพินทองพลัดหลงเข้าไปในเมืองยักข์ เมื่อพระฤๅษีรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงรีบบอกนางแก้วหน้าม้า นางจึงขอให้พระฤๅษีช่วยแปลงกายให้นางเพื่อไปช่วยพระพินทอง พระฤๅษีมอบพราดไ้ที่มีฤทธิ์มากและใช้แปลงกายได้ จากนั้นพระฤๅษีจึงบอกทางที่จะไปช่วยพระพินทองแก่นางแก้วหน้าม้า

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้มีการสืบทอดเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงได้รับความช่วยเหลือมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงท่านครูวัดตะโก ท่านเป็นผู้สอนการต่อสู้และตำราต่าง ๆ ลูกศิษย์ของท่านครูล้วนเป็นองค์รัชทายาทและราชินิกุลชั้นสูง ท่านครูวัดตะโกไม่เคยรับศิษย์ที่เป็นผู้หญิงมาก่อน แต่ด้วยท่านครูเห็นความสามารถของอุษามันตรา ท่านจึงยินดีรับอุษามันตราเป็นศิษย์หญิงเพียงผู้เดียว ท่านครูเป็นผู้คอยช่วยเหลืออุษามันตราในยามเดือดร้อน ดังตอนที่อุษามันตราถูกสุสุโธจับตัวไปทิ้ง แม้ท่านครูเจ็บป่วย แต่ท่านครูก็รีบเดินทางไปหาสุสุโธ ดังความว่า

“ท่านครูวัดตะโกมาเรื่องของแม่หญิงเมื่อร่ายสาม เสร็จจากความมึนเสิร์จ อาการป่วยท่านกำเริบเสียก่อน ข้าพเจ้าจึงส่งกลับเรือน”

อุษามันตราหันหลังกลับ มองสุสุโธในทันที

“ท่านครูบอกความหนึ่งแก่ข้าพเจ้า แม่หญิงอุษามันตรา” แววตาของเขาคาดคั้นและมุ่งหวัง ก้าวเข้ามาประหนึ่งเสือเตรียมตะครุบเหยื่อ “ท่านครูแจ้งว่าแม่หญิงเป็นศิษย์ของท่านครู ความนี้จริงหรือไม่”

อุษามันตราตกตะลึงยั้งนิ่ง สุสุโธเองมองมาอย่างไม่ละสายตา

นี่ไม่ใช่เรื่องเล็กเสียแล้ว เพราะหากท่านครูยอมเปิดเผยเรื่องที่รับเธอเป็นศิษย์ก็น่าจะคับขันนัก อีกทั้งยังมาในเวลากลางดึก ซึ่งถ้าหากท่านครูไม่เปิดเผยหรือยื่นข้อเสนอที่คุ้มค่าหรือหากท่านมาไม่ทันเวลา เช้าวันนี้เธอคงไม่มีโอกาสได้เห็นแสงตะวันอีกต่อไป

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 311-312)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่สุสุโธก่อกบฏโดยสังหารพระเจ้าวิเทหะและราชวงศ์ทุกพระองค์ สุสุโธวางแผนกล่าวหาว่าอุษามันตราบุชามุติ อีกรั้วยังกล่าวหาว่าวันเดือนปีเกิดของอุษามันตราตรงตามตำราว่าจะทำให้เกิดเหตุเภทภัยกับราชวงศ์ ด้วยเหตุนี้ท่านครูวัดตะโกจึงรับมาเจรจาและเปิดเผยความจริงให้สุสุโธทราบที่อุษามันตราคืออุษะซึ่งเป็นศิษย์ของท่านครูเช่นเดียวกับสุสุโธ สุสุโธเห็นว่าคงจะไม่ดีนักหากจะฆ่าศิษย์ร่วมสำนักเดียวกัน สุสุโธจึงทำประลองกับอุษามันตราเพื่อเป็นการพิสูจน์ฝีมือว่าเป็นศิษย์ของท่านครูจริง หากอุษามันตราสามารถเอาชนะสุสุโธได้ ก็จะยอมปล่อยเธอกลับเรือน เมื่อการประลองสิ้นสุดลง อุษามันตราประลองฝีมือชนะสุสุโธ เธอจึงได้กลับเรือนมนสิการที่อุษามันตรามีชีวิตรอดกลับมาในครั้งนี้ เพราะท่านครูรีบเดินทางไปเจรจากับสุสุโธ มิเช่นนั้นอุษามันตราอาจถูกใส่ร้ายจนไม่มีชีวิตรอดกลับมาอย่างเรือนมนสิการ

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงได้รับความช่วยเหลือจากบطلละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพัทลุงสุรัสวดี แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงจะมีผู้มีบุญญาธิการหรือผู้มีความสามารถคอยให้ความช่วยเหลือ ทำให้ตัวละครเอกหญิงสามารถผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องมีบทบาทโดดเด่นมากกว่าตัวละครเอกชาย กล่าวคือตัวละครเอกหญิงมีลักษณะพิเศษคือการได้รับอำนาจวิเศษหรือความสามารถพิเศษจากผู้ให้ความช่วยเหลือ

3.3.4 ตัวละครเอกหญิงได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทาง

บطلละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงในยามที่นางแก้วหน้าม้าต้องการความช่วยเหลือหรือตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก พระฤๅษีจะเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือนางแก้วหน้าม้าทุกครั้ง โดยก่อนที่นางแก้วหน้าม้าจะออกเดินทางไปทำภารกิจหรือไปช่วยเหลือพระพิณทอง พระฤๅษีจะมอบของขวัญพิเศษให้กับนาง ดังตอนที่นางแก้วหน้าม้าต้องไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคกราช ดังความว่า

๑ บัดนั้น	พระมหาดาบสฤๅษี
ฟังนางหน้าม้าพาที	พระจึงมีสุนทรവാจา
ดูดูอาญาชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชีวา	จึงมาประสบพบกุ
ซึ่งรู่ระประสงค์จึ่งใจ	เห็นพอจะช่วยให้บังอยู่
เป็นหญิงวิ้งมาน่าเอ็นดู	ปะปุ่แล้วเห็นไม่เป็นไร
ว่าพลางทางเดินออกมา	จากที่ศาลาอาศัย
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	บัดใจบังเกิดเป็นนาวิฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตรี

๑ พร้อมสายยนต์ยาวสาวหา	เหมาะเจาะแน่นน้อยเฉลิมศรี
ค้อนสิ่วพร้อมหมดลั่นกรดดี	สำหรับที่ชะลอพระเมรุธร
บอกกับนางแก้วสัปตน	จงชักยนต์ยังเนินสิงขร
ทรงอำนาจอวยชัยให้พร	ชี้ทิศทางจรบัดใจฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจริจา

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 29-30)

จากบทประพันธ์ข้างต้นนางแก้วหน้าม้าเดินทางไปในป่าและได้พบกับพระฤๅษี นางแก้วหน้าม้าเล่าเรื่องที่นางได้รับคำสั่งให้ไปชะลอเขาพระสุเมรุให้พระฤๅษีฟัง พระฤๅษีมีเมตตาเห็นว่านางจะช่วยนางได้ จึงอ่านพระเวทเสกเรือเหาะพร้อมก้อนสั้วและบอกทางให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุ เห็นได้ว่าของวิเศษที่นางแก้วหน้าม้าได้รับนั้นมีส่วนช่วยให้นางทำภารกิจได้สำเร็จอย่างราบรื่น

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้มีการสืบสรรค์เหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทางมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงอุษามันตราได้เดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ ในครั้งที่อุษามันตราจะออกเดินทางจากเมืองมิลิลาไปยังเมืองไพศาล ท่านครูวัดตะโกได้มอบของสำคัญให้กับอุษามันตรา ดังความว่า

ท่านครูวัดตะโกพยักหน้าว่าเข้าใจ มองหน้าอุษามันตรา และเอ่ย “ครูขอให้เจ้าทั้งสองแลคณะเดินทางปลอดภัย การใดจักเจรจาจงลุล่วง การค้าใดจงสำเร็จ ครุมาวันนี้ด้วยคิดถึงเจ้านัก ศิษย์เอ๋ย กว่าจะได้พบกันอีกก็นานนัก”

หันมองทางโชติระเส แล้วพูดว่า “พระเจ้าโรมวิถีพระราชทานของกำนัลให้ครู แต่เห็นแล้วคิดถึงอุษามันตรา จึงนำมาให้”

“เจ้าข้า” โชติระเสตอบ

“จงขยับมาหาครูหน่อยเถิดเจ้า”

ท่านครูวัดตะโกพยักหน้า อุษามันตราคลานเข้าเข้าไปหา

“ยื่นมือมา” ท่านครูสั่ง

อุษามันตราทำตามอย่างง่าย เธอยื่นมือให้ทั้งซ้ายขวา ท่านครูวัดตะโกเลือกสวมสร้อยไว้ที่ข้อมือซ้ายของเธอ เป็นทองคำลายถัก ร้อยเม็ดทรงลูกตุ้มเล็ก ๆ ดูกระจุกกระจิก

สีหน้าของท่านครูวัดตะโกบ่งบอกว่าพอใจ “สมตัวเจ้าอย่างที่ได้คิดไว้ ครูให้เจ้าอุษามันตรา ตัวครูนั้นหาได้ใช้สิ่งนี้ดอก จงรักษาไว้ให้ดี เมื่อใดเจ้าลำบาก สิ่งนี้อาจช่วยเหลือเจ้าแลบิดาของเจ้าได้ไม่มากนักน้อย ศิษย์ข้า”

“ขอบคุณท่านครูเหลือเกินเจ้าข้า” อุษามันตราก้มกราบท่านครูด้วยความเคารพและซาบซึ้งใจ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 131-132)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงโชติระเสและอุษามันตราจะเดินทางไปเรียนรู้เรื่องการค้าขายกับท่านมะณิจันโทที่เมืองไพศาล ก่อนจะออกเดินทางท่านครูได้มอบสร้อยข้อมือที่ท่านครูได้รับพระราชทานจากพระเจ้าโรมวิถีให้แก่อุษามันตรา ท่านครูเลือกสวมสร้อยข้อมือไว้ที่ข้อมือซ้ายของอุษามันตรา ซึ่งในภายหลังเธอจึงได้รู้ว่าสร้อยข้อมือนี้เป็นของหมั้นหมายที่พระเจ้าโรมวิถีได้หมั้นหมายอุษามันตราให้กับพระจุฬามณีมาศ สร้อยข้อมือนี้เป็นของสำคัญที่ยืนยันว่าเธอมีคู่หมายและช่วยเธอให้รอดพ้นจากการตกเป็นคู่หมั้นของชายอื่น

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทางจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงจะได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทางจากผู้ที่เคยให้ความช่วยเหลือ การมอบของสำคัญให้ตัวละครเอกหญิงเป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงจะได้รับของสำคัญเพื่อไปทำภารกิจให้สำเร็จหรือเป็นสิ่งช่วยเหลือให้ตัวละครเอกหญิงรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ

3.3.5 ตัวละครเอกหญิงปลอมเป็นชาย

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงตอนที่พระพิณทองกำลังเดินทางจากเมืองโรมวิถีไปยังเมืองมิลิตา แต่ขบวนเรือของพระพิณทองถูกพายุพัดพลัดหลงเข้าไปในเมืองยักษ์ พระพิณทองหวาดกลัวยักษ์และหลบอยู่ในห้อง เมื่อพระฤๅษีทราบเหตุการณ์ทั้งหมดจึงรีบบอกนางแก้วหน้าม้า นางจึงจะไปช่วยพระพิณทองและขอให้พระฤๅษีช่วยแปลงกายให้นาง พระฤๅษีมอบพราด้าที่มีฤทธิ์มากและใช้แปลงกายได้ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นางแก้วขึ้นชมสมประสงค์
รับพราด้ามาพลางทางกราบลง	ยื่นองค์ลูกให้ตั้งใจปอง
ยกพราด้าอาจารย์ขึ้นทูลเกล้า	ค่อยคลายความร้อนร่ำหม่นหมอง
ชูพลางทางนึกตรึกตรอง	แปลงรูปนวลละอองทันใดฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ร่างกายกลายเป็นมาณพน้อย	แซมซ้อยโสภะหาไหน
กราบบาทดาบสยศไกร	แล้วคลาไคลมายังนาวาฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 133-134)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่นางแก้วหน้าม้าได้รับพรำไต้จากพระฤๅษี นางจึงแปลงกายเป็นมาณพน้อยและกราบลาพระฤๅษี จากนั้นนางออกเดินทางไปหาพระพินทอง ผู้วิจัยเห็นว่าการที่นางแก้วหน้าม้าเลือกที่จะแปลงกายเป็นมาณพน้อยก็เพื่อปกปิดไม่ให้ผู้ใดรู้ตัวตนที่แท้จริง ทั้งยังเป็นการให้เกียรติคู่ต่อสู้ที่เป็นชายเช่นเดียวกัน และต้องการให้พระยายักษ์ยอมต่อสู้กับเธอ โดยไม่ยอมอ่อนข้อให้เพียงเพราะเธอเป็นผู้หญิง

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรได้มีการสืบทอดเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงปลอมเป็นชายมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรกล่าวถึงอุษามันตราต้องยอมปลอมเป็นชายเพื่อเข้าเรียนในสำนักของท่านครูวัดตะโก เพราะท่านครูวัดตะโกไม่เคยรับศิษย์ที่เป็นหญิงและสำนักเรียนของท่านครูล้วนมีลูกศิษย์เป็นชายทั้งสิ้น ดังความว่า

เบื้องต้นเธอฝึกเขียนอ่านกับศิษย์พี่ทักษิณ โดยมีท่านครูเป็นผู้วัดความรู้ แต่ในเวลาเพียงแค่หนึ่งเดือนก็ได้รับการเลื่อนชั้นขึ้นมาศึกษาภาคพลอน และตำราพิชัยสงครามตามลำดับ ซึ่งศิษย์แต่ละคนก็จะเรียนจนมาถึงขั้นนี้ได้ นั่นอย่างน้อยก็ต้องใช้เวลาศึกษาความรู้ไม่ต่ำกว่าสามปี สร้างความฉงนสนเท่ห์ให้แก่ท่านครูเป็นอย่างยิ่ง เธอให้เหตุผลไปว่าเคยได้รับการสอนเขียนอ่านมาบ้างแล้วจากบิดา ท่านครูวัดตะโกจึงหายสงสัย

“อุษะ ท่านครูให้ลงไปที่ลานฝึก” ศิษย์พี่ทักษิณที่คอยดูแลเธอตั้งแต่เริ่มเรียนเข้ามาบอก

“เจ้าข้า” เธอรับคำ

ทุกคนในสำนักเรียนนี้รู้จักเธอในชื่อ ‘อุษะ’ ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับ ‘อุษา’ ท่านครูวัดตะโกเป็นผู้ให้ชื่อเรียกเพื่อรักษาสถานะ ‘เด็กชาย’ เอาไว้อย่างที่ทุกคนเข้าใจ ศิษย์ของที่นี่แต่ละคนต่างก็ถือดีในระดับหนึ่ง ด้วยเป็นลูกหลานคนใหญ่คนโตทั้งในมณฑลและเมืองใกล้เคียง มีทั้งองค์รัชทายาทและราชินิกุลชั้นสูงจากทั้งสี่แคว้น แต่ก็ไม่มีใครเป็นใคร เพราะท่านครูไม่อนุญาตให้แสดงตน

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 119)

จากบทประพันธ์ดังกล่าวท่านครูวัดตะโกเห็นปัญญาและความสามารถของอุษามันตรา ท่านครูจึงรับอุษามันตราเป็นศิษย์หญิงคนแรกและเพียงคนเดียว แต่ท่านครูวัดตะโกเป็นห่วงอุษามันตราที่ต้องมาเรียนในสำนักเรียนที่มีแต่ผู้ชาย และด้วยสังคมในยุคนั้นไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเรียนหนังสือได้

เช่นเดียวกับผู้ชาย ท่านครูจึงให้อุชามันตราปลอมเป็นชายชื่อ “อุษะ” และไม่ให้เรียนร่วมกับศิษย์คนอื่น เมื่ออุชามันตราได้โอกาสเข้าเรียนกับท่านครูวัดตะโก อุชามันตราเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและได้เลื่อนชั้นขึ้นมาเรียนกายภักกลอน รวมถึงตำราพิชัยสงคราม ซึ่งความรู้เหล่านี้ล้วนเป็นความรู้ที่สอนให้เพียงผู้ชายเพื่อใช้ในการปกครองบ้านเมือง

จากกลวิธีการสืบสรรค์โดยการนำเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงปลอมเป็นชายจากบทละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพัทลุงสูร แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงมีลักษณะของ วีรสตรี กล่าวคือ ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีสติปัญญาอันชาญฉลาด มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง และมีฝีมือในการต่อสู้ แต่เหตุที่ต้องปลอมตัวเป็นชายนั้นอาจเป็นการปกปิดตัวตนที่แท้จริงเพื่อให้เกียรติคู่ต่อสู้ เมื่อถึงคราวที่ต้องต่อสู้ก็ไม่ยอมให้คู่ต่อสู้อ่อนข้อให้เพียงเพราะเป็นหญิง นอกจากนี้เรื่องราวของวีรสตรีที่ปลอมเป็นชายเช่นนี้พบเห็นได้จากประวัติของบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังเช่น เรื่องราวของสมเด็จพระสุริโยทัย ซึ่งสมเด็จพระสุริโยทัยได้ประด้อมองค์เป็นพระมหาอุปราชเพื่อเสด็จตามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในขณะที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิกำลังปะทะกับพระเจ้าแปร สมเด็จพระสุริโยทัยได้ไสช้างเข้าขวาง ด้วยเกรงว่าพระราชสวามีจะได้รับอันตราย จนถูกพระแสงของ้าวฟันพระอังสาขาดสะพายแล่ง เป็นเหตุให้สมเด็จพระสุริโยทัยสวรรคตอยู่บนคอช้าง ดังที่ พลตรี สิบตรี (2544, หน้า 73) กล่าวว่า “พระสุริโยทัยด้วยความเป็นห่วงพระสวามีในการศึกสงครามครั้งแรกจึงขอตามเสด็จออกดูกำลังข้าศึกด้วย พระนางประด้อมองค์เป็นพระยามหาอุปราช ทรงเครื่องสำหรับใช้ในราชณรงค์สงคราม ประทับพระคชาธารช้างต้นพลายทรงสุริยกษัตริย์ สูงหกศอก ประดับคชาภรณ์เครื่องมั้น มีกลางช้างและความช้างเช่นกัน”

3.3.6 ตัวละครเอกหญิงช่วยเหลือตัวละครเอกชาย

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงตอนที่ขบวนเรือของพระพินทองถูกพายุพัดหลงเข้าไปในเมืองยักษ์ พระพินทองนำผ้าห่มมาคลุมกายหลบซ่อนตัวอยู่แต่ในห้อง เมื่อนางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปช่วยเหลือ พระพินทองก็ไม่เชื่อและคิดว่าเป็นอุบายของยักษ์มาหลอกพระองค์ มาณพน้อยกับพี่เลี้ยงทั้งสี่คนจึงช่วยกันผลักประตูเข้าไปหาพระพินทอง มาณพน้อยแจ้งว่าจะมาช่วยเหลือพระองค์ให้รอดพ้นจากยักษ์ เมื่อพระพินทองทราบว่ามาณพน้อยจะไปสู้กับยักษ์จึงขอติดตามมาณพน้อยไปด้วย ดังความว่า

๑ ฟังห้าม	พระโณมงามโศกศัลย์รำพันว่า
พ่อผู้เพื่อนชีวิพิยา	จงเมตตาอย่าสลัดตัดรอน
ไปไหนจะไปด้วยน้องแก้ว	ไม่อยู่แล้วร้อยชั่งอย่าสั่งสอน
ตรัสพลางทางกอดกุมกร	วิงวอนรู้ว่าพาทีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	มาณพยิ้มแย้มแจ่มศรี
จึงอุ้มองค์ทรงธรรม์พันปี	ขึ้นทรงพาขึ้นบัลลังก์
ขึ้นนั่งหน้ารินทรพิณฑอง	พระกรสองสวมสอดกอดมั่น
ร่อนเลาะเหาะมาหน้ากุมภภัณฑ์	ผัดผันเล่นล่อรอร่าฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 142)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่มาณพน้อยจะออกไปสู้กับเหล่ายักษ์ มาณพน้อยขอให้พระพิณฑองอยู่ในเรือ แต่พระพิณฑองหวาดกลัวยักษ์เป็นอย่างมาก ดังที่ว่า “ความกลัวตัวสั่นดังตีปลา สวมกอดอนุชาไว้แนบกาย” (ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 141) พระพิณฑองจึงขอติดตามมาณพน้อยไปด้วย มาณพน้อยจึงพาพระพิณฑองขึ้นหลังม้าไปกับมาณพน้อย

นวนิยายเรื่องพักรรสูรได้มีการสืบทอดเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงช่วยเหลือตัวละครเอกชาย มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักรรสูรกล่าวถึงตอนที่อุษามันตรากำลังเดินทางกลับเมืองมิลิลา ระหว่างทางพบคนบาดเจ็บสองคน คนแรกเสียชีวิต ส่วนคนที่สองอาการบาดเจ็บสาหัส อุษามันตราจึงช่วยชีวิตไว้ ดังความว่า

อุษามันตราเปิดผ้า幔หน้าเกวียนขึ้น โขติระเสขยับถอยเพื่อให้เธอเข้าไปด้านใน กลิ่นคาวเลือดคลุ้งชวนเวียนหัว พินิจคนเจ็บที่ใบหน้าหมดจดไม่มีคราบเลือดคราบดินจึงรู้ว่าเขารูปร่างไม่น้อยทีเดียว บาดแผลบนหน้าอกยาวถึงท้องยังคงมีเลือดไหลซึม ดีที่ว่าไม่ลึกมาก ตรงสี่ข้างด้านขวาเป็นแผลถูกแทง แต่ไม่ถึงกับโดนส่วนสำคัญ รวมไปถึงด้านหลัง ต้นแขนซ้าย และต้นขาทั้งสอง จากสภาพที่เห็นไม่น่าจะฟื้นคืนชีพได้ด้วยซ้ำ

‘รอดได้ก็ดวงแข็งสุด ๆ แล้ว’ เธอแอบคิด นำผ้าสะอาดสีขาวชั้นนอกสุดของชุดที่ใช้
ประจํามาฉีกเพื่อใช้เป็นผ้าพันแผลรอบช่วงตัวตั้งแต่หน้าอกจนถึงหน้าท้องของเขาได้พอดี
นำผ้าผืนเล็กพันแผลที่ต้นแขน จากนั้นจึงย้ายมาที่ต้นขาทั้งสอง

“คุณพ่อช่วยยกตัวชายคนนี้ขึ้นสักนิดเถิดเจ้าข้า ดันตรงหัวไหล่ ลูกจักได้พันแผลง่าย
ขึ้น”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 259)

บทประพันธ์ดังกล่าวเป็นตอนที่เกิดการก่อกบฏในวังหลวงเมืองมิลลา พระเจ้าวิเทหะและ
ราชวงศ์ทั้งหมดถูกจับกุมและถูกกรอกยาพิษให้สิ้นชีวิตในทันที ส่วนพระจุฑาภินิศาหลบหนีได้ทัน
เพราะเพิ่งกลับจากสำนักเรียนของท่านครูวิเศษโก แต่พระองค์ก็ถูกพวกกบฏตามล่าจนได้รับบาดเจ็บ
สาหัส พระจุฑาภินิศาจึงลี้ภัยหนีไปเมืองโรมิโธเพื่อไปหาองค์พระยาระงับซึ่งเป็นท่านตาของพระองค์
ในขณะที่พระจุฑาภินิศาได้รับบาดเจ็บสาหัสขบวนเกวียนสินค้าของอุษามันตราเดินทางผ่านมา เธอจึง
เข้าช่วยเหลือและดูแลพระจุฑาภินิศาจนอาการดีขึ้น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเธอได้มีโอกาสช่วยชีวิต
พระจุฑาภินิศาไว้หลายครั้ง และทุกครั้งเธอไม่เคยรู้เลยว่าคนที่เธอช่วยเหลือคือพระจุฑาภินิศา
ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลอีกข้อหนึ่งที่พระจุฑาภินิศารักอุษามันตรา แม้เธอจะมีใบหน้าไม่งดงามแต่จิตใจ
ของเธอกลับงดงามยิ่งนัก

จากกลวิธีการสืบสรรค์โดยการนำเหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงช่วยเหลือตัวละครเอกชายจาก
บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพิศตรัสรู้ แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้เขียนสร้างให้
ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกชาย เป็นการเน้นบทบาทให้ตัวละครเอกหญิงมีความสำคัญ
และมีความโดดเด่นมากกว่าตัวละครเอกชาย โดยตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีความกล้าหาญ มีความสามารถ
ในการต่อสู้ มีน้ำใจ ช่วยเหลือชายคนรักให้รอดพ้นจากอันตราย ทั้งยังเป็นที่พักพิงใจให้แก่ชายคนรัก
จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าในฐานะคนรัก ตัวละครเอกหญิงยอมเสี่ยงชีวิต ช่วยเหลือคนรักอย่างสุด
ความสามารถ โดยที่เธอปกปิดใบหน้าหรือตัวตนไม่ให้ตัวละครเอกชายได้รับรู้ และในฐานะผู้หญิงที่จะ
ขึ้นมารับตำแหน่งพระอัครมเหสี ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมทั้งในเรื่องสติปัญญา
ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง และมีน้ำใจช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความทุกข์ร้อน เธอจึงเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ
เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลลา

3.4 การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน

การศึกษาเนื้อเรื่องในงานวรรณกรรมนั้น กุหลาบ มัลลิกะมาส (2562, หน้า 100) กล่าวว่า เนื้อเรื่อง คือ เหตุการณ์ต่าง ๆ หลายเหตุการณ์ที่ผู้แต่งนำมาแต่งให้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ต้นจนจบอย่างให้รายละเอียดตามที่ผู้แต่งเลือกแล้ว ผู้อ่านได้รู้ว่ามีเหตุการณ์ใดบ้างเกิดขึ้นกับตัวละครต่าง ๆ ตัวละครแต่ละตัวมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง เหตุการณ์เกิดที่ไหน เมื่อไหร่ ใครพูดกับใครว่าอย่างไร ผู้แต่งเล่าเรื่องอย่างละเอียด มีการบรรยายและพรรณนาความประกอบ ตลอดจนแสดงโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้อ่านได้เข้าใจตัวละครและเหตุการณ์อย่างแจ่มแจ้งตั้งแต่ต้นจนจบ

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเนื้อเรื่องจึงเป็นการศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง โดยในวรรณกรรมเรื่องนั้นจะมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสัมพันธ์กันไปตั้งแต่เปิดเรื่องจนจบเรื่อง

ดังนั้นการนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน หมายถึง กลวิธีการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องอย่างต่อเนื่องจากตัวบทวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมมาสรรค์สร้างโดยการนำบางส่วนหรือบางตอนมาขยายความจากตัวบทเดิมหรือเล่าในมุมมองใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน

การนำเนื้อเรื่องจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาขยายความในนวนิยายเรื่องพักรตรัสรู้ตามจินตนาการของผู้เขียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.1 ใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าผู้มีใบหน้าเหมือนม้า ตาเหมือนจระเข้ ผิวพรรณไม่ผุดผ่อง แม้นางจะมีความสามารถเพียงใด แต่นางก็ไม่ได้รับการยอมรับหรือเป็นที่รักของผู้พบเห็น ดังในตอนที่ทำวรวงคราสสั่งให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย หากนางทำได้จะรับนางเข้าวังมาเป็นนางห้ามของพระพิณทอง แต่เมื่อนางชะลอเขาพระสุเมรุมาได้และนางได้เข้ามาอยู่ในวังแล้ว พระพิณทองกลับไม่ยอมรับนางและด่าว่านาง ดังความว่า

๑ อีกาลี่	ช่างพาที่สบประมาทอาจหาญ
จงหองฟองชนพื้นประมาณ	ปากตลาดจัดจ้านด้านอิง
หน้าเหมือนหน้าม้าตาจระเข้	เสเพลสิ้นที่ไม่มีถึง
ภูมิไผ่ชั่วคู่กับมึง	พระโอรสาด่าอิงตบตีฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 50)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การที่นางแก้วหน้าม้ามีใบหน้าเหมือนม้าเป็นสิ่งที่ทำให้หลายคนไม่ยอมรับในตัวนาง โดยเฉพาะพระพินทองซึ่งเป็นตัวละครเอกชาย พระพินทองตำหนินางโดยใช้คำว่า “จองหองพองชน” “ปากตลาด” “หน้าเหมือนหน้าม้าตาจะระเซ้” เพียงเพราะนางไม่งดงามดังเช่นหญิงอื่น พระองค์แสดงอาการรังเกียจนางอย่างเห็นได้ชัด และหนีนางไปแต่งงานกับนางทศมาลี ส่วนท้าวมงคลราชก็แสดงความรังเกียจนาง ใช้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุ และหากนางทำไม่ได้จะมีโทษถึงขั้นประหารชีวิตให้สิ้นทั้งตระกูล มีเพียงผู้เดียวที่สังเกตว่านางแก้วหน้าม้ามีความพิเศษแตกต่างจากผู้อื่นคือ พระนางมณฑาเทวีซึ่งเป็นพระมเหสีแห่งกรุงมิลลาและเป็นพระมารดาของพระพินทอง พระนางเป็นผู้เตือนสติท้าวมงคลราช ขอให้ท้าวมงคลราชทำตามสัญญาว่าจะรับนางเข้าวังหากชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายได้สำเร็จ พระนางมณฑาเทวีเห็นว่านางแก้วหน้าม้าต้องมีโชບุคคลธรรมดา เพราะนางทำในสิ่งที่คนทั่วไปทำไม่ได้ พระนางมณฑาเทวีจึงเป็นผู้เปิดใจกว้างและช่วยให้นางแก้วหน้าม้าเข้ามาอยู่ในวังอย่างรักก็ตาม แม้นางแก้วหน้าม้าจะพบอุปสรรคมากมายในชีวิต แต่นางก็ได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีและยังช่วยให้นางถอดหน้าม้ากลายเป็นนางมณีหญิงสาวผู้งดงาม

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรได้มีการสืบสรรค์เนื้อเรื่องใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรกล่าวถึงเพชรน้ำค้างข้ามภพมาอยู่ในร่างของอุษามันตราหญิงสาวผู้มีใบหน้างดงาม คุณปู่ของเธอทำโรงหล่อโลหะมนสิการ ส่วนคุณตาเป็นพ่อค้าและเจ้าของบ่อเกลือ ซึ่งทั้งโรงหล่อโลหะมนสิการและบ่อเกลือถือว่าเป็นสิ่งที่มีมูลค่ามากในสังคมยุคนั้น ถือได้ว่าอุษามันตราอยู่ในครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะ ด้วยใบหน้าอันงดงามของเธอประกอบกับฐานะของครอบครัวจึงทำให้มีชายหลายคนหมายปองเธอ แต่อุษามันตราไม่ต้องการออกเรือนกับคนที่ต้องการตัวเธอเพียงเพราะผลประโยชน์ ไม่ได้มองเห็นคุณค่าที่แท้จริงของเธอ อีกทั้งเธอยังต้องการเป็นภรรยาเพียงคนเดียวของชายที่เธอออกเรือนด้วย เพราะเธอไม่ต้องการมีปัญหามาในภายหลัง ดังนั้นอุษามันตราจึงนำความรู้เรื่องการแต่งหน้าจากที่เคยเป็นช่างแต่งหน้ามาสร้างใบหน้า “พักรตร์อสูร” เพื่อปกปิดใบหน้าที่แท้จริง ดังความว่า

ผงอัญมณี หินสีบดละเอียด ดูไม่ต่างจากอายแชโดว์ ถูกบรรจุในตลับเงิน เช่นเดียวกับแป้งรองพื้นที่ทำขึ้นเองจากส่วนผสมธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ ถ้าในโลกที่เธอจากมาจะเรียกเครื่องสำอางแบบนี้ว่า MMU รวมทั้งตลับสีผึ้ง โภภระจุมุหนาย ขามใบใหญ่ใส่หน้าเพื่อแช่หน้าเต้า โถใส่กาบแป้งเปียก ยางขึ้น และบรรดาแปรงแต่งหน้าที่อุษามันตราทำขึ้นใหม่ทั้งหมด

อยู่ที่มนสิการมีช่างทำแปรงและทำฟูกันจึงขอยืมมือให้ช่วยจัดทำแปรงชนิดต่าง ๆ ได้ไม่ยาก โดยตัวเธอนั้นจะเป็นผู้กำหนดว่าต้องใช้แปรงแบบไหนกับขนสัตว์ชนิดใด เช่น

ชนโคลินสกี ซึ่งเป็นชนของมิงค์พันธุ์หนึ่งอยู่แถบประเทศจีน หรือชนกระรอกที่เป็นกระรอกพันธุ์ขนยาว แต่มีข้อแม้ว่าขอให้หามาจากตัวที่ตายแล้วเท่านั้น

.....

เวลาผ่านไป แสงอาทิตย์สาดส่องไปทั่วในยามอุษา ตลับเงินบรรจุผงละเอียดหลากสี ถูกหยิบขึ้นแต่งแต้มใบหน้าเมื่อเตรียมการเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อย มือเล็กของอุษามันตรา หยิบจับกล่องแคล้วยิ้งักในสายตาคมนอง และยังแสงสว่างมีมากเท่าไร ก็แทบไม่เห็นเค้าความงามของแม่นายน้อยอุษามันตราคนเดิมที่เคยมี รอยแผลเป็นเหวอะหวะตั้งแต่หน้าผากจดคาง ริมฝีปากอิมที่เคยเป็นรูปกระจุกกลับมีรอยบากด้านบน เหนือคิ้วซ้ายหรือแม้แต่แก้มก็เณก เช่นผู้ประทุษร้ายด้วยอาวุธมีคม สีมืดคล้ำหมอง ยากนักที่จะเชื่อว่าทั้งหมดนี้เป็นการปั้นแต่งทั้งที่ไม่เคยมีมาก่อน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 201-203)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการแต่งแต้มใบหน้า พักตร์อรุณขึ้น ท่านครูวิเศษโกเป็นผู้ช่วยหาส่วนผสมอัญมณีและหินสี จากนั้นอุษามันตราจึงนำอัญมณีและหินสีมาบดเป็นผงสี ส่วนแป้งรองพื้นและอุปกรณ์ต่าง ๆ เธอได้ดัดแปลงจากวัสดุที่หาได้ในยุคนั้น อุษามันตราลงมือแต่งแต้มใบหน้าของเธอให้มีรอยแผลเป็นเหวอะหวะตั้งแต่หน้าผากจดคาง ริมฝีปากอิมมีรอยบากด้านบน เหนือคิ้วซ้ายหรือแก้มมีรอยจากจากการถูกอาวุธมีคม สีมืดของเธอก็หมองคล้ำผิดไปจากสีผิวที่แท้จริงของเธอ

นอกจากนี้ สุชาครিয়া ผู้เขียนนวนิยายยังได้ให้ข้อมูลคำศัพท์เกี่ยวกับอุปกรณ์การแต่งหน้าเพิ่มเติมไว้ในเชิงอรรถของนวนิยาย คือ 1. MMU (Mineral Makeup) คือ เครื่องสำอางที่ทำมาจากแร่ธาตุบดละเอียด โดยไม่มีส่วนผสมสังเคราะห์อื่นเจือปน มีความปลอดภัยต่อผู้ใช้และผิวแพ้ง่าย (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 201) 2. มุหน่าย คือ น้ำมันตานีหรือน้ำมันเหนียว มีสรรพคุณคล้ายเจลแต่งผม ทำจากเขม่าละอองดำที่เกิดจากควันไฟผสมกับน้ำมันตานี หรือน้ำมันเหนียวอื่น ๆ อบร่าจนหอม ผสมกับปูนเล็กน้อยเพื่อไม่ให้ไหลเยิ้มเวลาถูกแดด 3. หล่าเต้า คือ เปลือกไม้ชนิดหนึ่ง มีสีขาวขุ่นคล้ายฟองเต้าหู้แห้ง เมื่อนำไปแช่น้ำแล้วจะเหนียวเหมือนกาว นิยมใช้จัดแต่งลูกผมของตัวละครนางของคณะละครจิว มีคุณสมบัติเป็นมันเงา เรียบลื่น ไม่กระด้างเหมือนกาวแป้งเปียก (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 202)

จากกลวิธีการสืบสรรคโดยการนำเนื้อเรื่องใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักตร์อรุณ เห็นได้ว่า สุชาครিয়া ได้นำเนื้อเรื่อง

ใบหน้าอัปลักษณ์ของนางแก้วหน้าม้ามาสืบทอดเป็นใบหน้าพักร้อสุรของอุษามันตรา นอกจากนี้ยังได้
สรรค์สร้างให้อุษามันตราเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการแต่งหน้าและสร้างใบหน้าพักร้อสุรขึ้นมา เพื่อแสดง
ให้เห็นว่าอุษามันตราตั้งใจปกปิดใบหน้าของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากนางแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้สร้างหน้าม้า
ขึ้นมา กลวิธีการสืบทอดเรื่องใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า สุชาครียา ได้สร้างให้
อุษามันตราเป็นหญิงสาวที่เพียบพร้อม มีความรู้ ทั้งยังเป็นผู้ที่มีความคิดเป็นของตนเองและสามารถ
ตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตนเอง เธอนำความรู้ที่เธอมีมาใช้ในการปกปิดใบหน้า และคัดเลือกคนที่จะ
เข้ามาในชีวิตของเธอด้วยตัวเธอเอง แสดงให้เห็นคุณสมบัติของหญิงที่มีความเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ
มีความรู้ สามารถป้องกันตนและแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เหมาะสมในการเป็นคู่ครองของ
พระจุลทามาตและพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลิตา

3.4.2 การรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวงเมืองมิลิตา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากที่นางแก้วหน้าม้าสามารถชะลอ
เขาพระสุเมรุมาถวายเป็นมงคลราชได้สำเร็จ นางจึงได้รับอนุญาตให้เข้าไปอยู่ในวัง เมื่อนางจะเดินทางเข้า
วัง กลับไม่มีขบวนวอมารับนางตามประเพณี ดังความว่า

๑ บัดนั้น	นางแก้วยินดีจะมีไหน
ยั้งพลางทางว่าอย่าร้อนใจ	ทรัพย์สินทำไมก็ทำเนา
ซึ่งมั่งมีศรีสุขทุกคน	กุศลสร้างไว้ให้แก่เขา
แม้นวสนาหนูบุญเรา	คงจะเทียมหน้าเขาชาวพารา
ว่าพลางทางเดินออกไป	นั่งไหว้ท้าวนางพลางว่า
ไยไม่เอาวอข้อฟ้า	รับข้าตามอย่างทางธรรม
จะให้เดินเข้าไปไม่ควร	ประชาชนจะชวนกันเย้ยหยัน
จงกลับไปทูลองค์ทรงธรรม	ให้เอาวอสุวรรณมาบัดนี้

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น	เจ้าแกไขลอนจำทาสี
ฟังนางหน้าม้าพาที	ต้องที่ธรรมนิยมโบราณมา
พิศดูหน้าตาเหมือนพาชี	แต่พาทีแหลมหลักหนักหนา
ท้าวนางต่างมีวาจา	ใช้พวกไขลอนจำเข้าไป

ทูลองค์ทรงธรรม์พันปี

ตามคำเทวีย่าช้าได้

นำวอข้อฟ้ามาไวไว

เร่งไปให้ทันทวงทีฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 36)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงการเข้าวังของนางแก้วหน้าม้าเพื่อเป็นนางห้ามของพระพินทอง แต่กลับไม่มีขบวนวอมารับนางตามประเพณี นางแก้วหน้าม้าเกรงว่าหากนางเดินเท้าเข้าวังจะไม่เหมาะสม และผู้คนจะเย้ยหยันนางได้ นางแก้วหน้าม้าจึงบอกผู้ที่ไปรับนางให้กลับเข้าวัง แล้วไปทูลท้าววมงคลราช และพระนางมณฑาเทวีให้นำวอมารับนางตามประเพณี ท้าววมงคลราชจึงส่งขบวนวอไปรับนาง เมื่อนางเข้าไปอยู่ในวังแล้ว พระพินทองกลับไม่พอใจและแสดงความรังเกียจนางอย่างเห็นได้ชัด

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรได้มีการสืบสรรค์เนื้อเรื่องการรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวง เมืองมิลิตมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรกล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะ มีพระราชโองการประสงค์ตัวเพื่อหมั้นหมายอุษามันตราให้พระจุฑาภินิศา เมื่อถึงวันนัดหมายได้มีขบวนเรือมารับอุษามันตราถึงศาลาท่าน้ำหน้าเรือน ดังความว่า

อุษามันตราก้าวลงเรือลำใหญ่ที่ถูกตกแต่งสวยงาม มีหลังคาและผ้าม่านอำพรางสายตาจากคนภายนอก เป็นเรือลำสวยและใหญ่ที่สุดในจำนวนห้าลำ โดยมีเรือแจวที่เต็มไปด้วยทหารขนานหน้าหลังอย่างละสองลำ โขติระเส่นั่งไปกับเธอ เมื่อขบวนเรือเคลื่อนห่างออกจากท่ามา เธอได้แต่มองไปข้างหน้า ชาวบ้านตลอดสองฝั่งชะเง้อมองมาที่เรือลำใหญ่สุด พร้อมกับซุบซิบกันถึงเรื่อง ‘ไบหน้า’ ที่ถูกปกปิดมาตลอด และไม่มีใครเคยเห็น

.....

เป็นครั้งแรกที่อุษามันตราได้เข้ามาในเขตพระราชฐานของพระราชวังหลวงแห่งมิลิตานคร เอนั่งพับเพียบอยู่ในวอที่มีลักษณะคล้ายเสลี่ยงหาม แตกต่างตรงที่วอจะมีหลังคาและม่านบังตา วอที่เอนั่งอยู่นี้ก็มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากนั้น เพียงแต่ผ้าม่านถูกมัดติดกับเสาไว้ซึ่งโดยธรรมเนียมปฏิบัติของพระราชวัง วอจะใช้กับสตรีฝ่ายในและพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์เท่านั้น ส่วนเสลี่ยงหามที่นั่งราบกับพื้นหรือนั่งพับเพียบจะใช้กับบุคลลธรรมดา

ในขณะที่เสลี่ยงหามแบบนั่งห้อยขาจะใช้เฉพาะกษัตริย์ผู้ครองแคว้นเท่านั้น เรือไม้เนื้อใหญ่ยกพื้นสูงราวหนึ่งศอกหลังกำแพงพระราชวังหลวงวิจิตรตระการตากว่าที่เคย

เห็นจากภายนอกยิ่งนัก ทุกเรือนสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งอย่างดี อ่อนช้อยงดงาม หลังคามุงแป้น
เกล็ดดินเผา ทรงจัตุรมุข ทรงมณฑป คละเคล้ากันไป บ้างมียอดแหลมคล้ายฉัตรสามชั้น ห้าชั้น
ไปจนถึงเก้าชั้น ฝีมือประณีตเลิศเลอ ชวนตื่นตาตื่นใจยิ่งนัก
กลิ่นอายมนตร์ขลัง บอกให้รู้ว่าที่นี่คือสถานที่สำคัญแท้จริง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 205-206)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงการเข้าวังหลวงของอุษามันตราเพื่อดูตัวหมั้นหมายอุษามันตรา
ให้พระจุฑาภรณ์มาศ การเข้าวังครั้งแรกของอุษามันตรานั้น มีขบวนเรือรอรับเธอถึงท่าหน้าหน้าเรือน
อุษามันตราและโชติระเสนั่งอยู่ในเรือลำสวยและมีขนาดใหญ่ที่สุดในขบวนเรือ อีกทั้งยังมีเรือแจวที่มีทหาร
ขนานหน้าหลังอย่างละสองลำ เมื่ออุษามันตราเดินทางไปถึงเขตพระราชฐานของพระราชวังหลวง เธอได้
ขึ้นวอที่มารอรับเธอ อุษามันตรานั่งพับเพียบอยู่ในวอที่มีลักษณะคล้ายเสลี่ยงหาม มีหลังคาและผ้าม่าน
มัดติดกับเสาไว้ นอกจากนี้ สุชาครিয়া ยังได้บรรยายเพิ่มเติมว่า “ธรรมเนียมปฏิบัติของพระราชวัง วอจะใช้
กับสตรีฝ่ายในและพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์เท่านั้น ส่วนเสลี่ยงหามที่นั่งราบกับพื้นหรือนั่งพับเพียบจะใช้กับ
บุคลลธรรมดา ในขณะที่เสลี่ยงหามแบบนั่งห้อยขาจะใช้เฉพาะกษัตริย์ผู้ครองแคว้นเท่านั้น” (สุชาครিয়া,
2556, หน้า 206) ดังนั้นการที่อุษามันตราได้รับเกียรติให้นั่งอยู่ในวอที่มีหลังคาและผ้าม่านมัดติดกับเสา
ซึ่งเทียบเท่ากับวอที่ใช้กับสตรีฝ่ายในและพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ แสดงให้เห็นว่าแม่เธอจะอยู่ในฐานะ
หญิงชาวบ้านแต่ได้รับพระราชโองการให้มาเข้าเฝ้าฯ เพื่อดูตัวเป็นพระคู่หมั้นของพระจุฑาภรณ์มาศ
อุษามันตราจึงได้นั่งในวอที่เทียบเท่ากับสตรีฝ่ายในเพื่อเป็นการให้เกียรติและยกย่องเธอ นอกจากนี้การที่
เธอมีใบหน้าที่ไม่งดงาม อาจเกรงว่าเธอจะได้รับความอับอาย จึงให้เธอนั่งในวอที่มีที่กำบังเพื่อให้เธอเกิด
ความรู้สึกว่าวังหลวงเป็นพื้นที่ที่ทำให้เธอรู้สึกปลอดภัยและสบายใจ อีกทั้งยังเป็นการกำหนดพื้นที่ของ
อุษามันตราเพื่อแสดงให้ทุกคนทราบว่าผู้หญิงที่นั่งอยู่ในวอนั้นได้รับการนัดหมายดูตัว เพื่อมาเป็น
พระคู่หมั้นของพระจุฑาภรณ์มาศ ผู้พบเห็นจึงควรให้เกียรติและยกย่องอุษามันตรา เมื่ออุษามันตราเดินทาง
ไปถึงท้องพระโรง เธอยืนยันที่จะปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑาภรณ์มาศต่อหน้าทุกคนในท้องพระโรง
แต่พระจุฑาภรณ์มาศกลับยินดีที่จะยังคงหมั้นหมายกับอุษามันตรา แม้ว่าเธอจะมีใบหน้าที่อัปลักษณ์
พระจุฑาภรณ์มาศยังรองนกว่าอุษามันตราจะพร้อมและเปิดใจให้กับพระจุฑาภรณ์มาศ

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำเนื้อเรื่องการรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวงเมืองมิลลา
จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูร เห็นได้ว่านางแก้วหน้าม้าเป็น
หญิงที่มีใบหน้าที่อัปลักษณ์ แต่นางสามารถชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าววมงคลราชได้สำเร็จ

ท้าวมงคลราชจึงต้องรับนางเข้าวัง แต่การเข้าวังหลวงของนางนั้นกลับไม่มีวอมารับนางเพื่อเป็นการแสดงเกียรติยศและยกย่องนางตามประเพณี นางแก้วหน้าม้าจึงต้องบอกผู้ที่มารับนางว่าให้ไปแจ้งท้าวมงคลราช และพระนางมณฑาทิพย์ให้นำวอมารับนาง อีกทั้งเมื่อนางเข้ามาอยู่ในวัง พระพิณทองกลับไม่ยอมรับนาง ส่วนอุษามันตราเป็นตัวละครที่มีการสืบสืบทอดมาจากนางแก้วหน้าม้า โดย สุชาคริยา ได้ปรับเนื้อเรื่องในตอนที่อุษามันตราเข้าวังหลวงให้มีความแตกต่างจากนางแก้วหน้าม้า อุษามันตราได้รับพระราชโองการให้เข้าวัง เมื่อถึงวันที่อุษามันตราต้องเดินทางเข้าวัง ทางวังหลวงได้จัดขบวนเรือและวอมารับเธออย่างสมเกียรติ ยกย่องให้เธอเทียบเท่ากับสตรีฝ่ายในแม้เธอจะเป็นสามัญชน อีกทั้งเมื่อทุกคนในห้องพระโรงเห็นใบหน้าพักตร์อรุณของอุษามันตราแล้ว พระเจ้าวิเทหะ พระนางสีดาลาเทวี และพระจุฑาภินิศา ยังคงยืนยันที่จะหมั้นหมายอุษามันตราให้เป็นพระคู่หมั้นของพระจุฑาภินิศา แต่อุษามันตรากลับเป็นฝ่ายปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิศา

การสืบสืบทอดโดยการนำเนื้อเรื่องการรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวงเมืองมิลลา แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องมีใบหน้าอัปลักษณ์เช่นเดียวกัน แต่ได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคมแตกต่างกัน อีกทั้งอุษามันตรายังมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในการเลือกคู่ครอง ส่วนนางแก้วหน้าม้าแทบจะไม่มีผู้ได้รับฟังความคิดเห็นของนาง ทำให้ตัวละครเอกหญิงทั้งสองเรื่องได้รับการยอมรับและให้เกียรติแตกต่างกัน

3.4.3 การปลอมตัวเป็นชาย

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าปลอมเป็นชายในตอนที่ได้ไปช่วยพระพิณทองที่เมืองยักซ์ นางแก้วหน้าม้าได้รับพร้าไต่จากพระฤๅษี ซึ่งพร้าไต่นี้มีฤทธิ์มากและใช้แปลงกายได้ นางจึงแปลงกายเป็น “มาณพน้อย” แล้วออกเดินทางไปช่วยพระพิณทอง เมื่อถึงเมืองยักซ์มาณพน้อยได้แจ้งพระพี่เลี้ยงว่าจะมาช่วยพระพิณทอง แต่พระพิณทองกลับหวาดกลัวหลบอยู่ในห้อง และคิดว่ามาณพน้อยเป็นพวกของยักซ์ มาณพน้อยจึงต้องแจ้งให้พระพิณทองทราบว่าตนมาช่วยพระองค์ ในตอนที่มาณพน้อยจะออกไปต่อสู้กับยักซ์ พระพิณทองกลัวยักซ์มากจึงขอติดตามไปด้วย มาณพน้อยสังหารไพร่พลยักซ์จำนวนมากและต่อสู้กับท้าวพาลราช ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	มาณพน้อยพักหน้าหน้า
จึงลงศรพาดสายหมายตา	มิช้าก็ผาดแผลงไป

๑ ๒ คำ ๑

๑ ศรทรงต้ององค์สุรินทร์ ตกต้องปัดพินหันไหว
แล้วขว้างพริ้วอาจารย์ชาญชัย ตัดเศียรยักษ์ใหญ่ทันทีฯ
ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น โยธาบรดายักษ์
แลเห็นเจ้านายวายชีวี อสุรีกลัวกราบราบไปฯ
ฯ ๒ คำ ฯ

(กฎเนตรนรินทร์ฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 148-149)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่มาณพน้อยต่อสู้กับท้าวพาลราช มาณพน้อยต่อสู้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยเพราะท้าวพาลราชเป็นผู้มีพลังกำลังมาก มาณพน้อยจึงไปอยู่ที่ท้าวพาลราช จากนั้นได้ขว้างพริ้วโต้ตัดเศียรท้าวพาลราชได้สำเร็จ เหล่าไพร่พลยักษ์เมื่อเห็นว่าท้าวพาลราชสิ้นจึงหวาดกลัวและถอยกลับไป

นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรได้มีการสืบทอดเนื้อเรื่องการปลอมตัวเป็นชายมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพัทธรอสูรกล่าวถึงอุษามันตราปลอมตัวเป็น “อุษะ” ในขณะที่เข้าเรียนที่สำนักครูวัดตะโก ที่ผ่านมாத่านครูไม่เคยรับลูกศิษย์ที่เป็นผู้หญิง เพราะสำนักของท่านครูสอนวิชาความรู้เกี่ยวกับการปกครอง การต่อสู้ ตำราพิชัยสงคราม ซึ่งถือเป็นกิจการงานของผู้ชาย ในสำนักเรียนของท่านครูจึงมีลูกศิษย์ที่เป็นผู้ชายทั้งสิ้น แต่เมื่อท่านครูได้ทดสอบปัญญาของอุษามันตราแล้ว ท่านครูจึงยอมรับอุษามันตราเป็นลูกศิษย์ ในขณะที่อุษามันตราเข้าเรียนที่สำนักของท่านครูนั้น เธอต้องปลอมเป็นชายชื่ออุษะ ท่านครูได้ให้อุษามันตราเรียนเขียนอ่านกับศิษย์พี่ทักษิณ ดังความว่า

เบื้องต้นเธอฝึกเขียนอ่านกับศิษย์พี่ทักษิณ โดยมีท่านครูเป็นผู้วัดความรู้ แต่ในเวลาเพียงแค่หนึ่งเดือนก็ได้รับการเลื่อนชั้นขึ้นชั้นมาศึกษาภัพย์ กลอน และตำราพิชัยสงครามตามลำดับ ซึ่งศิษย์แต่ละคนกว่าจะเรียนจนมาถึงขั้นนี้ได้ นั้น อย่างน้อยก็ต้องใช้เวลาศึกษาความรู้ไม่ต่ำกว่าสามปี สร้างความฉงนสนเท่ห์ให้แก่ท่านครูเป็นอย่างมาก เธอให้เหตุผลไปว่าเคยได้รับการสอนเขียนอ่านมาบ้างแล้วจากบิดา ท่านวัดตะโกจึงหายสงสัย

“อุษะ ท่านครูให้ลงไปที่ลานฝึก” ศิษย์พี่ทักษิณที่คอยดูแลเธอตั้งแต่เริ่มเรียนเข้ามาบอก

“เจ้าข้า” เธอรับคำ

ทุกคนในสำนักเรียนนี้รู้จักเธอในชื่อ ‘อุษะ’ ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับ ‘อุษา’ ท่านครูวัดตะโกเป็นผู้ให้ชื่อเรียกเพื่อรักษาสถานะ ‘เด็กชาย’ เอาไว้อย่างที่ทุกคนเข้าใจ ศิษย์ของที่นี่แต่ละคนต่างก็ถือดีในระดับหนึ่ง ด้วยเป็นลูกหลานคนใหญ่คนโตทั้งในมิลิลาและเมืองใกล้เคียง มีทั้งองค์รัชทายาทและราชินิกุลชั้นสูงจากทั้งสี่แคว้น แต่ก็ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร เพราะท่านครูไม่อนุญาตให้แสดงตน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 119)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้เข้าเรียนในสำนักครูวัดตะโกโดยใช้ชื่อว่า “อุษะ” ท่านครูเป็นผู้ตั้งชื่อให้เพื่อรักษาสถานะของเด็กชายเอาไว้ เพราะอุษะต้องพบเจอศิษย์ในสำนักของท่านครู ซึ่งล้วนเป็นชายทั้งสิ้น นอกจากนี้ลูกศิษย์ของท่านครูยังเป็นลูกหลานของผู้มีอำนาจบารมีทั้งจากเมืองมิลิลาและเมืองใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นองค์รัชทายาทและราชินิกุลชั้นสูง ทุกคนต่างเข้าใจว่าอุษะเป็นบุตรชายอีกคนของโชติระเส อุษะฝึกเขียนอ่านกับท่านพี่ทักษิณ และมีท่านครูเป็นผู้วัดความรู้ อุษะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ใช้เวลาเพียงแค่หนึ่งเดือนก็ได้เลื่อนชั้นขึ้นมาศึกษากายัพย์ กลอน และตำราพิชัยสงคราม หากเป็นผู้อื่นอาจต้องใช้เวลาในการศึกษาไม่ต่ำกว่าสามปีถึงจะได้เลื่อนชั้นขึ้นมาได้ อุษะมีความรู้และเชี่ยวชาญด้านการต่อสู้ จึงเป็นที่กล่าวถึงในกลุ่มลูกศิษย์ของท่านครูด้วยกัน ภายหลังต่อมามีพระราชสาส์นจากกษัตริย์ทั้งสี่แคว้น คือ มิลิลา ไพศาลี โรมวิถี และมคร เชิญให้อุษะเข้ารับราชการประจำราชสำนักของแต่ละแคว้น แสดงให้เห็นว่าความรู้และฝีมือในการต่อสู้ของอุษะเป็นที่เลื่องลือทำให้หลายแคว้นต่างต้องการตัวอุษะ

จากกลวิธีการสืบสรรคโดยการนำเนื้อเรื่องการปลอมตัวเป็นชายจากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักรตรอสูร โดยนางแก้วหน้าม้าปลอมเป็นมาณพน้อยเพื่อไปช่วยพระพินทอง ทางด้านอุษามันตราได้ปลอมเป็นอุษะเพื่อให้ได้เรียนหนังสือและเรียนการต่อสู้ การที่ตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องใช้วิธีการปลอมเป็นชายนั้นเป็นการซ่อนตัวตนที่แท้จริง เพื่อให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่ของผู้ชายและสามารถทำภารกิจหรือทำในสิ่งที่กำหนดไว้สำหรับผู้ชายเท่านั้น ดังที่นางแก้วหน้าม้าต้องแปลงกายเป็นมาณพน้อยต่อสู้กับพระยายักษ์ซึ่งเป็นศัตรูที่มีพลังกำลังมาก ส่วนอุษามันตราต้องการเรียนหนังสือ ซึ่งในสังคมเมืองมิลิลาการเรียนวิชาความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองถือเป็นเรื่องของผู้ชาย สะท้อนถึงค่านิยมของสังคมเรื่องการยอมรับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ทำให้อุษามันตราต้องปลอมเป็นอุษะเพื่อให้ได้เข้าเรียนที่สำนักครูวัดตะโก นอกจากนี้การปลอมเป็นชายยังแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอก

หญิงของเรื่องมีความงดงามในแบบผู้หญิงและในขณะเดียวกันก็มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ เช่นเดียวกับผู้ชาย สะท้อนให้เห็นความเป็นวีรสตรีที่ปรากฏในตัวละครนางแก้วหน้าม้าและตัวละครอุษามันตรา

3.4.4 การเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงของตัวละครเอกหญิง

ในตอนท้ายของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระพิณทองเกิดความสงสัยว่าเหตุใดนางสร้อยสุวรรณและนางจันทระเป็นถึงธิดายักษ์จึงหวาดกลัวนางแก้วหน้าม้าถึงขั้นกราบไหว้ พระพิณทองไม่ทราบว่านางแก้วหน้าม้าคือมาณพน้อยที่ไปช่วยชีวิตพระองค์ที่เมืองยักษ์ และนางแก้วหน้าม้าก็คือนางมณีหญิงสาวที่พระองค์รัก พระพิณทองได้สอบถามความจากนางสร้อยสุวรรณและนางจันทระ ทำให้พระองค์ทราบความจริงทั้งหมด พระพิณทองให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทระทำให้นางแก้วหน้าม้าถอดหน้าม้าให้ได้ เมื่อนางแก้วหน้าม้ายอมถอดหน้าม้า พระพิณทองจึงเห็นว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณีดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	พระพิณทองมองเห็นพระโฉมศรี
แม่น้าทองคองค์มณี	ภูมिरันทดสลดใจ
ขนงเนตรเกศอร่อนช้อย	แน่งน้อยงามขำยังจำได้
ช่างยกย่อนช่อนกลเป็นพันไป	ทำให้ดำทอพอกการ
ครั้งนี้ถึงที่จะอนง้อ	จะตัดพ้อผัวนักหักหาญ
ชลนัยน์ไหลหล่อดังท้อธาร	คิดสงสารลูกน้อยกลอยใจ
พระครวญพลางทางนิกตริกตรา	จะเผารูปหน้าม้าเสียให้ได้
คิดพลางทางองค์พระทรงชัย	ฉวยได้รูปปรับจรรจรัลฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	โฉมยงหลงเปรมเกษมสันต์
เหลียวสบพบพัศตร์พระทรงธรรม์	พารูปนางนั้นออกไป
ยังสุดแสนเสียดายไม่วายรัก	พลิกผลักสองราไม่ปราศรัย
สองนางต่างรัดกระหวัดไว้	ทราวม้วยวังผลุนหมุนมา
ตรงเข้าอุตุลุดดุขิง	พระวาววังหนีนางไปข้างหน้า
ทั้งเข้าเพลิงพลันมิทันช้า	รูปนางหน้าม้าก็สูญไปฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวนเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 198)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระพินทองเห็นว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี พระองค์จึงรู้ว่านางซ่อนกลไม่ยอมเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงให้พระองค์ทราบ พระพินทองคิดจะจ้องนางมณีและจะนำหน้าม้าขึ้นไปเผาทั้งนั้น แต่นั่นพระพินทองได้รับฉวยเอารูปหน้าม้าแล้ววิ่งออกไป นางมณีวิ่งตามไป แต่พระพินทองทิ้งหน้าม้าเข้ากองเพลิงจนหน้าม้ามอดไหม้ไปแล้ว ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางมณีไม่ได้เต็มใจที่จะเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงให้พระพินทองทราบ แต่ด้วยความสงสัยของพระพินทองจึงทำให้พระองค์สืบทราบความจริง แล้วเผาหน้าม้าขึ้นให้สูญสิ้นไป

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้มีการสืบทอดเนื้อเรื่องการเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงของตัวละครเอกหญิงมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยนวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงเหตุการณ์ในวันแต่งงานของพระจุฑาธมณีมาศกับอุษามันตรา พระจุฑาธมณีมาศแต่งงานกับอุษามันตราทั้ง ๆ ที่เธอมีใบหน้าอัปลักษณ์ แต่พระองค์ก็เต็มใจแต่งงานกับเธอด้วยความรัก อุษามันตราจึงไม่คิดปกปิดใบหน้าที่แท้จริงอีกต่อไป ดังคำว่า

อุษามันตราค่อย ๆ ปลดเชือกที่ไต่คาง ตลบผ้าผืนบางขึ้นบนปีกหมวก ขยับผ้าออกมาให้ปากและจมูกได้เปิดเผย พระจุฑาธมณีมาศไม่รู้ถึงสิ่งนี้เมื่อพระองค์ยังจดจ่อจัดการโดยไม่ยั้งหน้าขึ้นมอง

อุษามันตราได้แต่ยิ้ม เป็นครั้งแรกที่เธอนั่งมองพระจุฑาธมณีมาศอย่างไม่มีความอึดอัด ไม่หลงเหลือความหวาดระแวงอีกต่อไป พระองค์ทำให้เธอเห็นคุณค่าในตัวเอง พระองค์ทรงมีในสิ่งที่ชายทั้งโลกแทบจะไม่มี นั่นคือความคิดเรื่องการให้เกียรติผู้หญิง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่านับถือ พระองค์ทรงปฏิบัติทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทรงงดงามทั้งภายนอกและภายใน เป็นเพชรล้ำค่ายากนักที่จะได้พบเจอท่ามกลางผู้ชายในโลกนี้ และเธอรู้ดีว่านับจากนี้ตัวเองคงไม่อาจจะสาบสูญไปจากพระองค์ได้อีกต่อไป ‘ถ้าหากปฏิเสธที่จะไม่รักคนแบบนี้ก็คงโง่เต็มทน’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 448-449)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราตัดสินใจเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงต่อหน้าพระจุฑาธมณีมาศ กล่าวถึงเวลาที่พระจุฑาธมณีมาศหลบหนีพวกกบฏ พระองค์ได้รู้จักอุษามันตรามากยิ่งขึ้น และอุษามันตราก็ได้เห็นความรักและน้ำใจที่พระจุฑาธมณีมาศมีต่อเธอ พระจุฑาธมณีมาศจึงเป็นผู้จัดอศติเรื่องความรักภายในจิตใจของอุษามันตรา พระองค์ทำให้เธอเห็นคุณค่าในตัวเอง เธอเชื่อมั่นและมั่นใจว่าพระจุฑาธมณีมาศรักเธอจากภายในจิตใจ อีกทั้งการที่เธอปกปิดใบหน้าที่แท้จริงก็เพื่อไม่ต้องการ

ออกเรือนกับชายที่หวังผลประโยชน์จากตัวเธอ แต่เมื่อเธอแต่งงานกับพระจุฑาธุชธาดาแล้ว คู่สามีภรรยาไม่ควรมัวมีเรื่องปิดบังกัน เธอจึงเต็มใจเปิดเผยใบหน้าให้แท้จริงให้พระจุฑาธุชธาดาได้เห็นในวันแต่งงาน

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำเนื้อเรื่องของการเปิดเผยใบหน้าให้แท้จริงของตัวละครเอกหญิงจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดในนวนิยายเรื่องพักตร์อรุณ แสดงให้เห็นว่าการปกปิดใบหน้าให้แท้จริงของตัวละครเอกหญิงเป็นบททดสอบความรักระหว่างตัวละครเอกชายกับตัวละครเอกหญิง แม้ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางมณีจะไม่เต็มใจที่จะเปิดเผยใบหน้าให้แท้จริง แต่ด้วยความรักที่มีต่อพระพิณทอง เธอก็ยินดีที่จะให้อภัยคนรัก เป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตใจของนางมณีว่า ไม่ว่าพระพิณทองจะเป็นเช่นไร เธอก็ยังคงรักและพร้อมให้อภัยเสมอ ส่วนนวนิยายเรื่องพักตร์อรุณ ผู้เขียนได้ปรับเนื้อเรื่องให้สุขุมานตรามีจิตใจที่จะเปิดเผยใบหน้าให้แท้จริงต่อหน้าพระจุฑาธุชธาดา เป็นการแสดงให้เห็นว่าเธอได้เรียนรู้ว่าพระจุฑาธุชธาดาไม่เหมือนชายคนอื่น พระจุฑาธุชธาดาทำให้เธอเห็นคุณค่าของตัวเอง และเธอยังได้เห็นจิตใจที่แท้จริงของพระองค์ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการเปิดเผยใบหน้าให้แท้จริงของตัวละครเอกหญิงจึงเป็นบททดสอบความรักระหว่างตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่ามีความมั่นคงพร้อมที่จะให้อภัย และเปิดใจมากขึ้นเพียงใด ทั้งยังเป็นการคลายปมในใจเรื่องความรักของตัวละครเอกหญิง และทำให้ตัวละครเอกหญิงได้รู้จักตัวเองและเรียนรู้ผู้อื่น

3.5 การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

การศึกษาตัวละครในงานวรรณกรรมนั้น มีนักวิชาการกล่าวถึงการศึกษาตัวละครไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2552, หน้า 211) ได้ให้นิยามคำว่า ตัวละคร หมายถึง บุคคลที่นักเขียนบทละคร นวนิยาย หรือเรื่องสั้นสร้างขึ้นในงานวรรณกรรม เพื่อให้มีบทบาทและลักษณะนิสัยตามที่ผู้เขียนต้องการ ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งของงานแต่งทั้งนี้เพราะคำพูด การกระทำ และความคิดของตัวละครเป็นปัจจัยสำคัญในการเดินเรื่องของผู้แต่ง การสร้างตัวละครจึงเป็นงานพื้นฐานของนักเขียน สอดคล้องกับ กุหลาบ มลลิกะมาส (2562, หน้า 111) กล่าวว่า ตัวละคร คือ ผู้มีบทบาทในเนื้อเรื่อง ตัวละครจะเป็นคนหรือเทียบเท่าคนก็ได้ (มีผู้แต่งให้ สัตว์ ต้นไม้ ดอกไม้ สิ่งของ ฯลฯ เป็นตัวละคร คิดและมีพฤติกรรมอย่างคน เช่นเรื่องการผจญภัยของเหรีญบาท)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาตัวละครจึงเป็นการศึกษาบุคคลหรือผู้มีบทบาทในเนื้อเรื่อง ทั้งในด้านรูปร่างหน้าตา การแต่งกาย สติปัญญา ความคิด ความรู้สึก การกระทำ คำพูด ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของตัวละครนั้น ๆ นอกจากนี้ตัวละครยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบอันจะนำไปสู่การนำเสนอแนวคิดของเรื่องตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน

ดังนั้นการนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ หมายถึง การนำตัวละครจากตัวบทวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมมาสรรค์สร้างในตัวบทวรรณกรรมเรื่องใหม่ โดยตัวละครแต่ละตัวจะมีลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิมและลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

การนำตัวละครจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.5.1 นางแก้วหน้าม้าสืบทอดเป็นอุษามันตรา

3.5.1.1 ลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม

1) มีใบหน้าอัปลักษณ์ที่ซ่อนใบหน้างดงามไว้ภายใน

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าว่าเป็นหญิงสาวผู้มีใบหน้าเหมือนม้า รูปร่างไม่สมส่วน และผิวพรรณดำคล้ำ ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นางกษัตริย์สรवलสันต์ทรธา
พิศดูรูปร่างอย่างคลา	หน้าตาแมนเหมือนพาชี
นุ่งห่มปุกปุยกรุยกราย	รูปร่างจ้ำม่ำดำมืดหมิ
ผิดกับคนผู้ทั้งบุรี	แต่ท่วงทีฉลาดอาจอง
ดูพลางทางเรียกเอาเงินตรา	เสื่อผ้างามตามประสงค
จัดแจงห้องให้ตั้งใจจง	โหล่นจำพาลลงไปหลับนอนฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(กฎเนตรนรินทร์ฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 39)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นตอนที่พระนางมณฑาเทวีมองดูนางแก้วหน้าม้าผู้มีใบหน้าเหมือนม้าซึ่งผิดแผกไปจากใบหน้าของบุคคลทั่วไป นางแต่งกายรุ่มร่าม รูปร่างจ้ำม่ำ ผิวพรรณดำคล้ำ แต่นางดูท่าทางเป็นคนฉลาด ภายหลังต่อมาพระฤๅษีเป็นผู้ช่วยถอดรูปหน้าม้าให้นาง กลายเป็นนางมณีผู้มีใบหน้างดงาม นางแก้วหน้าม้าซ่อนรูปงามไว้ไม่ให้พระพินทองทราบความจริง พระพินทองเกิดความสงสัยจึงวางแผนให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ลงให้นางแก้วหน้าม้าถอดหน้าม้า เมื่อนางถอดหน้าม้าแล้ว พระพินทองจึงทราบว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี พระพินทองจึงรับหน้าม้าไปเผาทิ้ง

นวนิยายเรื่องพักตร์อสูรกล่าวถึงตัวละครอุษามันตราหญิงสาวผู้มีใบหน้างดงาม แต่อุษามันตราต้องการปกปิดใบหน้าอันงดงามของเธอไว้ เพราะเธอไม่ต้องการออกเรือนกับชายที่หวัง

ผลประโยชน์จากตัวเธอ อุษามันตราจึงได้นำความรู้ในเรื่องการแต่งหน้ามาสร้างใบหน้าพัทธรอสูร์ขึ้น
ตั้งความว่า

โชติระเสพยกหน้ารับ อุษามันตราจัดการทุกอย่างให้เรียบร้อยเพราะ
ต้องใช้สมาธิอย่างมาก เพราะคั่นฉ่องที่เป็นโลหะสะท้อนภาพไม่ชัดเจนจนเธอ
ต้องใช้เวลาประมาณ

อุษามันตราปล่อยให้โชติระเส ตยวดี จิตรา ศีลา และทิดศร จ้องมอง
เป็นตาเดียว จนเมื่อลงสีเสร็จในขั้นตอนสุดท้าย จึงตอบคำถามที่ค้างไว้

“ลูกใช้วิธีสังเกตเจ้าข้าคุณพ่อ เขม่ากันหม้อย่างอำพรางหน้าได้ น้ำมัน
มูหน่ายยังนำมาใส่ผม ดอกอัญชันเอามาทำขนมอร่อยแลสีสวย ลูกคิดว่าสีสัน
พวกนี้น่าจักเอามาใช้ประโยชน์ได้จึงเป็นที่มาของใบหน้านี้เจ้าข้า”

“พัทธรอสูร์” โชติระเสพเพิ่มพำแผ่วเบาคล้ายครวญกับตนเอง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 204)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตรานำความรู้เรื่องการแต่งหน้ามา
ประยุกต์ใช้กับวัสดุที่เธอหาได้ในเมืองมิลลา ในภาพที่เธอจากมาเธอทำอาชีพเป็นช่างแต่งหน้าทั้งในและนอก
กองถ่าย เธอจึงมีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องการแต่งหน้าเป็นอย่างดี แต่เธอไม่สามารถบอก
โชติระเสได้ว่าเธอมีความรู้เกี่ยวกับการแต่งหน้าได้อย่างไร จึงบอกได้เพียงว่าเธอใช้วิธีการสังเกตเท่านั้น
ใบหน้างดงามของเธอกลายเป็นใบหน้าที่มีรอยแผลเหวอะหวะตั้งแต่หน้าผากจนถึงคาง ริมฝีปากมีรอยบาก
ด้านบน เหนือคิ้วซ้ายมีรอยแผล ผิวพรรณหมองคล้ำ ทำให้ใบหน้าของเธออัปลักษณ์และน่ากลัวจน
โชติระเสกล่าวว่าเป็นใบหน้า “พัทธรอสูร์” อุษามันตราแต่งแต้มใบหน้านี้ขึ้นมาเพื่อปกปิดใบหน้าอันงดงาม
ของเธอ เพราะเกรงว่าหากเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงจะทำให้เธอกับครอบครัวต้องมียัยตามมาในภายหลัง
และเธอต้องการออกเรือนกับคนที่เห็นคุณค่าจากตัวตนที่แท้จริงของเธอ ไม่ใช่มองเธอเพียงจากรูปร่าง
ภายนอกเท่านั้น ในตอนท้ายพระจุฑาภินิมิตได้ทำให้อุษามันตราเห็นว่าพระองค์ไม่ได้ตัดสินเธอจาก
รูปร่างภายนอก ทั้งยังทำให้เธอเห็นคุณค่าในตัวเอง อุษามันตราจึงยอมเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงต่อหน้า
พระจุฑาภินิมิต

2) มีความเก่งกล้าและมีปัญญาที่ฉลาดหลักแหลม

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงการกระทำของนางแก้วหน้าม้าที่แสดงให้เห็นว่านางเป็นผู้มีความเก่งกล้าและมีปัญญาที่ฉลาดหลักแหลม ดังในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าออกเดินทางไปในป่าเพียงผู้เดียวเพื่อชะลอเขาพระสุเมรุ นอกจากนี้นางยังวางแผนซ่อนกลพระพินทองโดยการถอดหน้าม้ากลายเป็นนางมณีและมีโอรสให้กับพระพินทอง อีกทั้งนางยังมีความกล้าหาญต่อสู้กับท้าวพาลราชและสังหารท้าวพาลราชได้สำเร็จ ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	สองนางต่างทูลอนุสนธิ์
นางมีปัญญายิ่งกว่าคน	จุมพลไม่แจ้งแห่งคดี
ซึ่งมาณพเรื่องอิทธิฤทธิ์	ผลาญชีวิพิดาข้าเป็นผี
พระโปรตปรานประทานข้านี้	พาไปกุฎีแดนดง
กลายเป็นนารีมีโอรส	อยู่ด้วยดาบสดั่งประสงค์
งามเลิศเฉิดฉันบรรจง	ดั่งอนงค์นางฟ้ายาใจ
ผูกเปลเห่กล่อมพระลูกยา	แล้วหิบริรูปหน้าม้าสวมใส่
แล้วกำชับกำชาข้าไว้	พบปะที่ไหนให้เกรงกลัว
แม้นมิวันทาจะฆ่าตี	มิให้ทูลคติพระอยู่หัว
แล้วจำแลงแปลงองค์ส่งตัว	ข้าจึงได้เกรงกลัวกราบกรานฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 190)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ซึ่งเป็นธิดาของท้าวพาลราชได้เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้พระพินทองทราบ โดยนางทั้งสองกล่าวยกย่องนางแก้วหน้าม้าว่า “นางมีปัญญายิ่งกว่าคน” ทั้งยังมีอิทธิฤทธิ์สามารถสังหารท้าวพาลราชได้ เมื่อครั้งที่พระพินทองได้ยกนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ให้มาณพน้อย จากนั้นมาณพน้อยได้พานางทั้งสองเดินทางไปยังกระท่อมของพระฤๅษี มาณพน้อยกลายเป็นนางมณีผู้งดงาม นางมีพระโอรสและฝากพระฤๅษีเลี้ยงไว้ นางยังได้หิบริปหน้าม้ามาสวมใส่กลายเป็นนางแก้วหน้าม้า ทั้งยังกำชับนางธิดายักษ์ทั้งสองว่าหากพบเจอนางแก้วหน้าม้าที่ใดให้เกรงกลัวและไหว่นาง หากไม่ยอมทำตามนางแก้วหน้าม้าจะฆ่าธิดายักษ์ทั้งสอง และห้ามบอกความจริงให้พระพินทองทราบ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์เกรงกลัวนางแก้วหน้าม้า

นวนิยายเรื่องพักร้อสูรกล่าวถึงตัวละครอุษามันตราว่าเป็นหญิงสาวผู้มีความเก่งกล้าและมีปัญหาที่ฉลาดหลักแหลมตั้งแต่วัยเด็ก ดังเหตุการณ์ที่โจรตุมหังจะเข้าปล้นมนสิการในเวลานั้นอุษามันตรามีอายุเพียง 6 ขวบ เธอขอให้โชติระเสเชื่อมั่นในตัวเธอ อุษามันตราวางอุบายจับโจรโดยให้ทุกคนในเรือนทำสัญลักษณ์ไว้ที่ทรัพย์สินของตนเองและให้นำมาวางกองรวมกันไว้ จากนั้นให้ผู้หญิงและเด็กไปอยู่ที่วัด ส่วนผู้ชายให้ไปรวมตัวกันที่หน้าโรงหล่อ เมื่อถึงเวลาที่โจรแจ้งไว้ว่าจะเข้าปล้นขอให้ผู้ชายทุกคนอยู่ประจำตำแหน่งตามที่วางแผนไว้ พอโจรมาถึงจุดที่เตรียมการไว้ บ่าวชายได้ยิงธนูใส่กองฟางสุ่มพินเกิดเป็นไฟลุกลามแนวที่ราดน้ำมันไว้ เป็นการต้อนกลุ่มโจรไปยังจุดที่ซ่อนดาบยาวไว้ใต้ดินทำให้รวบตัวโจรไว้ในดาบยาวได้ทั้งหมด ดังความว่า

นายช่างโชติระเสกำลังตั้งเชือกและตะโกนสั่งให้สัญญาณคนที่เหลือตั้งเชือกมุมทั้งสี่ยับตามตำแหน่งที่กำหนดไว้ แต่ละมุมใช้จำนวนคนสามถึงสี่คนตั้งเชือกแต่ละเส้น พวกโจรร้องเสียงหลงไม่หยุด บ่าวสองคนวิ่งไปจุดได้ บัดนี้มนสิการสว่างไสวขึ้นกว่าเดิมตั้งแต่เรือนใหญ่ เป็นต้นมา โดยเฉพาะหน้าโรงหล่อที่ตอนนี้เปลวเพลิงสว่างโชติช่วงกว่าจุดใด ไอร้อนพวยพุ่งปะทะใบหน้าให้ความรู้สึกตึงผิว บ่าวสองคนที่อยู่กับอุษามันตรายังธนูเข้าใส่โจรที่หลงอยู่นอกวงล้อมไฟ บ้างก็ปักเข้าตรงต้นขา บ้างก็ปักลงไปที่เท้า บ้างก็ถูกบ่าวชายรุมทุบด้วยไม้เนื้อแข็ง บ่าวสามคนรีบทำหน้าที่เทน้ำดับไฟอย่างรวดเร็ว เหลือความสว่างจุดใหญ่ก็คือกองฟางและได้

อุษามันตรามองทุกอย่างได้ถนัดตาบนจั่วหลังคาโรงหล่อโลหะ ความสูงนั้นน่าตกใจเมื่อมองลงไป ทว่านั่นก็ทำให้เห็นทุกอย่างได้ชัดเจน

ร่างเล็กยืนเด่นชัด แสงไฟด้านล่างกระทบใบหน้าน่ารักที่มีเพียงความนิ่งเฉย อุษามันตราฝ่าฝืนความเชื่อบางอย่างของสังคม แต่นั่นก็ทำให้รักษามนสิการได้อย่างตั้งใจ ทุกคนทำตามแผนจนได้ผลออกมายอดเยี่ยมอย่างที่เห็น

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 99-100)

บทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอุษามันตราเป็นผู้วางแผนจับโจร เธอให้บ่าวชายช่วยกันตั้งเชือกทั้งสี่มุมเพื่อรวบตัวกลุ่มโจรไว้ นอกจากนี้บ่าวชายยังยิงธนูต้อนใส่โจรที่ยังไม่ถูกจับ ทั้งยังรุมทุบด้วยไม้เนื้อแข็ง จากการที่คนในมนสิการร่วมแรงร่วมใจกันจับโจร ทำให้แผนการจับโจรของ

อุษามันตราสำเร็จได้อย่างลุล่วง เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าอุษามันตรามีสติปัญญาในยามที่เจอกับปัญหา เธอวางแผนจับโจรได้โดยที่ไม่มีใครได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตเสียอีก อีกทั้งเธอยังมีความกล้าหาญเลือกที่จะต่อสู้กับโจรอย่างชาญฉลาด เพราะหากเป็นผู้อื่นคงยอมให้โจรปล้นทรัพย์สินไปเพื่อแลกกับการรักษาชีวิตของตัวเองไว้ และเธอยังมีความกล้าที่จะไม่ทำตามความเชื่อของสังคม โดยการไม่ยอมจำนนให้โจรปล้นตามหมายนัด ด้วยสติปัญญาและความกล้าของอุษามันตรา ทำให้เธอสามารถรักษาทรัพย์สินไว้ได้ ทั้งยังเป็นเจ้านายที่เป็นที่พึ่งและเป็นขวัญกำลังใจให้กับปาวไพรในมนสิการ

3) มีความมั่นคงในความรักและซื่อสัตย์ต่อคนรัก

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าว่าเป็นผู้ที่มั่นคงในความรักและซื่อสัตย์ต่อพระพิณทองแต่เพียงผู้เดียว นางออกเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคลราช เพื่อให้ได้เข้ามาอยู่ในวังกับพระพิณทอง แต่พระพิณทองกลับหนีนางไปเข้าพิธีสมรสกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถี อย่างไรก็ตามนางแก้วหน้าม้ายังคงรักและคิดถึงพระพิณทองอยู่เสมอ นางจึงได้เดินทางไปหาพระพิณทองที่เมืองโรมวิถี ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	นวลนางหน้าม้าปริษาหาญ
เนาในมิลิมาช้านาน	ประมาณสองเดือนไม่เคยคล้อยคลาย
คิดคะนึ่งถึงองค์พระทรงศักดิ์	ความรักมิใคร่จะเสื่อมหาย
นั่งนอนร้อใจไม่สบาย	โหมฉายนึ่งนิกตรีกตรรา
เมื่อเธอจระจากวังก็สั่งไว้	ให้เราไซ้ทำลูกไว้คอยท่า
จะยกย่อนช้อนกลมายา	แก้แค้นแสนสาแค้นน้ำใจฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 72)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระพิณทองหนีนางแก้วหน้าม้าไปอยู่ที่เมืองโรมวิถีกับนางทศมาลี ฝ่ายนางแก้วหน้าม้าอยู่ที่เมืองมิลิมาได้ 2 เดือน เกิดความคิดถึงพระพิณทอง อีกทั้งก่อนที่พระพิณทองจะออกเดินทาง พระองค์ได้สั่งให้นางมีลูกให้พระองค์ นางจึงตัดสินใจเดินทางไปหาพระพิณทองที่เมืองโรมวิถี

นวนิยายเรื่องพักรตรอสุรกล่าวถึงตัวละครอุษามันตราว่าเป็นผู้มั่นคงในความรักและซื่อสัตย์ต่อพระจุลทามณีนาคแต่เพียงผู้เดียว ดังในตอนที่อุษามันตราได้ช่วยชีวิตปิ่นไว้ ซึ่งอุษามันตรา

ไม่รู้ว่าปิ่นคือพระจุฬามณีมาศ ปิ่นยินดีมอบชีวิตเพื่อเป็นการตอบแทนอุษามันตราที่เคยช่วยชีวิตเขาไว้ถึงสองครั้ง แต่อุษามันตรากลับปฏิเสธ ดังความว่า

‘รูปหล่อแล้วยังปากหวานไม่น้อยเชียว สงสัยนักว่่าที่ไปมีเรื่องแท้จริงก็
คงเป็นเหตุชั่วสาวกระมัง’ เธอยึดตัวขึ้น มองหน้าปิ่น แล้วพูดว่า “ชีวิตของท่าน
จงเก็บรักษาไว้เถิด หากไม่สบายใจก็ยกให้บิดาข้าพเจ้าย่อมได้ บิดาของข้าพเจ้า
คงมีงานให้ท่านทำมากนัก แต่ตัวข้าพเจ้านั้นมีคำสัตย์ที่ต้องรักษา ทั้งกาย วาจา
และใจ คงไม่งามนักหากคู่หมายของข้าพเจ้าล่วงรู้ว่ามีชายอื่นยกชีวิตให้แก่
ข้าพเจ้า แม้จักเป็นแค่บุญคุณ แต่ข้าพเจ้ามิได้ต้องการสิ่งใดตอบแทนจากท่าน
มากไปกว่าขอให้ท่านมีร่างกายแข็งแรง แลกกลับคืนเรือนได้ในเร็ววัน ท่านคง
เข้าใจ”

เธอรู้ว่าความหมายที่เธอพูดไม่ใช่ทางชั่วสาว แต่เพื่อความปลอดภัยก็ควร
ป้องกันไว้แต่เนิ่น

“ข้าพเจ้าขอภัยที่ทำให้แม่หญิงลำบากใจเจ้าข้า”

“ท่านอย่าคิดมากเกินไป ข้าพเจ้าเพียงแค่บอกในสิ่งที่ท่านควรทราบ คงไม่
งามนักที่ข้าพเจ้ามีคู่หมายแต่กลับไม่บอกใคร อีกทั้งยังต้องดูแลชายอื่นที่ไม่ใช่
คู่หมายของตนเอง อย่างไรก็ตามก็ต้องนึกถึงใจอีกฝ่ายบ้างเจ้าข้า” เธอบอกและย้าย
ไปจัดการกับขาอีกข้างของเขา

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 276-277)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ปิ่นซาบซึ่งในน้ำใจที่อุษามันตรากับโชติระเส
ช่วยชีวิตเขาถึงสองครั้ง ปิ่นไม่รู้ว่าจะตอบแทนอุษามันตรากับโชติระเสอย่างไร ปิ่นจึงคิดจะยกชีวิตของเขา
เพื่อตอบแทนอุษามันตรา แต่อุษามันตรากลับปฏิเสธและให้เหตุผลว่า ขอให้ปิ่นรักษาชีวิตของตนเองไว้
ให้มีร่างกายแข็งแรง จะได้กลับเรือนในเร็ววัน แต่ถ้าหากปิ่นไม่สบายใจก็ให้ยกชีวิตของปิ่นให้กับโชติระเส
ส่วนอุษามันตรานั้นมีคำสัตย์ที่จะต้องรักษาต่อคู่หมั้น แม้การยกชีวิตของปิ่นให้อุษามันตรานั้นจะไม่ได้
เป็นไปในทางเรื่องชั่วสาว แต่เธอก็ต้องป้องกันไว้ก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น คงไม่ตืนักหากคู่หมั้นของเธอทราบ
ว่ามีชายอื่นมายกชีวิตให้เธอ แสดงให้เห็นว่าอุษามันตราซื่อสัตย์ต่อพระจุฬามณีมาศทั้งต่อหน้าและลับหลัง
โดยที่เธอไม่รู้ว่าคนที่เธอกำลังสนทนาวัยอยู่นั้น คือพระจุฬามณีมาศซึ่งเป็นคู่หมั้นของเธอ

4) ได้ครองคู่กับตัวละครเอกชายและได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีแห่งเมือง
มิลิลา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางมณีในตอนท้ายเรื่องว่า นางมณีกับ
พระพินทองได้ปรับความเข้าใจและให้อภัยซึ่งกันและกัน พระพินทองขึ้นครองกรุงมิลิลา และแต่งตั้งให้
นางมณีเป็นพระอัครมเหสี ดังความว่า

๑ ครั้นเสร็จการวิวาห์พอรাত্রี	ชนนี้ก็อวยพระพรให้
เชื่อมณีศรีเมืองเรืองฤทธิไกร	ได้เป็นใหญ่ที่ทางนางพญา
ซึ่งพี่น้องสองนางนารี	ได้เป็นที่เอกสนมสมยศดา
สรรพเสร็จเสด็จยาตรา	แห่ห้อมล้อมมาเข้าวังในฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 216)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางมณีได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอัครมเหสีแห่ง
กรุงมิลิลา ส่วนนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระสนมเอก

นวนิยายเรื่องพักรบอสูรกล่าวถึงอุษามันตราในตอนท้ายของเรื่องว่าเธอได้
ครองคู่กับพระจุฑาธมณีนาคและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอัครมเหสีของพระจุฑาธมณีนาคแต่เพียงผู้เดียว
ดังความว่า

“ฤกษ์นี้จักทำกาลอันเป็นมงคล แต่งตั้งแม่หญิงอุษามันตรา บุตรี
ท่านโชติระเส แห่งมิลิลานคร อันเกิดแต่ภริยาเอก แม่หญิงตวยาวดี บุตรี
ท่านมะณีจันโท แห่งไพศาลี คู่นาย แต่งตั้งตามฤกษ์ในยามสาย ในวันแรม
หกค่ำ เดือนยี่ ปีชาล แลร่วมพิธีออกเรือนเป็นภริยาเอก ให้ถือศักดิ์เป็น
พระอัครมเหสีแต่เพียงผู้เดียว”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 706)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกแต่งตั้งพระจุลจอมเกล้าเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่ครองเมืองมณฑล และแต่งตั้งอุษามันตราเป็นพระอัครมเหสีแต่เพียงผู้เดียว

3.5.1.2 ลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

1) ชาตีกำเนิด

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงชาตีกำเนิดของนางแก้วหน้าม้าว่าเป็นหญิงสาวชาวบ้าน อาศัยอยู่กับตายาย นางยังไม่มีคู่ครอง ดังความว่า

๑ บัดนั้น	นางแก้วสัปดนคนไพร่
หน้าตาเหมือนม้ามโนมัย	เชยใจที่สุดบุตริยายตา
นางเป็นสาวศรีไม่มีผัว	หน้าเป็นเล่นตัวหนักหนา
เห็นว่าวตกลตรงท้องนา	จึงเอามาซ่อนไว้ในเรือน
เอาผ้าปกคลุมหุ้มไว้	มิให้ใครรู้กระแสร่งนอน
แก้งดำเนินเดินเลยเฉยเชื่อน	บิดเบียนบังบานทวารไว้

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภูวนธรนรินทร์ฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 17)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้า เธอใช้ชีวิตตามวิถีชาวบ้านอยู่ตามท้องไร่ท้องนา เธอเห็นว่าของพระพินทองตกลงมากลางท้องนาจึงเก็บว้าวไปซ่อนไว้ในเรือน เมื่อพระพินทองออกตามหาว่าวของพระองค์ จึงทำให้นางแก้วหน้าม้าได้พบกับพระพินทอง

นวนิยายเรื่องพิศตรัสรู้ได้กล่าวถึงอุษามันตราเป็นบุตรสาวของโชติระเสและตยาวดี คุณปู่ของเธอทำกิจการโรงหล่อโลหะมนสิการแห่งเมืองมณฑล ส่วนคุณตาของเธอนั้นเป็นคหบดีแห่งเมืองไพศาลี ดังความว่า

“คุณแม่เจ้าข้า จักไปวัด ทำไม่ต้องแต่งตัวเยอะจ้งเลยเจ้าข้า”

“ลูกเอ๋ย บิดาเจ้าเป็นทายาทเจ้าของโรงหล่อโลหะมีชื่อแห่งมณฑลนครนี้ คนในแว่นแคว้นใกล้เคียงล้วนรู้จักเราดี โรงหล่อโลหะมีทำกันได้ง่าย ล้วนแต่เป็นของหลวงแทบทั้งสิ้น มีแต่ที่นี่ ‘มนสิการ’ เท่านั้นที่ไม่ขึ้นกับใคร ตอนนี้อยู่

ของลูกเป็นผู้ดูแล หวังให้คุณพ่อเป็นผู้สืบงาน เราจึงต้องแต่งตัวให้สมฐานะสมเกียรติ”

“แล้ววันนี้แม่นายน้อยอุษาของจิตราจะไปวัดครั้งแรกเลยนะเจ้าข้า จิตราจักพาแม่นายน้อยอุษาไปอวดชาวบ้านว่าลูกสาวนายช่างโชติระเสกับแม่นายตยานั้นน่ารักเพียงใด ประการสำคัญ แม่นายตยานั้นก็เป็นถึงบุตรภริยาเอกของท่านมะณีจันโท คหบดีใหญ่แห่งไพศาลนคร แลยังเป็นภริยาเอกของนายช่างโชติระเส เช่นนั้นเราแต่งกายเพียงนี้ถือว่าไม่มากเกินไปเจ้าข้า”

‘ขนาดไม่มากนักนี่ สรุปรว่าเด็กคนนี้เป็นลูกหลานคนมีเส้นนั้นเถอะ มิน่าละ ถึงต้องประโคมเพชรพลอยขนาดนี้ เอ้อ...ไม่ว่าสังคมไหนก็มองคนที่เลือกนอกกันจริง ๆ’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 33)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราพร้อมครอบครัวไปทำบุญที่วัด ในยุคนั้นวัดเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญ และยังเป็นโอกาสที่ทุกคนจะได้พบปะพูดคุยกัน การไปวัดครั้งนี้เป็นการไปวัดครั้งแรกของอุษามันตรา เพื่อให้สมฐานะที่เธอเป็นหลานสาวของคุณปู่เจ้าของโรงหล่อโลหะมนสิการแห่งเมืองมิลิลา และหลานสาวของคุณตาคหบดีเจ้าของบ่อเกลือแห่งเมืองไพศาล เธอจึงต้องแต่งตัวและใส่เครื่องประดับเพชรพลอยให้สมฐานะ การไปวัดครั้งนี้นอกจะเป็นการไปทำบุญแล้ว ยังถือเป็นการแนะนำอุษามันตราให้ชาวบ้านได้รู้จักในฐานะลูกสาวของโชติระเสและตยาวดีซึ่งเป็นภรรยาเอก แสดงให้เห็นว่าครอบครัวของอุษามันตรามีฐานะร่ำรวย และเป็นที่รู้จักนับหน้าถือตาของคนในสังคม จึงทำให้เธอเป็นที่หมายปองของชายหลายคนเพราะหวังผลประโยชน์จากครอบครัวของเธอ

2) การไม่ยินยอมให้ชายคนรักของตนมีหญิงอื่น

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้ายินยอมให้พระพิณทองมีหญิงอื่นเป็นภรรยา ทั้งในตอนที่พระพิณทองหนีนางแก้วหน้าม้าไปแต่งงานกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิธินางแก้วหน้าม้าก็ไม่ได้ขัดขวางแต่อย่างใด หรือแม้กระทั่งตอนที่นางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปช่วยพระพิณทองที่เมืองยักษ์ เมื่อมาณพน้อยฆ่าพระยายักษ์ได้สำเร็จ พระพิณทองจึงยกนางสร้อยสุวรรณและนางจันทริดาของเจ้าเมืองยักษ์ให้ มาณพน้อยพาธิดายักษ์ทั้งสองไปยังกระท่อมของพระฤๅษี เมื่อธิดายักษ์ทั้งสองรู้ว่ามาณพน้อยคือนางแก้วหน้าม้าหรือนางมณี มาณพน้อยจึงพาธิดายักษ์ทั้งสองมามอบคืนให้พระพิณทอง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	หน่อนรินทร์พินทองผ่องใส
แลเห็นอนุชามาแต่ไกล	พระวังไปต้อนรับฉับพลัน
จงรมาณพนวลละออง	มานั่งบนแท่นทองเฉิดฉัน
จึงถามว่าพาสองแจ่มจันทร์	ไปแล้วผายผันมาไยฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	มาณพนบนิ้วสนองไข
สองนางต่างทรงโคกาลัย	ไม่สมครรักใคร่นองนี้
ปลุกเรือนต้องตามใจผู้อยู่	สุดรู้ที่จะโลมโฉมศรี
คืนถวายทรงธรรมพันปี	น้องนี้จะลาไปอารัญฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(กฎเนตรนรินทร์ฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 159-160)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระพินทองยกนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ให้มาณพน้อย จากนั้นมาณพน้อยจึงพาธิดายักษ์ทั้งสองไปยังกระท่อมของพระฤๅษี นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ล่วงรู้ความจริงว่ามาณพน้อยคือนางแก้วหน้าม้าหรือนางมณี แต่นางแก้วหน้าม้ากำชับไว้ว่าห้ามบอกความจริงกับพระพินทอง จากนั้นจึงนำธิดายักษ์ทั้งสองมามอบคืนให้พระพินทอง แสดงให้เห็นว่านางแก้วหน้าม้ายินยอมให้พระพินทองมีหญิงอื่นเป็นภรรยา ทั้งนางทศมาลี นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ อย่างไรก็ตามในตอนท้ายของเรื่องพระพินทองได้ยกย่องให้นางมณีเป็นพระอัครมเหสีของพระองค์

นวนิยายเรื่องพัทตร์อสูรกล่าวถึงอุษามันตราต้องการแต่งงานกับชายที่เห็นคุณค่าที่แท้จริงของเธอและรักเธอแต่เพียงผู้เดียว เพราะตอนที่เธออยู่ในร่างเพชรน้ำค้าง เธอกำลังจะแต่งงานแต่ชายคนรักกลับนอกใจ เมื่อเธอข้ามภพมาอยู่ที่เมืองมิลลา อุษามันตราเห็นตยวดีแม่ของเธอต้องเจ็บช้ำน้ำใจจากนางवादซึ่งเป็นอนุภรรยาของโชติระเส อุษามันตราจึงไม่ต้องการแต่งงานกับชายที่มีภรรยาหลายคน เพราะจะทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวายภายในครอบครัว เธอจึงมีความคิดว่าจะไม่ยอมออกเรือนกับชายที่ไม่ให้เกียรติเธอและมีภรรยาหลายคน ดังความว่า

“ข้าพเจ้าปฏิเสธทุกคน ทุกใบบอกความขอดูตัวและหมั่นหมาย การที่ผู้ชายในโลกนี้จะมีอนุภรรยาคอยปรนนิบัติก็คงไม่ใช่เรื่องแปลก แต่อนุภรรยาอย่างแม่วาดเข็มเกริมอยากเป็นใหญ่ ทำร้ายคุณแม่ของข้าพเจ้าซึ่งเป็นภริยาเอกอย่างโหดเหี้ยมอำมหิต ข้าพเจ้าเห็นคุณแม่ต้องร้องไห้ ข้าพเจ้าต้องเสียน้องคุณแม่ต้องเสียลูก สำคัญคือข้าพเจ้าเกือบเสียคุณแม่อย่างไม่มีวันได้กลับคืนมา”

“หากไม่ใช่เพราะบุญเก่ายังมี คุณแม่ท่านคงไม่รอด และไม่ได้มีโอกาสกำเนิดทายาทมนสิการอีกครั้ง แล้วหากข้าพเจ้าออกเรือนจะมั่นใจได้อย่างไรว่าเหตุการณ์เช่นนี้จักไม่เกิดขึ้น เพราะแม่แต่เมื่อกลางดึกที่มาถึง แม่วาดก็เสแสร้งได้ร้ายกาจนัก หล่อนใจทรามกว่าผู้ใดที่ข้าพเจ้าเคยพบ”

“แล้วนั่นจักมั่นใจได้อย่างไร ว่าหญิงอีกมากมายจักไร้ซึ่งมารยา โดยเฉพาะหญิงที่รู้ว่าต้องแบ่งสามีกับข้าพเจ้า มีผู้ข้าพเจ้าอยู่ลำพังดีกว่าหรือเจ้าข้า เหตุผลเท่านั้นเพียงพอหรือไม่กับการที่ข้าพเจ้าจักปฏิเสธชายทุกคน ปฏิเสธการออกเรือนกับชายที่มีอนุหรือมีภริยา ‘จำนวนมาก’ อยู่แล้ว”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 584)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พะลึงจะถามอุษามันตราถึงเหตุผลที่ปฏิเสธการสู่ขอจากพะลึงจะ อุษามันตราจึงอธิบายเหตุผลที่เธอปฏิเสธชายที่มาขอดูตัวและหมั่นหมาย เพราะเธอไม่ต้องการออกเรือนแล้วพบเจอกับปัญหาอย่างเช่นคุณแม่ของเธอ แม่ของเธอต้องร้องไห้เสียใจจากการกระทำของแม่วาดซึ่งเป็นอนุภรรยาของคุณพ่อ อุษามันตราต้องเสียน้องเพราะแผนการของแม่วาดและเกือบเสียคุณแม่ไป ดังนั้นหากจะให้เธอออกเรือนกับชายที่มีภรรยาหลายคน เธอขออยู่เพียงลำพังดีกว่า อุษามันตรายืนยันความคิดของเธอกับชายทุกคน แม้กระทั่งในตอนที่พระเจ้าวิเทหะมีพระราชโองการให้อุษามันตราเข้าวังเพื่อดูตัวหมั่นหมายกับพระจุลทามณีนาค อุษามันตราก็ปฏิเสธการหมั่นหมายเช่นเดียวกัน แต่ในที่สุดเธอก็ต้องยินยอมหมั่นหมายกับพระจุลทามณีนาค เพราะพระองค์ให้คำสัญญาว่าจะยกย่องและไม่ขอรับหญิงใดเป็นภรรยานอกจากอุษามันตราแต่เพียงผู้เดียว อีกทั้งพระจุลทามณีนาคยังเห็นคุณค่าของอุษามันตราอย่างแท้จริง อุษามันตราจึงเปิดใจรับรักพระจุลทามณีนาคได้โดยไม่มีข้อแม้

3.5.2 พระพินทองสืบสรรค์เป็นพระจุฑามณีมาศ

3.5.2.1 ลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม

1) เป็นพระโอรสของเจ้าเมืองมิลลาและขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองมิลลา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระพินทองเป็นพระโอรสของท้าวมงคลราชกับพระนางมณฑาเทวี และในตอนท้ายของเรื่องท้าวมงคลราชได้แต่งตั้งให้พระพินทองครองกรุงมิลลา ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	พระองค์ผู้ดำรงราชฐาน
เนาในปราศรัยชื่นชวาลย์	เบิกบานในราชฤทัย
คิดจะเสกเอากองศ์โอรส	ให้ลือนามงามยศเป็นใหญ่
ควรจะคิดไว้วางต่างใจ	จึงปรึกษาทราชม้วยทันทีฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	

๑ จะเสกพระโอรสยศยง	ครองกรุงกับองค์มณีนครี
ตัวเราแก่เฒ่าลงทุกที	นับปีจะม้วยมรณา
จะฝากซากศพพระลูกรัก	พร้อมพัศตร้อยนี้ดีหนักหนา
ไปอยู่ต่างเวียงชัยไกลตา	มารดาจะเห็นเป็นอย่างไรฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	

(กฎเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 209-210)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชตั้งใจจะแต่งตั้งพระพินทองขึ้นครองกรุงมิลลา ท้าวมงคลราชจึงถามความเห็นจากพระนางมณฑาเทวี เพราะท้าวมงคลราชคิดว่าพระองค์อายุมากแล้ว จะฝากให้พระพินทองช่วยดูแลพระองค์และให้อยู่ครองเมืองมิลลาดีกว่าไปอยู่ต่างบ้านต่างเมือง ในตอนท้ายของเรื่องพระพินทองได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองกรุงมิลลาและแต่งตั้งนางมณีเป็นพระอัครมเหสี

นวนิยายเรื่องพัศตร้อยสุรกล่าวถึงพระจุฑามณีมาศเป็นพระโอรสของพระเจ้าวิเทหะและพระนางสีตลาเทวี ในตอนท้ายเรื่องพระเจ้าวิเทหะและพระนางสีตลาเทวีถูกกบฏจับกุมและให้กินยาพิษจนสิ้นชีวิต พระจุฑามณีมาศได้ปราบกบฏและขึ้นครองเมืองมิลลา ดังความว่า

“ในวารดิถีมงคลฤกษ์ ยามเช้า ขึ้นสิบสี่ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ปีระกา พระจุฑามณีมาศ องค์รัชทายาทแห่งมิลินทร บุตระพระเจ้าวิเทหะ พระนามเดิม พระสะมิขณะตุ อันเกิดแต่พระนางสีตลาเทวี พระอัครมเหสีได้ฤกษ์เสวยราชสมบัติขึ้นเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่แห่งมิลินทร เณลินฉลองพระเกียรติยศเจ็ดวันเจ็ดคืน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 706)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพิธีเสวยราชสมบัติแต่งตั้งพระจุฑามณีมาศ พระโอรสของพระเจ้าวิเทหะและพระนางสีตลาเทวีขึ้นเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่แห่งมิลินทร

2) มีรูปโฉมงดงาม

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระพินทองว่าเป็นชายผู้มีรูปโฉมงดงาม ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	พระทรงโฉมประโลมพิสมัย
เห็นว่าขาดลือปลิวไป	อาลัยเป็นพันพันทวี
พระโฉมยงขึ้นทรงอาชา	ลีลาเลี้ยวลัดตัดวิถี
เสาะหาแห่งใดก็ไม่มี	รีบเร่งจรลีขับปล้นฯ

ฯ ๔ คำ ๖ เขต

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 18)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระพินทองออกตามหาว่าที่ขาดปลิวไป โดยใช้คำที่กล่าวถึงพระพินทองว่า “พระโฉมยง” มีความหมายว่า รูปร่างงามสง่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 354) แสดงให้เห็นว่าพระพินทองเป็นผู้มีรูปร่างที่สง่างาม ทำให้นางแก้วหน้าม้าพึงใจตั้งแต่แรกเห็น

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงพระจุฑามณีมาศหรือปิ่น ชายหนุ่มผู้มีใบหน้างามสมส่วน ดังในตอนบรรยายถึงใบหน้าของพระจุฑามณีมาศในขณะที่อุษามันทรานำผ้าชุบน้ำเช็ดใบหน้าของพระจุฑามณีมาศ ดังความว่า

เขาหลับตาลงทันที อุษามันทรานำผ้าชุบน้ำพอมืดค่อย ๆ เช็ดไล่ลง
ไป ปิ่นเป็นผู้ชายมีหน้าผากกว้าง คิ้วหนาเรียงเส้นสวยเป็นระเบียบ จมูกโด่งเป็น
สัน ดวงมียิ่งกว่าจมูกของผู้หญิง ดวงตาจะว่ากลมโตก็ไม่ใช่ เรียวรีก็ไม่แข็ง
เรียกว่ารูปดาทรงอัลมอนต์แบบตาสองชั้นก็เข้าเค้า ดูซึ่งและเฉียบคมในคราว
เดียวกัน ขนตานั่นงอนหนา ดูแล้วน่าอิจฉา แก้ม คาง รับกับใบหน้าทุกสัดส่วน
ริมฝีปากอ้มได้ทรงเป็นรูปคันศร แม้ตอนนี้ที่สีแดงแต้มไว้ก่อนหน้านั้นจะเลือน
หาย แต่สีชมพูอ่อนบนริมฝีปากตามธรรมชาติยังปรากฏให้เห็น

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 293-294)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระจุฑาภรณ์มาศได้รับบาดเจ็บและบอก
อุษามันตราว่าชื่อปิ่น อุษามันตราไม่รู้ว่ปิ่นกับพระจุฑาภรณ์มาศคือคนเดียวกัน เธอดูแลปิ่นเป็นอย่างดี
เพราะเธอต้องการช่วยเหลือให้ปิ่นหายจากอาการบาดเจ็บสาหัส ในตอนที่เธอเช็ดหน้าให้ปิ่นนั้น เธอเห็นว่า
ปิ่นเป็นชายที่มีหน้าผากกว้าง คิ้วหนาเรียงเส้นสวยเป็นระเบียบ จมูกโด่งเป็นสัน รูปดาทรงอัลมอนต์แบบ
ตาสองชั้น ขนตานั่นงอนหนา แก้ม คาง รับกับใบหน้าทุกสัดส่วน ริมฝีปากอ้มสีชมพูอ่อนตามธรรมชาติ
และได้ทรงเป็นรูปคันศร จากการบรรยายถึงใบหน้าของปิ่นหรือพระจุฑาภรณ์มาศ ทำให้เห็นว่าเป็นชายที่มี
ใบหน้าหล่อเหลา ทุกส่วนบนใบหน้าสมส่วนและรับกับใบหน้าอย่างเป็นธรรมชาติ

3.5.2.2 ลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

1) ชื่อของตัวละครเอกชาย

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงตัวละครเอกชายมีพระนามว่า
“พระพินทอง” ดังความว่า

๑ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวมงคลราชเรืองศรี
ครองกรุงมิถิลาธานี	เปรมปรีดิ์ภิรมย์ฤทัย
ท้าวมีอัศวเรศขยา	ชื่อมณฑาเทวีศรีใส
พร้อมพรั่งสร้างค้ำใน	นับได้ถ้วนหมื่นหกพัน
ร้อยเอ็ดนครเศบุรีย	มาบังคมทรงเดชทุกเขตชั้น
มีไอรสยศยงทรงธรรม	นามนั้นรินทรพินทอง

พรั่งพร้อมพหลมนตรี
เกษมสุขภิรมย์สมปอง

มิได้มีทุกข์ทรมานหมอง
ทั่วท้องประเทศธานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 15)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวีครอง
กรุงมิลิลา และมีพระโอรสพระนามว่า “พระพินทอง”

นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรกล่าวถึงตัวละครเอกชายมีพระนามว่า
“พระจุฑามณีมาศ” และมีอีกชื่อหนึ่งว่า “ปิ่น” ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้ในตอนที่พระจุฑามณีมาศได้รับบาดเจ็บ
สาหัสและไม่มีผู้ใดทราบตัวตนที่แท้จริงของพระองค์ ดังความว่า

เขาค่อย ๆ จิบอย่างระมัดระวัง นิ้วมือของเขากำประกอแน่นขันไม้ตะ
โดนมือเธอแม้สักนิด อุซามันตราสังเกตเล็บมือของชายหนุ่มที่แลดูสะอาด
สะอ้าน แสดงว่าเขาไม่ใช่ชาวบ้านที่ต้องทำสวนทำนา เขาอาจเป็นพ่อค้า ทหาร
หรือเป็นขุนนางในโรมวิถี

น้ำในกระบอกแรกหมดไปอย่างรวดเร็ว จนเข้ากระบอกที่สองและเหลือ
เพียงครึ่งหนึ่ง เขาก็พยักหน้าว่าพอแล้ว

“ขอบคุณยิ่งนักเจ้าข้า” เขาพูด หุตุมองที่หน้าเธอ แล้วถามว่า “ท่าน
มีนามใดฤเจ้าข้า ข้าพเจ้าจักจดจำจนวันตาย มิลิมบุญคุณนี้เลย”

เธอรู้ว่าเขาเจ็บ สังเกตจากการพูดขาดจังหวะ จึงตอบไปช้า ๆ ให้เขาฟัง
ได้ชัดเจนว่า “ข้าพเจ้า อุซามันตรา บุตรีท่านโชติระเสแห่งมิลิลาอันเกิดแต่ภริยา
เอก แล้วท่านมีนามใดเจ้าข้า”

เขาหลับตา ตอบเธอว่า “ข้าพเจ้ามีนาม ปิ่น บุตรท่านสะมิชณะตุแห่ง
โกสัมพี อันเกิดแต่แม่หญิงสีตลาแห่งโรมวิถีเจ้าข้า”

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 267)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระจุลทามาศได้รับบาดเจ็บสาหัสจากการตามล่าของพวกกบฏ อุษามันตราได้ช่วยเหลือพระจุลทามาศไว้โดยที่เธอไม่รู้ว่าคนที่เธอช่วยเหลือคือผู้ใด พระจุลทามาศจึงถามชื่อเธอเพื่อจะได้ไม่ลืมบุญคุณในครั้งนี้ อุษามันตราบอกว่าเธอชื่ออุษามันตราเป็นบุตรสาวของโชติระเสแห่งเมืองมิลลาอันเกิดแต่ยวดีซึ่งเป็นภริยาเอก จากนั้นเธอจึงถามชื่อของผู้ที่เธอกำลังสนทนากับ พระจุลทามาศจึงตอบไปว่าชื่อ “ปิ่น” บุตรชายของท่านสมิขมณฑุแห่งโกสัมพีอันเกิดแต่แม่หญิงสีตลาแห่งโรมวิถี

เมื่อพิจารณาชื่อของพระจุลทามาศ คำว่า “จุลทามาศ” หมายถึง ปิ่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 328) ส่วนคำว่า “มาศ” หมายถึง ทอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 905) เมื่อนำความหมายของคำทั้งสองมารวมกัน พระจุลทามาศ จึงหมายถึง ปิ่นทอง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สืบค้นเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวละครเอกชายในเรื่องแก้วหน้าม้า พบว่าเรื่องแก้วหน้าม้าหลายสำนวนได้ใช้ชื่อตัวละครเอกชายของเรื่องว่า “พระปิ่นทอง” ดังเช่น กลอนสวดเรื่อง ปิ่นทอง ดังที่ ตรีศิลป์ บุญขจร (2547, หน้า 400) กล่าวว่า “กลอนสวดเรื่อง ปิ่นทอง มีชื่อเดิมที่เขียนไว้ในต้นฉบับตัวเขียนว่า นางสับประดน อันเป็นชื่อของตัวละครเอกหญิง ส่วนปิ่นทองเป็นชื่อของตัวละครเอกชาย เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติเปลี่ยนชื่อจาก กลอนสวดเรื่องนางสับประดน เป็น ปิ่นทอง” นอกจากนี้ยังมีนิทานคำกลอนเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนนายบุษย์ มีตัวละครเอกชายนามว่า “พระปิ่นทอง” นิทานคำกลอนเรื่องแก้วหน้าม้าสำนวนนี้มีจุดประสงค์ในการแต่งเพื่อขยายเรื่องจากสำนวนของกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ซึ่งเป็นสำนวนเดิมให้ยืดยาวออกไปตามแนวเรื่องของนิทานประโลมโลก (อัศวิทย์ เรื่องรอง, 2539, หน้า 58-61) หรือกลอนบทละครเรื่องแก้วหน้าม้าตอนถวายลูก ที่กรมศิลปากรดัดแปลงจากบทละครนอกพระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ดังที่ อัศวิทย์ เรื่องรอง (2539, หน้า 56) ได้กล่าวว่า “บทละครสำนวนนี้กรมศิลปากรได้เปลี่ยนชื่อตัวเอกฝ่ายชายจาก “พินทอง” เป็น “ปิ่นทอง” เพื่อให้สอดคล้องตามที่นิยมแสดงกันอยู่ทั่วไป” นอกจากนี้บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ยังได้รับการดัดแปลงเป็นบทละครโทรทัศน์โดยแก้วกัลยาณี ของบริษัท สามเศียร จำกัด ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 (ช่อง 7 เอชดี) ได้ใช้ชื่อตัวละครเอกชายว่า “พระปิ่นทอง” เช่นเดียวกัน (SAMSEARN OFFICIAL, 2563)

2) การยอมรับตัวละครเอกหญิง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระพินทองไม่ยอมรับนางแก้วหน้าม้าเพราะใบหน้าของนางเหมือนม้าผิดแผกจากผู้อื่นทั่วไป พระองค์แสดงอาการรังเกียจและต้องการขับไล่ นางออกจากวัง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	พระโอรสฤทธิรงค์ทรงศร
แจ้งว่าสมเด็จพระมารดร	รับนางแก้วจรมาวังใน
พระสุตแสนแค้นคั่งคลังจิต	ตั้งคมกริชกรดกราบดาได้
กรรมเอ๋ยกรรมกรรมทำอย่างไร	น้อยใจด้วยพระชนนี
รับอัสปตนคนสาธารณ์	มาก่อกรรมรำคาญไว้ที่นี้
อับอายขายหน้าชาวธานี	สุดที่จะดำรงวิญญาฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ พระอันอัถกัลดกัลดกัลดใจ	อยู่ในแท่นรัตนเลขา
มิได้หลับสนิทธิทรา	วิญญาไม่เป็นสมประดี
อย่าเลยจำเราจะเข้าไป	กราบทูลท้าวไททั้งสองศรี
ให้ขับหญิงแพศยากาลิ	คืนไปอยู่ที่เดิมมา
คิดพลางเสด็จยุรยาตร	ลงจากปราสาทเลขา
พริ้งพร้อมกำนัลกลัยา	ขึ้นเฝ้าพระมารดาทันใดฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

(ภูเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 39)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวีรับนางแก้วหน้าม้าเข้าวัง แต่พระพินทองไม่เห็นด้วย กล่าวว่าเป็นเรื่องเวรกรรม และน้อยใจพระนางมณฑาเทวีที่รับนางแก้วหน้าม้าเข้ามาอยู่ในวัง พระพินทองอับอายผู้คน กังวลใจจนนอนไม่หลับ พระองค์จะต้องไปกราบทูลท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวีให้ขับไล่นางแก้วหน้าม้าออกไปจากวัง

นวนิยายเรื่องพักรบสุรกล่าวถึงพระจุลามาตย์ยอมรับอุษามันตรา แม้ว่าอุษามันตราจะมีใบหน้าอัปลักษณ์เพียงใด แต่พระองค์ก็ยอมรับและเห็นคุณค่าจากภายในจิตใจของเธอ ดังความว่า

‘โหมยงใต้โหมพักตร์	อสุร
พักตร์ซ้อนซ้อนเทพทูน	ห่อแก้ว
ล้าเลิกพักตร์ท่อนสุญ	พักตร์จิต
เลอค่าสตัยชื่อแคล้ว	ภัยชั่ว เห็นงาม’

“ด้วยหญิงงามมีมากมาย แต่นั้นเพียงรูปกายภายนอก ครั้นล่วงเวลาผ่าน ไบหน้างามย่อมร่วงโรยตามกาลมิจาณ ข้าพเจ้ามองผู้คนที่ยึดใจ มองโหมว่างามมากหรือน้อยเพียงใดก็ยึดใจ อันจึงดงามกว่าโหมภายนอกยิ่งนักแลเป็นความงามอมตะ มีอาจมีสิ่งใดทำลายได้แม้กาลเปลี่ยนผัน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 219)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระจุฑาภินิมิตตยนิทานที่หมายถึงอุษามันตรา เพราะพระองค์เห็นว่าหญิงงามล้วนมีอยู่มากมาย และรูปกายที่งดงามย่อมร่วงโรยตามกาลเวลา แต่ความงามที่แท้จริงและเป็นอมตะคือความงามภายในจิตใจ ไม่มีสิ่งใดมาทำลายความงามภายในจิตใจได้ แม้เวลาจะเปลี่ยนผันไป พระจุฑาภินิมิตตยจึงไม่ได้มองอุษามันตราเพียงรูปกายภายนอก พระองค์มองเห็นน้ำใจที่งดงามของเธอ จากที่อุษามันตราเคยช่วยชีวิตพระจุฑาภินิมิตตยไว้หลายครั้ง ทั้งที่เธอก็ไม่รู้ว่าเป็นคนที่เธอช่วยเหลือ นั่นคือพระจุฑาภินิมิตตย พระองค์จึงยอมรับอุษามันตราจากจิตใจที่งดงามของเธออย่างแท้จริง

3) เป็นผู้มีความกล้าหาญ

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึงพระพินทองตัวละครเอกชายของเรื่อง พระองค์เป็นพระโอรสของท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวี พระพินทองเป็นผู้ที่มีรูปโฉมงดงาม แต่ขาดความกล้าหาญและความสามารถในการสู้รบ เห็นได้จากตอนที่ขบวนเรือของพระพินทองถูกพายุพัดเข้าไปในเมืองยักษ์ พระองค์หวาดกลัวยักษ์มากจนไม่กล้าออกจากห้อง เมื่อนางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปช่วย พระองค์ก็หวาดระแวงคิดว่าเป็นแผนลวงของยักษ์แปลงกายมา ดังคำว่า

๑ เมื่อนั้น	หน่อชัฏรียอกสันหวั่นไหว
สะดุ้งวับกลับตื่นตกใจ	แล้วลุกไปแหวกช่องมองดู
แลเห็นเป็นรูปมาณพน้อย	ถือพริ้วไต้คอยขยับอยู่
ยักษ์แสร้งแปลงมาจะฆ่ากู	เห็นจะอยู่แล้วกระมังครั้งนี้

กรรมเอ๋ยกรรมกรรมทำอย่างไร	น้อยใจพี่เลี้ยงทั้งสี่
โง่เง่าหนักหนานำทุบตี	นำหน้าอสุรีมากินกัน
คิดพลางย่างขึ้นบนแท่นทอง	กอดเข้าเศร้าหมองไม่มีขวัญ
กลัวจะไม่พ้นภัยกุมภณัท	ทรงธรรมคลานไพล่เข้าได้เพียงๆ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 138)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงขณะที่พระพินทองหลบซ่อนตัวอยู่ในห้อง พระองค์แหวกช่องมองออกไปนอกห้องเห็นมาณพน้อยถือพว้าไต้ยืนอยู่ พระองค์คิดว่ายักษ์แปลงกายมาจึงเกิดความน้อยใจและโทษพี่เลี้ยงทั้งสี่คนที่นำทางยักษ์มา จากนั้นพระพินทองได้เดินขึ้นบนแท่นทองและนั่งเศร้า กอดเข้า แต่ก็กลัวจะไม่พ้นภัยจึงคลานเข้าไปอยู่ได้เพียง

นวนิยายเรื่องพัทตร์อสุรกล่าวถึงพระจุฑามณีมาศ พระองค์เป็นพระโอรสของพระเจ้าวิเทหะกับพระนางสีตลาเทวี พระจุฑามณีมาศมีรูปโฉมงดงาม เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการรบ มีความกล้าหาญและยอมเสี่ยงชีวิตเพื่ออุษามันตรา อีกทั้งพระองค์ยังเป็นผู้มีความชาญฉลาดในการเจรจา ดังจะเห็นได้จากตอนที่พระจุฑามณีมาศตอบกลับอุษามันตราในวันนัดหมายคู่ตัว ดังความว่า

..... “ใบหน้าข้าพเจ้าอัปลักษณ์ถึงเพียงนี้ ขอจงโปรดเมตตาข้าพเจ้าเถิดเจ้าข้า การรับข้าพเจ้าเข้าเรือนนั้นมีได้ช่วยเหลือข้าพเจ้าแต่อย่างใด แต่นั่นกลับทำให้ข้าพเจ้างดงามมีดีเหมือนให้ตายทั้งเป็น”

องค์รัชทายาทตรัสกลับมาด้วยพระสุรเสียงนุ่มนวลน่าฟังว่า “อุษามันทราน้องเจ้าจงยินดีเถิด อย่าได้กังวลสิ่งใดเลย ข้าพเจ้ามิได้เคยคิดฉันทกลับยินดีด้วยใจจริงนักในการปรารภนายน้องเจ้าร่วมเรือน หากตรองว่าข้าพเจ้ามีเมตตานั่นผิดเจตนาของข้าพเจ้าเสียแล้ว ข้าพเจ้าต่างหากที่ต้องขอความเมตตาขออุษามันทราน้องเจ้าจงรับคำขอร่วมเรือนของข้าพเจ้าเถิด แม้ยามนี้มีพร้อมจงให้สัตย์สาบานต่อกัน ข้าพเจ้าจักขอแสดงน้ำใจด้วยการยินยอมให้อุษามันทราน้องเจ้าพำนักยังเรือนแห่งมนสิการ เมื่อใดเห็นใจจริงของข้าพเจ้า แลพจักจัดจรรมนัดแล้ว จงส่งไปบอกความประสงค์เข้าวัง ข้าพเจ้าจักส่งขบวนวอด้อนรับ

ให้สมเกียรติ แลมิขอรับหญิงใดเป็นภริยา นอกจากอุษามันทราน้องเจ้าแต่เพียงผู้เดียว นี่คือน้ำมันจากข้าพเจ้า”

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 218)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราปฏิเสธการหมั้นหมายจากพระเจ้าวิเทหะและพระจุลทามาตต่อหน้าทุกคนในห้องพระโรง เธอให้เหตุผลว่าใบหน้าของเธออัปลักษณ์จึงไม่ต้องการออกเรือน แต่พระจุลทามาตตอบกลับเธอด้วยเสียงนุ่มนวล พระองค์ทรงยืนยันว่าพระองค์ไม่ได้รังเกียจอุษามันตรา อย่าได้กังวลเรื่องใด และพระองค์ยังขอความเมตตาจากอุษามันตราให้รับคำขอร่วมเรือน พระจุลทามาตขอแสดงน้ำใจต่ออุษามันตราด้วยการที่ให้เธอกลับไปพักที่เรือนมนสิการ หากอุษามันตรามีจิตใจที่ดีแล้ว ขอให้ส่งไปบอกความประสงค์เข้าวัง พระองค์จะส่งขบวนวอไปรับอย่างสมเกียรติ และที่สำคัญคือพระจุลทามาตให้คำมั่นต่อหน้าทุกคนในห้องพระโรงว่าจะไม่ขอรับหญิงใดเป็นภรรยานอกจากอุษามันตรา จากคำกล่าวของพระจุลทามาตทำให้อุษามันตราต้องยอมรับการหมั้นหมาย ซึ่งพระองค์ได้แสดงน้ำใจและให้เกียรติอุษามันตรา นอกจากนี้ในตอนที่สุดุโธและพะลึงจะจับตัวอุษามันตราเข้าไปในวัง พระจุลทามาตได้วางแผนตั้งทัพเพื่อต่อสู้กับกบฏและช่วยอุษามันตรา แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในเรื่องกลศึกและเป็นผู้นำทัพด้วยพระองค์เอง ดังความว่า

ทรงอธิบายและสอบถามทุกคนในที่ประชุมว่าเข้าใจหรือไม่ ดิตขัดตรงไหน ชี้แจงให้ทราบว่ามิถิลานครนั้นมีทหารม้าเท่าไร พลเท้าหรือพลราบเท่าไร พลเรือเท่าใด หน่วยไหนรบเก่งที่สุด และหากมีการตั้งรับ ฝ่ายสุสุโธมีความเป็นไปได้ที่จะตั้งป้อมค่ายตรงจุดใดนอกกำแพงพระนคร จุฑยុทธศาสตร์สำคัญคือที่ใด จุดไหนที่ต้องระวังถูกซุ่มโจมตี รวมถึงผู้ที่เป็นแม่ทัพครั้งนี้ หากต้องมีการปะทะว่าถนัดใช้อาวุธชนิดใด มีลักษณะนิสัยเช่นไร ไม่เว้นแม้แต่สถานการณ์นั้นมีฝนตกหรือแดดออกจะต้องตั้งรับหรือรุกอย่างไร

ทุกอย่างถูกอธิบายครบถ้วน แบ่งกองกำลังกันอย่างชัดเจน ว่าหน่วยไหนทำหน้าที่ใด ยอดฝีมือทำหน้าที่ตรงส่วนไหน กลุ่มใดแฝงตัวเข้าอย่างไร กองกำลังหลัก กองกำลังเสริม แบ่งเป็นกองกำลังตั้งรับ กองกำลังสนับสนุน กองกำลังซุกซ่อนโจมตี และกองกำลังสมทบระยะไกล ระยะใกล้ เมื่อเข้าใจกันดีแล้ว พระจุลทามาตมีพระบัญชาให้ทหารเคลื่อนย้ายอาวุธจากสถานที่เก็บใน

ผาหินเพื่อแจกจ่ายทันที ฝึกซ้อมและฟังเสียงสัญญาณให้ขึ้นใจ กำหนดลงมือคือ กลางดึกของวันขึ้นสองค่ำ เดือนสิบ หรือในอีกสองวันที่จะถึงนี้

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 592)

บทประพันธ์ดังกล่าวเป็นตอนที่พระจุฑาภินิมิตกำลังวางแผนเพื่อจัดทัพเข้าช่วยเหลืออุษามันตรา โชติระเส และท่านครูวัดตะโก ที่ถูกจับตัวไป ในตอนแรกที่สุสุโธและพะลึงจะก่อการก่อกบฏขึ้น พระจุฑาภินิมิตไม่ต้องการจะชิงบัลลังก์คืน เพราะเกรงว่าไพร่พลของพระองค์จะได้รับความเดือดร้อน พระองค์ขอเพียงแค่อได้อยู่กับอุษามันตราอย่างสงบสุข แต่เมื่อสุสุโธจับตัวอุษามันตรา โชติระเส รวมถึงท่านครู พระองค์จึงจำเป็นต้องจัดตั้งทัพเพื่อเข้าช่วยเหลือทุกคนและปราบกบฏให้หมดสิ้น การปราบกบฏในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าพระจุฑาภินิมิตมีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับตำราพิชัยสงคราม พระองค์ไม่ประมาทในการศึก จึงทำให้สามารถช่วยเหลือคนที่พระองค์รักและสังหารเหล่ากบฏได้หมดสิ้น

3.5.3 พระฤๅษีสืบสรรค์เป็นท่านครูวัดตะโก

3.5.3.1 ลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม

1) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือตัวละครเอกหญิง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงนางแก้วหน้าม้ามีพระฤๅษีเป็นผู้คอยช่วยเหลืออยู่เสมอ ดังในตอนที่ว่ามงคลราชให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุ นางเดินทางไปในป่า และได้พบกับพระฤๅษี พระฤๅษีมีเมตตาช่วยเหลือนาง ดังความว่า

๑ บัดนั้น	พระมหาตบสฤๅษี
ฟังนางหน้าม้าพาที	พระจึงมีสุนทรวาจา
ดูดูอาจหาญชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชิวา	จึงมาประสบพบกุ
ซึ่งธุระประสงค์จงใจ	เห็นพอจะช่วยได้บ้างอยู่
เป็นหญิงวังม่านาเอ็นดู	ปะปู้แล้วเห็นไม่เป็นไร
ว่าพลางทางเดินออกมา	จากที่ศาลาอาศัย
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	บัดใจบังเกิดเป็นนาวิฯ

๑ พร้อมสายยนต์ยาวสาวหาะ	เหมาะเจาะแน่นน้อยเฉลิมศรี
ค้อนสืวพร้อมหมดล้วนกรดตี	สำหรับที่ชะลอพระเมรุธร
บอกกับนางแก้วสัปดน	จงชักยนต์ยังเนินสิงขร
ทรงอำนวยอวยชัยให้พร	ชี้ทิศทางจรบัดใจฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 29-30)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าได้พบกับพระฤๅษีในป่า พระฤๅษีได้ฟังเรื่องราวทั้งหมดจากนางแก้วหน้าม้า พระฤๅษีจึงอ่านพระเวทเสกเรือหาะพร้อมสายยนต์และมอบค้อนสืวให้นาง จากนั้นพระฤๅษีจึงให้พรและบอกทางให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุ

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรกล่าวถึงอุษามันตราเป็นศิษย์หญิงคนแรกและเพียงคนเดียวของท่านครูวัดตะโก ในยามที่อุษามันตราตกที่นั่งลำบาก ท่านครูจะเป็นผู้ช่วยเหลืออุษามันตราเสมอ ดังในตอนที่อุษามันตราถูกใส่ความว่าบุชารุตผี ทำให้พระเจ้าวิเทหะและราชวงศ์มีอันเป็นไป ท่านครูจึงรีบเดินทางไปช่วยเหลืออุษามันตรา ดังความว่า

“ท่านครูวัดตะโกมาเรื่องของแม่หญิงเมื่อคราวยามสาม เจริญความ
มีทันเสร็จ อาการป่วยท่านกำเริบเสียก่อน ข้าพเจ้าจึงส่งกลับเรือน”

อุษามันตราหันหลังกลับ มองสุสุทโธในทันที

“ท่านครูบอกความหนึ่งแก่ข้าพเจ้า แม่หญิงษามันตรา” แววตาของเขา
คาดคั้นและมุ่นหวัง ก้าวเข้ามาประหนึ่งเสือเตรียมตะครุบเหยื่อ “ท่านครูแจ้งว่า
แม่หญิงเป็นศิษย์ของท่านครู ความนี้จริงหรือไม่”

อุษามันตราตกตะลึงยั้งนิ่ง สุสุทโธเองมองมาอย่างไม่ละสายตา

นี่ไม่ใช่เรื่องเล็กเสียแล้ว เพราะหากท่านครูยอมเปิดเผยเรื่องที่รับเธอ
เป็นศิษย์ก็น่าจะคับขันนัก อีกทั้งยังมาในเวลากลางดึก ซึ่งถ้าหากท่านครูไม่
เปิดเผยหรือยื่นข้อเสนอที่คุ้มค่าหรือหากท่านมาไม่ทันเวลา เช้าวันนี้เธอคงไม่มี
โอกาสได้เห็นแสงตะวันอีกต่อไป

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 311-312)

บทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในยามที่อุษามันตราได้รับความเดือดร้อน ท่านครูวัดตะโกจะเป็นผู้ช่วยเหลือเธอเสมอ แม้ว่าท่านครูจะมีอาการเจ็บป่วย แต่ท่านครูก็ยอมเดินทางไปช่วยเหลืออุษามันตรา กล่าวย้อนไปถึงตอนที่อุษามันตราฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านครูวัดตะโก แต่ท่านครูไม่เคยรับศิษย์ที่เป็นผู้หญิง และหากให้อุษามันตราเรียนรู้เกี่ยวกับการต่อสู้และตำราวิชาต่าง ๆ ในสำนักที่มีแต่ผู้ชายอาจเกิดความไม่ปลอดภัยและเกิดข้อครหาต่าง ๆ ได้ ท่านครูจึงให้อุษามันตราปกปิดตัวตนและใช้ชื่อว่า “อุษะ” แต่เมื่อถึงเหตุการณ์ที่สุสุทโธกล่าวหาว่าอุษามันตราบุชฎาผิดทำให้พระเจ้าวิเทหะและราชวงศ์มีอันเป็นไป แต่ในความเป็นจริงสุสุทโธเป็นผู้ก่อกบฏและหวังให้อุษามันตราเป็นแพะรับบาปแทนตน ประกอบกับสุสุทโธเข้าใจว่ามนสิการคอยช่วยเหลือราชวงศ์ให้ต่อต้านสุสุทโธ ทำให้สุสุทโธต้องการกำจัดทุกคนที่ขัดขวางการก่อกบฏ หากท่านครูไม่รีบเดินทางมาแจ้งสุสุทโธว่าอุษามันตราคืออุษะศิษย์ร่วมสำนักเรียนเดียวกัน เธออาจไม่มีชีวิตรอดกลับมายังมนสิการ

ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งพระฤๅษีและท่านครูวัดตะโกเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกหญิงให้รอดพ้นจากอันตราย และทำให้ตัวละครเอกหญิงสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนได้ครองคู่กับตัวละครเอกชาย

3.5.3.2 ลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

1) เป็นผู้ช่วยให้ตัวละครเอกหญิงสร้างใบหน้าอัปลักษณ์

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในตอนต้นเรื่องกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าว่ามีใบหน้าเหมือนม้า แต่นางได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษี นางจึงถอดรูปหน้าม้ากลายเป็นนางมณี ภายหลังต่อมาพระฤๅษีจึงเตือนสตินาง ขอให้อย่ายึดติดกับใบหน้าม้า ดังความว่า

๑ บัดนั้น	พระนักสิทธิ์กล่าวความตามนุสรณ์
ผิวเจ้าเขาจะคืนนคร	รีบจรไปให้ถึงจึงจะดี
โนอนอ่อนผ่อนผันกันเถิดหว่า	อย่ารักรูปหน้าม้าบัดสี
ให้ลูกน้อยพลอยยันอัปรีดิ์	คนดีทำบำกุนาซัง
ตรัสพลางทางส่งไอรส	แล้วดาบสอวยพรสอนสั่ง
ลูกรักเดิบใหญ่อย่าไว้วาง	กูจะสั่งสอนให้คงได้ดีฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

(ภวเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 162)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระฤๅษีเดือนสตินางแก้วหน้าม้า หลังจากที่พระพินทองรอดพ้นจากยักษ์พาลราช พระพินทองกำลังจะเดินทางกลับเมืองมิลลา พระฤๅษีจึงบอกให้นางแก้วหน้าม้ารีบเดินทางกลับเมืองมิลลา และอย่ายึดติดกับหน้าม้า

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงท่านครูวัดตะโกเป็นผู้ช่วยเหลือให้อุชามันตราทำใบหน้าพักร้อสุรเพื่อปกปิดตัวตนที่แท้จริง โดยท่านครูเป็นผู้ช่วยหาวัสดุในการแต่งใบหน้าพักร้อสุร ดังความว่า

“สิ่งนี้ครูให้เจ้า เจ้าจงรักษาไว้ให้ดี”

อุชามันตรามองท่านครูอย่างงุนงง ผ้าสีขาวผืนบางติดกับหมวกพัดปลิว แต่ก็เห็นใบหน้าท่านครูได้ชัดเจน เธอเลื่อนสายตามองสิ่งที่ถูกส่งมาเป็นตลับไม้สลักจิตรขนาดกว้างราวสองฝ่ามือ อุชามันตรายื่นมือออกไปรับ ดึงกลับมาไว้แนบอก ค่อย ๆ ดึงสลักแล้วเปิดออก

หินสีหลากหลายชนิดทั้งเม็ดเล็กใหญ่รวมกันอยู่ในนั้น เธอเงยหน้าขึ้นมองท่านครูอย่างซาบซึ้ง

“คงมีประโยชน์ต่อเจ้ามากกว่าครูใช่หรือไม่”

อุชามันตราวางกล่องไม้ลงไถ่ตัว ก้มลงกราบแทบเท้าท่านครูวัดตะโกในทันที “ท่านครูเมตตาศิษย์เหลือเกินเจ้าข้า”

ท่านครูวัดตะโกยิ้ม ค้อมกายลงมา แล้วเอ่ยว่า “สงสารเจ้านัก ต้องปกปิดใบหน้าแลสวมหมวกทุกครายามออกนอกเรือน ฤดูนี้ร้อนเหลือเกิน หินสีนี้อาจช่วยให้เจ้าถอดหมวกกับผ้าปิดหน้าออกได้บ้างในบางคราว”

ความนัยที่กล่าวมาย่อมมีเพียงท่านครูกับเธอในคราบของอุษะเท่านั้นที่รู้ว่าสิ่งนี้จะถูกนำไปใช้อะไร

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 170)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท่านครูวัดตะโกได้มอบตลับไม้ใส่หินสีต่าง ๆ ให้อุชามันตรา ท่านครูสงสารอุชามันตราที่ต้องสวมหมวกและใช้ผ้าปิดหน้าทุกคราวในยามออกนอกเรือน อีกทั้งอากาศร้อนมาก ท่านครูจึงมอบหินสีเพื่อให้อุชามันตราสามารถถอดหมวกและผ้าปิดหน้าได้ในบางคราว อุชามันตราจึงได้นำหินสีเหล่านั้นไปบดให้ละเอียดแล้วนำมาแต่งเป็นใบหน้าพักร้อสุร

3.5.4 ท้าวมงคลราชสืบสรรค์เป็นพระเจ้าวิเทหะ

3.5.4.1 ลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม

1) เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองมิลิลา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงท้าวมงคลราชเป็นกษัตริย์ผู้ครองกรุงมิลิลา มีพระอัครมเหสีพระนามว่าพระนางมณฑาเทวี และมีพระโอรสพระนามว่าพระพินทอง ดังความว่า

๑ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวมงคลราชเรืองศรี
ครองกรุงมิลิลาธานี	เปรมปรีดิ์ภิรมย์ฤทัย
ท้าวมีอัศวเรศชยา	ชื่อมณฑาเทวีศรีใส
พร้อมพรังสุรางค์นางใน	นับได้ถ้วนหมื่นหกพัน
ร้อยเอ็ดนักเรศบุรีรมย์	มาบังคมทรงเดชทุกเขตชั้น
มีโอรสยศยงทรงธรรม	นามนั้นรินทรพินทอง
พรังพร้อมพลมนตรี	มิได้มีทุกข์ทนหม่นหมอง
เกษมสุขภิรมย์สมปอง	ทั่วท้องประเทศธานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 15)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชผู้ครองกรุงมิลิลา มีพระอัครมเหสีพระนามว่าพระนางมณฑาเทวี มีพระโอรสพระนามว่าพระพินทอง อีกทั้งท้าวมงคลราชยังมีบริวารนางในจำนวนหนึ่งหมื่นหกพันคน และมีเมืองจำนวนถึงหนึ่งร้อยหนึ่งเมืองที่มาแสดงความเคารพมอบน้อมต่อพระองค์ ทั้งยังพรังพร้อมไปด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และกองทัพอัน ส่วนประชาชนทั่วทั้งเมืองต่างมีความสุข นวนิยายเรื่องพักรบสุรกล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะผู้ครองกรุงมิลิลา มีพระอัครมเหสีพระนามว่าพระนางสีดลาเทวี มีพระโอรสพระนามว่าพระจุฑาภินิมาศ ดังความว่า

อุษามันตรามองภายในอาคารว่าราชการอย่างนึกถึงและตื่นตาตื่นใจ
ผ้าคลุมหน้าติดกับหมวกแม้จะบดบังดวงตา แต่เชื่อว่าทิวทัศน์มองอะไรไม่รู้เรื่อง
เธอยังสามารถเห็นความมั่งคั่งมอถั่งการผ่านผ้าสีขาวยาวผืนบางนี้ได้ ในรัศมีสอง

เมตร ทุกอย่างในที่นี้เป็นไม้แกะสลักฉลุลายอ่อนช้อย มีพระแท่นยกสูงสี่ตัวลดหลั่นระดับขนาดไม่เท่ากันตั้งอยู่กลางอาคาร ทว่ากลับมีคนนั่งอยู่บนนั้นเพียงสามคน ด้วยเป็นการมอระยยะไกลอุษามันตราจึงไม่อาจคาดเดาได้ว่าบุคคลทั้งสามมีใบหน้าเช่นใด เธอเห็นเพียงราง ๆ ว่าพระเจ้าวิเทหะแห่งมิลานั่งบนแท่นตรงกลางที่ยกพื้นขึ้นสูงสุดและมีขนาดใหญ่ที่สุด การแต่งกายของเขาคลายเหล่าเสนาอำมาตย์แต่มีเครื่องประดับหรรหามากกว่าสวมมงกุฎทองคำทรงเตี้ยวิจิตรตระการตา ทางด้านซ้ายและขวาของพระเจ้าวิเทหะมีสตรีนั่งเคียงข้างอีกสองคน คือพระอัครมเหสีและพระอัครชายา โดยสตรีทางขวามือของพระองค์นั่งบนพระแท่นที่สูงกว่าสตรีทางด้านซ้าย แต่พระแท่นนั่งของสตรีทั้งสองก็ยิ่งต่ำกว่าอีกพระแท่นหนึ่งที่ยังคงว่างอยู่ แต่กระนั้นตำแหน่งของพระแท่นทั้งสามจะอยู่เยื้องไปทางด้านหลังไม่เก็นหน้าหรือเทียบเคียงพระแท่นของพระเจ้าวิเทหะแต่อย่างใด เหล่าเสนาอำมาตย์แยกนั่งเป็นสองฝั่งในจำนวนเท่ากัน ฝั่งการนั่งมีลักษณะเหมือนเกือกม้าหรือตัวยู ส่วนเธอกับโชติระเสอยู่ตรงกลางของโถง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 209)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราับพระราชโองการให้เข้าวังเพื่อดูตัวหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิมาศ ในขณะที่อุษามันตราเข้าไปยังอาคารว่าราชการนั้น เธอเห็นความงดงามของท้องพระโรงที่เป็นไม้แกะสลักฉลุลายอ่อนช้อย มีพระแท่นยกสูงสี่ตัวตั้งอยู่กลางอาคารซึ่งมีขนาดลดหลั่นกันไป ทั้งนี้ยังได้มีการบรรยายถึงพระเจ้าวิเทหะนั่งบนแท่นตรงกลางที่ยกพื้นขึ้นสูงสุดและมีขนาดใหญ่ที่สุด พระเจ้าวิเทหะสวมมงกุฎทองคำทรงเตี้ยวิจิตรตระการตาและแต่งกายคล้ายเหล่าเสนาอำมาตย์แต่มีเครื่องประดับหรรหามากกว่า ด้านซ้ายและด้านขวาของพระเจ้าวิเทหะมีสตรีนั่งเคียงข้างคือพระอัครมเหสีและพระอัครชายา โดยสตรีทางขวามือของพระองค์นั่งบนพระแท่นที่สูงกว่าสตรีทางด้านซ้าย แต่พระแท่นนั่งของสตรีทั้งสองก็ยิ่งต่ำกว่าอีกพระแท่นหนึ่งที่ยังคงว่างอยู่ ตำแหน่งของพระแท่นทั้งสามจะอยู่เยื้องไปทางด้านหลังพระแท่นของพระเจ้าวิเทหะ เสนาอำมาตย์ต่างนั่งแยกเป็นสองฝั่งซึ่งแต่ละฝั่งจะมีจำนวนเท่ากัน ฝั่งการนั่งมีลักษณะเหมือนเกือกม้าหรือตัวยู ส่วนอุษามันตรากับโชติระเสอยู่ตรงกลางของโถงอาคารว่าราชการ

3.5.4.2 ลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

1) ทักษะของกษัตริย์แห่งเมืองมิถิลาที่มีต่อตัวละครเอกหญิง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึงท้าวมงคลราชกษัตริย์แห่งกรุงมิถิลา พระองค์ไม่พอใจที่นางแก้วหน้าม้าต้องการเข้ามาอยู่ในวังและเป็นนางห้ามของพระพิณทอง เพราะนางมีหน้าตาอัปลักษณ์ อีกทั้งนางไม่ได้เป็นธิดาของเจ้าเมืองดังเช่นนางทศมาลี ผู้คนจึงเห็นว่านางไม่คู่ควรกับพระพิณทอง ดังเหตุการณ์ที่ท้าวมงคลราชโกธและตวาดตากับยายของนางแก้วหน้าม้า เพราะตากับยายมาขอเข้าเฝ้าเพื่อสอบถามเรื่องที่จะไปรับนางแก้วหน้าม้าเข้าวัง ดังความว่า

๑ ฟังเอ๋ยฟังความ	ดังเพลิงลามเลียสนหม่นไหม้
พระมีสิ่งหนาทวาดไป	น้อยฤพุดได้ไม่เกรงกลัว
ชาติหญิงแพศยาอาธรรม์	จะผูกพันลูกเราเอาเป็นผัว
โอหังจึ่งไรไฉ่ตัว	นำตัดหัวให้สาแก่อาธรรม์
แต่ได้ว่าเขาดกก็ยกข้อ	ชั้นขอเป็นหม่อมจอมสนม
ดูถูกจงหองพองลม	โง่งมลบหลู่ดูแคลน
ทั้งพ่อแม่ก็ถ้อยน้อยฤ	ชมชานด้านดื้อนี้เหลือแสน
มาอ้างอิงพูดจ่าน่าแค้น	กระที่บแทนเงื่อง่าจะฆ่าตีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 25)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชโกธและตวาดตากับยายของนางแก้วหน้าม้า ท้าวมงคลราชกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าว่าเป็นหญิง “แพศยาอาธรรม์” ซึ่งคำว่า แพศยา หมายถึง หญิงหาเงินในทางประเวณี, หญิงถ้อย, หญิงสำส่อน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 851) ส่วนคำว่า อาธรรม์ หมายถึง ชั่ว, ไม่เป็นธรรม, ไม่เที่ยงธรรม, ไม่ยุติธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1404) โดยรวมคือกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าเป็นผู้หญิงไม่ดี ทั้งยังเป็นคนโอหังสมควรที่จะลงโทษด้วยการนำไปตัดหัว เพียงแค่เก็บว่าวได้ก็จะนำมาเป็นข้อต่อรองผูกมัดพระพิณทองเพื่อยกตนเป็นนางสนม ส่วนตากับยายก็เป็นเช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า พุดจาทำให้พระองค์โกรธและแค้นใจ จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ท้าวมงคลราชมีทักษะของต่อนางแก้วหน้าม้าไม่ดีนัก พระองค์มีความเห็นว่านางแก้วหน้าม้าและครอบครัวมักใหญ่ใฝ่สูง ไม่รู้จักประมาณตน

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้มีการสืบทอดโดยการปรับเปลี่ยนทัศนะของกษัตริย์แห่งเมืองมิลลาที่มีต่อตัวละครเอกหญิง โดยนวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะผู้ครองเมืองมิลลา ในตอนที่พระเจ้าวิเทหะมีพระราชโองการให้อุษามันตราเข้าเฝ้าเพื่อขอตัวหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิมาศ อุษามันตราปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิมาศ พระเจ้าวิเทหะจึงทรงพระดำเนนเข้ามาหาอุษามันตรา ย่อมองค์ลงเบื้องหน้าของเธอ ดังความว่า

พระเจ้าวิเทหะขยับพระวรกาย องค์สูงใหญ่ลุกขึ้นประทับยืน ทรงพระดำเนนเข้ามาหา ย่อมองค์ลงเบื้องหน้าของเธอโดยไม่ถือศักดิ์ พระองค์เป็นบุรุษที่มีรูปงามพอตัวเมื่ออยู่ใกล้เธอในระยะประชิด ทรงงามในแบบนักรบ ดูบึกบึน อุษามันตราดูเพียงตอนนี้เหงื่อของตัวเองผุดขึ้นเต็มแผ่นหลัง ขณะพระเจ้าวิเทหะมีพระราชดำรัสว่า

“ลูกเอ๋ยสิ่งที่เจ้าประสบนั้นเราย่อมเข้าใจ และเห็นใจยิ่งนัก แต่เรานั้นหวังในไมตรี ความช่วยเหลือจากเจ้าแลบิดาของเจ้าจึงให้เข้าพบ มิได้ยกเลิกตามใบบอกความที่บิดาเจ้าประสงค์ หวังใจว่าเจ้าจักเข้าใจ” พระเจ้าวิเทหะรับสั่งแผ่วเบาราวกับไม่ต้องการให้ใครได้ยินนอกจากเธอ พระองค์ผินพระพักตร์ไปทางโชติระเส

“ข้าพเจ้าหวังพึงพิง จงเห็นใจข้าพเจ้าด้วยเถิด”

ตรัสจบก็ยืดพระวรกายขึ้นเพิ่มความสูง เสด็จกลับไปประทับยังพระแท่นเช่นเดิม ท่วงท่าของพระองค์แม้จะดูเนิบนาบแต่กลับแผ่อำนาจและความแข็งแกร่ง ดึงดงามแปลกตาอย่างบอกไม่ถูก อุษามันตราอดไม่ได้ที่จะมองโชติระเส ซึ่งท่านก็กำลังมองเธออยู่ด้วยเช่นกัน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 211-212)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่อุษามันตราปฏิเสธการหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิมาศ จึงทำให้พระเจ้าวิเทหะกล่าวกับอุษามันตราว่า พระองค์เข้าใจและเห็นใจในสิ่งที่อุษามันตราประสบพบเจอมาทำให้ใบหน้าของนางไม่งดงาม แต่พระองค์ก็แสดงความเต็มใจและไม่ได้ยกเลิกนัดหมายคู่ตัวอุษามันตรา พระเจ้าวิเทหะประสงค์ในน้ำใจไมตรีและขอพึงพิงครอบรัวมนสิการ เห็นได้ว่าพระเจ้าวิเทหะเป็นผู้ไม่ถือศักดิ์ ทรงพระดำเนนเข้ามาหาอุษามันตราด้วยพระองค์เอง ทั้งยังใช้คำ

เพื่อขอความเห็นใจจากอุษามันตราและโชติระเสให้รับหมั้นกับพระจุฑามณีมาศ ทั้ง ๆ ที่พระองค์เป็น กษัตริย์สามารถรับสั่งให้อุษามันตราทำตามได้

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการปรับเปลี่ยนทัศนะของกษัตริย์แห่งเมืองมิลลา ที่มีต่อตัวละครเอกหญิง แสดงให้เห็นว่าในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ท้าวมงคลราชโกธ นางแก้วหน้าม้ามากเปรียบได้กับเพลิงลามเลียลนหม่นไหม้ ต่อว่านางว่าเป็นผู้ไม่เจียมตน ส่วนในนวนิยาย เรื่องพัทธร้อสุร พระเจ้าวิเทหะกลับแสดงความเข้าใจอุษามันตราและใช้คำพูดขอความเห็นใจจาก อุษามันตราและครอบครัว จากทัศนะที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า สุชาครียา ได้สร้างให้กษัตริย์แห่ง เมืองมิลลาในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรเป็นผู้มีวาทีศิลป์ในการเจรจา สุขุม ใจเย็น และไม่ตัดสินผู้อื่นเพียง เพราะมองจากรูปร่างภายนอก ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับผู้ปกครองบ้านเมือง

2) เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดและเตรียมการไว้เพื่อต่อสู้กับกฎ

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้กล่าวถึงประเด็นความเฉลียวฉลาดของ ท้าวมงคลราชโดยตรง แต่กล่าวถึงประเด็นที่พระองค์ไม่ได้เกิดความเฉลียวใจหรือสังเกตว่านางแก้วหน้าม้า เป็นผู้มีความวิเศษเหนือกว่าผู้อื่น ท้าวมงคลราชต่อว่าและรังเกียจนางแก้วหน้าม้า แต่เมื่อพระองค์ทราบ ความจริงว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี พระองค์จึงกล่าวโทษตัวเองที่ได้เคยลบหลู่นาง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น	สองกษัตริย์ปรีดีเปรมเกษมสานต์
ลงจากแท่นที่ตะลึงตาลาน	สวมกอดเยวามาลัยแล้วตรัสมา
ดูดย้อยย่อนซ่อนรูปทรง	พอนี้โง่งงเป็นหนักหนา
ได้ลบหลู่ดูถูกถูกยา	อย่าถือผิดบิดาเลยดวงใจ
น้อยฤรูปราวสาวสวรรค์	น่าชมสมกันจะหาไหน
สวมรูปหน้าม้าไว้ว่าไร	น้อยใจหนักหนาเป็นน่าชิง
มารตรกรกอดศรีสะไภ้	ทรมวยกอดจูบหลัง
น้อยฤดวงจิตข้างบิตบัง	ลูกน้อยร้อยซึ่งระกำกาย

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนาถนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 208)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวี ทราบความจริงว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี ทั้งสองพระองค์จึงรีบลงจากพระแท่นเข้าสวมกอดนางมณี

ท้าวมงคลราชกล่าวโทษตัวเองว่า “พ่อนี้โง่งงเป็นหนักหนา” พระองค์ไม่ได้เฉลียวใจจึงได้ลบหลู่ดูถูกนางมณี ขอนางมณีอย่าได้ถือโทษโกรธพระองค์ พร้อมทั้งชื่นชมว่านางมณีมีรูปงามดั่งสาวสวรรค์

นวนิยายเรื่องพักรบสุรกล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะว่าเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดและรอบคอบ พระองค์วางแผนเพื่อเตรียมการไว้ให้พระจุลทามณีมาศต่อสู้กับกบฏ ดังความว่า

ภาพที่อุษามันตราเห็นในตอนนี้เป็นกองสมบัติประหนึ่งภูเขาสูงย่อม ๆ ถูกวางกองอยู่ในห้องลับนั้น สิ่งของมีค่าตรงหน้าดูละลานตา ทั้งอัญมณี ทองคำ และอื่น ๆ อีกมากมายถูกคั่นไว้โดยแผ่นหิน โดยที่อีกฝั่งคือกองสรรพอาวุธ กองโต

.....

นอกจากชุดเกราะนี้แล้ว ชุดเกราะอื่น ๆ ที่มีความสวยงามลดหลั่นกันลงไปก็มีให้เห็นอย่างละลานตา บ่งบอกให้รู้ว่าสิ่งของทั้งหมดนี้ถูกจัดเตรียมแก่แม่ทัพนายกอง รวมถึงพลรบ พลม้า และพลธนูทั้งหลายอย่างแน่นอน

เมื่ออุษามันตราได้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่พระเจ้าวิเทหะทรงจัดเตรียมไว้เหมือนดังพระองค์จะทรงล่วงรู้กาลภายหน้า ก็ให้รู้สึกปลาบปลื้มกับพระปรีชาญาณของพระองค์ยิ่งนัก

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 551-552)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราเห็นสิ่งที่พระเจ้าวิเทหะเตรียมไว้ให้พระจุลทามณีมาศ ทั้งกองสมบัติ อัญมณี ทองคำ และอาวุธจำนวนมาก รวมถึงชุดเกราะที่จัดเตรียมไว้ใช้ในการทำศึก แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าวิเทหะเป็นผู้ชาญฉลาด และวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อเตรียมการให้พระจุลทามณีมาศต่อสู้กับฝ่ายกบฏ

3) ฝ่ายกบฏวางแผนปลงพระชนม์

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึงตอนที่ทุกคนรู้ว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี จากนั้นท้าวมงคลราชได้แต่งตั้งให้พระพิณทองครองกรุงมิถิลา ดังความว่า

๑ จะเสกพระโอรสยศยง	ครองกรุงกับองค์มณีศรี
ตัวเราแก่เฒ่าลงทุกที	นับปีจะม้วยมรณา
จะฝากซากศพพระลูกรัก	พร้อมพักรออยู่ดีหนักหนา
ไปอยู่ต่างเวียงชัยไกลตา	มารดาจะเห็นเป็นอย่างไร

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 210)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชต้องการที่จะสละราชสมบัติและ
แต่งตั้งให้พระพินทองเป็นกษัตริย์ครองกรุงมิถิลาเคียงคู่กับนางมณี

นวนิยายเรื่องพักรอสุรกล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะ พระอัคมเหสี และ
พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ถูกฝ่ายกบฏจับกุมและกรอกยาพิษจนให้สิ้นชีวิตในทันที ดังความว่า

ที่ข้าพเจ้ายังมีลมหายใจในเพลานี้ย่อมเกินคาดหมายนัก วันเกิด
เรื่องราวยามสี่ ฝืน้อง แลบิดามารดาของข้าพเจ้ายังหลับอยู่ ทุกคนถูกจับกุม
พร้อมกัน แลถูกกรอกยาพิษให้สิ้นทันทีข้างเรือนท้องพระโรง แต่มีทราบว่า
ลุงสิระสาจักรอดฤไม่ ด้วยมิเห็นในกลุ่มนั้น บิดาแลข้าพเจ้าได้ทราบความจักมี
การก่อกบฏเพียงแค่วันหนึ่งวัน ได้รู้ตัวผู้ร่วมก่อการ อีกฝ่ายชิงลงมือเร็วนัก
ก่อนทางเรารู้จักได้ตัดรากถอนโคนเจ้าข้าท่านพ่อตา”

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 326-327)

บทประพันธ์ดังกล่าวเป็นคำบอกเล่าของพระจุฑาภินิมาศที่ได้เล่าให้โชติระเสฟง
ถึงเหตุการณ์ในคืนที่พระเจ้าวิเทหะ พระนางสีตลาเทวี และญาติพี่น้องของพระจุฑาภินิมาศถูกฝ่ายกบฏ
จับกุมและกรอกยาพิษให้สิ้นชีวิตทันทีข้างเรือนท้องพระโรง พระเจ้าวิเทหะทราบเรื่องว่าจะมีการก่อกบฏ
ล่วงหน้าเพียงแค่วันหนึ่งวัน แต่ฝ่ายกบฏลงมืออย่างรวดเร็ว ทำให้พระเจ้าวิเทหะไม่สามารถจัดการกับกบฏได้
ทันทั่วทั้ง

3.5.5 ท้าวพรหมหัตถ์สืบสรรค์เป็นองค์ชะยะระนัง

3.5.5.1 ลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม

1) เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองโรมวิถี

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงท้าวพรหมหัตถ์ผู้ครองกรุงโรมวิถี มีพระธิดาพระนามว่าทศมาลี ฝ่ายท้าวมงคลท้าวได้ส่งพระราชสาส์นมายังท้าวพรหมหัตถ์เพื่อขอร้องนางทศมาลีให้พระพินทอง ท้าวพรหมหัตถ์ยินดียกนางทศมาลีให้พระพินทอง ดังความว่า

๑ ในลักษณอักษรสาส์นทรง	ขององค์ทรงภพนาถา
ถึงองค์พรหมหัตถ์กษัตรา	สองพาราขอร่วมไมตรีกัน
ขอพระนุชบุตรีศรีสวัสดิ์	ร่วมเสวยตฉัตรเจดฉัน
กับโอรสอวิหาฬัน	เป็นทองแผ่นเดียวกันคึงวันตายฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ จบสาส์นอ่านสิ้นในอักษร	พระภูธรชื่นชมสมหมาย
ยืมเยื้อนเอื้อนอรรถตรัสภิปราย	พระภุสายุจะประสงค์จึ่งใจ
สมสองครองกันไม่ฉันทา	ไม่ว่าดอกเจ้าเราจะให้
กลับไปทูลองค์พระทรงชัย	กำหนดวันเดือนใดก็ตามที่ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 55)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวพรหมหัตถ์ที่มีความชื่นชมและยินดีที่จะยกนางทศมาลีให้กับพระพินทอง ท้าวพรหมหัตถ์จึงแจ้งราชทูตให้กลับไปทูลท้าวมงคลราชกำหนดวันจัดพิธีสุมพระหว่างพระพินทองกับนางทศมาลี

นวนิยายเรื่องพักรบอสูรกล่าวถึงองค์ชะยะระนันงษัตริย์ผู้ครองเมืองโรมวิถี องค์ชะยะระนันงเป็นพระบิดาของพระนางสีตลาเทวีและเป็นพระอัยกาของพระจุฑามณีมาศ ดังความว่า

“อุษามันทราน้องเจ้า คุณตาของพี่ องค์ชะยะระนันง ฤ็พระเจ้าโรมวิถี”

ทันทีที่ได้ยินพระจุฑามณีมาศแนะนำ คนที่ตกตะลึงจนตัวชา กลับกลายเป็นเธอเสียเอง เพราะเธอกำลังคิดว่าเขาจะใช้พระเจ้าโรมวิถีหรือไม่ คำตอบก็มาถึงอย่างทันใจทีเดียว เธอได้แต่กะพริบตาปริบ ๆ ก้มลงกราบด้วย กิริยานิ่งสงบ พยายามรักษามารยาท แม้ความจริงเธอเกือบทำอะไรไม่ถูก และได้แต่คิดว่า ‘พระเจ้าโรมวิถีเสด็จพระราชดำเนินมารอพระราชนัดดาถึงที่นี่เชียว หรือ’

“ขอหลานตาจงเป็นสุข จำเริญยิ่งล้น ขอมหาผลในความดีจงคุ้มครอง อุษามันตรา ยากจักมีคำใดกล่าวขานจากใจ ให้มากล้นสมกับที่เจ้าได้ช่วยเหลือ จุฑามณีมาศให้รอดพ้นภัยทั้งปวง ตาขอบใจเจ้ายิ่งนัก” พระเจ้าโรมวิถีทรงกล่าว รับขวัญและอวยพรด้วยพระเมตตา

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 519)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่องค์ชะยะระนันงทรงทราบเรื่อง ที่พระนางสีตลาเทวีถูกพวกกบฏรอกยาพิษจนสิ้นชีวิต ส่วนพระจุฑามณีมาศรอดชีวิตมาได้ พระองค์ได้เดินทางมาหาพระจุฑามณีมาศ และทรงอวยพรให้พระจุฑามณีมาศจงพบแต่ความสุข ความเจริญ และอวยพรอุษามันตราพร้อมทั้งขอบใจที่ได้ช่วยพระจุฑามณีมาศไว้

3.5.5.2 ลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

- 1) เป็นพระอัยกาและผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกชาย

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงท้าวพรหมหัตถ์กษัตริย์ผู้ครองกรุงโรมวิถี เป็นพระบิดาของนางทัศนาลี ดังความว่า

๑ ครั้นถ้วนคำรบทันที	พราหมณ์ซีเข้ามาหาข้าไม่
รวรับดับปล้นทันใด	แล้วไปเฉลิมเฉลิมพักตรา
ต่างต่างอำนวยอวยพร	ให้ถาวรยาวยืนชันษา
ครองกันแต่หนุ่มคุ้มชรา	ปราศจากโรคอาอย่าแผ้วพานฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ครั้นสำเร็จเสร็จการสุมพร	ภูธรปรีดีเปรมเกษมสานต์
ตรัสชวนเขยขวัญมิทันนาน	เข้าสู่สถานทันใดฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

(ภูเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 66)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพิธีสุมพรของพระพินทองกับนางทศมาลี ทุกคนต่างอวยพรให้ทั้งคู่มีชีวิตที่ยืนนาน รักกันไปจนแก่เฒ่า ปราศจากโรคภัยทั้งปวง หลังจากพิธีสุมพรเรียบร้อยแล้ว ท้าวพรหมทัตจึงชวนพระพินทองซึ่งในบทประพันธ์ใช้คำว่า “เขยขวัญ” ไปยังปราสาท

นวนิยายเรื่องพักรตรสูรกล่าวถึงองค์ชะยะธะนังกษัตริย์ผู้ครองเมืองโรมวิถี องค์ชะยะธะนังเป็นพระอัยกาของพระจุฑาธมาศและเป็นผู้มอบกำลังพลช่วยเหลือพระจุฑาธมาศให้ต่อสู้กับกบฏ ดังความว่า

“อุษามันตรา” พระเจ้าโรมวิถีรับสั่งเมื่อพระจุฑาธมาศตรัสจบ และทอดพระเนตรมายังเธอ

“เจ้าข้า” อุษามันตราตั้งใจฟังสิ่งที่พระเจ้าโรมวิถีจะตรัสต่อไป

“เจ้ารู้ฤไม่ เพชรที่สะมิขณะตุ บุตรเขยแห่งเราได้ให้ตัวแทนไว้ บัดนี้เจ้าได้เจียรไนเพชรเม็ดนั้นออกมาได้งดงามนัก แสงเพชรจกงามย่อมขึ้นอยู่กับฝีมือผู้เจียรไนเป็นหลัก แต่จกงามล้ำสองประกายแสงก็ด้วยความบริสุทธิ์ของน้ำเพชรเอง แม้จุฑาธมาศมีเคยกรำศึกใหญ่ มีเคยครองบัลลังก์ปกครองบ้านเมืองมาก่อน แต่เมื่อมีเจ้าอยู่เคียงข้าง คอยชักนำไปสู่หนทางที่ถูกต้อง แลจุฑาธมาศนั้นมีใจรักคนของตนเป็นที่ตั้ง มิเป็นสุขในความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน ใช้ปัญญาไตร่ตรองรอบคอบ หนักแน่น มิได้หุนหัน

พลันแล่นเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมิได้สอบความ ตาจักยินยอมให้กำลังพลแก่
จุฬามณีมาศหลานตา”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 524-525)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นเหตุการณ์ที่องค์ชะยะธะนังกล่าวชื่นชมอุษามันตรา
ที่คอยอยู่เคียงข้างพระจุฬามณีมาศ แม้พระจุฬามณีมาศจะไม่เคยทำศึกใหญ่มาก่อน แต่เมื่อมีอุษามันตรา
คอยช่วยเหลือย่อมนำไปสู่หนทางที่ดี อีกทั้งพระจุฬามณีมาศคำนึงถึงความสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง
พระจุฬามณีมาศไม่จัดตั้งทัพเพราะเกรงว่าประชาชนจะได้รับบาดเจ็บ พระองค์ใช้ปัญญาไตร่ตรอง
มีสติไม่เชื่อสิ่งใดโดยง่าย องค์ชะยะธะนังจึงมั่นใจในตัวพระจุฬามณีมาศและมอบกำลังพลให้เพื่อต่อสู้กับ
กลุ่มกบฏที่ทำลายครอบครัวและยึดเมืองมิลิตา

3.5.6 พระนางมณฑาเทวีสืบสรรค์เป็นพระนางสีดลาเทวี

3.5.6.1 ลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม

1) เป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลิตา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระนางมณฑาเทวีเป็นพระอัครมเหสี
แห่งกรุงมิลิตา และเป็นพระมารดาของพระพินทอง ดังความว่า

๑ มาจะกล่าวบ่ไป	ถึงท้าวมงคลราชเรืองศรี
ครองกรุงมิลิตาธานี	เปรมปรีดิ์ภิรมย์ฤทัย
ท้าวมีอัศเรศขยา	ชื่อมณฑาเทวีศรีใส
พร้อมพรั่งสร้างคางใน	นับได้ถ้วนหมื่นหกพัน
ร้อยเอ็ดนักเรศบุริรมย์	มาบังคมทรงเดชทุกเขตชั้น
มีโอรสยศยงทรงธรรม	นามนั้นนรินทรพินทอง
พรั่งพร้อมพลมนตรี	มิได้มีทุกข์ทนหม่นหมอง
เกษมสุขภิรมย์สมปอง	ทั่วท้องประเทศธานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนาถนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 15)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนเปิดเรื่องของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า เป็นการบรรยายให้ทราบว่าท้าวมงคลราชผู้ครองกรุงมิลิลา มีพระอัครมเหสีพระนามว่าพระนางมณฑาเทวี และมีพระโอรสพระนามว่าพระพินทอง

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรกล่าวถึงพระนางสีดลาเทวีเป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลิลา และเป็นพระมารดาของพระจุฑาธมณีมาศ ดังความว่า

“ในวารดิถีมงคลฤกษ์ ยามเช้า ขึ้นสิบสี่ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ปีระกา พระจุฑาธมณีมาศ องค์รัชทายาทแห่งมิลิลา นคร บุตรพระเจ้าวิเทหะ พระนามเดิม พระสะมิขมณฑุ อันเกิดแต่พระนางสีดลาเทวี พระอัครมเหสี ได้ฤกษ์เสวยราชสมบัติขึ้นเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่ แห่งมิลิลา นคร เกลิมฉลองพระเกียรติยศเจ็ดวันเจ็ดคืน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 706)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกแต่งตั้งพระจุฑาธมณีมาศเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่ จึงมีการกล่าวถึงพระนามของพระบิดามีพระนามเดิมว่าพระสะมิขมณฑุ ส่วนพระมารดามีพระนามว่า พระนางสีดลาเทวี

2) ไม่รังเกียจตัวละครเอกหญิง

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระนางมณฑาเทวีเป็นเพียงผู้เดียวที่สังเกตเห็นว่านางแก้วหน้าม้าเป็นผู้มีความพิเศษ และเป็นผู้เตือนท้าวมงคลราชให้รับนางแก้วหน้าม้าเข้าวัง เพราะนางจะล่อเขาพระสุเมรุมาถวายเป็นได้ มิเช่นนั้นอาจเกิดข้อครหาว่าไม่ทำตามคำสัญญาที่ให้ไว้กับนาง ดังความว่า

๑ เมื่อนั้น
ยัมพลางทางทูลทันทิ
อันเขาเมรุมาศบรรพต
ล้วนแล้วด้วยแก้วอำไพ
นางแก้วสัปดนคนนี้
รู้เหาะเหินเดินโดยโพยมมาน

โฉมยงองค์เอกภิเชกศรี
น้องนี้ฉนสนแท่หัวใจ
โสฬสโลกนี้หาไม่มี
พึงได้ประสบพบพาน
ต่อจะมีเดชากล้าหาญ
จึงได้ศิลาถนพรรณราย

ถึงรูปชั่วตัวดำต่ำต้อย
พระลูกรักเนื้อเย็นเป็นชาย

ใช้สอยได้การประมาณหมาย
จะเคื่องขุนร่นวายไปไยมีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 34)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระนางมณฑาเทวีเป็นผู้สังเกตเห็นว่านางแก้วหน้าม้าเป็นหญิงที่มีความพิเศษและความกล้าหาญ นางสามารถเหาะเหินเดินบนอากาศทำให้ชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ แม้ว่านางมีรูปโฉมไม่งดงาม แต่ควรรับนางไว้ในวังจะเป็นประโยชน์มากกว่า

นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรกล่าวถึงพระนางสีตลาเทวีเป็นผู้ไม่รังเกียจอุษามันตรา แม้จะได้เห็นใบหน้าพัศตรอสูรของอุษามันตรา แต่ก็ยังยืนยันที่จะให้พระจุฑามณีมาศหมั่นหมายกับอุษามันตราตามเดิม ดังความว่า

“ความเห็นของพระเจ้าวิเทหะ พระนางสีตลาเทวี ประสงค์ให้เป็นไปตามกำหนดเดิม พระนางนั้นทวีสมาธิแสดงความเห็น เสนาอำมาตย์ ให้เป็นไปตามกำหนดเดิมห้าท่าน ให้ทำตามประสงค์ท่านโชติระเสแปดท่าน มิแสดงความเห็นหนึ่งท่าน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 209)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ในท้องพระโรงที่ได้เชิญอุษามันตรามาเพื่อดูตัวหมั่นหมายกับพระจุฑามณีมาศ อุษามันตราปฏิเสธการหมั่นหมาย และเธอได้เปิดใบหน้าพัศตรอสูรต่อหน้าทุกคนในท้องพระโรง ผู้คนที่อยู่ในท้องพระโรงต่างมีความเห็นแตกต่างกันออกไป บางส่วนเห็นด้วยว่าไม่ควรมีการหมั่นหมาย ส่วนพระเจ้าวิเทหะ พระนางสีตลาเทวี และพระจุฑามณีมาศเห็นว่าควรให้มีการหมั่นหมายตามเดิม เพราะทั้งสามพระองค์ไม่ได้รังเกียจอุษามันตราและยังขอความเห็นใจจากอุษามันตราให้รับการหมั่นหมายในครั้งนี้

3.5.6.2 ลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่

1) ฝ่ายกบฏวางแผนปลงพระชนม์

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพระนางมณฑาเทวีอยู่ร่วมในพระราชพิธีแต่งตั้งพระพินทองเป็นกษัตริย์ผู้ครองกรุงมิลิลา ดังความว่า

๑ ครั้นถึงจึงจุพระพินทอง	ให้นั่งยังกองมณีสรี
พระมารดาจุกรนางมณี	ขึ้นนั่งกองทองที่ธรรมนิยมมา
สองอนงค์อุ้มองค์พระกุมาร	ขึ้นแท่นรัตนัชชาวลตรงหน้า
ให้ลั่นฆ้องร้องโห่ขึ้นสามลา	พราหมณ์ชราจุดเทียนแล้วเวียนไปฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสร็จ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 216)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระราชพิธีแต่งตั้งพระพินทองเป็นกษัตริย์ครองกรุงมิลิลา โดยพระนางมณฑาเทวีเป็นผู้พานางมณีขึ้นไปนั่งกองทองตามธรรมเนียมและกล่าวอวยพรพระพินทอง นางมณี และพระโอรส

นวนิยายเรื่องพักรบสุรกล่าวถึงพระนางสีดาเทวีว่าถูกพวกกบฏจับกุมและกรอกยาพิษให้สิ้นชีวิตทันที ดังความว่า

“ที่ข้าพเจ้ายังมีลมหายใจในเพลานี้ย่อมเกินคาดหมายนัก วันเกิดเรื่องราวยามสี่ ฟ้าร้อง แลบิดามารดาของข้าพเจ้ายังหลับอยู่ ทุกคนถูกจับกุมพร้อมกัน แลถูกกรอกยาพิษให้สิ้นทันทีข้างเรือนท้องพระโรง แต่มีทราบว่าการก่อกบฏเพียงแค่นี้วัน ได้รู้ตัวผู้ร่วมก่อการ อีกฝ่ายชิงลงมือเร็วนัก ก่อนทางเรายังได้ตัดรากถอนโคนเจ้าข้าท่านพ่อตา”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 326-327)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นคำกล่าวของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เล่าถึงเหตุการณ์ที่ทุกคนถูกพวกกบฏจับกุมตัวและถูกกรอกราชทัณฑ์ทำให้สิ้นชีวิตทันทีที่ข้างเรือนท้องพระโรง พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเล่าว่าพระเจ้าวิเทหะทราบว่าจะมีการก่อกบฏล่วงหน้าเพียงแค่วันเดียว พวกกบฏได้ลงมืออย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่สามารถจัดการกับพวกกบฏได้ทันที่ พระเจ้าวิเทหะ พระนางสีดลาเทวี และราชวงศ์ทุกพระองค์สิ้นชีวิตในคืนนั้น เหลือเพียงพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคนเดียวที่รอดจากเหตุการณ์ในครั้งนั้น เพราะพระองค์เพิ่งกลับจากสำนักท่านครูวิเศษโกจึงไม่ได้อยู่เรือนนอนเช่นเดียวกับท่านอื่น

3.6 การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

ราชบัณฑิตยสถาน (2552, หน้า 199) ได้นิยามคำว่า ฉาก โดยใช้คำว่า ฉากท้องเรื่อง หมายถึง สถานที่ เวลา บรรยากาศ บริบท และสิ่งแวดล้อมในตัวเรื่อง เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ระบบการเมือง วิถีชีวิต ฉากท้องเรื่องเป็นองค์ประกอบของนวนิยายและเรื่องสั้นที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจบุคลิกลักษณะ ภาวะทางอารมณ์ และจิตใจของตัวละครอีกด้วย นอกจากนี้ สายทิพย์ นุกุลกิจ (2543, หน้า 111) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า นอกจากฉากจะมีความสัมพันธ์กับบรรยากาศ และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละครแล้ว ฉากยังมีประโยชน์ต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ของเรื่องอีกด้วย เช่น ช่วยสื่อสารทัศนะหรือแก่นของเรื่อง และในบางครั้งฉากก็มีส่วนช่วยให้การดำเนินเรื่องรวดเร็วขึ้น ดังนั้นในการสร้างฉาก นอกจากผู้แต่งจะต้องคำนึงถึงความสมจริงแล้ว ผู้แต่งยังต้องคำนึงว่า ฉากนั้นเหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่องและเป็นประโยชน์ต่อองค์ประกอบข้ออื่น ๆ ด้วยหรือไม่

กล่าวโดยสรุป การศึกษาฉากจึงหมายถึงการศึกษาบรรยากาศ สถานที่ เวลา บริบทและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในงานวรรณกรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจบุคลิกลักษณะ จิตใจ และการแสดงออกทางอารมณ์ของตัวละคร นอกจากนี้ฉากยังช่วยสื่อถึงแนวคิดและทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็วและเกิดความสมจริง

ดังนั้นการนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ หมายถึง กลวิธีการนำบรรยากาศ สถานที่ เวลา บริบทและสิ่งแวดล้อมจากตัวบทวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมมาสรรค์สร้างโดยการปรับใช้ในตัวบทวรรณกรรมเรื่องใหม่

การนำฉากและบรรยากาศจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักรตร้อยรู มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.6.1 ฉากเมืองมิลลา

ฉากเมืองมิลลา เป็นฉากหลักของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า เหตุการณ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่เมืองมิลลา เริ่มตั้งแต่การเปิดเรื่องที่กล่าวถึงเมืองมิลลา ความว่า

๑ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวมงคลราชเรืองศรี
ครองกรุงมิลลาธานี	เปรมปรีดิ์ภิรมย์ฤทัย
ท้าวมืดเรศชยา	ชื่อมณฑาเทวีศรีใส
พร้อมพร้อมสร้างค่านางใน	นับได้ถ้วนหมื่นหกพัน
ร้อยเอ็ดนครเศบุรีรมย์	มาบังคมทรงเดชทุกเขตชั้น
มีโอรสยศยงทรงธรรม	นามนั้นรินทรพิณฑอง
พร้อมพร้อมพลมนตรี	มิได้มีทุกข์ทนหม่นหมอง
เกษมสุขภิรมย์สมปอง	ทั่วท้องประเทศธานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 15)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชกับพระนางมณฑาเทวีผู้ครองกรุงมิลลา มีพระราชโอรสพระนามว่าพระพิณฑอง เมืองมิลลาเป็นเมืองที่นางแก้วหน้าม้าอาศัยอยู่กับตายาย และเป็นเมืองที่เป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เริ่มตั้งแต่การได้พบกันระหว่างนางแก้วหน้าม้ากับพระพิณฑอง โดยนางแก้วหน้าม้าเป็นผู้ที่เก็บข่าวของพระพิณฑองได้ ทำให้เกิดเรื่องราวต่าง ๆ ตามมา และเมืองมิลลายังเป็นเมืองที่เกิดเหตุการณ์สำคัญในตอนท้ายของเรื่องคือ พระพิณฑองได้ขึ้นครองกรุงมิลลา แต่งตั้งนางมณีหรือนางแก้วหน้าม้าเป็นพระอัครมเหสี ส่วนนางทศมาลีเดินทางมายังกรุงมิลลาเพื่อมาหาพระพิณฑอง ดังความว่า

๑ เวียนได้เฝ้ารอบขอบที่	พราหมณ์ก็ดับอัคคีเจมิให้
ต่างต่างอำนวยอวยชัย	ต่อให้จำเริญชนมาน
พระบิดาว่าเจ้าจงครองเมือง	ให้รุ่งเรืองสืบศักดิ์อัครฐาน
ชนนี้ว่าอย่ามีซึ่งภัยพาน	ให้สำราญรวยรื่นทุกคืนวัน

สองเศรษฐีว่าจจะมีเกียรติยศ ให้ปรากฏทั้งกุมารหลานขวัญ
 ราษฎรยกยอกรบั้งคมคัล พร้อมกันอำนวยอวยชัยฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ครั้นเสร็จการวิวาท์พوراتรี ชนนี้ก็อวยพระพรให้
 ชื่อมณีนครเมืองเรืองฤทธิไกร ได้เป็นใหญ่ที่ทางนางพญา
 ซึ่งพี่น้องสองนางนารี ได้เป็นที่เอกสนมสมยศดา
 สรรพเสร็จเสด็จยาตรา แห่ห้อมล้อมมาเข้าวังในฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 216)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระพินทองได้ขึ้นครองกรุงมิถิลา และแต่งตั้งให้นางมณีหรือนางแก้วหน้าม้าเป็นพระมเหสี นางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์เป็นนางสนมเอก และแต่งตั้งโอรสของพระพินทองกับนางมณี หลังจากทีพระพินทองขึ้นครองกรุงมิถิลาแล้ว ฝ่ายนางทศมาลีเดินทางมาหาพระพินทอง เมื่อนางทศมาลีทราบว่าพระพินทองแต่งตั้งนางมณีเป็นพระอัครมเหสี นางทศมาลีจึงทะเลาะกับนางมณี

นวนิยายเรื่องพัทตร์อสูรได้มีการสืบสรรค์ฉากและบรรยากาศเมืองมิถิลามาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า โดยให้ตัวละครเพชรน้ำค้างหญิงสาวผู้อาศัยอยู่ที่กรุงเทพมหานครได้เข้ามาพบภายในร่างของอุษามันตราที่เมืองมิถิลา ดังความว่า

เพชรน้ำค้างแก่งี่ยมตาม ทำตาใสให้สมกับวัยเจ้าของร่างนี้ เพราะไม่อยากให้ยวดีรับรู้ความผิดปกติ เธอยังต้องการข้อมูลให้มากที่สุด “เรือนของเราอยู่ในเมืองอะไร คุณแม่เจ้าข้า”

ยวดียิ้มกว้าง ความภาคภูมิใจฉายชัดทั้งสีหน้าและแววตา เพชรน้ำค้างคาดว่าความรู้สึกดีใจคงเบียดบังข้อกังขาบางอย่างและกลบความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับลูกสาว เพราะยวดียังยิ้มและตอบว่า “อุษามันตราลูกแม่ เรือนของเราอยู่ในมิถิลานคร”

หา! มิถิลา! มันอยู่ส่วนไหนของโลกกันเนี่ย...เพชรน้ำค้างอยากจะเป็นลม ที่คิดว่าฝันซ้อนฝันก็แปลกประหลาดมากพออยู่แล้ว นี่ดันมาอยู่ในเมืองมีชื่อคล้ายนิทานปรัมปราเสียได้

ตอนแรกคิดว่าอาจเจอเหตุการณ์เหมือนในนิยายหรือละครหลายเรื่องที่ย้อนไปในอดีตของประเทศที่ตัวละครเคยอยู่ แต่นี่เธอมาโผล่ที่ไหนกันเนี่ย

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 19-20)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเพชรน้ำค้างได้ข้ามภพมาอยู่ในร่างของเด็กหญิงอุษามันตรา แต่เธอไม่ทราบว่าเธออยู่ที่ใด เธอจึงถามตยาวดีซึ่งเป็นแม่ของอุษามันตรา ตยาวดีจึงตอบว่า “อุษามันตรา ลูกแม่ เรือนของเราอยู่ในมิลิานคร” (สุชาคริยา, 2556, หน้า 19) เธอตกใจมากเมื่อได้ยินคำตอบนั้น เพราะตอนแรกเธอคิดว่าเธออาจจะย้อนไปในอดีตของประเทศที่เธออยู่เหมือนในนิยายหรือละคร แต่เธอกลับมาอยู่ในเมืองมิลิลาที่มีชื่อคล้ายชื่อนิทานปรัมปรา และมีสภาพความเป็นอยู่เหมือนสมัยอยุธยา ดังความว่า

สภาพความเป็นอยู่ของที่นี่เหมือนสมัยอยุธยาไม่มีผิด ผู้คนล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ อาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก บ้านเรือนปลูกด้วยไม้ยกใต้ถุนสูง สถาปัตยกรรมที่เห็นก็เช่นเดียวกับประเทศไทยสมัยโบราณ ยกเว้นชื่อเมืองและลักษณะทางกายภาพของผู้คนที่ไม่เหมือนกัน

“นี่คือด้านข้างโรงหล่อมนสิการลูกแม่ เรือนของเราจะอยู่ทางปีกขวาของโรงหล่อนี้ ตรงนั้น อุษามันตรา” ขณะเรือล่องผ่านตยาวดีอธิบาย ชี้ตำแหน่งเรือนใหญ่ที่เธอได้อาศัยนอนมาหนึ่งคืนเหมือนไกด์นำเที่ยว จากนั้นก็ชี้ไปตามจุดต่าง ๆ ในอาณาเขตของโรงหล่อ ‘มนสิการ’ ว่าตรงไหนคืออะไร เพื่อให้บุตรเข้าใจมากขึ้น

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 36)

บทประพันธ์ดังกล่าวได้บรรยายถึงสภาพบ้านเมืองของมิลิานครที่มีสภาพความเป็นอยู่เหมือนกับสมัยอยุธยา ผู้คนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ การเดินทางใช้ทางน้ำเป็นหลัก บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ยกใต้ถุนสูง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่พบเห็นก็มีลักษณะเช่นเดียวกับของประเทศไทยสมัยโบราณ แต่สิ่งที่แตกต่างกันก็คือชื่อเมืองและลักษณะทางกายภาพของผู้คน และอุษามันตรายังมีโอกาสได้เห็นบริเวณต่าง ๆ ในอาณาเขตของโรงหล่อมนสิการ

นอกจากนี้ยังมีการขยายความเพิ่มเติมถึงสังคมของเมืองมิลลาที่มักกังวลถึงคำพูดของคนรอบข้าง ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันด้วยความสามารถ ดังความว่า

ความสวยงามของวัดและผู้คนมากมายตรงหน้าไม่ได้ช่วยให้อุษามันตรารู้สึกดีขึ้นเลย เพราะรู้สึกหดหู่ใจที่ต้องมาจมอยู่ในสังคมที่วนเวียนอยู่กับลมปากคนรอบข้าง อยู่กับชนบทรรมนิยมประเพณีที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันด้วยความสามารถอย่างเช่นสังคมที่เธอจากมา จะเป็นไปได้อย่างไรที่เธอจะอยู่เฉย ๆ ไม่ลุกขึ้นมาต่อต้าน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 38)

จากบทประพันธ์ข้างต้นเห็นได้ว่าเมืองมิลลามีบรรยากาศที่สงบสุข ผู้คนใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสังคมที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง จากฉากและบรรยากาศที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นเหตุผลในการแสดงพฤติกรรมของอุษามันตรา เพราะเธอเป็นหญิงที่มีความสามารถและไม่ยินยอมให้ใครมากดขี่ข่มเหงเธอได้ง่าย ๆ อีกทั้งเธอยังมาจากสังคมที่ต้องยอมรับกันด้วยความสามารถ ดังนั้นจากสภาพสังคมของเมืองมิลลาจึงเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เธอสร้างใบหน้า “พักร้อสุร” ขึ้นมา เพื่อปกปิดใบหน้าอันงดงามและไม่ต้องออกเรือนไปอยู่ในครอบครัวที่ให้เกียรติผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และเธอก็ไม่สนใจคำครหาว่าเธอเป็นหญิงที่ไม่ได้ออกเรือน

ในตอนท้ายของเรื่องอุษามันตราเปิดใจรับความรักจากพระจุฑาภรณ์มาศ เพราะพระองค์รักอุษามันตราด้วยความจริงใจ ไม่สนใจว่าเธอจะมีใบหน้าเช่นไร พระจุฑาภรณ์มาศยกย่องและให้เกียรติเธอเสมอมา ทั้งยังแต่งตั้งให้อุษามันตราเป็นพระอัครมเหสีของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว ดังความว่า

“ในวารดิถีมงคลฤกษ์ ยามเช้า ขึ้นสิบสี่ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ปีระกา พระจุฑาภรณ์มาศ องค์รัชทายาทแห่งมิลลานคร บุตรพระเจ้าวิเทหะ พระนามเดิม พระสละมิชณะตุ อันเกิดแต่พระนางสีดาลาเทวี พระอัครมเหสีได้ฤกษ์เสวยราชสมบัติขึ้นเป็นพระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่แห่งมิลลานคร เณรินฉลองพระเกียรติยศเจ็ดวันเจ็ดคืน”

“ฤกษ์นี้จักทำกาลอันเป็นมงคล แต่งตั้งแม่หญิงอุษามันตรา บุตรีท่านโชติระเส แห่งมิลลานคร อันเกิดแต่ภริยาเอก แม่หญิงตวยาวดี บุตรีท่านมะณิจันโท แห่งไพศาลี คู่มหาย

แต่งตั้งตามฤกษ์ในยามสาย ในวันแรมหกค่ำ เดือนยี่ ปีชวด แลร่วมพิธีออกเรือนเป็นภริยาเอก ให้ถือศักดิ์เป็นพระอัครมเหสีแต่เพียงผู้เดียว”

จบคำประกาศจากอาลักษณ์ เสียงสังข์ แตร กลอง บัณเฑาะว์ ที่เจียบไปก็ได้ประโคม ขึ้นอีกครั้ง ดังป่าวประกาศให้ผู้คนได้รับรู้

อุษามันตรากราบแทบพระบาท แม้สี่พระพักตร์พระจุลามาศจะเรียบเฉย แววตา ไม่เปิดเผยพระอารมณ์ แต่มุมพระโอษฐ์กลับยิ้มขึ้น มงกุฎทรงเตี้ยในพระหัตถ์หนาถุกวางลง บนศีรษะของอุษามันตรา เธอค่อย ๆ ยันกายขึ้นและเข้าไปนั่งยังพระแท่นที่อยู่เคียงข้าง พระจุลามาศ

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 706)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระราชพิธีแต่งตั้งพระจุลามาศขึ้นครองเมืองมิลิลาและเป็น พระเจ้าวิเทหะพระองค์ใหม่ พร้อมทั้งแต่งตั้งให้อุษามันตราเป็นพระอัครมเหสีของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว

จากกลวิธีการสืบสรรค์โดยการนำฉากและบรรยากาศเมืองมิลิลาจากบทละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพัศตรอสูรได้ใช้ฉาก เมืองมิลิลาเป็นฉากหลักเช่นเดียวกับบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ซึ่งการสืบทอดในด้านฉากและ บรรยากาศนี้แสดงให้เห็นว่าเมืองมิลิลาเป็นจุดเริ่มต้นที่ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงได้พบกัน และในตอนท้ายของเรื่องได้กล่าวถึงตัวละครเอกชายขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองมิลิลาและแต่งตั้ง ตัวละครเอกหญิงเป็นพระอัครมเหสี นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรยังขยายความสภาพสังคมของ เมืองมิลิลาเพิ่มเติมจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า

การขยายความสภาพสังคมของเมืองมิลิลาเพิ่มเติมในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรนั้น เป็นการแสดงให้เห็นความสมเหตุสมผลในการกระทำของอุษามันตราถึงเหตุที่เธอต้องปกปิดใบหน้าให้แท้จริง เนื่องจากสภาพสังคมที่ให้เกียรติเพศชายมากกว่าเพศหญิง เธอจึงหลีกเลี่ยงที่จะออกเรือนไปอยู่ใน ครอบครัวที่ไม่ให้เกียรติและไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ รวมถึงเธอไม่เห็นด้วยที่จะให้สามีของเธอ มีภรรยาหลายคน ซึ่งการกระทำของอุษามันตรายังนำไปสู่แนวคิดของเรื่องในประเด็น “มนุษย์ทุกคนย่อม มีความเท่าเทียมกัน” การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงต้องให้เกียรติและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าชื่อเมืองมิลิลา นั้น นอกจากจะมีการสืบสรรค์จาก บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปยังนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรแล้ว ยังพบชื่อเมืองมิลิลาเป็นเมืองสำคัญที่ ปรากฏในวรรณกรรมอีกหลายเรื่อง อาทิ เรื่องพระมหาชนก บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ

ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2539) มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่บำเพ็ญวิริยบารมีที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จนกระทั่งได้ทรงครองราชย์สมบัติ และนำความเจริญมั่งคั่งแก่กรุงมิถิลาด้วยพระปรีชาสามารถ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2539, หน้า (6)) เรื่องมหากษัตริย์แห่งมิถิลา นคร ของ น.อ. แยม ประพัฒน์ทอง (2539) มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีชาติหนึ่งในทศชาติของ พระโพธิสัตว์ก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระชาติที่ 5 ในจำนวน 10 ชาติ คือชาติที่พระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี (แยม ประพัฒน์ทอง, น.อ., 2539, หน้า คำนำ) โดยมีมิถิลาในวรรณกรรมเรื่องนี้มีพระเจ้าวิเทโธราชเป็นผู้ปกครองเมืองด้วยทศพิธราชธรรม มิถิลาเป็น มหานครอันกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ (แยม ประพัฒน์ทอง, น.อ., 2539, หน้า 4) นอกจากนี้ยังปรากฏ ในวรรณกรรมอีกหลายเรื่อง ซึ่งวรรณกรรมที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นล้วนเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ทศชาติของพระโพธิสัตว์ หรือการปกครองบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์

3.6.2 ฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิถิลา

ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงฉากท้องพระโรงในพระราชวังเมืองมิถิลาตอนที่ ตากับยายของนางแก้วหน้าม้าได้มาขอเข้าเฝ้าท้าวมงคลราชเพื่อทูลขอให้พระองค์ไปรับนางแก้วหน้าม้า เข้าวังตามที่พระพินทองได้ให้สัญญาแก่นางแก้วหน้าม้าไว้ ดังความว่า

๑ ครั้นถึงพระโรงรูจี	พร้อมพร้อมเสนีน้อยใหญ่
ฝ่ายตาฝ่าคนชนเข้าไป	หมอบราบกราบไหว้กษัตริย์
ฯ ๒ คำ ฯ	

๑ เมื่อนั้น	พระองค์ทรงภพนาถา
แลเห็นสองเฒ่าเข้ามา	จึงมีบัญชาถามไป
ยายตามานี้มีกังวล	ร้อนรนทุกข์เข็ญเป็นไฉน
จงแจ้งความตามจริงทุกสิ่งไป	อย่าได้เอาเท็จมาพาที
ฯ ๔ คำ ฯ	

๑ บัดนั้น	สองเฒ่าออกสันขั้วญหนี
ก้มเกล้ากราบงามสามที	ทูลความตามมีแต่ต้นมา
บัดนี้ธิดาข้าพเจ้า	รอคอยสร้อยเศร้าเป็นหนักหนา
ขอพระองค์จงให้ไปรับมา	ตามพระโอรสาสัญญาไว้ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(กฎเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 24-25)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตากบยายของนางแก้วหน้าม้าได้เข้าเฝ้าท้าวมงคลราชเพื่อทูลขอให้พระองค์ไปรับนางแก้วหน้าม้าเข้าวังตามที่พระพินทองได้ให้สัญญากับนางแก้วหน้าม้าว่า หากนางมอบว่า คืนให้พระพินทอง พระองค์จะมารับนางเข้าวัง แต่พระพินทองไม่มารับนาง ตากบยายจึงได้มาเข้าเฝ้า ท้าวมงคลราชเพื่อทูลเรื่องราวทั้งหมด ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงฉากท้องพระโรงของ พระราชวังเมืองมิลลา โดยไม่ได้ให้รายละเอียดมากนัก กล่าวเพียงแต่ว่าภายในท้องพระโรงพร้อมไปด้วยเหล่าเสนา ไพร่พล ส่วนตากบยายของนางแก้วหน้าม้าก็เข้าไปกราบท้าวมงคลราชเพียงเท่านั้น

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้มีการสืบสรรค์ฉากและบรรยากาศฉากท้องพระโรงของพระราชวัง เมืองมิลลามาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า จากเหตุการณ์พระเจ้าวิเทหะมีพระราชโองการประสงค์ดู ตัวหมั้นหมายอุษามันตราให้พระจุฑามณีมาศ ดังความว่า

“พระราชโองการจากพระเจ้าวิเทหะ แห่งมิลลา” โชติระเสบอก

อุษามันตราขมวดคิ้ว ยืนมือรับกระดาศสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวยาวจากบิดา จดหมายนี้ ปิดผนึกครั้ง ประทับตราพระราชลัญจกรของเจ้าผู้ครองนคร โชติระเสคงทราบเนื้อความด้านใน เรียบร้อยแล้วเพราะมีร่องรอยถูกเปิดมาก่อนหน้า อุษามันตราหัวใจเต้นแรง เพราะรู้ดีว่าคง ไม่ใช่เรื่องดีนัก เธอก็ม้วนอ่านข้อความในพระราชโองการทุกตัวอักษรอย่างตั้งใจ

‘ประสงค์ดูตัวหมั้นหมายแม่หญิงอุษามันตรา บุตรีภริยาเอกท่านโชติระเสอันเกิดแต่ แม่หญิงตวยาวดี ให้แก่องค์รัชทายาทแห่งมิลลานคร นำตัวเข้าเฝ้า ณ พระราชวังหลวงมิลลา แรมหกค่ำ เดือนยี่ ปีชาล’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 180)

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้อุษามันตราต้องเดินทางเข้าวังตามกำหนดดูตัวเพื่อหมั้นหมายกับ พระจุฑาธุชธาดา ทำให้อุษามันตรามีโอกาสได้เข้าไปในอาคารวาระชาการของเมืองมิลลา ดังความว่า

อุษามันตรามองภายในอาคารวาระชาการอย่างนึกทึ่งและตื่นตาตื่นใจ ผ่าคลุมหน้าต่าง กับหมวกแม้จะบังดวงตา แต่ใช้ว่าจะทึบจนมองอะไรไม่รู้เรื่อง เธอยังสามารถเห็น ความงดงามอลังการผ่านผ้าสีขาวผืนบางนี้ได้ในรัศมีสองเมตร ทุกอย่างในที่นี้เป็นไม้แกะสลัก ฉลุลายอ่อนช้อย มีพระแท่นยกสูงสี่ตัวลดหลั่นระดับขนาดไม่เท่ากันตั้งอยู่กลางอาคาร ทว่ากลับ มีคนนั่งอยู่บนนั้นเพียงสามคน ด้วยเป็นการมอญระยะไกลอุษามันตราจึงไม่อาจคลาดตาได้ว่า บุคคลทั้งสามมีใบหน้าเช่นใด เธอเห็นเพียงราง ๆ ว่าพระเจ้าวิเทหะแห่งมิลลานั้นบนแท่น ตรงกลางที่ยกพื้นขึ้นสูงสุดและมีขนาดใหญ่ที่สุด การแต่งกายของเขาคลายเหล่าเสนาอำมาตย์ แต่มีเครื่องประดับหรูหรามากกว่าสวมมงกุฎทองคำทรงเตี้ยวิจิตรตระการตา ทางด้านซ้ายและ ขวาของพระเจ้าวิเทหะมีสตรีนั่งเคียงข้างอีกสองคน คือพระอัครมเหสีและพระอัครชายา โดยสตรีทางขวามือของพระองค์นั่งบนพระแท่นที่สูงกว่าสตรีทางด้านซ้าย แต่พระแท่นนั่งของ สตรีทั้งสองก็ยิ่งต่ำกว่าอีกพระแท่นหนึ่งที่ยังคงว่างอยู่ แต่กระนั้นตำแหน่งของพระแท่นทั้งสาม จะอยู่เยื้องไปทางด้านหลังไม่เก็นหน้าหรือเทียบเคียงพระแท่นของพระเจ้าวิเทหะแต่อย่างใด เหล่าเสนาอำมาตย์แยกนั่งเป็นสองฝั่งในจำนวนเท่ากัน ฝั่งการนั่งมีลักษณะเหมือนเกือกม้าหรือ ด้วย ส่วนเธอกับโชติระเสออยู่ตรงกลางของโถง

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 209)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราเดินทางเข้าวังตามกำหนดดูตัวหมั้นหมายกับ พระจุฑาธุชธาดา ผู้เขียนได้บรรยายถึงความรู้สึกของอุษามันตราเมื่อเห็นภายในอาคารวาระชาการว่า อุษามันตรามองภายในอาคารวาระชาการอย่างนึกทึ่งและตื่นตาตื่นใจ (สุชาคริยา, 2556, หน้า 209) แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความงดงามของอาคารวาระชาการ นอกจากนี้ทุกอย่างภายในอาคารวาระชาการ ล้วนเป็นไม้แกะสลัก ฉลุลายอ่อนช้อย มีพระแท่นยกสูงสี่ตัวลดหลั่นระดับขนาดไม่เท่ากันตั้งอยู่กลางอาคาร พระเจ้าวิเทหะนั่งบนแท่นตรงกลางที่ยกพื้นขึ้นสูงสุดและมีขนาดใหญ่ที่สุด พระเจ้าวิเทหะสวมมงกุฎ ทองคำทรงเตี้ย การแต่งกายของพระเจ้าวิเทหะคล้ายเหล่าเสนาอำมาตย์ แต่มีเครื่องประดับหรูหรา มากกว่า ส่วนผู้หญิงที่นั่งอยู่ทางขวามือของพระเจ้าวิเทหะนั่งบนพระแท่นที่สูงกว่าผู้หญิงที่นั่งอยู่ทางด้าน ซ้ายมือของพระองค์ แต่พระแท่นนั่งทั้งสองก็ยิ่งต่ำกว่าอีกพระแท่นหนึ่งที่ว่างอยู่ โดยตำแหน่งของ

พระแท่นทั้งสามจะอยู่เยื้องไปทางด้านหลังไม่เกินหน้าหรือเทียบเคียงพระแท่นของพระเจ้าวิเทหะ ฝ่ายเสนาอำมาตย์แยกนั่งเป็นสองฝั่งในจำนวนเท่ากัน ผังการนั่งมีลักษณะเหมือนเกือกม้าหรือตัวยู ส่วนอุษามันตรากับโซติระเสนั่งอยู่ตรงกลางของห้องโถงนั้น

จากกลวิธีการสืบสรรค์โดยการนำฉากและบรรยากาศท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลลา จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพัศตรอสูรได้บรรยายความรู้สึกของตัวละครเอกหญิงที่รู้สึกทั้งและตื่นตาตื่นใจเมื่อได้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างภายในท้องพระโรงหรืออาคารว่าราชการของพระราชวังเมืองมิลลา นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร ยังได้มีการอธิบายการแต่งกายของพระเจ้าวิเทหะซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองมิลลา พร้อมทั้งอธิบายฉากอาคารว่าราชการอย่างละเอียด ตลอดจนอธิบายถึงตำแหน่งที่นั่งของเหล่าเสนาอำมาตย์

การให้รายละเอียดของฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลลาเพิ่มเติมในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรนั้น ทำให้เห็นรายละเอียดและบรรยากาศในท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลลา ซึ่งท้องพระโรงถือเป็นศูนย์รวมในการประชุมงานราชการต่าง ๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของเมืองมิลลา ตลอดจนตำแหน่งที่นั่งล้วนเป็นการบ่งบอกถึงอำนาจและหน้าที่ของแต่ละตัวละคร

อนึ่ง ฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลลานั้นยังแสดงให้เห็นความแตกต่างของตัวละครเอกหญิงของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากับนวนิยายนิยายเรื่องพัศตรอสูร กล่าวคือ ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางแก้วหน้าม้ารอคอยพระพินทองให้มารับนางเข้าวังตามที่ได้ให้สัญญาไว้ แต่เมื่อพระพินทองไม่มารับนางตามสัญญา นางจึงขอให้ตากับยายเดินทางเข้าวังเพื่อเข้าเฝ้าท้าวมงคลราชและแจ้งเรื่องที่พระพินทองสัญญาไว้ให้ท้าวมงคลราชทราบ ทำให้ท้าวมงคลราชโกรธและรังเกียจนางแก้วหน้าม้ามาก ท้าวมงคลราชคิดว่านางแก้วหน้าม้าและครอบครัวไม่เจียมตน จึงมีบัญชาให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวาย หากนางทำได้จะรับนางเข้าวัง แต่หากนางทำไม่ได้จะประหารให้สิ้นทั้งครอบครัว เมื่อนางแก้วหน้าม้าชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคลราชได้สำเร็จ ในวันที่นางจะเดินทางเข้าวัง กลับไม่ได้นำวอมารับนางตามประเพณี นางแก้วหน้าม้าจึงให้กลับไปนำวอมารับนาง ในที่สุดนางก็ได้เข้าวังเป็นนางห้ามของพระพินทอง ส่วนในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร กล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะมีพระราชโองการประสงค์ดูตัวหมั้นหมายอุษามันตราให้แก่พระจุฑาภรณ์มาศองค์รัชทายาทแห่งเมืองมิลลา เมื่อถึงกำหนดวันนัดหมายดูตัว มีขบวนเรือจากวังหลวงมาจอดเทียบบรือถึงศาลาท่าน้ำหน้าเรือนเพื่อรับอุษามันตราเข้าวัง เมื่อถึงท้องพระโรงอุษามันตราได้เปิดใบหน้า “พัศตรอสูร” เพื่อทำให้ทุกคนรังเกียจและจะได้ยกเลิกการหมั้นหมาย แต่พระเจ้าวิเทหะ พระมเหสี และพระจุฑาภรณ์มาศ กลับไม่รังเกียจเธอ อีกทั้งพระจุฑาภรณ์มาศยังแสดงน้ำใจด้วยการไม่บังคับอุษามันตราและให้เธอพักที่เรือนมนสิการได้เช่นเดิม

เมื่อใดที่อุษามันตราเห็นใจจริงของพระจุฑามณีมาศและจิตใจของเธอพร้อมแล้ว พระจุฑามณีมาศจะส่ง ขบวนวอไปรับให้สมเกียรติ และจะไม่ขอรับหญิงใดเป็นภรรยานอกจากอุษามันตรา ฉากท้องพระโรงหรือ อาคารว่าราชการดังกล่าว แสดงให้เห็นความแตกต่างของการยอมรับตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องที่ แตกต่างกัน ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางแก้วหน้าม้าไม่ได้รับการยอมรับและให้เกียรติแต่อย่างใด ด้วยใบหน้าเหมือนม้า รูปโฉมไม่งดงาม หากนางแก้วหน้าม้าต้องการเข้าไปอยู่ในพื้นที่วังหลวง นางจะต้องพิสูจน์ความสามารถเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ แต่ในนวนิยายเรื่องพักร้อสุร แม่อุษามันตราจะมี ใบหน้า “พักร้อสุร” แต่อุษามันตราก็ได้รับการยอมรับด้วยความสามารถและจิตใจที่งดงาม ความแตกต่างดังกล่าวนำไปสู่กลวิธีการสืบสรรค์ของตัวละครเอกชายด้วยเช่นกัน กล่าวคือ พระพินทอง ไม่ยอมรับนางแก้วหน้าม้าตั้งแต่ต้น ส่วนพระจุฑามณีมาศยินดีรับอุษามันตราเป็นคู่หมั้นแต่เพียงผู้เดียว นอกจากนี้ฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลิตาในบทละครนอกและนวนิยายดังกล่าวยังนำไปสู่ แนวคิดของเรื่องที่ว่า “การไม่ตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก” ควรเปิดใจยอมรับและ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

3.6.3 ฉากเมืองโรมวิถี

ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงฉากเมืองโรมวิถีตอนที่ท้าวมงคลราชสงสาร พระพินทองที่ต้องอยู่กับนางแก้วหน้าม้า ท้าวมงคลราชจึงให้แต่งสาสน์และส่งราชทูตไปขออนางทัตมาลี พระธิดาของเจ้าเมืองโรมวิถีให้พระพินทอง เมื่อราชทูตถวายสาสน์ให้พระเจ้าโรมวิถีเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าโรมวิถีมีความยินดีที่จะยกพระธิดาให้พระพินทองและมีพระราชบัญชาให้พระพินทองเดินทาง มายังเมืองโรมวิถีเพื่อจัดพิธีสมรสตามประเพณี ดังความว่า

๑ ครั้นถึงสืบหาราตรี	ลู่ถึงบุรีเกษมสถาน
ทอดสมอร้องฟังโองการ	อยู่ยังหน้าด่านบุรีฯ
ฯ ๒ คำ ฯ	

๑ บัดนั้น	นายด่านกองตระเวนเห็นถั่วถั่ว
ร้องถามไปพลันทันที	นี่นาวิมาโยในพาราฯ
ฯ ๒ คำ ฯ	

๑ บัดนั้น	เสนีย์ผู้มียศ
ร้องตอบมาพลันมิทันช้า	มาแต่มีถิลาธานี

นัดว่าจะมาสุมพร
ท่านเร่งไปทูลมุลคดี

ภูธรเสด็จมาถึงนี้
ให้ภูมิท้าวทราบอย่าอนใจฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 58)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระพิณทองได้เดินทางโดยเรือจากเมืองมิดิลาไปยังเมืองโรมวิถี ใช้ระยะเวลา 15 ค่ำ เมื่อมาถึงด่านหน้าเมืองโรมวิถี จึงได้แจ้งนายด่านกองตระเวนว่า ขบวนเรื่อนี้มาจากเมืองมิดิลาเพื่อมาเข้าพิธีสุมพรตามที่ได้ตกลงกันไว้ จึงขอให้นายด่านกองตระเวนเร่งนำความไปทูลพระเจ้าโรมวิถีให้ทรงทราบ เมื่อพระพิณทองได้เข้าพิธีสุมพรกับนางทศมาลีแล้ว พระพิณทองจึงอยู่ที่เมืองโรมวิถี ฝ่ายนางแก้วหน้าม้าคิดถึงพระพิณทอง ก่อนที่พระพิณทองจะออกเดินทางได้สั่งให้นางมีลูกให้พระองค์ นางแก้วหน้าม้าจึงเดินทางโดยเรือเหาะไปเมืองโรมวิถี ดังความว่า

๑ ชักสายยนต์ลือปลิวฟ้า เกตราเหาะพันพันผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง ลอยล่องไปในกลีบเมฆีฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ ครั้นเสร็จเจ็ดวันดังบัญชา เกตรามาถึงโรมวิถี
ชักสายยนต์แฉะนาวิ สู่ที่ปัดพิ้นใดฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ ครั้นถึงจึงลงจากเรือน้อย สุริย์ฉายบ่ายคล้อยเหลี่ยมไศล
ยอกรวันทาสุราลัย ถอดรูปทราญว้ยฉับพลันฯ

ฯ ๒ คำ ฯ รำ

๑ กลายเป็นนารีศรีโสภา พักตราพริ้งเพริศเฉิดฉัน
 กรายกรยาง์เยื้องจรจรัส ผายผันเข้าสู่บุรีฯ
 ฯ ๒ คำ ฯ รัว

(กฎเนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 74-75)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางแก้วหน้าม้าใช้เวลา 7 วัน ในการเดินทางโดยเรือเหาะไปยังเมืองโรมวิถี เมื่อนางแก้วหน้าม้าไปถึงเมืองโรมวิถี นางถอดรูปหน้าม้ากลายเป็นนางมณีและเดินทางเข้าเมืองไปขออยู่กับตายายที่กระต้อม

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรได้มีการสืบสรรค์ฉากและบรรยากาศเมืองโรมวิถีมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ดังในตอนที่อุษามันตราเดินทางไปค้าขาย ระหว่างทางเธอได้ช่วยเหลือชายผู้หนึ่งซึ่งภายหลังเธอทราบชื่อว่า “ปิ่น” ชายผู้นี้ถูกทำร้ายบาดเจ็บสาหัส เมื่ออุษามันตราช่วยเหลือปิ่นในเบื้องต้นจึงสอบถามว่าปิ่นกำลังจะเดินทางไปไหน ปิ่นจึงตอบว่ากำลังจะเดินทางไปเมืองโรมวิถี ดังความว่า

เธอถามซ้ำ ๆ ซัด ๆ ว่า “ท่านเป็นคนแคว้นใด”

“โรม...วิ...ถี”

อุษามันตราพยักหน้าเข้าใจ หันไปเปิดผ้าม่านหน้าต่างเกวียนขึ้นตะโกนออกไปว่า “หยุดขบวนก่อน” แล้วหันมามองคนเจ็บ ถามเขาว่า “ท่านมาจากโรมวิถี หรือจักไปโรมวิถี”

“ข้าพเจ้า...จักไป...โรมวิถี...เจ้าข้า” เขาตอบ หยุดพูดเป็นระยะ น้ำเสียงทุ้มนุ่มนวล นั้นไม่เข้ากับแววตาเรียบนิ่งที่เธอเห็น

“ข้าพเจ้าจักไปมิถิลา ท่านประสงค์เช่นใด”

เขาเงยบ มองเธอนิ่งเช่นเดิม

“ท่านประสงค์เช่นใดหรือเจ้าข้า”

เขาไม่ยอมตอบ

“ท่านมีญาติที่ไหน เพื่อจักได้พักอาศัยให้หายดีก่อนหรือไม่เจ้าข้า”

“มิได้เจ้าข้า” เขาตอบ ซึ่งมีความหมายว่าไม่มี

อุษามันตราพยักหน้าเป็นการบอกว่าเข้าใจ คิดไม่ตกว่าจะจัดการอย่างไรดี เพราะเส้นทางที่เธอมุ่งหน้าเป็นเส้นทางตรงกันข้ามกับโรมวิถี และการเดินทางไปโรมวิถียังต้องข้าม

น้ำทะเลใช้เวลาถึงเดือนเศษหากเริ่มต้นจากมิถิลา “สหายของท่านสิ้นแล้ว ท่านคิดอ่านจักทำเช่นไรต่อไป”

“ข้าพเจ้า...เจ็บ...มาก...นัก...เจ้าข้า” เขาพูดเพียงเท่านี้

“เช่นนั้นท่านจงไปรักษาตัวที่มีถิลานคร จนกว่าจักหายดีเถิด แล้วจึงคิดหาหนทางไปโรมวิถี แต่นั่นจักทำให้ท่านต้องเดินทางไกลมากขึ้น ท่านคิดเห็นอย่างไรเจ้าข้า” อุษามันตราคิดหนัก เพราะดูสภาพของเขาคงช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

“ยินดี เจ้าข้า”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 265-266)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระจุลทามณีมาศถูกพวกกบฏทำร้าย พระองค์ต้องการเดินทางไปยังเมืองโรมวิถีซึ่งเป็นเมืองของพระอัยกา แต่ระหว่างทางพระจุลทามณีมาศบาดเจ็บสาหัส ประจวบกับที่ขบวนสินค้าของอุษามันตราเดินทางผ่านมาพบพระจุลทามณีมาศพอดี อุษามันตราจึงได้ช่วยเหลือพระจุลทามณีมาศไว้โดยที่อุษามันตราไม่ทราบตัวตนที่แท้จริงของพระจุลทามณีมาศ อุษามันตรา กำลังจะเดินทางกลับเมืองมิถิลาซึ่งไปคนละทางกับเมืองโรมวิถี เธอจึงขอให้พระจุลทามณีมาศไปรักษาตัวที่เมืองมิถิลาให้หายดีเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยคิดหาทางไปเมืองโรมวิถีในภายหลัง พระจุลทามณีมาศจึงยอมเดินทางไปเมืองมิถิลากับอุษามันตรา สาเหตุที่พระจุลทามณีมาศต้องการเดินทางไปยังเมืองโรมวิถีเพราะเมืองโรมวิถีเป็นเมืองของพระอัยกา แต่ในท้ายที่สุดพระจุลทามณีมาศกลับได้พบกับพระอัยกาที่เรือนของท่านอะนุตตะเรที่เมืองมคธ ดังความว่า

“อุษามันตราน้องเจ้า คุณตาของพี่ องค์ชะยะธะนัง ฤ็พระเจ้าโรมวิถี”

ทันทีที่ได้ยินพระจุลทามณีมาศแนะนำ คนที่ตกตะลึงจนตัวชากลับกลายเป็นเธอเสียเอง เพราะเธอกำลังคิดว่าเขาจะใช้พระเจ้าโรมวิถีหรือไม่ คำตอบก็มาถึงอย่างทันใจทีเดียว เธอได้แต่กะพริบตาปริบ ๆ ก้มลงกราบด้วยกิริยานิ่งสงบ พยายามรักษามารยาท แม้ความจริงเธอเกือบทำอะไรไม่ถูก และได้แต่คิดว่า ‘พระเจ้าโรมวิถีเสด็จพระราชดำเนินมารอพระราชนัดดาถึงที่นี่เชียวหรือ’

“ขอหลานตาจงเป็นสุข จำเรณูยิ่งล้น ขอมหาผลในความดีจงคุ้มครองอุษามันตรา
ยากจกมีคำใดกล่าวพานจากใจ ให้มากล้นสมกับที่เจ้าได้ช่วยเหลือจุทามณีนมาศให้รอดพ้นภัย
ทั้งปวง ตาขอใจเจ้ายิ่งนัก” พระเจ้าโรมวิถีทรงกล่าวรับขวัญและอวยพรด้วยพระเมตตา

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 519)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระจุทามณีนมาศหรือปิ่นได้กล่าวแนะนำองค์ชะยะระนั่งซึ่งเป็นพระอัยกาหรือคุณตาของปิ่นให้อุษามันตราได้รู้จัก สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากที่อุษามันตราช่วยเหลือพระจุทามณีนมาศจากการบาดเจ็บสาหัสจนหายดี อุษามันตรารู้ความจริงว่าปิ่นคือพระจุทามณีนมาศ ทุกคนให้ความช่วยเหลือพระจุทามณีนมาศเพื่อต่อสู้กับกฎ พระเจ้าโรมวิถีจึงเดินทางมาหาพระจุทามณีนมาศด้วยความเป็นห่วงและมอบกำลังพลเพื่อสนับสนุนให้พระจุทามณีนมาศกอบกู้บัลลังก์คืน

จากกลวิธีการสืบสรรค์โดยการนำฉากและบรรยากาศเมืองโรมวิถีจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ เห็นได้ว่าเมืองโรมวิถีในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าเป็นเมืองของนางทศมาลีซึ่งเป็นพระมเหสีอีกพระองค์ของพระพินทอง ส่วนในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์เมืองโรมวิถีเป็นเมืองของพระอัยกาของพระจุทามณีนมาศ

นอกจากนี้ยังมีจุดที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสืบสรรค์ฉากและบรรยากาศเมืองโรมวิถีจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์นั้น ผู้แต่งยังคงสร้างให้เมืองโรมวิถีมีความเกี่ยวข้องกับตัวละครเอกชาย เมื่อตัวละครเอกชายของทั้งสองเรื่องมีเหตุเดือดร้อน ตัวละครเอกชายจะต้องเดินทางออกจากเมืองมิถิลาไปยังเมืองโรมวิถี ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระพินทองเดินทางไปเข้าพิธีสุมพรกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถีเพื่อหนีนางแก้วหน้าม้า ส่วนในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์พระจุทามณีนมาศกำลังจะเดินทางไปหาพระอัยกาที่เมืองโรมวิถีเพื่อหนีการตามล่าจากพวกกบฏ

3.7 การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่

การศึกษาอนุภาคของวิเศษในงานวรรณกรรมนั้น มีนักวิชาการกล่าวถึงการศึกษาอนุภาคของวิเศษไว้ ดังนี้

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543, หน้า 38) กล่าวว่า คำว่า อนุภาค (motif) ที่ใช้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน เป็นคำที่มีความหมายพิเศษ Stith Thompson (อ้างถึงใน ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543, หน้า 38) อธิบายความหมายของ motif ว่า “A motif is the smallest element in a tale having a power to persist.” อาจให้ความหมายเป็นภาษาไทยว่าหมายถึง องค์ประกอบเล็ก ๆ ในนิทานเรื่องใด

เรื่องหนึ่งซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษซึ่งทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบทอดกันต่อ เช่นเดียวกับที่ ศิราพร ณ ถลาง (2552, หน้า 40) กล่าวว่า ในทางคติชนวิทยา อนุภาค (motif) หมายถึง หน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับ การสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ และเหตุที่ได้รับการสืบทอดก็เพราะมีความ “ไม่ธรรมดา” มีความ น่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ อนุภาคอาจเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของพฤติกรรมของตัวละครหรือ เหตุการณ์ในนิทาน (Stith Thompson, 1977, p. 415 อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, 2552, หน้า 40) นอกจากนี้ ศิราพร ณ ถลาง (2552, หน้า 40-41) ยังยกตัวอย่างอนุภาคและอธิบายเพิ่มเติมว่า เช่น แมงมุมสร้างโลก ม้าเหาะได้ น้ำเต้าวิเศษที่มีเมล็ดข้าวเลี้ยงคนได้ ทารกที่เกิดมาแล้วพูดได้เลย แม่เฒ่าที่กิน ดอกกุหลาบแล้วตั้งครรภ์ ฯลฯ การศึกษาอนุภาคจึงเป็นการศึกษาความคิดและจินตนาการของมนุษย์ซึ่ง นับเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งในความเป็นมนุษย์ที่มีจินตนาการอันเสรีและสามารถคิดถึงเรื่องที่แปลก ประหลาดมหัศจรรย์ได้มากมาย ทั้ง ๆ ที่ไม่มีอยู่ในความเป็นจริง และไม่ว่าจะจะเป็นมนุษย์ในซีกโลกใด ในวัฒนธรรมใด ก็อาจคิดถึงสิ่งที่ “ไม่ธรรมดา” เหล่านี้ได้เช่นกัน (โดยที่ไม่ได้หยิบบัญญัติความคิดกัน)

นอกจากนี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543, หน้า 38-39) ได้ให้ข้อมูลว่า องค์ประกอบที่จัดเป็น อนุภาคแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ตัวละคร วัตถุหรือสิ่งของ และเหตุการณ์หรือพฤติกรรม

ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะแปลกหรือพิเศษในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ฐานะ รูปร่าง นิสัยใจคอ มีความสามารถพิเศษ ตัวละครที่จัดเป็นอนุภาคอาจเป็นคน สัตว์ อมนุษย์ ต้นไม้ที่มี ลักษณะพิเศษ เช่น แม่มด ยักษ์ นางฟ้า กินรี แม่เลี้ยงใจร้าย คนหลังค่อม เด็กอยู่ในหอยสังข์ แมวพูดได้ มังกร พญานาค

วัตถุสิ่งของ ได้แก่ วัตถุสิ่งของซึ่งมีลักษณะพิเศษหรือแปลกผิดธรรมดา เช่น ตะเกียงวิเศษ ดาบวิเศษ พรหมวิเศษ บ้านทำด้วยขนม ต้นโพธิ์ทอง แอปเปิลทอง รวมทั้งประเพณีหรือความเชื่อที่แปลก ๆ เช่น การเลือกคู่ด้วยการเสี่ยงพวงมาลัย การฆ่าลูกบวสรวงเทพเจ้า

เหตุการณ์หรือพฤติกรรม ได้แก่ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่มีลักษณะเด่นหรือพิเศษ เช่น การแปลงร่าง การสาปคนทั้งเมืองให้หลับพร้อมกัน น้ำท่วมโลก นกประหลาดจับคนกินทั้งเมือง พ่อแม่นำ ลูกไปทิ้งในป่า

องค์ประกอบที่ถือว่าเป็นอนุภาคจึงควรเป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเด่น ไม่ใช่เรื่องธรรมดาสามัญ เช่น ตัวละครที่เป็นพ่อแม่ เด็กผู้หญิง เด็กผู้ชาย คนแก่ แมว สุนัข ไม่ถือว่าเป็นอนุภาค เพราะไม่ได้ มีลักษณะเด่น เป็นตัวละครที่พบเห็นได้ทั่วไป แต่แม่เลี้ยงใจร้าย เด็กผู้หญิงที่ผิวขาวเหมือนหิมะ แมวหรือ สุนัขพูดได้ เป็นอนุภาค อาจกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ธรรมดาสามัญของชีวิตไม่ถือว่าเป็นอนุภาค เช่นถ้าเล่าว่า “ชายคนหนึ่งแต่งตัวแล้วเดินเข้าไปในเมือง” ข้อความนี้ถือว่าไม่มีลักษณะพิเศษสำคัญที่น่าจดจำ จึงไม่จัดเป็นอนุภาค เพราะการแต่งตัวแล้วเดินเข้าไปในเมืองนั้นเป็นเรื่องปกติ แต่ถ้าเล่าว่า “ชายหนุ่ม

สวหมวกวิเศษซึ่งทำให้หายตัวได้ ขึ้นพรมิเศษแล้วไปยังดินแดนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระอาทิตย์ และทิศตะวันตกของพระจันทร์” ข้อความนี้ประกอบด้วยอนุภาคเล็ก ๆ แต่สำคัญ 3 อนุภาค คือ หมวกวิเศษ พรมิเศษ และดินแดนมหัศจรรย์ องค์ประกอบดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นอนุภาคเพราะเป็นจุดเด่นที่ทำให้คนเล่าพอใจที่จะเล่าและคนฟังก็สนใจพอใจที่จะฟัง นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่น่าจดจำและน่าถ่ายทอด

กล่าวโดยสรุป การศึกษาอนุภาคของวิเศษจึงเป็นการศึกษาองค์ประกอบเล็ก ๆ หรือหน่วยย่อยในงานวรรณกรรมซึ่งมีคุณสมบัติแปลกหรือลักษณะเด่นเป็นพิเศษ มีความน่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ อนุภาคอาจเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมของตัวละคร

ดังนั้นการนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ หมายถึง กลวิธีการนำองค์ประกอบเล็ก ๆ หรือหน่วยย่อยในงานวรรณกรรมซึ่งมีคุณสมบัติแปลกหรือลักษณะเด่นเป็นพิเศษ มีความน่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ ซึ่งอาจเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมของตัวละครจากตัวบทวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมมาสรรค์สร้างโดยการปรับใช้ในตัวบทวรรณกรรมเรื่องใหม่

การนำอนุภาคของวิเศษจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสูรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าปรากฏของวิเศษ ได้แก่ เรือเหาะ พรวดไต้ และกระหายทอง โดยของวิเศษเหล่านี้ ล้วนเป็นของที่พระฤๅษีเสกให้นางแก้วหน้าม้า ดังนี้

เรือเหาะ เป็นเรือวิเศษที่ใช้เดินทางโดยเหาะบนอากาศ เมื่อนางแก้วหน้าม้าจะเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุ พระฤๅษีจึงเสกเรือเหาะพร้อมสายยนต์ให้นาง ภายหลังต่อมานางแก้วหน้าม้าได้ใช้เรือเหาะเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ

พรวดไต้ เป็นของวิเศษที่พระฤๅษีเสกให้นางแก้วหน้าม้าตอนที่จะไปช่วยเหลือพระพิณทองที่เมืองยักษ์ พรวดไต้เล่มนี้มีฤทธิ์มาก สามารถเนรมิตได้ตามใจประสงค์ นอกจากนี้พรวดไต้ยังใช้แปลงกายได้ดังที่นางแก้วหน้าม้าใช้แปลงกายเป็นมาณพน้อยเพื่อไปช่วยพระพิณทองที่เมืองยักษ์ เมื่อมาณพน้อยต่อสู้กับท้าวพาลราช มาณพน้อยได้ขว้างพรวดไต้ตัดเศียรท้าวพาลราชให้ถึงแก่ความตาย

กระหายทอง ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 42) ได้ให้ความหมายคำว่า กระหาย ไว้ว่า หมายถึง กระบุงเล็ก ปากผาย โดยในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากระหายทองเป็นของที่พระฤๅษีเสกให้นางแก้วหน้าม้าตอนที่นางจะเดินทางไปหาพระพิณทองที่เมืองโรมวิถี กระหายทองนี้ใช้สำหรับใส่ “เครื่องทรงสาวสวรรค์” ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายอันงดงาม

การนำอนุภาคของวิเศษจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสูรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.7.1 เรือเหาะสี่บรรรค์เป็นขบวนเกวียนขนสินค้า

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงเรือเหาะเป็นของวิเศษที่พระฤๅษีเสกให้นางแก้วหน้าม้า เพื่อเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุ จากนั้นมาเรือเหาะก็เป็นพาหนะสำคัญที่ช่วยพานางแก้วหน้าม้าเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ดังความว่า

๑ บัดนั้น	พระมหาตบสฤๅษี
ฟังนางหน้าม้าพาที	พระจิ้งมีสุนทรวาจา
ดูดูอาหาญชาญชัย	คนเดียวมาได้ในป่า
บุญกายไม่วายชีวา	จึงมาประสบพบกุ
ซึ่งธรรมาประสงคฺจใจ	เห็นพอจะช่วยให้บังอยู่
เป็นหญิงวิ้งมาน่าเอ็นดู	ปะปุแล้วเห็นไม่เป็นไร
ว่าพลางทางเดินออกมา	จากที่ศาลาอาศัย
โอมอ่านพระเวทเรื่องชัย	บัดใจบังเกิดเป็นนาวิฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตรี

๑ พร้อมสายยนต์ยาวสาวเหาะ	เหมาะเจาะแบ่งน้อยเฉลิมศรี
ค้อนสิ่วพร้อมหมดล้วนกรดดี	สำหรับที่ชะลอพระเมรุธร
บอกกับนางแก้วสัปดน	จงชักยนต์ยังเนินสิงขร
ทรงอำนาจอวยชัยให้พร	ชี้ทิศทางจรบัดใจฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น	นางแก้วยินดีจะมีไหน
กราบกับบาทาแล้วคลาไคล	นั่งลงตรงในสัดจอง
ชักสายยนต์น้อยลอยเลื่อน	คล้อยเคลื่อนเหาะหันผันผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องเข้ากลีบเมฆาฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 29-30)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระฤๅษีเห็นนางแก้วหน้าม้าเดินทางในป่าเพียงลำพัง พระฤๅษีได้สอบถามความจากนางแก้วหน้าม้า พอทราบความว่านางแก้วหน้าม้าได้รับคำสั่งให้ไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายท้าวมงคลราช พระฤๅษีมีเมตตาจึงเสกเรือเหาะและบอกทางให้นาง นางแก้วหน้าม้าดีใจและรีบกราบลาพระฤๅษี นางนั่งในเรือเหาะแล้วชักสายยนต์ลอยขึ้นไปในกลีบเมฆ

เรือเหาะหรือในบทประพันธ์เรียกอีกคำหนึ่งว่า สัตจอง หมายถึง หุ่น, แพน, เรือลำเล็กสำหรับพ่วงไปท้ายเรือใหญ่ ใช้ติดต่อระหว่างเรือใหญ่กับฝั่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1204) ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้เรือเหาะเป็นพาหนะหลักในการเดินทางของนางแก้วหน้าม้า สะท้อนให้เห็นสภาพภูมิประเทศของไทยที่มีแม่น้ำลำคลองจำนวนมาก จึงทำให้วิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อนผูกพันกับสายน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยน้ำในการเพาะปลูก พื้นที่ในการตั้งบ้านเรือนของผู้คนก็มักจะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ตลอดจนการเดินทางโดยทางน้ำเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง สอดคล้องกับที่ อัครวิทย์ เรืองรอง (2539, หน้า 132) ได้วิเคราะห์ลักษณะเด่นของ “เรือเหาะ” ไว้ว่า ในเรื่องแก้วหน้าม้า นั้นนอกจากจะสะท้อนความเจริญด้านภูมิปัญญาของมนุษย์ที่คิดประดิษฐ์เรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร และสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่มักเลือกสภาพแหล่งที่ตั้งชุมชนปลูกสร้างบ้านเรือน หรือดำเนินชีวิตติดทำเลเป็นแม่น้ำลำคลองเป็นหลัก

นอกจากนี้การนำเรือที่เป็นพาหนะทางน้ำมาเพิ่มความพิเศษให้เหาะบนอากาศได้ ทำให้นางแก้วหน้าม้าเดินทางไปช่วยเหลือพระพินทองได้ทันทั่วทั้งที่ อีกทั้งเรือเหาะนี้ยังเป็นการเพิ่มความพิเศษให้นางแก้วหน้าม้าสามารถเหาะได้ ซึ่งเปรียบได้กับผู้วิเศษหรือนางฟ้าที่สามารถเหาะอยู่บนฟากฟ้าหรือสรวงสวรรค์

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรได้มีการนำอนุภาคของวิเศษเรือเหาะจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบสรรค์เป็นขบวนเกวียนขนสินค้า ในนวนิยายเรื่องพักรตร์อสูรกล่าวถึงอุษามันตราได้เดินทางไปค้าขายยังเมืองต่าง ๆ ซึ่งการเดินทางในแต่ละครั้ง อุษามันตราจะนั่งอยู่ในเกวียนเป็นหลัก มีม้าเร็วอีก 12 ตัว คอยคุ้มกันขบวนอยู่รอบด้านเพื่อป้องกันโจรปล้นและเหตุการณ์อื่นที่คาดไม่ถึงถึงตอนที่อุษามันตรากำลังจะเดินทางกลับเมืองมิลลา ผู้คุ้มกันในขบวนสินค้าได้แจ้งแก่อุษามันตราว่าพบผู้บาดเจ็บ อุษามันตราจึงถามผู้คุ้มกันเพื่อให้แน่ใจว่าไม่ใช่อุบายของโจร จากนั้นเธอจึงได้ช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ ดังความว่า

“แม่นายท่านเจ้าข้า มีคนเจ็บหนักทางนั้นเจ้าข้า” หนึ่งในผู้คุ้มกันขบวนสินค้านำรายงาน
อุษามันตราเปิดม่านหน้าต่างเกวียนขึ้น มองตามมือของผู้คุ้มกันที่ควมม้าเหาะตาม
ไปทางท้ายขบวน เธอหันมองโชติระเส เห็นว่ายังหลับอยู่ จึงถามผู้คุ้มกันแบบไม่ดังมากนัก

“ตรวจสอบดีหรือยัง ระวังอุบายของโจรให้มากนัก”

“บาดเจ็บจริง มิใช่อุบายดอกเจ้าข้า”

อุษามันตราได้ยืนเช่นนั้นจึงสั่ง “เอาม้ามา หยุดขบวนก่อน”

เธอตัดสินใจไม่ปลุกโชติระเสปปล่อยให้ชายหนุ่มได้พัก แล้วก้าวออกไปด้านหน้าเกวียน กล่าวกับทิดศรว่า “ลุงศรจอดเกวียนก่อนเจ้าข้า อุษาจะไปดูคนทางท้ายขบวน” พุดจบสิ่งที่ต้องการก็มาถึงพอดี

ในขบวนสินค้ามีม้าเร็วสิบสองตัว แบ่งล่วงหน้าและรั้งท้ายอย่างละสี่ เพื่อตรวจสอบความเคลื่อนไหวก่อนขบวนจะไปถึงและป้องกันการถูกโจมตีทางด้านหลัง ส่วนอีกสี่จะอยู่ประจำขบวนเพื่อส่งสารสำคัญหากมีเหตุฉุกเฉิน ไม่นับจำนวนม้าของผู้คุ้มกันอีกสิบตัว แบ่งกำกับทุกระยะตั้งแต่หัวขบวนจดท้ายขบวน จึงไม่เป็นปัญหาหากจะแบ่งมาใช้สักตัวหนึ่ง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 255)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนขบวนสินค้าของอุษามันตราประกอบไปด้วย ขบวนเกวียนสินค้า และมีม้าเร็วสิบสองตัว โดยม้าเร็วสี่ตัวแรกให้เดินทางล่วงหน้าเพื่อตรวจสอบเส้นทางและความปลอดภัยก่อนที่ขบวนจะเดินทางไปถึง ม้าเร็วอีกสี่ตัวให้อยู่รั้งท้ายขบวนเพื่อป้องกันการถูกโจมตีจากด้านหลัง ส่วนม้าเร็วอีกสี่ตัวที่เหลือจะอยู่ประจำขบวนสินค้าไว้สำหรับส่งสารสำคัญยามเกิดเหตุฉุกเฉิน นอกจากนี้ยังมีม้าของผู้คุ้มกันอีกสิบตัวที่คอยคุ้มกันทุกระยะ ตั้งแต่ต้นขบวนจนถึงท้ายขบวน แสดงให้เห็นว่าขบวนเกวียนขนส่งสินค้าของอุษามันตราเป็นขบวนสินค้าที่มีขนาดใหญ่และมีการคุ้มกันอย่างแน่นหนา แต่ในระหว่างที่เธอกำลังจะกลับเมืองมิลินั้น ผู้คุ้มกันแจ้งอุษามันตราว่าพบผู้บาดเจ็บและได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วว่ามิใช่อุบายของโจร อุษามันตราจึงสั่งให้หยุดขบวน จากนั้นเธอจึงควมม้าเร็วเพื่อไปดูยังท้ายขบวน เธอพบชายสองคน คนแรกเธอพบภายหลังต่อมาเสียชีวิต ส่วนคนที่สองบาดเจ็บสาหัส เธอจึงช่วยเหลือชายคนที่สองจนรอดชีวิต ต่อมาจึงได้ทราบว่าคนที่เธอช่วยชีวิตคือพระจุลามาณาศ ในตอนนั้นพระองค์บาดเจ็บเพราะหนีพวกกบฏที่ตามล่าพระองค์

จากกลวิธีการสืบทอดโดยการนำอนุภาคของวิเศษเรือเหาะจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า มาสืบทอดเป็นขบวนเกวียนขนส่งสินค้าในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร เห็นได้ว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องได้ใช้พาหนะในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยนางแก้วหน้าม้าได้ใช้เรือเหาะเป็นพาหนะในการเดินทางไปทำภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ทั้งยังใช้ในการเดินทางไปหาพระพินทองที่เมืองโรมวิถีและเมืองยักษ์ ส่วนอุษามันตราใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางเพื่อไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ อีกทั้งใน

ระหว่างเดินทางอุษามันตรายังมีโอกาสได้ช่วยเหลือพระจุฑามณีมาศ อย่างไรก็ตามแม้อุษามันตราจะไม่ได้เดินทางเพื่อมุ่งเน้นไปช่วยเหลือพระจุฑามณีมาศโดยตรงดังเช่นนางแก้วหน้าม้าที่ไปช่วยเหลือพระพิณทอง แต่ สุชาครียา ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของอุษามันตราในอีกแง่มุมหนึ่งคือ เธอเป็นผู้หญิงที่ออกเดินทางไปค้าขายและคุมขบวนเกวียนสินค้าที่มีขนาดใหญ่ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการขบขันให้เห็นความสามารถของอุษามันตราที่มีอาชีพเป็นของตนเองและหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวอีกทางหนึ่ง อีกทั้งการสืบสรค์อนุภาคของวิเศษจากเรือเหาะไปเป็นขบวนเกวียนสินค้านั้น เป็นการสืบสรค์ในเรื่องลักษณะของพาหนะที่ช่วยในเรื่องการเดินทางของตัวละครเอกหญิง แม้ว่าขบวนเกวียนสินค้าของอุษามันตราจะไม่ได้มีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้อุษามันตราเดินทางบนอากาศได้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอุษามันตราได้ใช้เกวียนขบวนสินค้าเป็นพาหนะพาเธอเดินทางไปยังจุดหมายและทำให้เธอช่วยชีวิตพระจุฑามณีมาศได้เช่นเดียวกัน

3.7.2 พราโด้สืบสรค์เป็นดาบแก้วมณีและดาบปืนปัก

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงพราโด้หรือพราโด้เป็นของวิเศษที่พระฤๅษีเสกให้นางแก้วหน้าม้าตอนที่นางแก้วหน้าม้าจะออกเดินทางไปช่วยพระพิณทองที่เมืองยักษ พราโด้นี้มีฤทธิ์มากและยังใช้แปลงกายได้ดั่งใจปรารถนา ดังความว่า

๑ พังพาที	พระมุนีแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ
แม่นจะไปไม่ถึงกัณวัน	รักกันจงรีบจรรลี
ตรัสพลางทางหยิบพราโด้ใหญ่	ยื่นให้แก่นางโฉมศรี
มีฤทธิ์หนักหนาพราโด้เล่มนี้	แม่นจะมีประสงค์สิ่งใด
ฤๅจะเปลี่ยนแปลงกายา	ได้ดั่งจินดาพิสมัย
เจ้าจงสวัสดิ์มีชัย	ชี้ทิศทางให้ดังจำนงฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	นางแก้วชื่นชมสมประสงค์
รับพราโด้มาพลางทางกราบลง	ยื่นองค์ลูกให้ตั้งใจปอง
ยกพราโด้อาจารย์ขึ้นทูลเกล้า	ค่อยคลายความร้อนร่ำหม่นหมอง
ชูพลางทางนึกตรึกตรอง	แปลงรูปนวลละอองทันใดฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ร่างกายกลายเป็นมาณพน้อย แซ่ม้าฮ้อยโสภะจะหาไหน
กราบบาทดาดบสยศไกร แล้วคลาไคลมาขังนาวาฯ

๖ ๒ คำ ๖

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 133-134)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระพินทองกำลังเดินทางจากเมืองโรมวิไลไปเมืองมิลลา ระหว่างทางขบวนเรือของพระพินทองถูกพายุพัดเข้าไปในเมืองยักษ์ เมื่อพระฤๅษีบำเพ็ญภาวนาเห็นเหตุการณ์ดังกล่าวจึงบอกนางแก้วหน้าม้าให้รีบไปช่วยพระพินทอง พร้อมทั้งมอบพร้าโต้ที่มีฤทธิ์มากและใช้แปลงกายได้ให้นาง นางแก้วหน้าม้าจึงแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปต่อสู้กับเหล่ายักษ์ และได้ขว้างพร้าโต้ตัดเศียรท้าวพาลราชได้สำเร็จ

การที่พระฤๅษีเสกพราโตให้นางแก้วหน้าม้า นั้น แสดงให้เห็นว่าพราโตได้บอกถึงตัวตนของนางแก้วหน้าม้าในฐานะหญิงสาวชาวบ้าน ซึ่งพราโตใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน และยังเป็นอาวุธป้องกันอันตรายได้ สอดคล้องกับ อัศวินัย เรื่องรอง (2539, หน้า 134) ได้วิเคราะห์ “พรา” ในเรื่องแก้วหน้าม้าไว้ว่า ในอดีต “พรา” มีความสำคัญต่อชาวบ้านอย่างยิ่งในฐานะเป็นอุปกรณ์สำคัญต่อการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์อย่างสนธิ์นี้จึงได้นำพรามาเป็นสำนวนที่สื่อความหมายอันสะท้อนวิถีชีวิตของสังคมระดับชาวบ้าน ฉะนั้น “พรา” ในฐานะของวิเศษในเรื่องแก้วหน้าม้า จึงอาจสะท้อนที่มาหรือกำเนิดของเรื่อง ว่าเดิมนั้นน่าจะเป็นเรื่องที่แต่งโดยกวีระดับชาวบ้านได้ระดับหนึ่ง และที่สำคัญ “พราโต” ที่ชาวบ้านนิยมใช้นี้ เมื่อนำมาเป็นอาวุธวิเศษประจำกายของตัวเอง ในแง่บทละครนอกนั้น สื่อสารอารมณ์ขันได้เข้มข้นกว่า “พระขรรค์” ซึ่งมีอุปาทานพาดพิงกัน

นอกจากนี้พริ้วที่นางแก้วหน้าม้าได้รับจากพระฤษีนั้นเป็นพริ้วไต้ ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 813) ได้ให้ความหมายของ “พริ้ว” ไว้ว่าหมายถึง มีขนาดใหญ่, ถ้าเป็นรูปเพรียวยาวสำหรับ ถือกีรติกราย เรียกว่า พริ้วกราย หรือ มีดกราย ทางถิ่นปักษ์ใต้เรียกว่า พริ้วโอ หรือ มีดโอ, ถ้าปลาย เป็นขอ มีด้ามยาวสำหรับใช้เกี่ยวตัด เรียกว่า พริ้วขอ หรือ มีดขอ, ถ้าปลายงุ้ม สันหนา และด้ามสั้น เรียกว่า พริ้วไต้, มีดไต้ หรือ อีไต้ ก็เรียก, ถ้าเป็นรูปเพรียวยาวด้ามงอ ๆ สำหรับหวดหญ้า เรียกว่า พริ้วหวด หรือ มีดหวด, ถ้าปลายแบนโตมีคม สำหรับขุดดินได้ เรียกว่า พริ้วเสียม, ถ้าปลายตัดมีรูปโค้ง นิติ ๆ เรียกว่า พริ้วถาง จากนิยามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้กล่าวถึง พริ้วไต้ ซึ่งมีลักษณะปลายงุ้ม สันหนา และด้ามสั้น สังกศัตร์ได้ว่าการที่พระฤษีเสกพริ้วไต้ให้นางแก้วหน้าม้า

นั่น อาจเป็นเพราะพราโตมีขนาดเล็กแต่มีฤทธิ์มาก ทำให้นางแก้วหน้าม้าพกพาได้สะดวกและเกิดความคล่องตัวเวลาต้องออกเดินทางไปตามที่ต่าง ๆ

นอกจากนี้การนำพราโตมาเป็นของวิเศษในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า เป็นการบ่งบอกถึงตัวตนของนางแก้วหน้าม้าในฐานะชาวบ้านธรรมดา มีอาวุธคู่กายคือพราโตซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีวิต แตกต่างจากตัวละครเอกในเรื่องอื่น ๆ ที่มีอาวุธสำคัญ เช่น จักร พระขรรค์ ดาบตรีศูล แต่ด้วยนางแก้วหน้าม้ามีพระฤๅษีเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือจึงทำให้นางมีพราโตที่มีอำนาจวิเศษ นอกจากนี้การใช้พราโตเป็นอาวุธในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ยังสะท้อนให้เห็นว่าวิได้เลือกพราโตซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีพของชาวบ้าน เป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องธรรมดาใกล้ตัว แม้พราโตจะเป็นอุปกรณ์ธรรมดาที่พบเห็นได้ทั่วไป แต่ก็ยังเป็นอาวุธสำคัญที่ช่วยชีวิตพระพินทองพระโอรสแห่งเมืองมิลลาให้ปลอดภัย เปรียบได้กับการให้ความสำคัญกับนางแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นหญิงสาวชาวบ้านที่พระพินทองมองไม่เห็นคุณค่า แต่เมื่อถึงคราวลำบาก นางแก้วหน้าม้าคือคนที่ไม่ช่วยพระพินทองให้รอดพ้นจากอันตรายในทุกครั้ง

นวนิยายเรื่องพัทลุงสุรได้มีการนำอนุภาคของวิเศษพราโตจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบทอดเป็นดาบแก้วมณีและดาบบินปัก ดังในตอนที่ว่านสรีระสากับพระจุฑามณีมาศเดินทางมาที่เรือนมนสิการ พระจุฑามณีมาศได้ประลองฝีมือกับอุษะศิษย์ร่วมสำนักท่านครูวัดตะโก ซึ่งการประลองฝีมือในครั้งนี้ โชติระเสนได้นำดาบคู่ประจำตระกูลมาใช้ในการประลองฝีมือ โชติระเสนมอบดาบบินปักให้พระจุฑามณีมาศ และมอบดาบแก้วมณีให้อุษะ ดังความว่า

“ดาบแก้วมณีแลปืนปักถูกหล่อแลตีขึ้นด้วยฝีมือบรรพบุรุษแห่งมนสิการ เนื้อดาบนั้นงามยิ่ง” โชติระเสนกล่าวพลางดึงดาบบินปักออกจากฝักที่ทำด้วยทองคำแท้ ประดับอัญมณีหลากสี ด้ามจับสลักลายสวยงาม และมอบให้แก่องค์รัชทายาทด้วยกิริยาเคารพให้เกียรติ

เมื่ออีกฝ่ายยื่นพระหัตถ์มารับ โชติระเสนจึงเอ่ยพร้อมกับมองพระพัทลุงองค์รัชทายาทโดยมือนัยไม่ปล่อยดาบ “ปืนปักแข็งแกร่ง เป็นศรีแก่ผู้ครอบครอง”

“แก้วมณีงามพร้อม แต่หาบบางไม่” แล้วหันมายื่นดาบอีกเล่มหนึ่งส่งให้บุตรี

อุษามันตรารับดาบมา เเงหน้าขึ้นสบตาบิดาที่ฉายแววบ่งบอกความหมายบางอย่าง อุษามันตราก็มองสิ่งที่อยู่ในมือ น้ำหนักดาบแก้วมณีจะว่าหนักก็หนักแต่ไม่มากเกินไป การถ่วงน้ำหนักดาบทำให้รู้ว่าสายช่างมนสิการมีฝีมือสมคำเล่าลือ ดาบทั้งสองใช้วิธีตีพับทบไปมานับพันครั้งเพื่อให้ได้รูปทรง น้ำหนัก และความคม ไม่ใช่การตีแผ่แค่ครั้งเดียวแล้วแต่งขึ้นรูปเหมือนช่างสายอื่น ซึ่งทำให้ความแข็งแรง ความเหนียวของเนื้อดาบและอาวุธมีคมทุกชนิด

จากโรงหล่อโลหะมนสิการแตกต่างจากโรงหล่อทุกเตา และเนื้อเหล็กที่นำมาทำก็คงไม่ธรรมดาเช่นกัน

ดาบแก้วมณีมีรูปทรงคล้ายกระบี่ค่อนข้างโค้งไปทางดาบคาตานะของญี่ปุ่น ส่วนดาบปิ่นปักมีลักษณะคล้ายพระขรรค์แต่ใบเรียวกว่าและยาวกว่าพอสมควร ดาบทั้งสองนั้นมีรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แม้ฝึกดาบจะคล้ายคลึงกันประหนึ่งคู่แฝดก็ตาม แต่ก็ได้สัดส่วนงดงาม เนื้อดาบเป็นสีเงินวาววับ เหมาะเป็นอาวุธประจำตระกูลที่เอาไว้เชิดหน้าชูตาอย่างแท้จริง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 240)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท่านสิระสาผู้สำเร็จราชการแทนพระเจ้าวิเทหะกับพระจุฑามณีมาศเดินทางมายังเรือนมนสิการ ในขณะนั้นอุษามันตราปลอมตัวเป็นอุษะ ฝีมือการต่อสู้ของอุษะเป็นที่เลื่องลือทำให้ท่านสิระสาต้องการขึ้นชมฝีมือและต้องการทดสอบฝีมือของอุษะ จึงขอให้อุษะประลองฝีมือกับพระจุฑามณีมาศ โชติระเสจึงได้นำดาบประจำตระกูลที่ดีขึ้นด้วยฝีมือของบรรพบุรุษมาใช้ในการประลอง โดยมอบ “ดาบปิ่นปัก” ให้พระจุฑามณีมาศ ซึ่งดาบปิ่นปักมีลักษณะคล้ายพระขรรค์แต่ใบเรียวกว่าและยาวกว่า และมอบ “ดาบแก้วมณี” ให้อุษะ ซึ่งดาบแก้วมณีมีรูปทรงคล้ายกระบี่ค่อนข้างโค้งไปทางดาบคาตานะของญี่ปุ่น ดาบทั้งสองใช้เนื้อเหล็กที่มีความพิเศษ ตีพบพบไปนานนับพันครั้ง เพื่อให้ได้รูปทรง น้ำหนัก และความคม ทั้งนี้ดาบทั้งสองยังงดงามได้สัดส่วนและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของมนสิการ

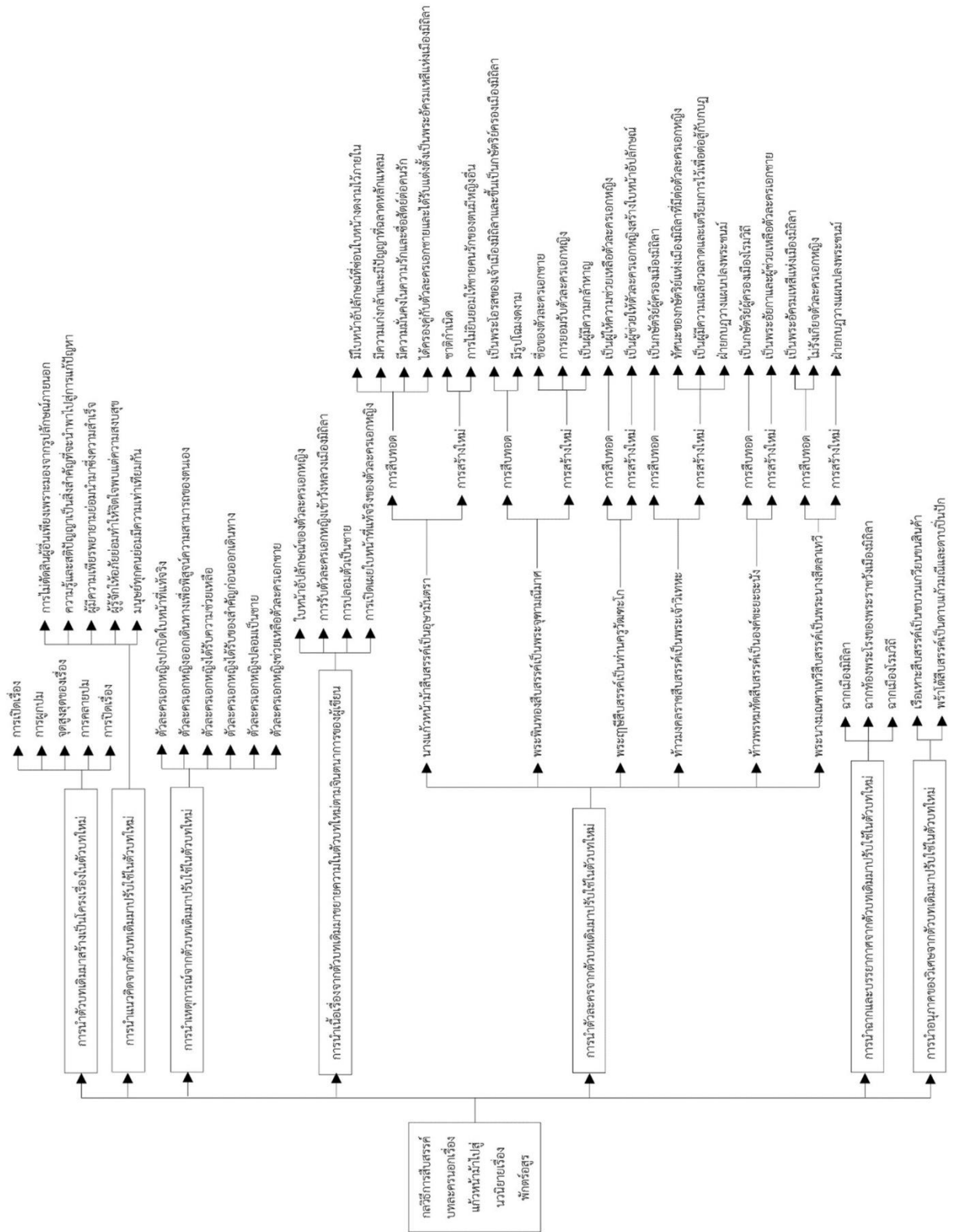
ดาบแก้วมณีและดาบปิ่นปักเป็นดาบที่แสดงถึงชาติตระกูลของอุษามันตรา โดยแสดงให้เห็นว่าอุษามันตราเป็นบุตรสาวของผู้มีชาติตระกูล โรงหล่อมมนสิการเป็นโรงหล่อโลหะที่มีชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน ทั้งยังหล่อโลหะเพื่อเป็นอาวุธส่งให้วังหลวง ครอบครัวมนสิการจึงเป็นครอบครัวที่มีความสำคัญต่อเมืองมิลลา อีกทั้งดาบแก้วมณีและดาบปิ่นปักได้นำมาใช้ในการประลองครั้งสำคัญ แสดงให้เห็นฝีมือในการต่อสู้ของอุษามันตรากับพระจุฑามณีมาศที่เก่งกาจไม่แพ้กัน

จากกลวิธีการสืบสรรค์โดยการนำอนุภาคของวิเศษพราได้จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาสืบสรรค์เป็นดาบแก้วมณีและดาบปิ่นปักในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องมีอาวุธที่บ่งบอกถึงตัวตนของตัวละครเอกหญิง โดยพราได้แสดงถึงตัวตนของนางแก้วหน้าม้าว่าเป็นหญิงสาวชาวบ้านธรรมดา ส่วนดาบแก้วมณีและดาบปิ่นปักแสดงถึงตัวตนของอุษามันตราว่าเป็นบุตรสาวแห่งโรงหล่อโลหะมนสิการ การสืบสรรค์อนุภาคของวิเศษจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร เป็นการสืบสรรค์ทางด้านลักษณะของอาวุธที่ตัวละครเอกหญิงใช้ในการต่อสู้ ในยามที่ปลอมเป็นชายและต่อสู้กับฝ่ายชาย ดังที่นางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปต่อสู้กับ

ท้าวพาลราช ส่วนอุษามันตราปลอมเป็นอุษะเพื่อประลองฝีมือกับพระจุฑามณีมาศ อนึ่ง ดาบแก้วมณีและดาบปิ่นปักไม้ได้แสดงความวิเศษเช่นเดียวกับพราด้าที่ใช้ต่อสู้กับยักษ์และแปลงกายได้ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอุษามันตราสามารถใช้ดาบแก้วมณีเพื่อแสดงความสามารถในการต่อสู้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า การที่ สุชาคริยา นำอนุภาคของวิเศษจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร เป็นการสืบสรรค์เฉพาะลักษณะของวิเศษที่ช่วยขับเคลื่อนบทบาทของตัวละครเอกหญิง ทั้งยังปรับของวิเศษให้มีความธรรมดา เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ และนำพาให้อุษามันตราประสบความสำเร็จดังใจปรารถนาได้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า

จากการศึกษาวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 กลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักตร์อสูร

จากภาพที่ 2 กลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักรตรอสูร พบว่า กลวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักรตรอสูร แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่ พบทั้งสิ้น 5 ประเด็น ได้แก่ การเปิดเรื่อง การผูกปม จุดสูงสุดของเรื่อง การคลายปม และการปิดเรื่อง

การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งสิ้น 5 แนวคิด ได้แก่ การไม่ตัดสินใจอื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก ความรู้และสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาไปสู่การแก้ปัญหา ผู้มีความเพียรพยายามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ ผู้รู้จักให้อภัยย่อมทำให้จิตใจพบแต่ความสุข และมนุษย์ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกัน

การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งสิ้น 6 เหตุการณ์ ได้แก่ ตัวละครเอกหญิงปกปิดใบหน้าให้แท้จริง ตัวละครเอกหญิงออกเดินทางเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเอง ตัวละครเอกหญิงได้รับความช่วยเหลือ ตัวละครเอกหญิงได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทาง ตัวละครเอกหญิงปลอมเป็นชาย และตัวละครเอกหญิงช่วยเหลือตัวละครเอกชาย

การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน พบทั้งสิ้น 4 เนื้อเรื่อง ได้แก่ ใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิง การรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวงเมืองมิลิลา การปลอมตัวเป็นชาย และการเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงของตัวละครเอกหญิง

การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งสิ้น 6 ตัวละคร ได้แก่ นางแก้วหน้าม้าสืบสรรค์เป็นอุษามันตรา พบการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ มีใบหน้าที่อัปลักษณ์ที่ซ่อนใบหน้านางงามไว้ภายใน มีความเก่งกล้าและมีปัญญาที่ฉลาดหลักแหลม มีความมั่นคงในความรักและซื่อสัตย์ต่อคนรัก และได้ครองคู่กับตัวละครเอกชายและได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลิลา พบการสร้างใหม่ ได้แก่ ขาดิกำเนิด และการไม่ยินยอมให้ชายคนรักของตนมีหญิงอื่น พระพินทองสืบสรรค์เป็นพระจุฑามณีมาศ พบการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นพระโอรสของเจ้าเมืองมิลิลาและขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองมิลิลา และมีรูปโฉมงดงาม พบการสร้างใหม่ ได้แก่ ชื่อของตัวละครเอกชาย การยอมรับตัวละครเอกหญิง และเป็นผู้มีความกล้าหาญ พระฤษีสืบสรรค์เป็นท่านครูวิเศษโก พบการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือตัวละครเอกหญิง พบการสร้างใหม่ ได้แก่ เป็นผู้ช่วยให้ตัวละครเอกหญิงสร้างใบหน้าที่อัปลักษณ์ ท้าวมงคลราชสืบสรรค์เป็นพระเจ้าวิเทหะ พบการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองมิลิลา พบการสร้างใหม่ ได้แก่ ทศนะของกษัตริย์แห่งเมืองมิลิลาที่มีต่อตัวละครเอกหญิง เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดและเตรียมการไว้เพื่อต่อสู้กับกบฏ และฝ่ายกบฏวางแผนปลงพระชนม์ ท้าวพรหมทัตสืบสรรค์เป็นองค์ชะยะระนัง พบการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นกษัตริย์

ผู้ครองเมืองโรมวิถี พบการสร้างใหม่ ได้แก่ เป็นพระอัยกาและผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกชาย และพระนางมณฑาเทวีสืบสรรค์เป็นพระนางสิตลาเทวี พบการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลลา และไม่รังเกียจตัวละครเอกหญิง พบการสร้างใหม่ ได้แก่ ฝ่ายกบฏวางแผนปลงพระชนม์

การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งสิ้น 3 ฉาก ได้แก่ ฉากเมืองมิลลา ฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลลา และฉากเมืองโรมวิถี

การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งสิ้น 2 อนุภาค ได้แก่ เรือเหาะสืบสรรค์เป็นขบวนเกวียนขนสินค้า พราตัสืบสรรค์เป็นดาบแก้วมณีและดาบปิ่นปัก

จากการศึกษาวิธีการสืบสรรค์บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร แสดงให้เห็นพลวัตของการสืบทอดและการสรรค์สร้างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่โยงใยระหว่างบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากับนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรได้อย่างชัดเจน นอกจากประเด็นการสืบสรรค์จากวรรณกรรมต้นฉบับข้างต้นแล้ว ยังพบประเด็นที่น่าสนใจจากการที่ สุชาครียา ผู้เขียนนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร ได้สร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยลงไปนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาอย่างละเอียดในงานวิจัยต่อไป

บทที่ 4

การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร

การสร้างความหมายใหม่เป็นกระบวนการค้นหาข้อสนับสนุนใหม่และนัยยะใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนจากบริบททางสังคม โดยการสร้างความหมายใหม่นั้นมักจะนำมาใช้ในการสร้างความหมายหรือหมวดหมู่ของตัวสารที่มีความแตกต่างในเชิงคุณภาพ (ณัฐ สุขสมัย, 2551, หน้า 19) การสร้างความหมายใหม่จึงเป็นการให้ความหมายใหม่กับสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการปรับมุมมองใหม่และทำความเข้าใจกับเรื่องนั้น

ในการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรเป็นการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ที่ สุชาคริยา ผู้เขียนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมาจากเรื่องแก้วหน้าม้า ดังที่ สุชาคริยา ได้กล่าวไว้ในหน้าคำนำของนวนิยายเรื่องนี้ว่า นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมีต้นแบบและได้รับแรงบันดาลใจมาจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า อีกทั้งผู้เขียนยังได้ตั้งข้อสังเกตถึงความสมเหตุสมผลของคุณสมบัติและการกระทำของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงในเรื่องแก้วหน้าม้า เมื่อ สุชาคริยา มีโอกาสได้สร้างสรรค์นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรจึงต้องการนำเสนอตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงในอีกรูปแบบหนึ่ง จึงทำให้เกิดกลวิธีการสืบทอดตัวละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรดังที่ได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 3

นอกจากนี้การนำเรื่องราวหรือประเด็นต่าง ๆ จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาเชื่อมโยงกันใหม่ให้เป็นนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรนั้น ยังแสดงให้เห็นความมุ่งหมายของ สุชาคริยา ที่ต้องการจะนำเสนอเนื้อหาในมุมมองใหม่ผ่านกระบวนการสร้างความหมายใหม่ อาทิ การปรับรูปแบบประเพณีวิธีการเล่าเรื่องจากบทละครนอกเป็นการใช้คำประพันธ์ประเพณีร้อยแก้วและมีการแทรกโคลงสี่สุภาพเข้าไปในบางส่วนของนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร การนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันมาร้อยเรียงไว้ในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร จึงทำให้นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยร่วมสมัย อันเป็นการสร้างความบันเทิงและเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” ของ ณัฐ สุขสมัย (2551) และการศึกษาเรื่อง “การสืบทอด

วรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545-2554” ของ สุภาสินี คุ่มไพร (2557) ซึ่งประมวลเป็นกรอบในการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

- 4.1 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน
- 4.2 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง
- 4.3 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม
- 4.4 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ

4.1 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน คือ การถ่ายทอดเรื่องราวหรือเนื้อหาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร โดยที่ สุชาคริยา ผู้เขียนนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรอาจได้รับแรงบันดาลใจ อิทธิพลหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวมาประกอบสร้างเป็นนวนิยายเรื่องนี้ขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร อันนำไปสู่การนำเสนอความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียนจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจมาจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า

สุชาคริยา ผู้เขียนนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรได้กล่าวถึงเหตุผลหลักที่ผลักดันให้เขียนนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรว่ามาจากการที่ สุชาคริยา ได้อ่านวรรณคดีไทย นิทานพื้นบ้านของไทย ตั้งแต่ สุชาคริยา ยังอยู่ในวัยเด็ก จึงทำให้เกิดความรักในวรรณคดีไทย นิทานพื้นบ้านของไทย โดยเฉพาะเรื่องแก้วหน้าม้า สุชาคริยา จำได้อย่างแม่นยำว่าตัวละครเอกชายในเรื่องแก้วหน้าม้าแย่งที่สุดเมื่อเทียบกับบรรดาตัวละครเอกชายในวรรณคดีทั้งหลาย ดังความว่า

เหตุผลหลักที่ผลักดันให้เขียนพัทธร้อสุรก็ด้วยความรักในวรรณคดีไทย รักนิทานพื้นบ้านของไทยที่หาได้ง่าย อ่านมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ มีความสนุก ผ่องแผ้วจิตใจดี ๆ มากมาย แต่ในวรรณคดีเรื่องหนึ่ง แก้วหน้าม้า เป็นวรรณคดีที่ผู้เขียนจดจำได้แม่นยำนัก คือมีพระเอกแย่งที่สุดในบรรดาวรรณคดีทั้งหลายทั้งปวง

.....

ผู้เขียนหวังใจว่าท่านจะได้คุณประโยชน์เมื่ออ่านจบ น้อยที่สุดคือความสนุกสนาน คุณประโยชน์ใดทั้งหลายทั้งปวงหากจะเกิดขึ้น ผู้เขียนขอมอบแด่ครูอาจารย์ เจ้าของวิชาความรู้ ผู้ช่วยเหลือทุกท่าน รวมถึงศาสตร์ต่าง ๆ ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะบทละครนอกเรื่อง *แก้วหน้าม้า* วรรณคดีพระนิพนธ์ของกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ พระราชโอรสลำดับที่ 35 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับเจ้าจอมมารดาศิลา ซึ่งได้พระนิพนธ์ขึ้นในสมัย ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 อันเป็นต้นแบบและเป็นแรงบันดาลใจของนวนิยายเรื่อง *พัทธร้อสูร* สุชาคริยาขอน้อมระลึกพระคุณและขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ค่ะ

(สุชาคริยา, 2556, หน้า คำนำสำนักพิมพ์)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นเหตุผลหลักที่ผลักดันให้ สุชาคริยา เขียนนวนิยายเรื่อง *พัทธร้อสูร* ขึ้น อีกทั้งเมื่อ สุชาคริยา มีโอกาสได้เขียนนวนิยายเรื่อง *พัทธร้อสูร* จึงได้นำความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงการนำบทละครนอกเรื่อง *แก้วหน้าม้า* พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ มาเป็นต้นแบบและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นวนิยายเรื่อง *พัทธร้อสูร* โดยผ่านกลวิธีการสืบสรรค์จากบทละครนอกเรื่อง *แก้วหน้าม้า* ไปสู่นวนิยายเรื่อง *พัทธร้อสูร* ตามที่ได้ศึกษาในบทที่ 3 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นการสืบทอดเรื่องราวที่มาจากวรรณกรรมต้นฉบับ รวมถึงการสรรค์สร้างที่เกิดจากความคิดและจินตนาการของ สุชาคริยา ทำให้เกิดการสร้างความหมายใหม่โดยการนำบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยที่นำเสนอไว้ในนวนิยายเรื่อง *พัทธร้อสูร*

4.1.2 ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตจากการอ่านเรื่อง *แก้วหน้าม้า*

เมื่อ สุชาคริยา ได้อ่านเรื่อง *แก้วหน้าม้า* จึงตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงในประเด็นที่พระพิณทองตัวละครเอกชายของเรื่อง ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าชายและต่อมาได้เป็นกษัตริย์แห่งกรุงมิถิลา แต่กลับขาดคุณสมบัติอันเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น พระพิณทองขาดความกล้าหาญและความสามารถในการสู้รบ ไม่สามารถเป็นผู้นำทัพหรือปกครองประชาชนให้รอดพ้นจากอันตรายได้ เห็นได้จากตอนที่พระพิณทองหวาดกลัวยักษ์มาก เมื่อนางแก้วหน้าม้าแปลงเป็นมาณพน้อยมาช่วย พระพิณทองก็ยังหวาดกลัวจนตัวสั่น หลบซ่อนตัวอยู่ในห้อง นอกจากนี้ยังได้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อนางแก้วหน้าม้า เช่น ต่อกวและดูถูกนางแก้วหน้าม้า ตัดสินนางแก้วหน้าม้าจากรูปร่างภายนอกและแสดงอาการรังเกียจนางอย่างเห็นได้ชัด จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระพิณทองขาดคุณสมบัติและความเหมาะสมที่จะเป็นกษัตริย์และเป็นคนรักของนางแก้วหน้าม้า ส่วนนางแก้วหน้าม้าหรือนางมณีตัวละครเอกหญิงของเรื่อง เธอเป็นหญิงสาวชาวบ้านและยังมีใบหน้า

เหมือนม้า แต่ด้วยเหตุผลใดจึงทำให้ตอนท้ายเรื่องเธอได้รับตำแหน่งพระมเหสีแห่งกรุงมิถิลา นอกจากนี้ หากพิณิจพิเคราะห์นางแก้วหน้าม้าในฐานะหญิงสาวผู้มั่นคงต่อชายที่ตนรัก ด้วยเหตุผลใดนางแก้วหน้าม้า จึงยินยอมทำทุกอย่างเพื่อพระปิ่นทองผู้ที่ไม่เคยมองเห็นความดีของนางแก้วหน้าม้าเลย ดังคำว่า

ในโลกความเป็นจริงต้องยอมรับว่าคนเช่นพระปิ่นทองคงหาได้ไม่ยาก มีให้เห็นอยู่ ไม่น้อย แต่ในใจของสุชาคริยามักมีคำถามเสมอตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้อ่านแก้วหน้าม้า และเป็น ทุกครั้งที่ได้อ่านเสมอ ‘พระปิ่นทองทำตัวแย่งขนาดนี้ เป็นเจ้าชาย และต่อมาเป็นกษัตริย์ได้ อย่างไรกัน ทำตัวไม่สมศักดิ์ศรีเสียนี้กระไร’ แต่นั่นก็เป็นเพียงความคิด เป็นเพียงความสงสัย ของเด็กคนหนึ่งที่ได้อ่าน กระทั่งสุชาคริยาเติบโตและมีโอกาสได้เขียน จึงอยากเขียนถึง พระปิ่นทองในอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นเหรียญอีกด้านที่สมกับเป็นขัตติยชาติผู้ทรงธรรม เป็นผู้ปกครองที่ดี ในวันนี้จึงมีตัวละครชื่อ ‘พระจุฬามณีมาศ’ ปรากฏขึ้นมา

และตัวละครสำคัญอีกหนึ่งในเรื่องคือ ‘แก้วมณี’ หรือ ‘มณีรัตนา’ เธอเป็นผู้หญิง อย่างไรกันแน่ ความรักแบบใดที่ทำให้ยินยอมได้ถึงขนาดนั้นกับผู้ชายแย่ ๆ คนนี้ ผู้หญิงคนนี้มี คุณสมบัติเช่นไรจึงคู่ควร เลอค่า เหมาะสมกับตำแหน่งอันสูงส่งของบ้านเมืองได้ ผู้เขียนคิดในใจ เสมอว่าคงไม่ใช่เพียงเพราะมีฤๅษีให้ความช่วยเหลือ มีอิโด้กับเรือเหาะเป็นอุปกรณ์เสริม ตัวละครตัวนี้ต้องมีดี แต่ควรจะมีควมดีในแบบใดจึงน่าจะถูกต้องและเป็นไปได้ ‘ความดี ความเป็นเลิศ ความยิ่งใหญ่ ผู้หญิงที่ต่อสู้ ยืนหยัดด้วยหัวใจอันแข็งแกร่ง จนเป็นที่กล่าวขาน’ คนใกล้ตัวผู้เขียนได้นิยามคำนี้ขึ้นมา แก้วมณีหรือมณีรัตนนางเอกของเรื่องแก้วหน้าม้าจึงถูก กลั่นออกมาในรูปแบบใหม่ทางความคิดของผู้เขียนซึ่งก็คือ ‘อุษามันตราหรือเพชรน้ำค้าง’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า คำนำสำนักพิมพ์)

ด้วยประเด็นที่น่าขบคิดดังที่ สุชาคริยา ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ สุชาคริยา ได้สร้างตัวละครที่สืบทอดมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าผ่านจินตนาการและมุมมองใหม่ ของ สุชาคริยา ทำให้เกิดผลงานนวนิยายเรื่องพักรบสูรขึ้น โดยสร้างตัวละครเอกชายของเรื่องคือ “พระจุฬามณีมาศ” ส่วนตัวละครเอกหญิงคือ “เพชรน้ำค้างหรืออุษามันตรา” นอกจากนี้ สุชาคริยา ยังได้ ใช้กลวิธีการสืบทอดจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าผสมผสานกับกลวิธีการเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์ หลากประเภท การเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ การเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ รวมถึงการสอดแทรกบริบท สังคมในปัจจุบัน ทำให้เห็นร่องรอยการสืบทอดเนื้อเรื่องมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าควบคู่ไปกับ

การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อสูร ตามความคิดและจินตนาการของผู้เขียน

4.2 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง

กาญจนา แก้วเทพ (2552, หน้า 146) ได้นำเสนอในหัวข้อ “การเล่าเรื่องคืออะไร” ไว้ว่า “ผู้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า ในแง่ของ Genres และ Format นั้น เกือบถือว่า ‘ไม่มีอะไรใหม่แล้ว’ ได้ดวงอาทิตย์ขึ้น” ซึ่งหมายความว่า ไม่ว่ามนุษย์เราจะสามารถพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารให้ก้าวหน้าทันสมัยไปเพียงใดก็ตาม แต่ทว่า วิธีการ “สื่อสาร” ของเราก็คงยึดหลักวิธีการเก่าแก่แบบหนึ่งคือ “การเล่าเรื่อง” โดยการเล่าเรื่องเป็นวิธีการสื่อสารที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบที่แน่นอน ที่เรียกว่า ต้องมี “ตรรกะของการเล่าเรื่อง” (Logic of Narration)

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง คือ การถ่ายทอดเรื่องราวหรือเนื้อหาด้วยวิธีการเล่าเรื่องในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักร้อสูร และนำไปสู่การนำเสนอความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องพักร้อสูร

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่องของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพักร้อสูร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

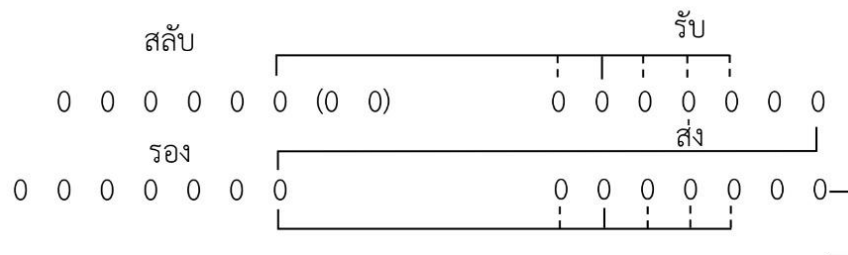
4.2.1 การเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์หลายประเภท

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทละครนอกในการดำเนินเรื่องตั้งแต่การเปิดเรื่องจนถึงการปิดเรื่อง

ณัฐวรรณ ชังใจ (2555, หน้า 69-70) กล่าวว่า ละครนอก เป็นละครที่ดัดแปลงมาจากละครชาตรีหรือโนห์ราชาตรีโดยขยายวิธีการแสดงต่าง ๆ ตลอดจนเพลงร้องและดนตรีประกอบให้พิสดารแปลกออกไปแต่การแสดงยังคงคล้ายกับละครชาตรีอยู่มาก นั่นคือ การแสดงละครนอกมีความมุ่งหมายที่จะดำเนินเรื่องไปอย่างรวดเร็วผสมความตลกขบขันโลดโผนต่าง ๆ บางครั้งก็มีคำหยาบโหล ประกอบกับถ้ามีบทลคมักจะเล่นตลกนาน ๆ โดยไม่คำนึงถึงการดำเนินเรื่องหรือเวลา ในแง่ขนบธรรมเนียมประเพณีก็อาจละทิ้งความเคร่งครัดได้ ในส่วนของบทละครต้องแต่งบทประพันธ์ให้รวบรัด เนื่องจากบัญญัตินิยมของละครนอกที่มุ่งหมายดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว และมักผสมกับบทตลกขบขันโดยบางครั้งอาจใช้คำถึงขั้นหยาบโหล ดังนั้นภาษาจึงมักใช้คำตลาดเป็นพื้น และเปิดช่องเพื่อให้เล่นตลกมาก ๆ

วิเชียร เกษประทุม (2541, หน้า 46-48) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำประพันธ์ประเภท กลอนบทละครไว้ ดังนี้

ผังภูมิของกลอนบทละคร

ภาพที่ 3 ผังภูมิของกลอนบทละคร (วิเชียร เกษประทุม, 2541, หน้า 46)

กฎของบทละคร

1. กลอนบทละครใช้คำในวรรคหนึ่งได้ตั้งแต่ 6 ถึง 9 คำ แต่ที่นิยมมักเป็น 6 หรือ 7 คำ เพราะเข้าจังหวะและทำนองร้องได้ดีกว่า

2. สัมผัส ให้ถือหลักเกณฑ์ของกลอนสุภาพเป็นหลัก เพราะกลอนบทละครเป็นกลอนผสม ในบทหนึ่งอาจจะมีกลอน 6 7 8 หรือ 9 รวมกันก็ได้ ถ้าวรรคไหนใช้กลอนอะไร ก็ให้ใช้สัมผัสตามหลักของกลอนนั้น

3. เสี่ยงวรรณยุกต์ที่นิยมทำยวรรคของกลอนสุภาพไม่เคร่งครัดตามระเบียบนัก เพราะต้องอาศัยทำนองร้องและปีพาทย์เป็นสำคัญ

4. วรรคแรกหรือวรรคสุดของกลอนบทละคร นิยมใช้คำนำ หรือคำขึ้นต้นเพื่อขึ้นความใหม่ หรือเปลี่ยนทำนองร้องใหม่ คำนำนี้บางครั้งใช้ 2 พยางค์ หรือ 3 พยางค์ หรือ 4 พยางค์ แต่ต้องนับเป็นหนึ่งวรรคเต็ม เพราะเวลาร้องต้องเอื้อนเสียงให้ยาวมีจังหวะเท่ากับวรรคธรรมดา

คำ “เมื่อนั้น” ใช้ขึ้นต้นเมื่อกล่าวถึงตัวสำคัญของเรื่องหรือของตอน เช่น ตัวพระเอก นางเอก หรือกษัตริย์ ส่วนคำ “บัดนั้น” ใช้ขึ้นต้นเมื่อกล่าวถึงตัวไม่สำคัญ เช่น เสนา อำมาตย์ หรือสามัญชน และคำ “มาจะกล่าวบทไป” ใช้สำหรับขึ้นตอนใหม่

คำ “เมื่อนั้น” “บัดนั้น” และ “มาจะกล่าวบทไป” ไม่ต้องให้พยางค์สุดท้ายส่งสัมผัสกับวรรคต่อไป แต่ถ้าเป็นคำนำอื่น ๆ ซึ่งมีทั้ง 2 คำ 3 คำ และ 4 คำ แบบขึ้นต้นกลอนดอกสร้อย เช่น น้ำคำ พระภูมิ ฟังเอยฟังการ จะต้องให้พยางค์สุดท้ายของคำเหล่านั้น ส่งสัมผัสกับวรรคต่อไปด้วยเสมอ

5. ความยาวของกลอนบทละครแต่ละตอนไม่จำกัดขึ้นอยู่กับเนื้อความ มีตั้งแต่ 2 บาท หรือ 2 คำกลอน หรือ 2 คำ เป็นต้นไป เมื่อจบแต่ละตอน ผู้แต่งจะบอกจำนวนบาทไว้ข้างท้าย และกำกับด้วยทำนองเพลงหน้าพาทย์ ส่วนทำนองเพลงร้องจะกำกับไว้ตอนต้น

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทละครนอกในการดำเนินเรื่องตลอดทั้งเรื่อง ดังความว่า

ไอ้โลม

๑ แสนเอยแสนคม

ทราบแล้วว่าแก้วกัลยา

ความรักหากชนมาจนพบ

พี่รู้คู่สมชมสำราญ

ว่าพลางจงนางดำเนินนาค

สัพยอกหยอกเย้ายวนยี่

ทั้งกรรมแหลมหลักเป็นหนักหนา

มิได้ไปเรียกหาว่าวาน

จนประสบนงนุชสุดสงสาร

เยวามาลย์จึงได้ปราณี

มานั่งเหนืออาสน์มณีศรี

สุขเกษมเปรมปรีดีหฤทัยฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ โลม

(ภวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 71)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระพิณทองได้เดินทางไปเข้าพิธีสมุพรกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถี เมื่อพระพิณทองกับนางทศมาลีอยู่ภายในห้อง ฝ่ายพระพิณทองจึงกล่าวคำเกี้ยวนางทศมาลีในบทประพันธ์ได้เขียนกำกับทำนองเพลงไอ้โลมไว้ในตอนต้นซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ตอนตัวละครเกี้ยวพาราสี (BOYCHOHAN, 2565) และในตอนท้ายของบทประพันธ์ได้เขียน ฯ ๖ คำ ฯ ตระ โลม เพื่อบอกจำนวนบาท และกำกับด้วยทำนองเพลงหน้าพาทย์

ส่วนนวนิยายเรื่องพักรตรอสูร บทประพันธ์ของ สุชาคริยา ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วและมีการแทรกโคลงสี่สุภาพเข้าไปในบางส่วนของเนื้อเรื่อง

กล่าวถึง ร้อยแก้ว ราชบัณฑิตยสถาน (2552, หน้า 381) ได้อธิบายว่า ร้อยแก้ว คือ ถ้อยคำที่พูดและเขียนเพื่อสื่อสารกันอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน มีความถูกต้องตามแบบแผน หรือไวยากรณ์ของภาษานั้น ๆ ทำให้ผู้ฟังผู้อ่านที่พูดหรือรู้ภาษานั้น ๆ เข้าใจได้ ข้อความร้อยแก้วไม่จำกัดถ้อยคำและประโยคจะเขียนให้สั้นหรือยาวเท่าใดก็ได้ ไม่มีกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์บังคับจนเกิดเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ต่าง ๆ อย่างค่อนข้างตายตัว ไม่มีการละคำ ละความ เพื่อให้ต้องตีความหมายเหมือนในบทกวีนิพนธ์ชั้นเยี่ยม

เพราะผู้เขียนบทร้อยแก้วโดยทั่วไปนิยมที่จะเขียนให้มีความหมายตรงตามตัวหนังสือมากกว่าจะเขียนซ่อนความหมายไว้ แต่ทั้งนี้ก็ย่อมขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และเนื้อหาของเรื่อง และยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาที่เรื่อนั้น ๆ ปรากฏขึ้นอีกด้วย

นวนิยายเรื่องพักร้อสุร ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วขนาดยาวในการดำเนินเรื่อง ดังตัวอย่างการเปิดเรื่องนวนิยายเรื่องพักร้อสุร ดังความว่า

ชนบร่าร่างกายลูกชั้นเมื่อเสียง ‘ปัง!’ ถึงสองครั้งดังให้ได้ยินจากด้านหลังความเจ็บปวด แล่นขึ้นมาจุกจนหายใจไม่ออก เพชรน้ำค้างไม่ยากคิดว่าตัวเองต้องมาอายุสั้นในวัยเพียงยี่สิบเจ็ดปี นั้นเพราะก่อนหน้านี้เธอไม่มีวีแววเจ็บไข้ได้ป่วย แถมยังแข็งแรงดีถึงขนาดวิ่งเข้าไปช่วยเหลือแป๊ะกวาง ชายชราข้างบ้านวัยเจ็ดสิบห้าจากการถูกโจรปล้นอย่างไม่เกรงกลัวสิ่งใด แต่ในตอนนี้ไม่ใช่ ความหนาวเหน็บ หวาดหวั่น กำลังเข้าเกาะกุมจิตใจ และความรู้สึกอย่างรวดเร็วเมื่อรู้ว่าตัวเองถูกยิง

เธอยังไม่ยอมตาย ยังไม่ได้เสียงดูพ่อแม่อีกอย่างที่ดังใจไว้ ที่สำคัญคือขาดเธอไป แล้วใครจะดูแลท่าน ในเมื่อเธอเป็นลูกสาวเพียงคนเดียว

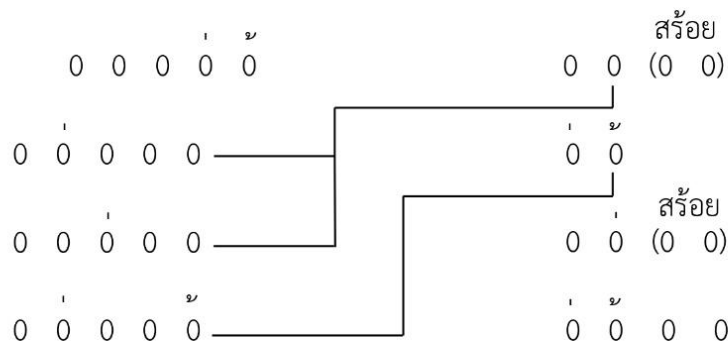
เสียงจากส่วนลึกพร่ำบอกเพียง ‘ขอพระพุทธองค์ได้โปรดคุ้มครองลูกด้วย ขอให้ลูกปลอดภัย’ ก่อนสติสัมปชัญญะทั้งหลายทั้งปวงจะดับลง

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 7)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการบรรยายถึงตอนที่โจรปล้นบ้านของแป๊ะกวาง แป๊ะกวางเป็นชายชราที่อยู่ข้างบ้านของเพชรน้ำค้าง เธอรีบเข้าไปช่วยเพราะแป๊ะกวางอยู่คนเดียว เพชรน้ำค้างถูกโจรยิงถึง 2 นัดในตอนที่เราเห็นว่าถูกยิงทำให้เกิดความคิดที่ว่าเธอยังไม่ยอมตาย เพราะเธออายุเพียงยี่สิบเจ็ดปีและยังเป็นลูกสาวคนเดียว ถ้าเธอตายไป ใครจะดูแลพ่อกับแม่ เธอจึงได้แต่ภาวนาขอพระพุทธองค์ให้คุ้มครองเธอให้ปลอดภัย เมื่อเพชรน้ำค้างหมดสติ เธอได้ข้ามภพจากกรุงเทพมหานครไปอยู่ในร่างของเด็กน้อยอุษามันตราที่เมืองมิลลา

นอกจากนี้นวนิยายเรื่องพักร้อสุรยังพบการแทรกโคลงสี่สุภาพเข้าไปในบางส่วนของเนื้อเรื่อง วิเชียร เกษประทุม (2541, หน้า 88-90) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพไว้ ดังนี้

ผังภูมิของโคลงสี่สุภาพ

ภาพที่ 4 ผังภูมิของโคลงสี่สุภาพ (วิเชียร เกษประทุม, 2541, หน้า 88)

กฎของโคลงสี่สุภาพ

1. โคลงสี่สุภาพบทหนึ่งมี 4 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค คือ วรรคหน้ากับวรรคหลัง วรรคหน้าของทุกบาทมีวรรคละ 5 วรรคหลังของบาทที่ 1 2 และ 3 มีวรรคละ 2 คำ ส่วนของบาทที่ 4 มี 4 คำ รวมโคลงสี่สุภาพบทหนึ่งมี 30 คำ

2. สัมผัสดังนี้

2.1 คำที่ 7 ของบาทที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 5 ของบาทที่ 2 และ 3 คำที่ 7 ของบาทที่ 2 สัมผัสกับคำที่ 5 ของบาทที่ 4

2.2 ถ้าจะให้โคลงที่แต่งไพเราะยิ่งขึ้น ควรมีสัมผัสในและสัมผัสอักษรระหว่างวรรคด้วย กล่าวคือ ควรให้คำสุดท้ายของวรรคหน้า สัมผัสอักษรกับคำหน้าของวรรคหลัง

3. เอกโทและคำเป็นคำตาย มีดังนี้

3.1 ต้องมีคำเอก 7 แห่ง และคำโท 4 แห่ง ตามตำแหน่งที่เขียนไว้ในผังภูมิ

3.2 ตำแหน่งคำเอกและโท ในบทที่ 1 อาจสลับที่กันได้ คือ เอาคำเอกไปไว้ในคำที่ 5 และเอาคำโทมาไว้ในคำที่ 4

3.3 คำที่ 7 ของบาทที่ 1 และคำที่ 5 ของบาทที่ 2 และ 3 ห้ามใช้คำที่มีรูปวรรณยุกต์

3.4 ห้ามใช้คำตายที่ผันด้วยวรรณยุกต์โท ในตำแหน่งโท

3.5 คำสุดท้ายของบท ห้ามใช้คำตาย และคำที่มีรูปวรรณยุกต์ ส่วนเสียงที่นิยมกันว่าไพเราะ คือเสียงจัตวาไม่มีรูป หรือจะใช้เสียงสามัญก็ได้เพราะเป็นคำจบ จะต้องอ่านเอื้อนลากเสียงยาว

3.6 ไม่ควรใช้คำที่เป็นเอกโทษ และโทโทษ เพราะจะทำให้รูปคำเสียไปด้วย

3.7 คำตายใช้แทนคำเอกได้

4. ถ้าเนื้อความยังไม่สิ้นกระแสความ สามารถเติมคำสร้อยลงในท้ายบาทที่ 1 และบาทที่ 3 ได้
อีก 2 คำ

นวนิยายเรื่องพักรตร์อสุร ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วขนาดยาวและมีการแทรกโคลงสี่สุภาพในการดำเนินเรื่อง ดังตัวอย่างในตอนที่อยู่ฆาตมรณปฏิเสศการหมั้นหมายกับพระจุฑามณีมาศ โดยที่เธอให้เหตุผลว่าใบหน้าของเธอไม่งดงาม แต่พระจุฑามณีมาศก็ไม่ได้แสดงอาการรังเกียจอยู่ฆาตมรณ และกล่าวคำขอความเห็นใจจากอยู่ฆาตมรณ ดังความว่า

“ไยอยู่ฆาตมรณน้องเจ้าจึงกล่าวเช่นนั้น อย่าได้ตรอนข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้ามิได้กรุณาฤ
เมตตาแม้แต่น้อย แลมิได้หวังประโยชน์ใดจากมนสิการ นอกเสียจากปรารถนาอยู่ฆาตมรณ
น้องเจ้าร่วมเรือนด้วยใจจริง โปรดอย่าดูแคลนน้ำใจข้าพเจ้าเช่นนี้ ด้วยข้าพเจ้ายึดถือคำกล่าวว่า

‘โฉมยงใต้โฉมพักรตร์	อสุร
พักรตร์ซื่อนซื่อนเทพทูน	ห่อแก้ว
ล้าเลิศพักรตร์ห่อนสูญ	พักรตร์จิต
เลอคาลัตยซื่อแคล้ว	ภัยชั่ว เห็นงาม’

“ด้วยหญิงงามมีมากมาย แต่นั้นเพียงรูปกายภายนอก ครั้นล่วงเวลาผ่าน ใบหน้างามย่อม
ร่วงโรยตามกาลมีอาจผืน ข้าพเจ้ามองผู้คนที่จิตใจ มองโฉมว่างามมากหรือน้อยเพียงใดก็จิตใจ
อันจกคงงามกว่าโฉมภายนอกยิ่งนักแลเป็นความงามอมตะ มีอาจมีสิ่งใดทำลายได้แม้กาล
เปลี่ยนผัน”

“น้ำคำที่อยู่ฆาตมรณน้องเจ้ากล่าวมานั้น ข้าพเจ้าย่อมนับถือน้ำใจยิ่งนัก ซาบซึ่งใน
ความอาทรอันได้มอบแก่ข้าพเจ้าอย่างล้นเหลือ ซึ่งมีใช้เพียงข้าพเจ้า แต่อยู่ฆาตมรณน้องเจ้ายัง
เผื่อแผ่ถึงมิถิลานคร โฉนข้าพเจ้าจึงมิเห็นค่าให้ถ่องแท้ จิตใจของอยู่ฆาตมรณน้องเจ้านั้น
ประเสริฐถึงเพียงนี้ มีค่าควรเมือง แลสมควรยิ่งนักอันจักประดับเกียรติแห่งข้าพเจ้า
เป็นมิ่งขวัญแห่งข้าพเจ้า แม้นมีหญิงใดงามเหนือสามภพ ย่อมมีอาจงามเกินจิตใจของ
อยู่ฆาตมรณน้องเจ้าเป็นแน่แท้”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 219)

จากบทประพันธ์ข้างต้นเป็นคำกล่าวของพระจุลทามาตย์ที่กล่าวกับอุษามันตราต่อหน้าทุกคน ในท้องพระโรง อุษามันตราไม่ต้องการหมั้นหมายกับผู้ใด เพราะเธอไม่ต้องการอยู่กับชายที่ไม่เห็นคุณค่าในตัวเธอและหวังผลประโยชน์จากครอบครัวของเธอ เธอจึงปฏิเสธการหมั้นหมายกับชายทุกคน และเธอยังสร้างใบหน้าพัศตรอสู่เพื่อให้ชายที่เห็นใบหน้าของเธอเกิดความรังเกียจ แต่พระจุลทามาตย์กลับไม่ได้เป็นอย่างเช่นชายอื่นที่จะมุ่งหาผลประโยชน์จากอุษามันตรา พระองค์เห็นว่าอุษามันตราเป็นหญิงที่จิตใจงดงาม มีน้ำใจ และเธอยังเคยช่วยชีวิตพระองค์ไว้หลายครั้ง แม้เธอจะไม่รู้ตัวก็ตาม พระจุลทามาตย์จึงยืนยันที่จะหมั้นหมายกับอุษามันตรา และขอให้อุษามันตราอย่าได้ตำหนิพระองค์เลย เพราะพระองค์ไม่ได้หวังประโยชน์อื่นใดจากครอบครัวมนสิการ อีกทั้งเรื่องความงามของหญิงสาวนั้นเป็นเพียงรูปร่างภายนอก ย่อมร่วงโรยตามกาลเวลา แต่ความงามที่แท้จริงมาจากภายในจิตใจที่เป็นความงามอมตะ พระองค์ไม่ได้มองคนเพียงแค่รูปร่างภายนอก และการที่อุษามันตราปฏิเสธการหมั้นหมายเพราะเห็นแก่พระจุลทามาตย์และเมืองมิถิลา ก็ย่อมแสดงให้เห็นแล้วว่าอุษามันตราเป็นผู้มีจิตใจอันประเสริฐจึงควรค่าประดับเกียรติและเป็นมิ่งขวัญของพระองค์ จากที่พระจุลทามาตย์กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการเจรจาอย่างสมเหตุสมผล นอกจากนี้โคลงสี่สุภาพที่พระจุลทามาตย์ได้กล่าวนั้นยังเป็นการนำเสนอแนวคิดที่ว่า “การไม่ตัดสินใจอื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก” ได้อย่างชัดเจนจากคำกล่าวของพระจุลทามาตย์ จึงทำให้อุษามันตราต้องรับหมั้นหมายกับพระจุลทามาตย์

นอกจากนี้ยังปรากฏคำประพันธ์โคลงสี่สุภาพในตอนที่พระจุลทามาตย์กับอุษามันตราได้เข้าพิธีแต่งงานแล้ว ทั้งคู่ออกเดินทางและค้างคืนที่ชุมลับ ในคำคืนที่พระจุลทามาตย์กับอุษามันตราหลอมรวมกายและใจเป็นหนึ่งเดียว อุษามันตรารู้สึกตัวตื่นเพราะความหนาว เธอจึงห่มผ้าและเผื่อแผ่ไปยังพระจุลทามาตย์ ดังความว่า

อุษามันตรากระชับผ้าห่มถึงลำคอขาว เผื่อแผ่ไปถึงพระจุลทามาตย์ที่บรรทมกอดเธออยู่
ข้างกาย

“อุษาฟ้าพร่าง	สดใส
อุษาฤกษ์ขึ้นใจ	สุขศาสตร์
อุษางามสดใส	เสกสุข
มันตราอุสาสวาท	แนบเนื้อ นอนหนุน”

ฟังอย่างไรก็รู้ว่าหยอกเย้า เจ้าบทเจ้ากลอนแต่เช้าเชียว พระจุลทามาตย์อ่อนโยนเหลือเกิน น่ารักจนไม่อาจบรรยาย

อุษามันตราอยากหยุดเวลา อยากซึมซับความหวานหอมเช่นนี้เข้าสู่หัวใจตลอดกาล
 อยากให้อ้อมพระพาหาแข็งแรงนี้โอบกอดเธอ มอบไออุ่นแบบนี้ตราบนานเท่านาน เพราะ
 ความสุขมักจะผ่านไปรวดเร็วเสมอ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 540)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงคตินสำคัญที่พระจุฑาภินิศาอุษามันตราได้หลอมรวมกาย
 และใจเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังคำว่า “สวาท” หมายถึง ความรัก ความพอใจ หรือความยินดีในทางกามารมณ์
 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1185) อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระจุฑาภินิศาอุษามันตราต่างมี
 ความสุข มีความพึงพอใจ ที่ได้แสดงความรักผ่านการผสมกายเป็นหนึ่งเดียวกัน คำว่า “แนบเนื้อ” ซึ่ง
 เป็นการแสดงความรัก ความอบอุ่นโดยใช้กายพระจุฑาภินิศาอุษามันตราโอบกอดหรือสัมผัสกับกายของอุษามันตรา
 และ คำว่า “นอนหนุน” บ่งบอกว่าอุษามันตราได้นอนซบอหนุนพระจุฑาภินิศาอุษามันตราให้คลายความหนาว
 ทั้งนี้บทประพันธ์ดังกล่าวเป็นคำกล่าวของพระจุฑาภินิศาอุษามันตราที่กล่าวกับอุษามันตรา แสดงให้เห็นว่าพระองค์
 เป็นผู้มีความอ่อนโยนต่อคนรัก เป็นคนเจ้าบทย่ากลอน ส่งความรู้สึกผ่านบทกลอนไปยังคนรัก

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์หลายประเภท
 มีประเด็นที่น่าสนใจที่ว่าการเพิ่มโคลงสี่สุภาพเข้าไปในนวนิยายเรื่องพักรตรู้อสุรล้นเป็นคำกล่าวของ
 พระจุฑาภินิศาอุษามันตราทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า สุชาครিয়া ได้ปรับเปลี่ยนการนำเสนอตัวละครเอกชายให้แตกต่าง
 ไปจากเดิม ดังเช่น พระจุฑาภินิศาอุษามันตราไม่แสดงอาการรังเกียจอุษามันตราแม้จะรู้ว่าเธอมีใบหน้าไม่งดงาม
 อีกทั้งยังขอความเห็นใจให้เธอรับหมั้นหมายกับพระองค์ ซึ่งแตกต่างจากพระพิณทองที่พระองค์แสดง
 อาการรังเกียจนางแก้วหน้าม้าเพราะนางมีใบหน้าเหมือนม้า ไม่งดงามเหมือนกับหญิงสาวทั่วไป นอกจากนี้
 พระจุฑาภินิศาอุษามันตรายังเป็นผู้มีความชาญฉลาดในการเจรจา และคำพูดที่กล่าวกับอุษามันตรานั้น ล้วนเป็น
 คำพูดที่แสดงถึงความรักและการให้เกียรติอุษามันตราอยู่เสมอไม่ว่าเธอจะมีใบหน้าเช่นไร แตกต่างจาก
 พระพิณทองที่ใช้คำตำหนิและขบขันไล่ นางแก้วหน้าม้าอยู่เสมอ ดังนั้นการเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์หลาย
 ประเภทจึงทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงความหมายใหม่ในการนำเสนอตัวละครเอกชายที่เปลี่ยนแปลงไป
 เป็นการสร้างคุณสมบัติของตัวละครเอกชายให้มีความเหมาะสมที่จะเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองมิถิลาและ
 เป็นคนรักที่ดีของตัวละครเอกหญิง ดังที่ สุชาครিয়া ได้ตั้งคำถามไว้ในหน้าคำนำสำนักพิมพ์ ดังความว่า

ในโลกความเป็นจริงต้องยอมรับว่าคนเช่นพระปิ่นทองคงหาได้ไม่ยาก มีให้เห็นอยู่ไม่น้อย แต่ในใจของสุชาคริยามักมีคำถามเสมอตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้อ่านแก้วหน้าม้า และเป็นทุกครั้งที่ได้อ่านเสมอ ‘พระปิ่นทองทำตัวแย่นานนี้ เป็นเจ้าชาย และต่อมาเป็นกษัตริย์ได้อย่างไรกัน ทำตัวไม่สมศักดิ์ศรีเสียนี้กระไร’ แต่นั่นก็เป็นเพียงความคิด เป็นเพียงความสงสัยของเด็กคนหนึ่งที่ได้อ่าน กระทั่งสุชาคริยาเติบโตและมีโอกาสได้เขียน จึงอยากเขียนถึงพระปิ่นทองในอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นเหรียญอีกด้านที่สมกับเป็นขัตติยชาติผู้ทรงธรรม เป็นผู้ปกครองที่ดี ในวันนี้จึงมีตัวละครชื่อ ‘พระจุฑาธณินมาศ’ ปรากฏขึ้นมา

(สุชาคริยา, 2556, หน้า คำนำสำนักพิมพ์)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงวิธีการเล่าเรื่องจากบทละครนอกเป็นนวนิยาย ทำให้ผู้เขียนสามารถสื่อความคิดที่ต้องการนำเสนอกับกลุ่มผู้อ่านในยุคปัจจุบันได้ง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้คำศัพท์ เนื้อเรื่องที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน อีกทั้งนวนิยายยังได้นำเสนอในรูปแบบร้อยแก้วจึงใช้คำในการบรรยายหรือขยายความได้อย่างละเอียด เมื่อเทียบกับบทละครนอกที่มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนคำที่เป็นไปตามฉันทลักษณ์ อย่างไรก็ตามบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าก็ยังคงเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่า มีเอกลักษณ์เฉพาะตามรูปแบบของบทละครนอก ด้วยเนื้อหาที่มีความสนุกสนาน และความโดดเด่นของตัวละครนางแก้วหน้าม้า ทำให้บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ายังคงมีการนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน และยังเป็นตัวบทต้นทางที่ทำให้วรรณกรรมประเภทอื่น ๆ สามารถนำไปสืบทอดได้อย่างลงตัว

4.2.2 การเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าใช้การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน โดยเป็นการเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ก่อน-หลัง ตั้งแต่เปิดเรื่องไปจนถึงปิดเรื่อง ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (2562, หน้า 117) กล่าวว่า การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน คือ เรื่องเกิดก่อน เล่าก่อน เรื่องเกิดทีหลัง เล่าทีหลังเป็นลำดับไป

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า มีการเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน ดังตัวอย่างในตอนเปิดเรื่อง กล่าวถึงท้าวมงคลราชครองกรุงมิลิลา มีพระมเหสีพระนามว่าพระนางมณฑาเทวี มีพระราชโอรสพระนามว่าพระพิณทอง ดังความว่า

๑ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวมงคลราชเรืองศรี
ครองกรุงมิลิลาธานี	เปรมปรีดีภิรมย์ฤทัย
ท้าวมีอัศเรศชยา	ชื่อมณฑาเทวีศรีใส
พร้อมพรั่งสร้างค่านางใน	นับได้ถ้วนหมื่นหกพัน
ร้อยเอ็ดนครศบุรีรมย์	มาบังคมทรงเดชทุกเขตชั้นขัณฑ์
มีโอรสยศยงทรงธรรม	นามนั้นนรินทรพิณฑอง
พรั่งพร้อมพหลมนตรี	มิได้มีทุกข์ทนหม่นหมอง
เกษมสุขภิรมย์สมปอง	ทั่วท้องประเทศธานีฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 15)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงตัวละครของเรื่อง คือ ท้าวมงคลราช พระนางมณฑาเทวี และพระพิณฑอง รวมถึงถึงฉากหลักของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า หลังจากนั้นจึงกล่าวถึงพระพิณฑองทรงว่าว แต่ว่าวของพระพิณฑองถูกลมตีขาดปลิวไป นางแก้วหน้าม้าเป็นผู้เก็บว่าวของพระพิณฑองได้จึงรีบนำไปช้อน พระพิณฑองขอให้นางคืนว่าวให้พระองค์ นางแก้วหน้าม้าจึงขอให้พระพิณฑองรับนางเป็นภรรยา พระพิณฑองสัญญากับนางว่าหากคืนว่าวให้พระองค์จะมารับนางเข้าวัง แต่เมื่อนางคืนว่าวให้พระพิณฑองแล้วพระองค์กลับไม่มารับนางเข้าวัง เรื่องราวต่าง ๆ จึงดำเนินไปด้วยการที่นางแก้วหน้าม้าต้องพิสูจน์ความสามารถด้วยการไปชะลอเขาพระสุเมรุ โดยนางได้รับความเมตตาจากพระฤๅษีเป็นผู้ช่วยให้นางชะลอเขาพระสุเมรุได้สำเร็จ จากนั้นนางแก้วหน้าม้าจึงได้เข้าไปอยู่ในวัง แต่พระพิณฑองกลับหนีนางไปเข้าพิธีสมรสกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถี นางแก้วหน้าม้าตามพระพิณฑองไปยังเมืองโรมวิถี นางถอดหน้าม้ากลายเป็นนางมณีหลอกล่อให้พระพิณฑองหลงรักและมีโอรสกับนาง เมื่อพระพิณฑองเดินทางกลับมายังเมืองมิลิลา ระหว่างทางขบวนเรือถูกขัดเข้าไปที่เมืองยักษ์ นางแก้วหน้าม้าปลอมเป็นมาณพน้อยไปช่วยเหลือพระองค์จนรอดปลอดภัย พระพิณฑองได้มอบธิดายักษ์ทั้งสองคือนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ให้มาณพน้อย เมื่อนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์ตามมาณพน้อยไปหาพระฤๅษี ทั้งสองจึงรู้ว่ามาณพน้อยคือนางแก้วหน้าม้าหรือนางมณี จากนั้นมาณพน้อยได้นำนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์มามอบคืนให้พระพิณฑอง และสั่งธิดายักษ์ทั้งสองว่าหากพบนางที่ใดให้เกรงกลัวนาง ภายหลังต่อมาพระพิณฑองเกิดความสงสัยว่าเหตุใดนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์จึงหวาดกลัวนางแก้วหน้าม้า ธิดายักษ์ทั้งสองจึงเล่าความจริงทั้งหมดให้พระพิณฑองทราบ พระองค์วางแผน

ให้นางสร้อยสุวรรณและนางจันทรไปหลอกล่อให้นางแก้วหน้าม้าถอดหน้าม้า พระพินทองจึงรับนำหน้าม้าไปเผาทิ้ง พระพินทองขอโทษนางมณีและเล่าเรื่องราวของนางให้ทุกคนรับทราบ จากนั้นกล่าวถึงท้าวมงคลราชแต่งตั้งพระพินทองขึ้นครองกรุงมิลิลา และแต่งตั้งนางมณีเป็นพระอัครมเหสี ในตอนท้ายนางทศมาลีเดินทางจากเมืองโรมวิถิเพื่อมาหาพระพินทองที่เมืองมิลิลา นางทศมาลีรู้ว่านางมณีได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีของพระพินทอง นางทศมาลีจึงทะเลาะกับนางมณี ดังความว่า

๑ ได้ฟัง	ยังแค้นคั่งเคืองไม่รู้หาย
ลูกสะบัดคัดค้านย้อนนิปราย	ซึ่งดีร้ายฝ่ายเราไม่เข้าใจ
พระพินทองของตัวเป็นผัวรัก	ถูกลอบลักได้ปันกันที่ไหน
เราเป็นคู่สู่ขอกับหน่อไท	จะพาไปเมืองโรมบุรีฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	
๑ นำหัวเราะ	มาตามเกาะผู้ชายไม่อายผี
ช่างอวดงามข้ามวันชลธี	มาเข้าซี้ท่านก็ไม่พอใจดู
ผัวเจ้าอุ้มเอาไปกอดรัด	ไม่ซึ้งซัดร้อนรอนบนหัวหมู
เข้าผลักพระพินทองไปลองดู	นั่นแลคู่อภิเษกเอกชัยฯ
ฯ ๔ คำ ฯ	
๑ น้อยฤ	เพราะเชื่อถือนิเวศยาจึงว่าได้
ผัวกูเขารู้ทั้งเวียงชัย	จะเป็นไรเป็นกันในวันนี้ฯ
ฯ ๒ คำ ฯ	
(หมดต้นฉบับเพียงนี้)	

(ภูวนตรนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 223)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงนางทศมาลีมาถึงเมืองมิลิลา แต่กลับพบว่านางมณีได้รับแต่งตั้งเป็นพระมเหสีของพระพินทอง นางทศมาลีจึงทะเลาะกับนางมณี เนื้อเรื่องทั้งหมดในต้นฉบับของบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าจบลงแต่เพียงเท่านี้

นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ โดยให้ตัวละครเอกหญิงของเรื่อง คือ เพชรน้ำค้าง ประกอบอาชีพช่างแต่งหน้าทั้งในและนอกกองถ่าย เธออาศัยอยู่กับพ่อแม่ที่กรุงเทพมหานคร ในคืนหนึ่งโจรปล้นบ้านแป๊ะกงเธอจึงรีบเข้าไปช่วยเหลือ เพชรน้ำค้างถูกยิง 2 นัดและหมดสติไป ขณะที่

เธอหมดสตินั้น เพชรน้ำค้างเดินทางข้ามภพมาอยู่ในร่างของเด็กน้อยอุษามันตรา ซึ่งเป็นบุตรสาวของ โชติระเสกกับตยาวดีที่เมืองมิลลา ดังความว่า

ไม่ใช่เรื่องตลกเสียแล้ว เพชรน้ำค้างมองไปรอบตัวอย่างหวาดหวั่นทบทวน ความทรงจำทั้งหมดก่อนจะมาหยุดตรงที่ว่า เธอชื่อเพชรน้ำค้าง ลูกพ่อไกรกับแม่สร้อย เป็นคนไทย เกิดที่ประเทศไทย อาชีพของเธอคือช่างแต่งหน้าและแต่งหน้าเอฟเฟกต์ทั้งในและ นอกกองถ่ายละคร งานล่าสุดคือกองถ่ายละครพีเรียดกึ่งจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่ถ่ายทำในประเทศไทย ที่สำคัญ เธออายุยี่สิบเจ็ดปี ไม่ใช่เด็กผู้หญิงอายุประมาณสามขวบเช่นในตอนนี้

‘สงสัยจะฝันซ้อนฝัน หรือไม่ก็คงเป็นลมในกองถ่าย หรือไม่ก็คงเผลอหลับ ถึงได้ฝัน เป็นตุเป็นตะไปว่าถูกยิง แล้วไปเจอลานขาว ๆ ตอนนี่ยังฝันฟลิคก็อีก’

นั่นก็เพราะสิ่งที่เห็นช่างแปลกประหลาดมากที่สุด จนอดคิดไม่ได้ว่าตัวเองหลุดมาอยู่ที่ไหนกันแน่

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 14)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่เพชรน้ำค้างถูกยิงทำให้เธอหมดสติไป ในขณะที่เธอหมดสตินั้นเธอได้ข้ามภพมาอยู่ในร่างของเด็กน้อยอุษามันตรา ในตอนแรกเธอคิดว่าเธอคงฝันหรือคงเป็นลมในกองถ่ายละคร เพชรน้ำค้างไม่แน่ใจว่าตัวเองอยู่ที่ใด เธอจึงถามตยาวดี ดังความว่า

เพชรน้ำค้างแก่งอ้มตาม ทำตาใสให้สมกับวัยเจ้าของร่างนี้ เพราะไม่อยากให้ตยาวดี รับรู้ความผิดปกติ เธอยังต้องการข้อมูลให้มากที่สุด “เรือนของเราอยู่ในเมืองอะไร คุณแม่ เจ้าข้า”

ตยาวดียิ้มกว้าง ความภาคภูมิใจฉายชัดทั้งสีหน้าและแววตา เพชรน้ำค้างคาดว่า ความรู้สึกดีใจคงเบียดบังข้อกังขาบางอย่างและกลบความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับลูกสาว เพราะตยาวดียังยิ้มและตอบว่า “อุษามันตราลูกแม่ เรือนของเราอยู่ในมิลลานคร”

หา! มิถิลา! มันอยู่ส่วนไหนของโลกกันเนี่ย...เพชรรู้ว่าค้ำอยากจะเป็นลม ที่คิดว่าฝัน
ซ้อนฝันก็แปลกประหลาดมากพออยู่แล้ว นี่ฉันมาอยู่ในเมืองมีชื่อคล้ายนิทานปรัมปราเสียได้
ตอนแรกคิดว่าอาจเจอเหตุการณ์เหมือนในนิยายหรือละครหลายเรื่องที่ย้อนไปในอดีตของ
ประเทศที่ตัวละครเคยอยู่ แต่นี่เธอมาโผล่ที่ไหนกันเนี่ย

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 19-20)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างเพชรรู้ว่าค้ำกับตยวดี เพชรรู้ว่าค้ำได้เข้ามาพบเจอ
ในร่างของอุษามันตรา เธอกำลังสับสนว่าเธออยู่ที่ไหน เพชรรู้ว่าค้ำจึงถามตยวดีว่าเรือนนี้อยู่ที่เมืองใด
ตยวดีตอบเพชรรู้ว่าค้ำไปว่า เรือนอยู่ในเมืองมิถิลา นคร เมื่อได้ฟังเช่นนั้น เพชรรู้ว่าค้ำแทบจะเป็นลม
เพราะตอนแรกเธอคิดว่าเธออาจจะย้อนอดีตเหมือนในนิยายหรือละครที่ให้ตัวละครย้อนอดีตไปยัง
ประเทศที่ตัวละครอยู่ แต่เพชรรู้ว่าค้ำกลับแตกต่างจากตัวละครเหล่านั้น เพราะเธอเข้ามาพบจาก
กรุงเทพมหานครมายังเมืองมิถิลา อย่างไรก็ตามสภาพความเป็นอยู่ของเมืองมิถิลาที่เพชรรู้ว่าค้ำต้อง
พบเจอก็ไม่ได้แปลกหรือแตกต่างจนเพชรรู้ว่าค้ำไม่สามารถปรับตัวได้ เพราะสภาพความเป็นอยู่มีลักษณะ
เหมือนสมัยอยุธยา ดังความว่า

สภาพความเป็นอยู่ของที่นี่เหมือนสมัยอยุธยาไม่มีผิด ผู้คนล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ
อาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก บ้านเรือนปลูกด้วยไม้ยกใต้ถุนสูง สถาปัตยกรรมที่เห็นก็
เช่นเดียวกับประเทศไทยสมัยโบราณ ยกเว้นชื่อเมืองและลักษณะทางกายภาพของผู้คนที่
ไม่เหมือนกัน

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 36)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการบรรยายให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ในเมืองมิถิลาที่เหมือนกับสมัย
อยุธยา ผู้คนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ยกใต้ถุนสูง
สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เหมือนกับประเทศไทยสมัยโบราณ แต่แตกต่างกันที่ชื่อเมืองและลักษณะทาง
กายภาพของชาวเมืองมิถิลา

เมื่อเพชรรู้ว่าค้ำเข้ามาพบเจอที่เมืองมิถิลา เธอได้ใช้ชีวิตอยู่ในร่างของอุษามันตราจนเติบโต
เธอช่วยเหลือครอบครัวให้พ้นจากวิกฤตทางการเงิน อีกทั้งยังนำความรู้เรื่องการแต่งหน้ามาสร้างใบหน้า

พักร้อสุรเพื่อเอาตัวรอดในสถานการณ์ที่ยากลำบาก นอกจากนี้เธอยังช่วยชีวิตพระจุฑาภินิศาไว้หลายครั้ง ต่อมาเมื่อพระเจ้าวิเทหะ พระนางสีตาลาทวี และราชวงศ์ทุกพระองค์ถูกกบฏจับตัวและให้กินยาพิษจนสิ้นชีวิตทุกพระองค์ เหลือเพียงพระจุฑาภินิศาที่รอดชีวิตมาได้ อุษามันตราได้ช่วยพระจุฑาภินิศาไว้ พระจุฑาภินิศาบอกอุษามันตราว่าพระองค์ต้องไปเดินทางไปเมืองโรมวิถี ภายหลังต่อมาทุกคนจึงทราบว่าปิ่นคือพระจุฑาภินิศา ทางด้านสุสุโธต้องการตัวอุษามันตรา ทำให้อุษามันตราต้องแต่งงานกับปิ่นในนามของบุตรท่านอะนุตตะเรสหายของโชติระเส อุษามันตราเห็นความรักและน้ำใจของพระจุฑาภินิศาที่มีต่อเธอ ทำให้อุษามันตรารักพระจุฑาภินิศาและยอมเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงให้พระจุฑาภินิศาเห็นในวันแต่งงาน ต่อมาอุษามันตราถูกจับตัวเข้าไปในวัง เธอจึงได้ทราบว่าสุสุโธกับพะลึงจะร่วมมือกันก่อกบฏ สุสุโธกับพะลึงจะเห็นใบหน้าที่แท้จริงของอุษามันตราจึงหลงในความงามและต้องการตัวเธอ อุษามันตราขอพบท่านครูวิฆเนศวรและโชติระเสที่ถูกจับตัวมาก่อนหน้านี้ ท่านครูวิฆเนศวรวางแผนหลบหนีออกจากวัง ระหว่างที่หลบหนีนั้นโชติระเสบาดเจ็บสาหัส ส่วนอุษามันตราถูกจับตัวกลับไป พระจุฑาภินิศาวางแผนจัดทัพเพื่อเข้าช่วยเหลืออุษามันตรา ส่วนพะลึงจะยิงธนูใส่อุษามันตรา ทำให้อุษามันตราหมดสติไป พระจุฑาภินิศาโกรธมากจึงฆ่าพะลึง เมื่ออุษามันตราหมดสติไปเธอได้กลับไปยังภพที่เธอจากมาและใช้ชีวิตในร่างของเพชรน้ำค้างอีกครั้ง ดังความว่า

“พี่รักเจ้านัก อุษามันตราน้องเจ้า อุษาของพี่”

‘อุษาของพี่’ ได้ยินเพียงเท่านั้นหัวใจเธอก็อบอุ่นยิ่งนัก

ทุกอย่างดับวูบลง ก่อนจะถูกดูดรวมให้เหลือเพียงจุดเล็ก ๆ ราวฝุ่นละออง จากนั้นก็แตกกระจายกระจายออกอีกครั้งหนึ่ง แรงสะอื้นในส่วนลึกข้างทรวง ความสว่างจ้าทำให้ต้องหลับตาลงหนัก ๆ ความเจ็บที่แผ่นหลังยังรู้สึก ดีใจที่ตัวเองยังไม่ตาย เธอพยายามลืมตาขึ้นมาอีกครั้ง แต่ก็ไม่ยักนึก

อุษามันตราหวังจะได้เห็นพระพักตร์ของพระจุฑาภินิศาอีกครั้ง อ้อมแขนของพระองค์ที่โอบกอดยังให้ความอบอุ่น ยังรู้สึกถึงชัดเจนไม่จางหายไปไหน รีบยิ้มออกมาเพื่อไม่ให้พี่ปิ่นของเธอต้องเป็นห่วง อยากบอกว่าเธอปลอดภัย และจะรีบหายในเร็ววัน

“น้ำค้าง”

สิ่งที่ไฉนเริ่มไม่มั่นใจ เหมือนเธอจะยืมแก้วเมื่อไฉนคนเรียกชื่อนี้ ไม่มีใครเรียกเธอแบบนี้มานานมากแล้ว บอกไม่ถูกว่าดีใจหรือเสียใจกันแน่ ในส่วนลึกหวังให้คนเรียกเพียง ‘อุษามันตรา’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 670)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์พะลึงจะยืมแก้วใส่อุษามันตรา ทำให้อุษามันตราหมดสติไป เธอรู้สึกตัวอีกครั้งและไฉนเสียงเรียกว่า “น้ำค้าง” ทำให้เธอไม่แน่ใจเพราะเธอไม่ได้ยินเสียงเรียกชื่อนี้มานานแล้ว และในเบื้องลึกเธอหวังว่าเธอจะได้ยินเสียงเรียกชื่อเธอว่า “อุษามันตรา” เธอจึงพยายามเพ่งมองเพื่อให้รู้ว่าเธอกำลังอยู่สถานที่ใด ดังความว่า

เธอกลับมาแล้ว กลับมาอยู่ในโลกที่เคยอยู่ เพชรน้ำค้างพยายามเพ่งมอง แต่ก็พร่าเลือน ภาพโดยรอบขาวสว่าง กลิ่นโรงพยาบาลยิ่งทำให้รู้สึกใจหาย ไม่มีกลิ่นอายดิน กลิ่นไม้เหมือนก่อนจะจากมา เธอมองไปรอบ ๆ ปรับสายตาให้มองชัดขึ้นกว่าเดิม

.....

“อันนั้นค้าง ลือลือไปสองวันเต็ม ๆ เชียวนา อ้วนะกิงม่ายลายนงไม่ลือลือ เป้งห้วง ลือจริง ๆ”

‘เกือบสิบเจ็ดปีในโลกนั้น กลับกลายเป็นเพียงแค่สองวันในโลกนี้เท่านั้นเองหรือ หรือว่ามันก็แค่ความฝัน’

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 671-672)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่เพชรน้ำค้างได้กลับมาอยู่ในภพเดิมของเธออีกครั้ง หลังจากเธอไปช่วยแป๊ะก๊วย ทำให้เธอถูกโจรยิงและหมดสติไป ในโลกปัจจุบันของเพชรน้ำค้างเธอหมดสติไปเพียงแค่สองวัน แต่เธอได้ไปใช้ชีวิตในร่างของอุษามันตราที่เมืองมิลลาถึงเกือบสิบเจ็ดปี ทำให้เธอคิดว่าหรือเหตุการณ์ในเมืองมิลลาเป็นเพียงแค่ความฝันในตอนที่เราสลบไป เมื่อเพชรน้ำค้างฟื้นขึ้น เธอกลับมาใช้ชีวิตที่กรุงเทพมหานครอีกครั้ง เพชรน้ำค้างยังคงทำอาชีพแต่งหน้าในกองถ่ายเช่นเดิม และได้แต่งหน้าให้นักแสดงในกองถ่ายละครเรื่องแก้วหน้าม้า ดังความว่า

ในกองถ่ายละครนี้ก็เช่นกัน เป็นละคร*แก้วหน้าม้า*เวอร์ชันใหม่ที่นางเอกไม่เพียงหน้าตาอัปลักษณ์ ฟันเหยินเหมือนม้า แต่แถมหน้าบากเพิ่มเข้าไปด้วย และนั่นเป็นเหตุผลหลักที่เพชรน้ำค้างตัดสินใจรับงานแต่งหน้าให้กองถ่ายทำละครเรื่องนี้

การแต่งกายในละครเรื่องนี้ทำให้ออน้ำตาซึมตลอดเวลา คิดถึงในส่วนลึกมักผุดขึ้นมาตลอด

ภาพใบหน้าหล่อเหลาของพีปิ่น ภาพรอยยิ้ม ท่วงท่าการเดิน น้ำเสียงยามพูดจา แม้เป็นช่วงเวลาสั้น ๆ แต่เธอกลับจดจำได้แม่นยำนัก

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 678-679)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเพชรน้ำค้างรับงานแต่งหน้าในกองถ่ายละครเรื่อง*แก้วหน้าม้า* เพชรน้ำค้างตัดสินใจรับงานนี้เพราะตัวละครนาง*แก้วหน้าม้า*ในเรื่องนี้มีความพิเศษคือ นอกจากจะมีหน้าตาอัปลักษณ์ ฟันเหยินเหมือนม้าแล้ว ยังเพิ่มรอยบากบนใบหน้าม้านั้นด้วย เมื่อเธอได้ทำงานในกองถ่ายละครเรื่องนี้ทำให้ออน้ำตาซึมตลอดเวลาเพราะคิดถึงพีปิ่นและคุ้นเคยกับบรรยากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในละครเรื่องนี้เป็นอย่างดี

เพชรน้ำค้างทำงานในกองถ่ายละครเรื่อง*แก้วหน้าม้า* ทำให้เธอได้รู้จักกับ “ปรีดิ์” นักแสดงที่รับบทบาทเป็นพระเอกของละครเรื่องนี้ ปรีดิ์แสดงให้เพชรน้ำค้างเห็นว่าเขาชอบเธอและพยายามทำความรู้จักกับเธอ ดังความว่า

“ผมขอโทษที่ทำให้คุณอึดอัด แต่ผมชอบคุณ แค่อยากรู้จักคุณ อยากพูดคุยกับคุณเท่านั้น แต่ถ้ามั่นทำให้คุณรังเกียจผมจนไม่ยอมมองหน้า หรือไม่อยากจะหายใจร่วมกับผม ผมก็พอใจ แต่ผมขอสารภาพว่าชอบคุณจริง ๆ”

เธอไม่ตกใจเลยที่ได้ยิน จึงสูดลมหายใจเข้าช้า ๆ ระวังกิริยาและพูดโดยไม่มองหน้าคนนั่งข้าง ๆ “ฉันมีคนรักอยู่แล้วค่ะ” เธอยิ้มกับตัวเอง พระพักตร์ของพระจุฑาภรณ์มาศปรากฏราวกับยิ้มรับคำพูดของเธอ

“เขาแต่งงาน มีลูกกับผู้หญิงอีกคนไปแล้วไม่ใช่เหรอครับ”

รอยยิ้มงดงามของพระจุฑาภรณ์มาศปรากฏในใจ “ไม่ใช่คนนั้นหรอกค่ะ พีปิ่นต่างหาก”

ปรีดิ์หน้าซีด “ผมไม่เคยได้ยินข่าว”

“ไม่มีใครรู้จักพี่ปิ่นหรอกค่ะ ขอบคุณมากที่คุณรู้สึกดีกับฉัน แต่ฉันยังไม่พร้อมจริง ๆ เอาเป็นว่าคุณจะให้ฉันส่งคุณแถวนี้ใช้ไหมคะ”

“แล้วแต่คุณสะดวกครับ แต่ถ้าจะกรุณาช่วยไปส่งผลที่บ้านก็ได้ หมู่บ้านไวต์ วิลเลจ คิงส์ ครับ”

“ค่ะ”

เพียงเท่านั้น ก็ดูเหมือนทุกอย่างจะเงียบหายไปกับสายลม

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 684-685)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ปรีชต์แสดงออกว่าชอบเพชรน้ำค้าง เขาพยายามพูดคุยทำความเข้าใจกับเพชรน้ำค้าง แต่เพชรน้ำค้างบอกปรีชต์ว่าเธอมีคนรักอยู่แล้ว ปรีชต์เข้าใจว่าคนรักของเพชรน้ำค้างคือคนรักเก่าของเธอที่แต่งงานมีลูกกับหญิงอื่นไปแล้ว แต่เพชรน้ำค้างได้บอกปรีชต์ว่าคนรักของเธอคือพี่ปิ่น

เพชรน้ำค้างใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพมหานครและดูแลพ่อแม่จนท่านสิ้นอายุขัย เพชรน้ำค้างยังคงคิดถึงพี่ปิ่นของเธอเสมอมาและไม่เปิดใจรับชายใดเข้ามาในชีวิต จนเมื่อเพชรน้ำค้างอายุเก้าสิบเจ็ดปี เธอสิ้นอายุขัยในโลกนี้และจากไปอย่างสงบสุข ดังความว่า

เพชรน้ำค้างระบายลมหายใจออกมาเบา ๆ หมดสิ้นเสียทีกับเวลาในโลกนี้ กำหนดใจถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ระลึกถึงความขาวใส สงบนิ่ง รวมให้เล็กและเป็นหนึ่ง จดนิ่งอยู่ภายในนั้นอย่างมีสติ

ชีวิตมนุษย์ย่อมเคลื่อนผ่านวัฏจักรนี้ ล้วนผ่านเหตุการณ์นี้มาแล้วทั้งสิ้น ผ่านมานับครั้งไม่ถ้วน สังขารกลายเป็นเพียงเถ้าธุลี และก่อกำเนิดในอีกโลกหนึ่งตามผลกรรมที่ทำมา

รู้เพียงว่าสงบนิ่งอยู่อย่างนั้น และทุกอย่างค่อย ๆ เงียบ เงียบ และเงียบ
เกิด และดับ เกิด และดับ เกิด และดับ หมุนเวียนสลับไปไม่สิ้นสุด

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 688-689)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเพชรน้ำค้างได้ใช้ชีวิตในโลกของเธอจนสิ้นอายุขัย เธอจากโลกของเธอไปอย่างสงบสุข และได้กลับไปอยู่ในร่างของอุษามันตราอีกครั้ง ดังความว่า

“อุษามันตราน้องเจ้าทราบฤไม่ พี่รอเพลมาถึงเจ็ดทิวา แปรตราตรี มิได้หลับนอน
ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านคุ้มครองน้องเจ้าให้ปลอดภัย” เขาคลายอ้อมกอดอย่างทะนุถนอม

ใบหน้าที่เห็นคูดิโรยน้ำ ไม่ผิดไป ไม่ผิดไปจริง ๆ

ทันใดนั้นความรู้สึกทั้งหลายทั้งปวงในอกก็ทะลักออกมา น้ำตาเริ่มขึ้นเมื่อแน่ใจแล้วว่า
ไม่ได้ฝัน ได้แต่ยกมือทั้งสองของตัวเองสัมผัสแก้มของชายผู้มีใบหน้าหล่อเหลา ขอบตาอาจคล้ำ
ไปบ้างและดูเหนื่อยอ่อน แต่กึ่งตงามเป็นเอกลักษณ์ยิ่งนัก คำพูดที่ได้ยิน น้ำเสียงที่ได้ยิน
รอยยิ้มที่อบอุ่น ทำให้ขอบตาของเธอร้อนทันทีทันใด น้ำอุ่น ๆ รินไหลหยดผ่านแก้ม จากนั้นก็
เอาแต่ร้องไห้อย่างหนัก

ความคิดถึง โหยหา แสบซาใจ ไม่ใช่เพียงแค่ความฝันจริง ๆ เธอไม่ได้ฝันไป
เจ็ดสิบปี เป็นเจ็ดสิบปีที่ช่างทรมานยิ่งนัก สิ่งเลือนลอยในโลกเก่ามิใช่อีกแล้ว เธอพบแล้ว
พบเขาคณันที่เฝ้ารอ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 690-691)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงเพชรน้ำค้างได้กลับมาอยู่ในร่างของอุษามันตราอีกครั้ง จาก
เหตุการณ์ที่พลั้งจะยิงธนูใส่เธอ ทำให้เพชรน้ำค้างได้กลับไปใช้ชีวิตที่ภพของเธอถึงเจ็ดสิบปี แต่เมื่อเทียบ
เวลาที่เมืองมิลิลาแล้ว เธอกลับไปเพียงเจ็ดวันแปรคินเท่านั้น ส่วนพระจุลทามณีนาคก็ได้แต่เฝ้ารอเธออยู่
ไม่ห่าง ตลอดระยะเวลาเจ็ดสิบปี เพชรน้ำค้างรู้สึกทรมานกับการคิดถึงพระจุลทามณีนาค ช่างเป็นช่วงเวลา
ที่แสนยาวนานสำหรับเธอ วันนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าเธอไม่ได้ฝันไป เธอตายจากโลกหนึ่งเพื่อมาเกิดใหม่
ในอีกโลกหนึ่ง ในตอนท้ายอุษามันตราใช้ชีวิตครองคู่กับพระจุลทามณีนาคที่เมืองมิลิลาอย่างมีความสุข

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่องแบบการข้ามภพชาติ แสดงให้
เห็นว่า สุชาครিয়া ได้สร้างนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรด้วยวิธีการเล่าเรื่องให้ตัวละครเอกหญิงเดินทางข้ามภพ
จากกรุงเทพมหานครไปยังเมืองมิลิลา และได้เดินทางกลับมายังกรุงเทพมหานครและใช้ชีวิตจนสิ้นอายุขัย
จากนั้นจึงได้ข้ามภพกลับไปใช้ชีวิตที่เมืองมิลิลาจนจบเรื่อง ทำให้นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมีวิธีการเล่าเรื่องที่
แตกต่างไปจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ทั้งยังเป็นการสร้างให้ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีคุณสมบัติ
พิเศษกว่าตัวละครอื่น เพราะตัวละครเอกหญิงเป็นตัวละครเพียงผู้เดียวที่สามารถเดินทางข้ามภพได้ และ

การเดินทางข้ามภพนี้ทำให้ตัวละครเอกหญิงได้เรียนรู้และเข้าใจชีวิตมากยิ่งขึ้น ทำให้ตัวละครเอกหญิงมีคุณสมบัติอันเหมาะสมที่จะได้เป็นพระมเหสีแห่งเมืองมิถิลา

4.2.3 การเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทละครนอกในการดำเนินเรื่อง ด้วยการร้อยเรียงถ้อยคำเพื่อให้เกิดความหมายและความไพเราะตามรูปแบบของบทละครนอก อีกทั้งบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าเป็นบทประพันธ์สำหรับใช้แสดงละครนอกเพื่อความบันเทิงและแพร่หลายในหมู่ชาวบ้าน การใช้คำจึงเป็นคำที่เข้าใจง่าย เพื่อใช้ในการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วผสมกับความตลกขบขัน บางครั้งก็มีคำหยาบโลน ในขณะเดียวกันอาจมีบางคำที่ต้องแปลความหมาย เนื่องจากเป็นคำศัพท์ที่ใช้ตามยุคสมัยของบทประพันธ์หรือเป็นคำศัพท์ที่ไม่ได้พบเห็นบ่อยในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่างคำว่า “สัดจอง” ในตอนที่นางแก้วหน้าม้าออกเดินทางไปชะลอเขาพระสุเมรุ ดังความว่า

๑ บัดนั้น	นางแก้วยินดีจะมีไหน
กราบกับบาทาลแล้วคลาไคล	นั่งลงตรงในสัดจอง
ชักสายยนต์น้อยลอยเลื่อน	คล้อยเคลื่อนเหาะหันผันผยอง
ทักษิณครบสามตามทำนอง	ลอยล่องเข้ากลีบเมฆมา

ฯ ๔ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 30)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่พระฤๅษีได้สอบถามความจากนางแก้วหน้าม้า พอทราบว่านางแก้วหน้าม้าได้รับคำสั่งให้ไปชะลอเขาพระสุเมรุมาถวายทำวมงคฺลราช พระฤๅษีจึงเสกเรือเหาะและบอกทางให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุ นางแก้วหน้าม้าดีใจ จากนั้นนางจึงรีบกราบลาพระฤๅษี นางเดินทางโดยนั่งเรือเหาะแล้วชักสายยนต์ลอยขึ้นไปในกลีบเมฆ จากตัวอย่างดังกล่าวจะพบคำว่า “สัดจอง” ซึ่งราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 1204) ได้ให้นิยามคำว่า สัดจอง หมายถึง หุ่น, แพ, เรือลำเล็กสำหรับพ่วงไปท้ายเรือใหญ่ ใช้ติดต่อระหว่างเรือใหญ่กับฝั่ง โดยในบทประพันธ์ได้นำคำว่า “สัดจอง” มาใช้ในความหมายของเรือเหาะที่พระฤๅษีเสกให้นางแก้วหน้าม้า

ส่วนนวนิยายเรื่องพัทตร์อสูร ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วขนาดยาวในการดำเนินเรื่อง มีการเล่าเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ อีกทั้ง สุชาคริยา ยังได้นำสัญลักษณ์มาใช้ในการเล่าเรื่อง โดยใช้อัณุมติทั้งห้าเป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครในเรื่อง ดังในตอนที่เราจะเห็นว่าพระเจ้าวิเทหะทรงทราบว่าจะมีการ

ก่อกบฏในเมืองมิถิลา พระองค์จึงได้เตรียมสิ่งของต่าง ๆ เพื่อใช้ต่อสู้กับกลุ่มกบฏ แต่พระเจ้าวิเทหะและราชวงศ์ทุกพระองค์ถูกจับกุมและถูกกรอกยาพิษให้สิ้นชีวิต เหลือเพียงพระจุฑามณีมาศที่จะต้องตามหาผู้ครอบครองอัญมณีทั้งห้าตามที่พระเจ้าวิเทหะได้วางแผนไว้ต่อไป ดังความว่า

พระจุฑามณีมาศส่งสร้อยและทับทิมแก่เธอ อุษามันตรารับมา

“ท่านพ่อตาแจ้งแก่พี่ ว่าผู้มีอัญมณีเช่นเดียวกับสร้อยเส้นนี้คือผู้กุมของสำคัญ แลผู้ใดได้รับหน้าที่จักได้เห็นอัญมณีครบทุกเม็ด”

“ของสำคัญ” อุษามันตราทวนคำ ก็มองสิ่งที่อยู่ในมือ พลิกไปพลิกมา พยายามคิดไปด้วยว่าควรจะเป็นรูปแบบใด

“อัญมณีชนิดเดียวกัน รูปทรงเดียวกัน ขนาดเท่ากัน เป็นความหมายให้รู้ ผู้ได้รับหน้าที่ จักมีเก็บเฉพาะตน แลเมื่อใดพบหนึ่ง จะพบอีกสี่”

‘อย่างกับปริศนาลายแทงสมบัติในหนัง แต่ไม่เห็นว่าจะมีค่าไ้ หรือที่จริงสิ่งที่ได้ยืนยันเมื่อครู่ก็ใช่แล้ว’

“เช่นนั้นสร้อยนี้ก็เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกตัวตนของพี่ป็น เพื่อนำไปสู่การหาของบางอย่างที่พระเจ้าวิเทหะทรงเตรียมการเอาไว้หรือเจ้าข้า”

“อุษามันทราน้องเจ้าเก่งกาจนัก” ทรงแยมพระสรวลให้เล็กน้อย

‘ก็ในหนังในละคร หรือในนวนิยายก็มีแบบนี้ทั้งนั้นนี่นา ว่าแต่...’

“พระเจ้าวิเทหะเตรียมการสิ่งใดไว้หรือเจ้าข้า” อุษามันตราถามต่อจากที่คิดในใจ

“พี่ทราบเพียงว่า ท่านพ่อตาได้เตรียมสิ่งหนึ่ง แลสัญลักษณ์ที่ท่านได้รับคือทับทิม”

“ทับทิม” เธอคิดถามตัวเองในใจว่าทับทิมควรจะเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งใด “สีแดง เลือด สิ่งที่ทำให้นองเลือด อาวุธ” อุษามันตราพึมพำกับตนเอง “เช่นนั้น สิ่งที่คุณพ่อเตรียมก็คืออาวุธใช่หรือไม่เจ้าข้า”

ทรงแยมพระสรวลเล็กน้อยและหลับพระเนตรลงเบา ๆ ให้ความถูกต้องโดยไม่รับสั่งถ้อยคำใด

“หากตามของอีกสี่อย่าง เราจักรู้ว่าพระเจ้าวิเทหะได้เตรียมการสิ่งใด คาดว่าน่าจักเป็นสิ่งที่ทำให้พี่ป็นกอบกู้บัลลังก์คืน”

พระองค์นิ่ง ก่อนจะรับสั่งว่า “พี่มิใคร่ได้สิ่งใด นอกเสียจากสิ่งที่เขียนไว้บนกระดาน ขนวนนั้นดอกเจ้า”

อุษามันตรามองสิ่งที่อยู่ในมือ ‘สละทุกสิ่ง ขอคู่เคียงอุษามันตรา’ พระองค์ไม่ต้องการบัลลังก์พระเจ้าวิเทหะแห่งมิลินนครจริง ๆ หรือ

“ในชีวิตที่เหลือ สิ่งที่พี่ใคร่ได้ ใครมี ก็ตั้งข้อความที่เจ้าเห็น อันเป็นคำตอบเดียวกัน เมื่อท่านพ่อตาได้ถามพี่ว่าต้องการชิงตำแหน่งพระเจ้าวิเทหะคืนฤไม่”

พระเจ้าวิเทหะพระองค์ก่อนต้องการให้พระจุฬามณีมาศครองบัลลังก์ โดยมอบหมายให้โชติระเสดดูแลเรื่องอาวุธ อีกสื่อย่างก็คงไม่พ้นสิ่งที่พระจุฬามณีมาศต้องใช้กอบกู้สิ่งที่ควรเป็นของพระองค์กลับคืนแน่นอน แต่พระจุฬามณีมาศกลับเลือกที่จะเป็นสามัญชน แล้วแบบนี้พระเจ้าวิเทหะท่านจะไม่เสียพระทัยหรือหือ ที่พระโอรสไม่ได้ต้องการในสิ่งเดียวกันสักนิดเดียว

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 352-353)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงสัญลักษณ์อัญมณีทับทิม พระเจ้าวิเทหะได้มอบอัญมณีทับทิมให้โชติระเส เนื่องจากโชติระเสเป็นเจ้าของโรงหล่อโลหะมนสิการ อัญมณีทับทิมที่โชติระเสได้รับนั้นมีสีแดง ซึ่งเป็นสีของเลือด และสิ่งที่ทำให้นองเลือดก็คืออาวุธ โชติระเสจึงได้รับมอบหมายให้จัดเตรียมอาวุธเพื่อใช้ปราบกบฏ ส่วนอัญมณีชนิดที่สองคือ บุษราคัม ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลบุษราคัมคือท่านอะนุตตะเร ดังความว่า

เมื่อใจเริ่มสงบจึงเริ่มทบทวนสิ่งที่ได้ยินมา ‘ท่านอะนุตตะเรบอกว่ามีบุษราคัม’

‘คุณพ่อที่ดูแลเรื่องอาวุธมีทับทิมเป็นเครื่องหมาย’ ก่อนนี้เธอเดาว่าสีแดงคงหมายความว่าเลือด สิ่งที่ทำให้เกิดเลือดได้ก็คืออาวุธ

‘เพราะฉะนั้นหากบุษราคัมสีเหลือง น่าจะหมายถึงเงินทองหรือทองคำได้ไหมนะ’ แล้วจึงพูดออกไปว่า

“บุษราคัมสีเหลือง อาจเปรียบได้ทั้งทองคำ เงินตรา สิ่งของมีราคาเช่นเดียวกับทอง ถูกต้องหรือไม่เจ้าข้า” เมื่อพูดจบเธอก็หันไปหาสหายคนสนิทของบิดา

สหายสนิทท่านโชติระเสียมและพยักหน้าให้ เธอหันไปหาพระจุฑามณีมาศ พระองค์ก็ทรงยิ้มเช่นกัน เป็นอันว่าของสองในห้าอย่างนั้นเธอรู้แล้วว่าใครเป็นผู้ดูแล แต่จะเก็บซ่อนไว้ที่ไหนนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเธอขอละเอาไว้ก่อน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 466)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงสัญลักษณ์อัญมณีชนิดที่สองคือบุษราคัม ท่านอนุดตะเรสหายของท่านโชติระเสเป็นผู้ได้รับอัญมณีชนิดนี้ อัญมณีบุษราคัมมีสีเหลือง ซึ่งอุษามันตราได้กล่าวว่า “เปรียบได้ทั้งทองคำ เงินตรา สิ่งของมีราคาเช่นเดียวกับทอง” (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 466) ดังนั้นท่านอนุดตะเรจึงเป็นผู้ดูแลในเรื่องทรัพย์สินและของมีค่าเพื่อใช้เป็นทุนในการต่อสู้กับกบฏ

ภายหลังต่อมาท่านครูวัดชะโกได้แจ้งให้พระจุฑามณีมาศทราบว่ายัญมณีทั้งห้าคือ เพชร ไพลิน ทับทิม บุษราคัม และมรกต ก่อนหน้านั้นได้ทราบแล้วว่าผู้ที่ดูแลทับทิมคือโชติระเส ผู้ดูแลบุษราคัมคือท่านอนุดตะเร ส่วนท่านครูวัดชะโกเป็นผู้ดูแลมรกต ดังความว่า

ท่านครูวัดชะโกถอนหายใจออกมาเมื่อได้ยิน สีหน้าดีขึ้นไม่น้อย “อัญมณีทั้งห้าคือเพชร ไพลิน ทับทิม บุษราคัม มรกต ทุกสิ่งนั้นมีความเป็นมา ครูได้ให้คำสัตย์ต่อพระเจ้าวิเทหะ จักเปิดเผยในเพลอันสมควร ซึ่งก็คือเพลานี้ ด้วยมิลิานครถึงครากลียุค ยังมีได้แต่งตั้งพระเจ้าวิเทหะองค์ใหม่ เหตุการณ์ก็เป็นดังเห็น”

“จักกล่าวในที่นี้ว่าครูรับมรกตไว้ดูแล มรกตคือข้อมูล ความรู้ ความรุ่มเย็น การรักษา สำคัญว่าหน้าที่ของครูคือทราบตัวผู้ดูแลของทั้งสี่เจ้าข้า ครูขอเข้าเรื่องและแจ้งให้พ่อบินทราบ บัดนี้อัญมณีทั้งสามพ่อบินได้รู้แล้วว่าผู้ใดดูแล เหลือเพียงไพลิน ไพลินคือตัวแทนของขุมกำลัง ผู้ดูแลคือพระเจ้าโรมวิถี ก่อนนี้ครูส่งไปบอกความ ครั้นสุดท้ายพระองค์แจ้งกลับว่า จักติดต่อผ่านที่แห่งนั้น” ท่านครูมองหน้าโชติระเส

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 485)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงท่านครูวัดชะโกเป็นผู้ดูแลอัญมณีชนิดที่สามคือ มรกต หมายถึงข้อมูล ความรู้ ความรุ่มเย็น การรักษา (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 485) ซึ่งท่านครูวัดชะโกเป็นผู้สอนวิชาความรู้และการต่อสู้ให้พระจุฑามณีมาศและอุษามันตรา อีกทั้งยังเป็นที่พึ่งและให้ความช่วยเหลือ

พระจุฑาธุชธาดาและอุษามันตราเสด็จมา ทานครุรับรู้เรื่องราวทั้งหมดจึงเป็นผู้ดูแลอุษามันตรา นอกจากนี้นันทครุยังได้แจ้งให้พระจุฑาธุชธาดาทราบว่าผู้ที่ดูแลโพลินคือพระเจ้าโรมวิถีซึ่งเป็นท่านตาของ พระจุฑาธุชธาดา โพลินเป็นอัญมณีสีน้ำเงินคือตัวแทนของขุมกำลัง (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 485) ดังนั้น พระเจ้าโรมวิถีจึงเป็นผู้จัดเตรียมกองกำลังเพื่อให้พระจุฑาธุชธาดาสู้ศึกกับเหล่ากบฏ เมื่อพระจุฑาธุชธาดา กับอุษามันตราได้พบกับพระเจ้าโรมวิถี พระองค์จึงตรัสว่าพระจุฑาธุชธาดาชื่อเพชร ส่วนอุษามันตราคือ ผู้เจียรไนเพชรนั่นเอง ดังความว่า

“อุษามันตรา” พระเจ้าโรมวิถีรับสั่งเมื่อพระจุฑาธุชธาดาตรัสจบ และทอดพระเนตร มายังเธอ

“เจ้าข้า” อุษามันตราตั้งใจฟังสิ่งที่พระเจ้าโรมวิถีจะตรัสต่อไป

“เจ้ารู้หรือไม่ เพชรที่สะสมมีขี้ตะกั่ว บุตรเขยแห่งเราได้ให้ตัวแทนไว้ บัดนี้เจ้าได้เจียรไน เพชรเม็ดนั้นออกมาได้งดงามนัก แสงเพชรจางยามเย็นขึ้นอยู่กับฝีมือผู้เจียรไนเป็นหลัก แต่จาง งามล้ำสองประกายแสงก็ด้วยความบริสุทธิ์ของน้ำเพชรเอง แม้จุฑาธุชธาดามีเคยกรำศึกใหญ่ มีเคยครองบัลลังก์ปกครองบ้านเมืองมาก่อน แต่เมื่อมีเจ้าอยู่เคียงข้าง คอยชักนำไปสู่หนทาง ที่ถูกต้อง แลจุฑาธุชธาดานั้นมีใจรักคนของตนเป็นที่ตั้ง มิเป็นสุขในความทุกข์ยากเดือดร้อน ของประชาชน ใช้ปัญญาไตร่ตรองรอบคอบ หนักแน่น มิได้หุนหันพลันแล่นเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดย มิได้สอบถาม ตาจักยินยอมให้กำลังพลแก่จุฑาธุชธาดาหลานตา”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 524-525)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างพระเจ้าโรมวิถีกับอุษามันตรา พระเจ้าโรมวิถีกล่าวว่าพระจุฑาธุชธาดาเป็นอัญมณีชนิดสุดท้ายคือ เพชร ซึ่งเป็นอัญมณีที่มีความสวยงาม ยิ่งใหญ่ และแข็งแรง มากที่สุดในบรรดาอัญมณีทั้งห้า แต่หากเพชรจะส่องประกายได้อย่างงดงามนั้นต้องอาศัยผู้เจียรไน ซึ่ง อุษามันตราก็คือผู้เจียรไนเพชร ดังที่อุษามันตราได้คอยดูแลและอยู่เคียงข้างสนับสนุนพระจุฑาธุชธาดา อยู่เสมอ อีกทั้งพระจุฑาธุชธาดายังไม่เคยขึ้นปกครองบ้านเมืองและทำศึกใหญ่มาก่อน แต่เมื่อมีอุษามันตรา อยู่เคียงข้าง นำพาไปสู่หนทางที่ถูกต้อง ประกอบกับพระจุฑาธุชธาดายังมีใจรักประชาชนของพระองค์เป็น ที่ตั้ง ไม่ต้องการทำให้ประชาชนเกิดความสูญเสียและความเดือดร้อน จึงทำให้พระเจ้าโรมวิถีมอบกำลังพล ให้แก่พระจุฑาธุชธาดา

เมื่อพระจุลทามาตสดัดสินพระทัยกอบกู้บัลลังก์และรวบรวมอัญมณีทั้งห้าได้สำเร็จ คณาเป็นหัวหน้าชุมลับจึงได้นำทางพระจุลทามาตและอุษามันตราไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง คณากล่าวคำที่พระเจ้าวิเทหะฝากไว้ ดังความว่า

หัวหน้าชุมลับกล่าวประโยคที่อยากจะเข้าใจออกมาอีกครั้ง

พระจุลทามาตพิมพ์ตาม พระองค์เป่าเศษหินเศษทรายให้หลุดออกไป กิริยาท่าทางที่เห็นไม่บ่งบอกพระอารมณ์ใด ๆ แต่อุษามันตรารู้ว่าพระองค์ทรงกำลังใช้สมาธิอย่างมาก

“เอกวชิรร์คมี” พระจุลทามาตทอดพระเนตรสิ่งที่อยู่ในพระหัตถ์แล้วทรงวางเพชรลงไปในช่องแรก จัดแจงให้อยู่ในรูปทรงนั้น

“ทวิรอำพัน” ทรงวางบุษราคัมลงในช่องที่สอง

“ตริคคานนต” ทรงวางไพลินให้ได้เหลี่ยมมุมในช่องที่สาม

“จตุรขจีไพโร” ทรงวางมรกตลงไปในช่องที่สี่

“ปัญจเลียดสกุณต์” ทรงวางทับทิมลงในช่องสุดท้าย

อุษามันตราเพิ่งเข้าใจในเวลานี้เองว่า เอกวชิรร์คมีก็คือลำดับที่หนึ่งของช่องที่เห็น และเป็นอัญมณีที่มีแสงแวววาวกว่าอัญมณีชนิดอื่น ซึ่งก็คือเพชร

ทวิรอำพันนั้นเป็นลำดับที่สอง อัญมณีที่มีสีเหลืองใสก็คือบุษราคัม

ตริคคานนตคือลำดับที่สาม เป็นอัญมณีที่มีสีเช่นเดียวกับท้องฟ้าสีเข้ม นั่นก็คือไพลิน

จตุรขจีไพโรเป็นลำดับที่สี่ คืออัญมณีสีของป่าเขา ซึ่งก็คือมรกต

และลำดับที่ห้า ปัญจเลียดสกุณต์ ก็คืออัญมณีสีเลือดนก หมายถึง ทับทิมนั่นเอง

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 549)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึง พระจุลทามาต อุษามันตรา คณา และทิดศร ได้เดินทางไปสถานที่แห่งหนึ่งและใช้อัญมณีทั้งห้าใส่ลงไปในแต่ละช่องเพื่อเปิดผนึกหิน เมื่อผนึกหินเปิดออก ทุกคนจึงได้เห็นสิ่งที่พระเจ้าวิเทหะเตรียมไว้ให้กับพระจุลทามาต ดังความว่า

คณะเดินทางลงบันไดที่ทอดวนลงสู่เบื้องล่างระยะทางกว่าห้าร้อยเมตร จนมาถึงบันไดขั้นสุดท้าย จุดสิ้นสุดอยู่ที่กองสรรพาวุธ ทั้งดาบ ธนู หอก อานม้า โล่ เสื้อเกราะจำนวนมาก ไม่เว้นแม้แต่ธรรบ ล้วนถูกเก็บไว้อย่างดี เพียงพอสำหรับทหารนับแสนนาย

ทว่าอุษามันตราสะดุดตากับความสวยงามของเกราะชุดหนึ่ง ที่วางเด่นเป็นสง่าแยกไว้ต่างหาก เป็นชุดเกราะถักผสมเกราะแผ่นร้อยที่ผสมผสานกลมกลืนอย่างงดงาม

การตีขึ้นรูปและสลักลายบนชิ้นโลหะบ่งบอกความประณีตของฝีมือช่าง ลวดลายนั้นแจ้งที่มว่าเป็นชิ้นงานช่างฝีมือของมนสิการ งานโลหะของตระกูลเธอมีเอกลักษณ์เช่นนี้เสมอ แต่ที่มากกว่านั้นคือเธอเคยเห็นโชติระเสลงมือทำงานชิ้นนี้ด้วยตัวเอง ลวดลายที่อ่อนช้อยแต่แฝงความแข็งแกร่งนี้เองที่ทำให้เธอรู้ว่าบิดารับคำสั่งสร้างชุดเกราะนี้เพื่อใคร

.....

นอกจากชุดเกราะนี้แล้ว ชุดเกราะอื่น ๆ ที่มีความสวยงามลดหลั่นกันลงไปก็มีให้เห็นอย่างละลานตา บ่งบอกให้รู้ว่าสิ่งของทั้งหมดนี้ถูกจัดเตรียมแก่แม่ทัพนายกอง รวมถึงพลราบพลม้า และพลธนูทั้งหลายอย่างแน่นอน

.....

ทุกคนตามคณะเข้าไป โถงกว้างด้านในมีทองคำก้อนเท่าหัวแม่มือกองรวมกันเป็นภูเขาเลากา อีกทั้งอัญมณีหลากสี สร้อย แหวน และของมีค่าจำนวนมากจนประมาณค่ามิได้

ตรงมุมซ้ายมือมีผ้าสีแดงคลุมบางสิ่งไว้ พระจุฑาภรณ์มาศยืนพระหัตถ์เกี่ยวชายผ้าให้หลบไปอีกทางหนึ่งเพื่อเปิดดู และพบว่าของภายใต้ผ้าสีแดงนั้นคือสิ่งของวิจิตรงดงาม

เครื่องราชกกุธภัณฑ์ หรือของสำคัญทั้งเก้าอย่างที่บ่งบอกความเป็นกษัตริย์แห่งมิลินทรถูกนำมาเก็บรักษาไว้ในที่ลับแห่งนี้เช่นกัน อีกทั้งราชรถศึกที่งามสง่า ทุกอย่างถูกตระเตรียมไว้พร้อมตั้งรู้เหตุการณ์ข้างหน้า

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 551-553)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงพระเจ้าวิเทหะได้เตรียมการไว้ให้พระจุฑาภรณ์มาศต่อสู้กับกลุ่มกบฏพระเจ้าวิเทหะเตรียมสรรพาวุธต่าง ๆ เพื่อให้เพียงพอต่อกองทัพที่มีทหารจำนวนนับแสนนาย รวมถึงชุดเกราะที่มีลวดลายอ่อนช้อยแต่แฝงไปด้วยความแข็งแกร่ง ทำให้อุษามันตราทราบว่างานโลหะทั้งหลายมาจากฝีมือของโชติระเสซึ่งเป็นงานโลหะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของมนสิการ นอกจากนี้ยังมีทองคำ

อัญมณี สร้อย แหวน สิ่งของมีค่าจำนวนมากมหาศาล เครื่องราชกกุธภัณฑ์หรือของสำคัญเก๋อย่างที่ยังบอกความเป็นกษัตริย์แห่งมิลลิลา และราชรถศึก

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากการเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ แสดงให้เห็นว่า สุชาคริยา ได้นำอัญมณีทั้งห้ามาเป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครทั้งห้าตัว นอกจากนี้ยังให้ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงไขปริศนาของสัญลักษณ์นั้นเพื่อนำไปสู่คำตอบและกอบกู้บ้านเมืองต่อไป การเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ทำให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้ ต้องการอ่านติดตามเรื่องราวต่อไปว่า อัญมณีทั้งห้าคือชนิดใดบ้าง มีความสำคัญอย่างไร รวมถึงอัญมณีแต่ละชนิดหมายถึงตัวละครใดและมีหน้าที่ใด นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนาน ร่วมสืบเรื่องราวและไขปริศนาสัญลักษณ์ไปพร้อมกับตัวละคร อนึ่ง ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ชื่อของตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ พระจุฬามณีมาศ ซึ่งนอกจากจะมีความหมายว่า ปิ่นทอง แล้ว คำว่า “มณี” ที่ปรากฏในชื่อของตัวละครเอกชาย ยังสื่อถึงตัวตนของตัวละครเอกชายว่า พระจุฬามณีมาศเป็นอัญมณีที่ทรงคุณค่า โดยในเรื่องได้เปรียบพระจุฬามณีมาศเป็นสัญลักษณ์ของเพชรซึ่งเป็นอัญมณีที่มีความแข็งแกร่งมากที่สุด อีกทั้งในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร ใบหน้าพัทธรอสูรของ อุษามันตรา ก็มีส่วนประกอบมาจากการบดอัญมณีให้ละเอียดแล้วนำมาแต่งแต้มเป็นใบหน้าพัทธรอสูร แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพัทธรอสูรได้นำอัญมณีมาเป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความหมายในการเล่าเรื่องและการเปลี่ยนแปลงลักษณะของตัวละครจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร

4.3 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม

งานวรรณกรรมเป็นผลงานของนักเขียนที่สร้างสรรค์จากประสบการณ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในแต่ละยุคสมัย เนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่นักเขียนได้ถ่ายทอดลงในงานวรรณกรรมนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะนำเสนอบริบทของสังคมที่นักเขียนได้ประสบพบเจอทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น นักเขียน วรรณกรรม และสังคม จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541, หน้า 196-197) กล่าวว่า “เมื่อเราพิจารณาคุณลักษณะและการปฏิบัติงานของกวี เราจะสังเกตได้ว่า กวีถึงจะคนเดียวก็เปรียบเหมือนสามคน คือ นอกจากเป็นนักประพันธ์ ช่างแต่งหนังสือแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น สมัยนั้น และเป็นพลเมืองอีกด้วย เนื่องจากเหตุนี้ นอกจากจะต้องสังวรในอาชีพประพันธ์ของคนในฐานะที่เป็นกวีแล้ว ในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของคนสมัยนั้น ก็ย่อมจะทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสียกับเหตุการณ์ที่ตนเห็นดำตาประจักษ์อยู่แก่ใจหาได้ไม่ และในฐานะที่เป็นพลเมืองอีกเล่า ก็จำต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ความเคลื่อนไหวของประเทศชาติ ตลอดจนของชนชั้นและอาชีพที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งอีกด้วย”

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นักเขียนมีความสัมพันธ์กับสังคม โดยการนำบริบททางสังคมมาประกอบสร้างและถ่ายทอดเป็นผลงานวรรณกรรม อย่างไรก็ตามเนื้อหาในงานวรรณกรรมย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของนักเขียนในการเลือกหยิบยกประเด็นต่าง ๆ มาสร้างสรรค์เป็นงานวรรณกรรม โดยเฉพาะงานวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีการสืบทอดมาจากวรรณกรรมต้นทาง ซึ่งนักเขียนวรรณกรรมอาจอยู่ในยุคสมัยหรือสังคมที่แตกต่างกัน ทำให้การสร้างสรรคงานวรรณกรรมมีการสอดแทรกบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม คือ การถ่ายทอดเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ผู้เขียนได้นำบริบทของสังคมมาประกอบสร้างเป็นเรื่องราวในงานวรรณกรรม เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ และนำไปสู่การนำเสนอความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 โครงสร้างทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2557, หน้า 187) กล่าวว่า โครงสร้างทางสังคม หมายถึง แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบสังคม เช่น สถาบันต่าง ๆ ทางเครือญาติ ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงบรรทัดฐาน ค่านิยม และบทบาททางสังคมของสถาบันเหล่านั้นด้วย โครงสร้างสังคมเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์พฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคนในสังคม

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นโครงสร้างทางสังคม ดังนี้

นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์กล่าวถึงโครงสร้างทางสังคม ในตอนที่สุสุทโธกับพะลึงจะร่วมมือกัน ก่อกบฏเพื่อหวังครองเมืองมิลิลา พระเจ้าวิเทหะและราชวงศ์ทั้งหมดถูกจับกุมและกรอกยาพิษให้สิ้นชีวิต ส่วนพระจุลทามาศถูกพวกกบฏตามล่าจนได้รับบาดเจ็บสาหัส พวกกบฏเริ่มวางอำนาจกับชาวบ้านด้วยการรีดไถทรัพย์สิน ปล้น ฆา และข่มขืน พวกกบฏทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและมีชีวิตไม่สงบสุขดังเช่นในสมัยของพระเจ้าวิเทหะพระองค์ก่อน จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอย่างรวดเร็ว พระจุลทามาศไม่เคยได้ยินคำว่า “โครงสร้างทางสังคม” อุษามันตราจึงอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมให้พระจุลทามาศทราบ ดังความว่า

“แบบนี้เจ้าข้า พระบิดาของพี่ปิ่น ขาวมิลิลาถ้วนรักใคร่เทิดทูน ความสุขของชาวเมืองนั้นดีอยู่แล้ว แคว้นใกล้เคียงต่างเป็นมิตร ในรัชสมัยของพระองค์มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ชีวิตชาวมิลิลาถ้วนดำเนินไปด้วยดี นี่คือโครงสร้างทางสังคม”

“แต่จู่ ๆ พวกสุสุทโธได้ก่อกบฏขึ้นทั้งที่ไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด แต่พวกเขาทำเพื่อผลประโยชน์ตนแลพวกพ้อง ซึ่งอุษาไม่แน่ใจถึงสาเหตุแท้จริง อาจเพราะต้องการอำนาจหรือปกปิดความผิดที่ตนได้ก่อไว้ ด้วยสืบเนื่องมาจากความโลภหรือปัจจัยอื่น อย่างนี้เรียกว่าพยายามเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม ให้อำนาจอยู่ในกลุ่มตนแลพรรคพวก โครงสร้างทางสังคมในที่นี้จึงหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชน แลประชาชนกับผู้ปกครองเจ้าข้าพี่ปิ่น”

“จนเมื่อก่อกบฏแล้ว เปลี่ยนผู้ปกครองบ้านเมืองแล้ว ปรากฏว่าความสุขนั้นหมดไป ทำให้บ้านเมืองย่ำแย่ ไม่เจริญดังเดิม ทุกอย่างหยุดชะงัก มีกลุ่มโจรเข้าปล้นชาวบ้านโดยไม่รู้จักกลุ่ม ไม่รู้ฝ่าย มีความเดือดร้อนเช่นที่กำลังเป็นอยู่ โครงสร้างทางสังคมเช่นนี้ย่อมเป็นไปได้ยากที่จักได้รับการยอมรับจากชาวมิลิลา”

“ที่เห็นได้ชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงคือ วิธีชีวิตความสงบสุขดังที่ผ่านมาได้หายไป ไม่มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตแลทรัพย์สิน ทางการณ์ไม่สามารถคุ้มครองความปลอดภัยได้อีกทั้งยังเรียกภาษี เรียกทรัพย์สินของประชาชนไม่ให้ถือครองไว้เอง แลยังไม่รู้จักมีอะไรตามมาอีก”

“เห็นเค้าลางได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่พวกกบฏยึดเยียดให้นี้เป็นสิ่งเสื่อมถอยมากกว่าสิ่งดีงาม เป็นความทุกข์มากกว่าความสุข โดยเฉพาะพื้นฐานจิตใจคนพวกนี้เป็นคนชั่ว คนเลว อันตรายต่อบ้านเมืองหรือที่เรียกว่าสังคม อันตรายต่อประชาชนหากปล่อยให้คนชั่วครองได้ ที่นี้พี่ปิ่นเห็นภาพของคำว่าโครงสร้างทางสังคมได้บ้างหรือไม่เจ้าข้า”

“ชัดแจ้งยิ่งนักเจ้าข้า” รับสั่งและรอให้เธออธิบายให้ฟังต่อ

“ที่นี้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแลสู้ของเดิมไม่ได้ ในที่สุดก็จักนำไปสู่การต่อต้านของประชาชน จึงเป็นไปได้ยากที่สุสุทโธแลพวกจะยึดอำนาจนี้ได้นานนัก อาจเป็นได้ว่าครอบครองอำนาจนี้สักสามปี ห้าปี แต่เชื่อเถิดเจ้าข้าจักต้องมีชาวมิลิลาคนใดคนหนึ่งลุกขึ้นต่อสู้แน่นอน ไม่มีใครยอมถูกกดขี่ข่มเหง หรือยอมถูกรีดไถให้เอารัดเอาเปรียบได้นานหรือเจ้าข้า”

เติบโตและมีโอกาสได้เขียน จึงอยากเขียนถึงพระปิ่นทองในอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นเหรียญอีกด้านที่สมกับเป็นชาติชายชาติวีรกรรม เป็นผู้ปกครองที่ดี ในวันนี้จึงมีตัวละครชื่อ ‘พระจุฑาธมณีมาศ’ ปรากฏขึ้นมา” (สุชาครিয়া, 2556, หน้า คำนำสำนักพิมพ์) สุชาครিয়া จึงได้สร้าง “พระจุฑาธมณีมาศ” ให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้มีสติปัญญา มีความกล้าหาญ มีความสามารถในการต่อสู้ ตลอดจนมีความรู้ในเรื่องการปกครองเพื่อเตรียมเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีของเมืองมิลลา พระจุฑาธมณีมาศได้ร่ำเรียนการต่อสู้และตำราพิชัยสงครามกับท่านครูวิเศษโก ประกอบกับอุษามันตราได้อธิบายให้พระจุฑาธมณีมาศเห็นภาพของโครงสร้างทางสังคม พระจุฑาธมณีมาศจึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าก่อนที่พระจุฑาธมณีมาศจะขึ้นปกครองบ้านเมือง พระองค์จะต้องพิสูจน์ความสามารถในการปราบกบฏ วางแผนการรบ และเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นกษัตริย์ที่เข้าใจประชาชนอย่างแท้จริง จากประเด็นโครงสร้างทางสังคมจึงแสดงให้เห็นว่าเกิดการสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวละครเอกชาย ทำให้ตัวละครเอกชายเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองมิลลา ตลอดจนสร้างความหมายใหม่ให้ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้สนับสนุนตัวละครเอกชายให้เป็นกษัตริย์ที่ดีและเป็นที่รักของประชาชน

4.3.2 สิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2558, หน้า 3) ได้ให้นิยามคำว่า สิทธิมนุษยชน ไว้ความว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิในชีวิต การทำร้ายชีวิต เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและละเมิดกฎหมายของทุกสังคม สิ่งที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ คือ ปัจจัยในการดำรงชีวิต อันได้แก่ การมีอาชีพหรือมีงานทำที่ได้รับผลตอบแทนอย่างเป็นธรรม การมีที่อยู่อาศัย การมีอาหารกินอย่างเพียงพอ การมียาและการได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อป่วยและมีโอกาสศึกษาเพื่อนำความรู้ไปประกอบวิชาชีพเพื่อหางานทำและได้เงินมาซื้อปัจจัยดำรงชีพ ความยากจน คือ ภาวะที่ขาดปัจจัยในการดำรงชีพ ซึ่งทำให้ชีวิตดำรงอยู่ไม่ได้ ความยากจนจึงเป็นภาวะที่สิทธิในชีวิตหรือสิทธิมนุษยชนถูกคุกคามหรือถูกละเมิด

นอกจากนี้ สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (2555, หน้า 2-3) ยังกล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน หมายถึง เสรีภาพของความเป็นมนุษย์อันควรค่าแห่งการเคารพที่สมาชิกทุก ๆ คนในสังคมพึงมี เสรีภาพดังกล่าวรวมไปถึงเสรีภาพจากการถูกทรมาน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เป็นต้น นอกจากนั้น สิทธิมนุษยชนยังกำหนดสิ่งที่จำเป็นหรือการรับประกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น สิทธิในความปลอดภัยของชีวิต สิทธิด้านอาหาร การศึกษา หรือสุขภาพซึ่งทำให้ผู้คนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเกียรติและแสดงออกถึงคุณค่าภายในของตนเอง

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีและสิทธิเท่าเทียมกัน ทุกคนจึงควรได้รับโอกาสและมีสิทธิในการใช้ชีวิตให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่

ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ในนวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรจึงได้มีการนำบริบทของสังคมในประเด็นเรื่องสิทธิของมนุษยชนเพื่อสร้างความหมายใหม่ที่แตกต่างไปจากการนำเสนอในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า 2 ประเด็น ได้แก่ 1. สิทธิในการใช้ชีวิต และ 2. สิทธิในการศึกษา ดังนี้

4.3.2.1 สิทธิในการใช้ชีวิต

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการใช้ชีวิตไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นสิทธิในการใช้ชีวิต ดังนี้

นวนิยายเรื่องพัทธร่อสุร ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิในการใช้ชีวิต โดยเพชรน้ำค้างได้ข้ามภพจากกรุงเทพมหานครไปอยู่ในร่างของอุษามันตราที่เมืองมิลลา ในตอนที่เธอข้ามภพไปในช่วงแรก เธอเห็นความแตกต่างระหว่างสังคมของกรุงเทพมหานครกับสังคมเมืองมิลลาอย่างชัดเจน กล่าวคือ สภาพบ้านเมืองของเมืองมิลลาล้ำกับเมืองอยุธยา เป็นสังคมที่ให้การยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง และไม่ได้ยอมรับหรือให้คุณค่ากันที่ความสามารถ ดังความว่า

ความสวยงามของวัดและผู้คนมากมายตรงหน้าไม่ได้ช่วยให้อุษามันตรารู้สึกดีขึ้นเลย เพราะรู้สึกหงุดหงิดที่ต้องมาจมอยู่ในสังคมที่วนเวียนอยู่กับลมปากคนรอบข้าง อยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ไม่ได้นับถือกันด้วยความสามารถอย่างเช่นสังคมที่เธอจากมา จะเป็นไปได้อย่างไรที่เธอจะอยู่เฉยๆ ไม่ลุกขึ้นมาต่อต้าน

ขนาดที่ทำงานเดิมคือสังคมช่างแต่งหน้าหรือแต่งหน้าเอฟเฟกต์ เธอก็ยังเคยมีเรื่องมาแล้วกับดาราดาวรุ่งชาวจีนที่ใคร ๆ ก็ต้องง้อ แต่สำหรับเธอแล้วกลับเป็นคนละเรื่องกัน เพราะเป็นที่รู้กันทั้งวงการว่าเพชรน้ำค้างคือพวกติสต์แตก แต่นับว่าโชคยังดีที่เธอพอมีฝีมือจนได้รับฉายาว่า ‘หัตถ์พระเจ้า’ ไม่อย่างนั้นเธอคงเล่นตัวไม่ได้ กว่าที่เธอจะมายืนถึงจุดนี้ได้ เธอต้องใช้ความสามารถที่มาจากหนึ่งสมองสองมือของตัวเอง และต้องผ่านการต่อสู้แข่งขันกับเพื่อนร่วมวงการทั้งชายและหญิง ทั้งแท้และเทียม ยืนหยัดต่อสู้ด้วยตัวเองโดยไม่ยอมให้ใครมากดขี่โดยเฉพาะความไม่ถูกต้อง

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 38)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สังคมของเมืองมิลลาเป็นสังคมของชายเป็นใหญ่ เป็นสังคมที่คำนึงถึงความคิดและคำพูดของผู้อื่น บางครั้งคำพูดของผู้อื่นอาจทำให้เราเสียหายหรือ

สร้างความลำบากใจ เพชรน้ำค้างรู้สึกไม่ดีกับสิ่งที่เธอต้องพบเจอในสังคมเมืองมิลานนี้ เพราะในสังคมที่เธอจากมาเป็นสังคมที่พิสูจน์ฝีมือด้วยความสามารถและยอมรับนับถือกันจากผลงานที่แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์

นอกจากนี้นวนิยายเรื่องพักร้อนสุรยังกล่าวถึงการปกครองเรือนโดยให้อำนาจการตัดสินใจเป็นของชายผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวแต่เพียงผู้เดียว ส่วนภรรยา ลูก หรือป่าวในบ้านไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ดังในตอนที่ว่าดภรรยาของโชติระเสกลันแก่งอุษามันตรา ทำให้อุษามันตราต้องตอบโต้กลับ แม้ว่าดภอกโชติระเสกลว่าอุษามันตราไม่ให้เกียรติเธอ โชติระเสกลไม่สอบถามสาเหตุว่าทำไมอุษามันตราจึงทำเช่นนั้น แต่โชติระเสกลกลับสั่งให้อุษามันตรากราบขอโทษแม่วาด หากอุษามันตราไม่ยอมกราบขอโทษแม่วาด โชติระเสกลจะให้ตยาวดีกราบแม่วาดแทนอุษามันตรา ดังความว่า

“บ่าวกราบขอโทษแม่นายน้อยอุษามันตราเจ้าข้าที่มีได้ปกป้องให้ทันเหตุ
แม่นายน้อยอุษามันตรายกโทษให้บ่าวด้วยนะเจ้าข้า”

อุษามันตราน้ำตาไหล ใจหนึ่งอยากโกรธแค้น แต่ก็ทำไม่ลงเมื่อรู้เหตุผลดีว่าคนเป็นบ่าวจะพูดอะไรมากเกินกว่าที่คนเป็นนายถามมิได้ นี่คือธรรมเนียม และช่างเป็นธรรมเนียมที่บ่าบอส์ันดี อุษามันตราแทบไม่ยอมมองหน้าใคร เธอไม่ตอบ ชบหน้าไว้กับป่าของตยาวดีเท่านั้น

.....

นับตั้งแต่อุษามันตราอธิบายไขความกระจ่าง ใจหนึ่งของคนเป็นลูกอยากจะถามบิดาเสียเหลือเกินว่าเหตุใดจึงไม่ให้ความยุติธรรมกับเธอบ้าง หากให้เธอกราบนางวาดเพื่อขอโทษ แล้วเหตุใดตอนนี้จึงไม่เรียกหล่อนเอาไว้แล้วให้กราบขอโทษเธอบ้าง แม้แต่แหม่มก็ยังทำโดยไม่ต้องมีใครสั่ง นั่นจึงยิ่งทำให้ความเจ็บช้ำเพิ่มขึ้นอย่างมากทวี เจ็บจนไม่อาจพูดคำใดให้ออกมาอย่างตั้งใจรู้สึก เพราะต้นเรื่องแท้จริงกลับลอยล่ำสบายแฮ ทั้งเธอกับแม่เป็นผู้ถูกกระทำ นั้นยิ่งทำให้ในอกตรอมตรมเหลือเกิน

.....

นี่หรือสภาพชีวิตของผู้หญิงในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ความอบอุ่นจากฝ่ามือของตยาวดีที่สัมผัสยิ่งทำให้เธอร้องไห้ เพื่อระบายความรู้สึกทั้งหมด ศักดิ์ศรีความเป็นคนอยู่ที่ไหน ศักดิ์ศรีของเธออยู่ที่ไหน ศักดิ์ศรีของคนเป็นแม่อยู่ที่ไหน ทำไมไม่ได้รับความยุติธรรมบ้าง ตอนนี้เธออยากกลับบ้าน กลับไปยังบ้านที่เธอจากมา เจ็บเหลือเกิน กับการถูกรังแกแล้วสู้ไม่ได้ เมื่อผู้เป็นเสาหลักเอนเอียงและไม่ให้ความยุติธรรมอย่างแท้จริง

ในใจนึกเพียงอย่าให้เธอลุกขึ้นมายืนหยัดได้อย่างมั่นคงเชียว เพราะวันนั้นจะเป็นวันที่ใครก็ทำร้ายเธอและมารดาไม่ได้เช่นกัน!

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 61-62)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นเหตุการณ์ที่อุษามันตราทั้งน้อยใจและเสียใจที่โชติระเสไม่สอบถามความจริงจากเธอ สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่แม่वादใช้คำเรียกอุษามันตราว่า “อุษา” แต่เมื่ออยู่ต่อหน้าโชติระเสเธอก็กลับเรียกอุษามันตราว่า “แม่นายน้อยอุษามันตรา” เมื่อแม่वादเรียกเธอเพียงคำว่า “อุษา” เธอจึงตอบกลับไปว่า “แม่वाद เรียกข้าพเจ้าหรือเจ้าข้า” (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 54) เหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้แม่वादไม่พอใจ และหาว่าอุษามันตราไม่ให้เกียรติเธอ แม่वादจึงรีบไปบอกโชติระเส ส่วนโชติระเสฟังความจากแม่वादเพียงฝ่ายเดียวและสั่งให้อุษามันตรากราบขอโทษแม่वाद อุษามันตราจึงจำใจจะต้องกราบแม่वाद มิเช่นนั้นโชติระเสจะให้ตบหรือตีกราบแม่वादแทนเธอแน่ อุษามันตรารู้สึกน้อยใจที่โชติระเสไม่สอบถามเหตุผลจากเธอ ทั้งยังให้อุษามันตราซึ่งเป็นลูกของภรรยาเอกต้องไปกราบภรรยาองค์อื่นโดยที่เธอไม่มีความผิด อุษามันตราเสียใจมากที่ไม่เปิดโอกาสให้เธอได้อธิบาย ไม่ให้ความยุติธรรมกับทุกคน อีกทั้งบ่าวไพร่ก็ไม่สามารถพูดความจริงหรืออธิบายเรื่องใดได้

นอกจากนี้สังคมเมืองมิลิยาซึ่งวางกรอบไม่ให้ผู้หญิงได้แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความสามารถได้อย่างผู้ชาย การเป็นผู้หญิงต้องมีคุณสมบัติของกุลสตรีเพื่อเป็นภาพลักษณ์ที่ดีของครอบครัว มีคุณสมบัติเหมาะสมพร้อมจะออกเรือน ดังนั้นผู้หญิงจึงถูกกำหนดกรอบในการแสดงความคิดเห็น คำพูด รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อคงคุณสมบัติของกุลสตรีให้เหมาะสมกับฐานะทางสังคมของครอบครัว ดังความว่า

“ลูกเป็นผู้หญิง หางเสียง ‘เจ้าข้า’ ต้องมีพร้อม ความเป็นกุลสตรีอย่าให้บกพร่อง จักมีคนต่อว่าแม่ได้ เรียกใหม่ซิเจ้า”

เพชรน้ำค้างอยากจะบอกว่าที่เธอเคยอยู่ไม่จำเป็นต้องมีความเป็นกุลสตรีให้มากสักนิด เพราะในยุคที่สิทธิส่วนบุคคล สิทธิสตรี และสิทธิในการใช้ชีวิตส่วนตัวสูง ย่อมเป็นของใครของมัน ไม่มีใครสนใจใคร ไม่มีใครบังคับใคร ฉบพลันในส่วนลึกก็แย้งขึ้นมาว่าที่นี่ไม่ใช่ที่เดิมที่เคยอยู่ และตยวดีก็ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกของหล่อนซึ่งถือว่าเป็นเรื่องดีมาก ตัวเธอไม่ควรคิดอะไรแบบนั้น สภาพสังคมที่นี่เป็นแบบไหนก็ยังไม่รู้แน่ชัด ไม่ควรตั้งป้อม

ปฏิเสธหรือใช้อคติถ้าหากอยากจะรอดเพื่อกลับไปหาพ่อไกรกับแม่สร้อย เธอก็ต้องเป็นไผ่ลู่ไปตามลม จะแข็งขึ้นคงไม่ดี

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 18-19)

จากบทประพันธ์ข้างต้นได้กล่าวถึงตอนที่ตยาวดีสอนอุษามันตราในเรื่องของคำพูด การเป็นผู้หญิงต้องปฏิบัติอย่าให้บกพร่อง เมื่อพูดจาต้องมีหางเสียง “เจ้าข้า” เพราะหากอุษามันตราประพฤติตนไม่เหมาะสมอาจมีคนต่อว่าตยาวดีได้ สังคมเมืองมิลิลาแตกต่างจากสังคมที่เธอเคยอยู่ เพราะสังคมกรุงเทพมหานครผู้คนมีสิทธิในการใช้ชีวิตอย่างอิสระ แต่ต้องไม่ผิดกฎหมายหรือสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ซึ่งแตกต่างจากสังคมเมืองมิลิลาผู้หญิงต้องมีคุณสมบัติของกุลสตรี และยังมีหน้าที่อบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูก ดังที่ตยาวดีคอยอบรมสั่งสอนอุษามันตราให้ปฏิบัติไปในทางที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม การที่อุษามันตราคิดเปรียบเทียบสังคมเมืองกรุงเทพมหานครกับเมืองมิลิลาอาจจะไม่สามารถนำมาใช้เปรียบเทียบกันได้ทั้งหมด เพราะด้วยสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน อุษามันตราจึงควรพิจารณาว่า ผู้คนในสังคมนั้นปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับกรอบที่สังคมกำหนดไว้หรือไม่ ดังที่ตยาวดีทำหน้าที่แม่ได้อย่างสมบูรณ์ อบรมและชี้แนะอุษามันตราให้ประพฤติตนไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้ยังควรพิจารณาว่า เมื่อเข้าไปอยู่ในสังคมใดก็ควรปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือแนวปฏิบัติของสังคมนั้น เพื่อให้เกิดความสงบ เรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น และอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ

ภายหลังต่อมาโรงหล่อมณสิการเกิดปัญหาเรื่องการเงิน อุษามันตราจึงแก้ปัญหาด้วยการออกเดินทางไปค้าขาย ทำให้ครอบครัวมณสิการมีรายรับเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งในวันที่โชติระเสลอำภก เธอยังยื่นหยัดที่จะอยู่เคียงข้างคุณพ่อของเธอและเธอยังวางแผนไว้ว่าจะทำให้โรงหล่อมณสิการรอดพ้นจากวิกฤติให้ได้ อุษามันตรานำความรู้ในภพที่เธอจากมานำมาปรับใช้กับคนในเรือนมณสิการ อาทิ การจัดทำสมุดบันทึกรายรับ-รายจ่าย การให้โอกาสทุกคนในเรือนได้เรียนหนังสือ อุษามันตราแสดงให้เห็นว่าเธอเป็นผู้เฉลียวฉลาด สามารถวางแผนอย่างรอบคอบ ทำให้แก้ปัญหาได้สำเร็จ และเมื่อเธอนำความรู้หรือวิทยาการสมัยใหม่มาใช้บริหารจัดการโรงหล่อโลหะมณสิการ ทุกคนต่างยอมรับและให้ความร่วมมือกับเธอเป็นอย่างดี

เมื่ออุษามันตราเติบโตขึ้น เธอแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเธอไม่ต้องการออกเรือน เนื่องจากอุษามันตราไม่ต้องการให้ชายใดมาหวังประโยชน์จากตัวเธอและครอบครัวของเธอ อีกทั้งในสังคมเมืองมิลลา ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน เธอจึงไม่ต้องการออกเรือนกับชายที่มีภรรยาหลายคน แม้ว่าชายคนนั้นจะยกย่องให้เธอเป็นภรรยาเอกก็ตาม เพราะเธอเห็นตัวอย่างความวุ่นวายภายในครอบครัวของเธอจากการที่โชติระเสมีภรรยาเอกคือตยาวดี ส่วนแม่वादเป็นภรรยารอง ในตอนแรกโชติระเสไม่สนใจตยาวดี เพราะโชติระเสรักกับแม่वादมาก่อน แต่ต้องแต่งงานกับตยาวดี เมื่อทั้งสามคนอยู่ในครอบครัวมนสิการ อุษามันตรามักจะเห็นตยาวดีต้องทนทุกข์เพราะโชติระเสกับแม่वादอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ทำให้อุษามันตราไม่ต้องการเป็นทุกข์เพราะความรัก เธอจึงปฏิเสธผู้ชายทุกคนที่มาขอคู่ตัวรวมถึงปฏิเสธการคู่ตัวหมั้นหมายกับพระจุฑาภินิมาศด้วย ดังความว่า

“ลูกมีใครออกเรือน ตยาวดีน้องเจ้าจกขัดใจลูกไปไย”

“แต่ลูกเป็นหญิงนะเจ้าข้า จกผิดธรรมเนียมแลพระราชโองการของพระเจ้าวิเทหะอีกเจ้าข้า”

โชติระเสถอนหายใจ กล่าวว่า “ขอเพล่าให้พี่ได้ตรองสักนิดเถิด คงหาหนทางช่วยลูกได้ น้องเจ้ามิควรสนใจธรรมเนียม อุษามันตราเก่งกาจถึงเพียงนี้ หากพี่สนใจธรรมเนียมเช่นแต่ก่อน ลูกเราคงมิได้เขียนอ่านมนสิการคงย่อยยับ ตยาวดีน้องเจ้าจงอย่าได้กังวลเลยที่ผ่านมาอุษามันตรามีเคยทำให้เราผิดหวัง พี่เชื่อใจลูก เช่นนี้น้องเจ้าจงเชื่อใจลูกเช่นกัน คิดเสียว่าการมีลูกผู้ประเสริฐคอยดูแลเป็นโซ่คล้องนำยินดียิ่ง”

“แต่พระราชโองการ...”

“เรายังเหลือเพล่าให้ได้คิดอ่านกันอยู่”

อุษามันตราตื่นตันคลานเข้าเข้าไปก้มกราบแทบเท้าชายหนุ่ม กอดบิดาแน่นหอมแก้มชายชวาทันทุก ๆ “รักคุณพ่อเหลือเกินเจ้าข้า”

“พ่อก็รักเจ้านักลูกเอ๋ย” โชติระเสกอดตอบ

อุษามันตราบอกไม่ถูกว่าดีใจมากแค่ไหนที่ชายหนุ่มเข้าใจเธอและรักเธอมากถึงเพียงนี้ ด้วยมิใช่เรื่องง่ายที่จะฝ่าฝืนธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมหรือแม้แต่คำสั่งของกษัตริย์ผู้ครองนคร แต่เธอเชื่อมั่นว่าจะผ่านมันไปได้ หลายเรื่องหลายอย่างที่ผ่านมาทั้งทุกข์ทั้งสุขก็ร่วมหัวจมท้ายผ่านไปได้ด้วยกัน และครั้งนี้เธอเชื่อมั่นว่าจะต้องมีหนทางอื่นที่จะช่วยได้แน่นอน แต่ถ้าไม่สำเร็จ อย่างน้อยที่สุดก็ยังเหลือเวลาอีกหนึ่งปีสำหรับการหมั้น และอีกสามปีที่จะต้องออกเรือนตามกำหนด

ขอให้เธออยู่รอดปลอดภัยด้วยเถอะ อย่าได้เป็นนางห้องให้ผู้ชายคนใดคนหนึ่งในโลกนี้เลย

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 182-183)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราได้รับพระราชโองการจากพระเจ้าวิเทหะให้เธอเข้าวังเพื่อดูตัวหมั้นหมายกับพระจุฑามณีมาศ แต่อุษามันตราแสดงจุดยืนชัดเจนว่าไม่ต้องการหมั้นหมายหรือออกเรือนไปกับชายใด โชติระเสเข้าใจ เชื่อใจ และไม่บังคับอุษามันตรา โชติระเสขอให้ตายดื้ออย่าได้กังวลถึงเรื่องธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม เพราะอุษามันตราแสดงให้ทุกคนเห็นแล้วว่า แม้เธอเป็นผู้หญิงก็สามารถช่วยเหลือมนสิการให้ผ่านพ้นวิกฤติมาได้ ถือเป็นความโชคดีที่มีลูกผู้ประเสริฐคอยดูแล อุษามันตรารู้สึกดีใจที่โชติระเสรักและเข้าใจเธอ หากเป็นหัวหน้าครอบครัวอื่นคงบังคับให้ลูกสาวออกเรือน เพราะเกรงกลัวพระเจ้าวิเทหะลงโทษและกลัวถูกชาวบ้านนินทาที่ลูกสาวไม่ได้ออกเรือน แสดงให้เห็นว่า แม้โชติระเสจะเป็นใหญ่ในเรื่องมนสิการ แต่โชติระเสก็เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของคนในครอบครัว เปิดโอกาสให้อุษามันตรามีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและมีสิทธิกำหนดชีวิตของตนเอง ทำให้ครอบครัวมนสิการกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและมีความสุขอีกครั้ง

นอกจากนี้อุษามันตรายังให้ความสำคัญกับพี่น้องทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยกพี่น้องที่เกิดจากอนุภรรยาของโชติระเส เธอต้องการให้ทุกคนมีความรู้ ได้เรียนรู้งานเพื่อมาช่วยเหลือมนสิการ และสร้างคุณค่าให้กับตนเอง นอกจากนี้เธอยังให้สิทธิทุกคนในการเลือกคู่ครองและขอให้เลือกคู่ครองโดยไตร่ตรองให้ดี ไม่ต้องรีบร้อนออกเรือน ดังความว่า

ระพิเป็นเด็กที่เอาการเอางานและจริงจังมาก เช่นเดียวกับน้อง ๆ ของอุษามันตราทุกคน น้องหญิงน้องชายของเธอไม่มีถูกแบ่งแยกกว่าใครควรเรียนเพียงงานเรือนหรือใครควรเรียนเพียงงานในโรงหล่อ แต่ละคนต่างต้องรับภาระงานใกล้เคียงกัน เรียนรู้งานให้ได้เท่า ๆ กัน เพื่อป้องกันความผิดพลาดหากคนใดคนหนึ่งไม่อยู่ดูแลงาน และความรู้ด้านสายช่างมนสิการ อาจมีบ้างที่ต้องยกเว้นจำกัดเฉพาะคนที่เห็นว่าสมควร ขึ้นอยู่กับความประพฤติและแน่ใจแล้วว่าคนที่ได้รับการถ่ายทอดต้องรักษาวิชาช่างมนสิการไว้ได้ และพร้อมกระทำในสิ่งที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ ซึ่งพี่น้องที่ไม่ได้รับอนุญาตไม่มีใครต่อว่าอะไร เพราะสิ่งที่อุษามันตรามอบให้นับว่ามากเกินไปกว่าพวกเขาจะคาดคิด ด้วยลูกชายลูกหญิงของอนุภรรยาเรือนอื่น ดีที่สุดก็คือหาคู่และให้แต่งงานแยกเรือนออกไป หากคนไหนเป็นชายและไม่ได้รับ

ราชการ ก็จะต้องทำสวนทำนา บรรดาน้องหญิงสามคนที่เกิดจากอนุภรรยาของโชติระเสกก็ดูว่าจะเดินตามรอยเธอทั้งหมด ไม่มีใครได้ออกเรือนด้วยคำสั่งสอนที่ว่าไม่ต้องรีบร้อนแต่งงาน ออกเรือน ให้ดูคนที่ถูกใจ จะแต่งสักอายุยี่สิบก็ไม่ว่า

สำคัญที่สุดหากใครจะรับน้องหญิงของเธอเป็นภรรยา ฝ่ายชายเหล่านั้นต้องตระหนักถึงความสำคัญและความรู้ที่น้องหญิงของเขามี ไม่ใช่เพียงแค่เอาไปประดับบารมีโดยไม่คิดถึงหัวใจคนเป็นภรรยา และแม้จะเกิดจากอนุ ทว่าไปบอกความประสงค์ขอตัว และหมั้นหมายที่ได้รับได้รับเกียรติจากฝ่ายชายไม่น้อย เพราะแต่ละฉบับล้วนสุขเป็นภรรยาเอกทั้งสิ้น รอเพียงเจ้าตัวออกปากว่าพร้อมและตกลงใจกับชายคนใดเท่านั้น โชติระเสกกับอุษามันตราที่พร้อมสนับสนุนทันทีโดยไม่คิดขัดขวาง ส่วนพี่ชายน้องชายของเธอก็ยังไม่มีใครรับหญิงใดเข้าเรือนจนกว่าอุษามันตราและโชติระเสกจะเห็นว่าหญิงคนนั้นเหมาะสม

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 295-296)

บทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทุกคนในเรือนมนสิการไม่ว่าจะเป็นลูกภรรยาเอก ลูกภรรยารอง ย่อมได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างเท่าเทียมเพื่อมาช่วยดูแลมนสิการ เมื่อน้อง ๆ ทุกคนมีความรู้ติดตัว หากต้องออกเรือนไปอยู่ที่อื่น ความรู้ที่ได้รับนี้จะช่วยยกระดับชีวิตให้ดีขึ้น ทั้งยังได้นำความรู้ไปพัฒนาในที่ที่ตนไปอยู่ให้เจริญงอกงาม นอกจากนี้อุษามันตรายังแนะนำให้น้อง ๆ เลือกคู่ครองให้ดี ไม่ต้องรีบออกเรือน ไม่ต้องกังวลถึงธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม และให้สิทธิน้อง ๆ ทุกคนเลือกคู่ครองที่ถูกใจ แต่ก็ต้องเป็นคนที่เห็นคุณค่าและให้เกียรติน้อง ๆ ของเธอด้วย หากพบคนที่ถูกใจ โชติระเสกกับอุษามันตรายินดีสนับสนุนและไม่คิดขัดขวาง ส่วนพี่ชายและน้องชายของเธอก็ต้องแต่งงานรับหญิงเข้าเรือนก็ยังไม่มีการรับหญิงคนใดเข้าเรือน จนกว่าอุษามันตราและโชติระเสกจะเห็นว่าหญิงคนนั้นเหมาะสม ซึ่งถือเป็นการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน และการที่จะเลือกคนเข้ามาในครอบครัวนั้นต้องพิจารณาให้ดี เพราะครอบครัวมนสิการเคยไว้วางใจแล้วจนเกือบทำให้ครอบครัวต้องพังทลายมาแล้ว

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นสิทธิในการใช้ชีวิต แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพัทลุงสุริการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ชีวิต ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการใช้ชีวิต แต่กล่าวถึงประเด็นที่นางแก้วหน้าม้ารับคำสั่งของท้าวมงคลราชไปชะลอเขาพระสุเมรุ และรับคำสั่งจากพระพิณทองให้นางมีลูกให้พระองค์ในขณะที่พระองค์จะเดินทางไปแต่งงานกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถี นางแก้วหน้าม้าต้องทำตามความประสงค์ของผู้อื่น โดยที่ไม่มีผู้ใดคำนึงถึงว่าสิ่งที่ได้มอบหมายให้นางทำนั้นเป็นสิ่งที่เกิน

ความสามารถของมนุษย์ผู้หนึ่ง หากมองในมุมมองเรื่องสิทธิในการใช้ชีวิต นางแก้วหน้าม้ามีจุดประสงค์ชัดเจนว่านางเลือกที่จะอยู่กับพระพินทอง แต่กว่าที่นางจะได้สุขสมหวัง นางต้องทำตามที่มีผู้อื่นบอกให้นางทำ ต้องยอมเหนื่อย เพื่อให้ได้ในสิ่งที่นางต้องการ ส่วนนวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้ทำให้เห็นสิทธิในการใช้ชีวิตอย่างชัดเจน ดังที่อุษามันตราเริ่มต้นแสดงความขัดแย้งภายในจิตใจโดยการวิพากษ์สังคมมิลลาเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานคร ลักษณะของเมืองมิลลาเหมือนสมัยอยุธยา สภาพบ้านเมืองสวยงาม แต่เป็นสังคมที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ผู้คนไม่ได้นับถือกันที่ความสามารถ ขาดอิสระในการแสดงความคิดเห็น และมักจะกังวลกับคำพูดของคนรอบข้าง ดังนั้นผู้คนในเมืองมิลลาจึงต้องพยายามประพฤติตนให้อยู่ในกรอบประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา แต่อุษามันตราได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่า แม้เธอเป็นหญิงแต่เธอก็ต้องการสิทธิเท่าเทียมอย่างชาย ต้องการมีสิทธิเลือกชีวิตของตนเอง เธอได้พิสูจน์ความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งนำแนวคิดในภพที่เธอจากมานำมาปรับใช้ในเมืองมิลลาเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งศาสตร์ความรู้ด้านต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ความเท่าเทียมกันในสังคม รวมถึงทำในสิ่งที่จำกัดไว้เฉพาะเพียงผู้ชายเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือ การต่อสู้ หรือแม้กระทั่งการออกเดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ อุษามันตราทำให้โชติระเสซึ่งเป็นพ่อและเป็นหัวหน้าครอบครัวรวมถึงทุกคนยอมรับในความสามารถของเธอ แต่เมื่ออุษามันตราได้วิพากษ์สังคมเมืองมิลลาแล้ว เธอจึงได้ให้คำตอบกับตัวเองว่า เธอไม่อาจนำสภาพสังคมเมืองกรุงเทพมหานครมาเป็นแว่นส่องสังคมเมืองมิลลาได้ทั้งหมด เพราะด้วยสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยที่แตกต่างกัน อุษามันตราควรพิจารณาในมุมมองที่ว่า ผู้คนในสังคมนั้นปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับหลักปฏิบัติที่สังคมกำหนดไว้หรือไม่ และเมื่อเข้าไปอยู่ในสังคมนั้นแล้วควรรู้จักปรับตัวและปฏิบัติตามแนวทางของสังคมนั้น เพื่อทำให้เกิดความสงบ ไม่สร้างความเดือดร้อน และอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ

4.3.2.2 สิทธิในการศึกษา

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพักร้อสุรได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นสิทธิในการศึกษา ดังนี้

นวนิยายเรื่องพักร้อสุร ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิในการเข้าถึงการศึกษา โดยอุษามันตราต้องการให้ทุกคนในมนสิการได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน อุษามันตราต้องการพัฒนาคนของมนสิการเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้และนำความรู้ที่มีนั้นมาช่วยกันดูแลมนสิการ ดังความว่า

ทิศครลานเข้าเข้ามานั่งข้าง ๆ รายงานว่า “สมุดบันทึกประวัติคนในมนสิการแลสมุดบันทึกประวัติคนงานในโรงหล่อโลหะที่มีได้อาศัยอยู่ในมนสิการ ข้าพเจ้าได้จัดการแล้วเสร็จ จึงนำส่งนายท่านแลแม่ยายน้อยอุษามันตราเพื่อตรวจสอบเจ้าข้า”

อุษามันตรายิ้มรับ แม้ทิดศรจะเคยบวชมาก่อน แต่ก็ไม่เคยได้หัดเรียนเขียนอ่าน หลังจากเธอขอร้องโชติระเสให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียน อย่าปิดโอกาสใคร มนสิการต้องการคนมีความรู้ เพราะสิ่งของใดก็ไม่อาจพัฒนาและสร้างมูลค่าได้มากเท่ากับมนุษย์อีกแล้ว ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ทิดศรที่ได้เรียนเขียนอ่านเท่านั้น แต่ทั้งศิลา จิตรา แม้กระทั่งเตยวดีก็ได้เรียนด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งในวันนี้ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นชัดว่าสิ่งที่ตัดสินใจถูกต้องอย่างที่สุด และที่มากกว่านั้นก็คือ ความรัก ความภาคภูมิใจของคนในมนสิการเพิ่มมากขึ้นต่อผู้เป็นนาย

.....

อุษามันตราหันมาบอกและส่งยิ้มกว้างให้เขา ในจดหมายยังเป็นที่ยึดเก็บตำราเรียนชั้นพื้นฐานอย่างง่ายที่อุษามันตราทำขึ้นเพื่อสอนเตยวดี จิตรา ศิลา และทิดศร ซึ่งเรียกว่ากลุ่มนาร่อง เพราะมีโครงการจะสอนหนังสือให้แก่บ่าวชายหญิงที่ภักดีต่อมนสิการในเวลาต่อไป แต่ต้องรอหลังการค้าขายกลับมาจากไพศาลให้เรียบร้อยเสียก่อน โดยแบบเรียนชั้นตอนลัดนี้เป็นแบบเรียนที่พอทำความเข้าใจได้ง่าย แม้ว่าแต่ละคนจะเรียนรู้ได้ไม่รวดเร็วนัก แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีคนรู้หนังสือเลย ซึ่งคงไม่เป็นการดีหากเวลาที่เจ้าบ้านไม่อยู่เรือน

สิ่งที่อุษามันตราคิดและได้ทำ สร้างความซาบซึ้งใจให้บ่าวแต่ละคนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะทิดศรที่ได้บ่าวประกาศคุณความดีนี้ไปทั่วว่าแม่นายน้อยอุษามันตราเมตตาบ่าวในมนสิการยิ่งนัก เล็งเห็นความสำคัญของผู้ต่ำต้อยโดยไม่ถือตน มีแต่ความเมตตาให้คนของมนสิการอย่างน่าเลื่อมใส ซึ่งถ้าหากทุกอย่างเป็นไปด้วยดี ทิดศรก็จะทำหน้าที่สอนหนังสือให้บ่าวชายในมนสิการทุกคน ส่วนจิตราและศิลาก็จะทำหน้าที่สอนบ่าวหญิงทุกคนตามที่อุษามันตราสั่งไว้เช่นกัน สร้างความตื่นต้นและภาคภูมิใจจากคนในมนสิการยิ่งนัก...

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 128-130)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในสังคมเมืองมิถิลาผู้ที่ได้รับการศึกษานั้นล้วนเป็นชนชั้นสูง เหล่าข้าราชการ หรือเป็นผู้ที่มีฐานะทางสังคม ส่วนชาวบ้านทั่วไปอาจจะไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสืออย่างทั่วถึง หากเป็นผู้ชายก็อาจได้รับโอกาสจากการบวชเรียน ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและลูก ส่วนการศึกษาเล่าเรียนนั้นถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของผู้หญิง แต่อุษามันตรากลับเห็นว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาเพราะการศึกษามีความสำคัญ มนุษย์จะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อเกิดการเรียนรู้ จึงควรเปิดโอกาส

ให้ทุกคนในมนสิการได้เรียนหนังสือ เมื่อทุกคนได้รับการศึกษาก็จะนำความรู้มาช่วยดูแลและพัฒนา มนสิการ การศึกษาจะช่วยยกระดับให้คนในมนสิการมีคุณภาพ อุษามันตราจึงจัดทำตำราเรียนขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้สอนกลุ่มนาร่อง ได้แก่ ตยาวดี จิตรรา ศีลา และทิดศร และได้วางแผนไว้ว่าจะสอนหนังสือให้แก่ บ่าวชายหญิงที่รักดีต่อมนสิการในเวลาต่อไป อุษามันตราเห็นว่าเมื่อเธอต้องออกเดินทางไปค้าขาย ตามเมืองต่าง ๆ หากมนสิการมีผู้ที่มีความรู้คอยดูแล จะทำให้เธอวางใจได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งการที่ อุษามันตรามอบความรู้ให้กับคนในมนสิการโดยที่ไม่ได้แบ่งแยกว่าเป็นชนชั้นใดหรือแบ่งเพศว่าเป็น บ่าวชายหรือบ่าวหญิง แสดงให้เห็นถึงภาวะของผู้ครองเรือนที่มีน้ำใจและเมตตาต่อคนในเรือน ทำให้ผู้คน ในเรือนเกิดความศรัทธาและความรักดีต่ออุษามันตรา

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาธิยังแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าเพศใดก็ตามควรมีสិทธิได้รับการ ศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ดังในตอนที่โชติระเสพาอุษามันตราไปฝากตัวเป็นศิษย์ที่สำนักครูวัดตะโก ในเบื้องต้นท่านครูแจ้งว่าไม่รับอุษามันตราเป็นศิษย์เพราะเธอเป็นหญิง ที่สำนักเรียน นของท่านครูล้วนมี ลูกศิษย์เป็นชายทั้งสิ้น และอาจไม่เหมาะสมหากจะรับอุษามันตราเป็นศิษย์เพื่อให้เรียนวิชาความรู้ เช่นเดียวกับผู้ชาย ดังความว่า

“วิชาความรู้โดยอ้อมยังถึงบุรุษมากกว่าสตรี แม้นมีระดับ แต่จักสูญลับตามกาล เมื่อออกเรือน มีอาจสืบทอดได้” ท่านเอยด้วยเสียงอันแผ่วเบาคล้ายครวญกับตนเอง แต่ก็ดัง พอที่อุษามันตราจะได้ยิน

นี่หรือคือบุคคลที่คนในสังคมให้ความเคารพ เหตุไฉนจึงตัดสินใจว่า ใครควรเรียน หรือไม่ได้เรียนเพียงแค่มองหน้า รู้เพศ อุษามันตราหันไปมองหน้าโชติระเส เขาไม่พูดอะไร มีแต่แววตาให้กำลังใจ เธอจึงเสียว

“ข้าลำบากใจนัก โชติระเส” ท่านครูวัดตะโกกล่าวชัดเจน

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 107)

จากตัวอย่างข้างต้นท่านครูวัดตะโกปฏิเสธที่จะรับอุษามันตราเป็นศิษย์ ทำให้อุษามันตรา ไม่พอใจเพราะคิดว่าท่านครูตัดสินใจเพียงเพราะเธอเป็นผู้หญิง แต่ในความเป็นจริง ท่านครูวัดตะโก ได้ยินคำร่ำลือถึงสติปัญญาของอุษามันตรามาก่อนหน้านี้แล้ว ท่านครูจึงต้องการพิสูจน์ปัญญาของ อุษามันตรา ถ้าหากท่านครูตั้งเงื่อนไขไม่รับอุษามันตราเป็นศิษย์ อุษามันตราจะแสดงปัญญาเช่นไร ดังความว่า

ไม่ให้เรียน เธอไม่เรียนก็ได้ แต่อย่ามาดูแลกัน ความรู้ระดับปริญญาโท เกียรตินิยมอันดับสองจากมหาวิทยาลัยอันดับหนึ่งก็ไม่ได้ด้อยไปกว่าสำนักนี้สักเท่าไร อาจจะมากกว่าด้วยซ้ำไป ถึงไม่ใช่ศาสตร์ด้านการบริหารโดยตรง แต่ดึกรี นศ.ม. กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ติดตัวก็รับประกันว่าเธอไม่ได้โง่เง่า สิ่งที่ยังเอามาปรับใช้ได้ แต่เหตุผลของการมาที่นี้ก็เพราะต้องการความรู้และต้องการการยอมรับจากคนในสังคม อีกทั้งโชติระเสกส์สนับสนุนให้โอกาส เธอจึงรีบคว้าเอาไว้ หากจะถามว่าเสียใจหรือไม่ถ้าไม่ได้เรียน คำตอบเดียวคือ ‘ไม่’ เลย

“ท่านครูเจ้าข้า ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ เป็นหญิงแล้ววิชาจักเสียหายได้อย่างไรเจ้าข้า น่าฉงนนัก วิชาคือองค์ความรู้ที่มีคุณค่าในตัวของมันเองไม่ใช่หรือเจ้าข้า ไม่ได้เกี่ยวว่าชายหรือหญิงที่จักทำให้วิชานั้นเจริญหรือตกต่ำ ตัววิชาคงไม่ปฏิเสธในการถูกนำออกมาใช้ เพราะหากวิชาดีจริง มีประโยชน์จริง ไม่ว่าจะป็นชายหรือหญิงก็ล้วนนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งสิ้น”

“จักมีก็แต่ผู้ดูแลรักษาหรือผู้ใช้วิชาต่างหาก เป็นผู้สร้างเงื่อนไขข้อจำกัดว่าต้องจำเพาะชาย วิชาความรู้การปกครองให้ชายเรียน การเรียนให้หญิงเรียน เป็นเพียงค่านิยมที่สืบสานมายาวนาน ยึดมั่นอยู่แต่อย่างนั้น หากจกมองให้ลึก คุณสมบัติของหญิงที่มักถูกมองข้ามคือความประณีต อ่อนโยน ละเอียดยรอบคอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อคนในเรือน ซึ่งแท้จริงนั่นก็คือผู้ปกครองในรูปแบบหนึ่ง ข้าพเจ้ามีเห็นว่าจักแตกต่างกันอย่างใดเลย”

“สำคัญคือหากไม่มีหญิง แล้วผู้ใดจักให้กำเนิดลูกชาย เด็กเล็กทั้งบุตรชายและบุตรก็ล้วนอยู่ในความดูแลของมารดาซึ่งก็เป็นหญิง มีความใกล้ชิดยิ่งกว่าบิดาด้วยซ้ำ แล้วยังเป็นผู้อบรมสั่งสอน ปลูกฝังดูแลแต่เยาว์วัย หากหญิงเหล่านั้นมีความรู้จักเสียหายได้อย่างไรเจ้าข้า ครั้นเด็กน้อยเติบโตใหญ่ยังมีคุณ แบ่งเบาภาระครู รักษาวิชารุ่นต่อรุ่นได้ดียิ่งนัก ข้าเห็นแต่ประโยชน์ที่จักได้ ท่านครูโปรดเมตตา ชี้แจงให้ฟังด้วยเถิดเจ้าข้า”

เธอมองหน้าผู้อาวุโสแบบตาใส รู้ดีว่าท่านครูวัดทะโกเข้าใจคำพูดของเธออย่างที่สุด เพราะตอนนี้สีหน้าของท่านเผือดแล้วก็แดงสลับกัน

“สมคำเล่าลือ สมคำเล่าลือยิ่งนัก”

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงระดับการศึกษาของเพชรน้ำค้าง เธอจบการศึกษาในระดับ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสังคม แสดงให้เห็นว่าอุษามันตราเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด มุมานะ ใส่ใจการเรียนรู้ ทำให้เธอประสบความสำเร็จในการเรียนจนถึงขั้นได้รับเกียรตินิยมอันดับสอง จากมหาวิทยาลัยอันดับหนึ่งของประเทศไทย เมื่อเธอข้ามภพมาอยู่ที่เมืองมิลลา โซติระเสให้โอกาสเธอได้ ผูกตัวเป็นลูกศิษย์กับท่านครูวัดตะโก เธอจึงรีบคว้าโอกาสนี้ไว้ เพราะเธอต้องการความรู้และต้องการให้ คนในสังคมยอมรับเธอจากความสามารถ แต่เมื่อท่านครูแสดงให้เห็นว่าจะไม่รับเธอเป็นลูกศิษย์เพียง เพราะเธอเป็นผู้หญิง อุษามันตราจึงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของวิชาความรู้กับผู้หญิงว่า วิชาคือองค์ความรู้ที่มีคุณค่าในตัวเอง ไม่เกี่ยวข้องว่าชายหรือหญิงทำให้วิชานั้นเจริญหรือตกต่ำ ไม่ว่าจะ เป็นชายหรือหญิงก็ล้วนนำความรู้จากการเรียนมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งสิ้น จะมีก็เพียงแต่ผู้ดูแลรักษาหรือผู้ใช้ วิชาความรู้ต่างหากที่สร้างเงื่อนไขข้อจำกัดขึ้นมาว่า ผู้ชายควรเรียนรู้ด้านการปกครอง ส่วนผู้หญิงควร เรียนรู้ด้านการเรือน จากที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นเพียงค่านิยมที่สืบทอดและยึดมั่นกันมา แต่หากลองพิจารณา คุณสมบัติของผู้หญิงที่มักจะถูกมองข้าม คือความประณีต อ่อนโยน ละเอียดยรอบคอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อคนในเรือน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติของผู้ปกครองเช่นเดียวกัน และที่สำคัญคือหากไม่มี ผู้หญิง คงไม่มีผู้ใดให้กำเนิดลูกชายได้ ผู้หญิงเป็นผู้เลี้ยงดูลูกและใกล้ชิดกับลูกมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงเป็นผู้ ปกป้อง อบรม สั่งสอนลูก เมื่อลูกเติบโตขึ้น ยังสามารถแบ่งเบาภาระครู และยังได้ดำรงรักษาวิชาความรู้ให้ สืบทอดรุ่นต่อรุ่น ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เรียนหนังสือจึงเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสืบเนื่องไป ยังผู้อื่น จากคำกล่าวของอุษามันตราแสดงให้เห็นว่า อุษามันตราให้ความสำคัญกับการศึกษาและคิดว่า ทุกคนควรมีสติได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ควรแบ่งว่าเพศใดหรือผู้ใดที่ควรได้รับการศึกษา เพราะการศึกษาจะช่วยให้เกิดการพัฒนาระดับบุคคลให้มีคุณภาพ เมื่อท่านครูวัดตะโกได้ฟัง อุษามันตราแสดงความคิดเห็น จึงทำให้ท่านครูได้ประจักษ์ว่า อุษามันตรามีปัญญาและความเฉลียวฉลาด สมดังคำรำลือ ท่านครูจึงรับอุษามันตราเป็นศิษย์หญิงแต่เพียงผู้เดียว

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นสิทธิในการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ในนวนิยายเรื่องพิศตรัสรู้มีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษา ส่วนบทละครนอก เรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นสิทธิในการศึกษา แต่กล่าวถึงเพียงนางแก้วหน้าม้าใช้ความรู้และ สติปัญญาในการแก้ปัญหาทำให้สามารถผ่านพ้นปัญหาต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี นางแก้วหน้าม้ามักจะได้รับ มอบหมายให้ทำในสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปไม่สามารถทำได้ และสิ่งที่นางได้รับมอบหมายให้ทำนั้นล้วนใช้ชีวิตเป็น เดิมพัน ดังในตอนนี้นางแก้วหน้าม้าออกเดินทางไปเมืองยักษ์เพื่อช่วยชีวิตพระพิณทอง นางแก้วหน้าม้า ต้องแปลงกายเป็นมาณพน้อยเพื่อต่อสู้กับไพร่พลยักษ์รวมถึงต่อสู้กับพระยายักษ์พาลราช หรือในตอน ที่ท้าวมงคลราชสั่งให้นางแก้วหน้าม้าไปชะลอเขาพระสุเมรุ หากนางทำไม่สำเร็จ จะลงโทษประหารนางและ

ตากับยายของนาง ตากับยายหวาดกลัวและโศกเศร้าเพราะคิดว่านางคงไม่สามารถชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ แต่นางแก้หน้าม้ากลับเตือนสติตากับยายว่าอย่าตื่นไปก่อนไข้ จากนั้นนางแก้หน้าม้าจึงรีบเดินทางเข้าป่าเพื่อไปชะลอเขาพระสุเมรุ นางเป็นหญิงแต่จิตใจกล้าหาญ ไม่หวั่นกลัวภัยใด ๆ นางเดินทางเพียงผู้เดียว เมื่อมาถึงศาลาของพระฤๅษี นางจึงรีบเข้าไปกราบไหว้และเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้พระฤๅษีฟัง นางแก้หน้าม้าเป็นผู้มีความรู้ สติปัญญา ขาดแคลนในการเจรจา มีกิริยาอัชฌาสัยดี แม้นางจะเป็นหญิง แต่ก็พยายามทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายอย่างสุดความสามารถ ทำให้พระฤๅษีเห็นความพยายามของนางจึงเกิดความเมตตาช่วยเหลือนาง พระฤๅษีอ่านพระเวทเสกเรือเหาะพร้อมค้อนสับและบอกทางให้นางไปชะลอเขาพระสุเมรุ ทำให้นางแก้หน้าม้าชะลอเขาพระสุเมรุได้สำเร็จ ส่วนนวนิยายเรื่องพักรถสูรย์ได้มีการขยายความให้เห็นประเด็นสิทธิในการศึกษาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยอุษามันตราได้นำประเด็นเกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษามาปรับใช้เพื่อให้ทุกคนได้มีสิทธิเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน เพราะเธอเล็งเห็นว่าหากทุกคนในเรือนมนสิการมีความรู้ ย่อมนำความรู้ที่ได้นั้นมาช่วยดูแลและพัฒนามนสิการให้เจริญขึ้น อีกทั้งอุษามันตรายังเป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่เสมอ แม้ในภพเดิมเธอจะจบการศึกษาในระดับนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสังคม อีกทั้งยังได้รับเกียรตินิยมอันดับสองจากมหาวิทยาลัยอันดับหนึ่งของประเทศไทย แต่เมื่อเธอข้ามภพมาอยู่เมืองมิลลา เธอไม่หยุดที่จะเรียนรู้ เธอพยายามเรียนรู้ศาสตร์ในด้านต่าง ๆ จนเป็นที่เลื่องชื่อและมีเจ้าเมืองหลายเมืองต้องการให้เข้ารับราชการ นอกจากนี้เธอยังนำความรู้ในภพที่เธอจากมามานำมาประยุกต์ใช้กับความรู้ที่เธอได้จากเมืองมิลลา ทำให้เธอรอดพ้นจากอันตรายและนำพาครอบครัวให้พ้นจากวิกฤติ

จะเห็นได้ว่าแต่เดิมในสังคมเมืองมิลลาการเข้าถึงการศึกษาจะจำกัดเฉพาะเจ้านายที่เป็นผู้ชายเท่านั้น แม้แต่เจ้านายผู้หญิงก็ไม่มีโอกาสในการเข้าเรียนอย่างเช่นผู้ชาย เพราะผู้หญิงต้องเรียนรู้เรื่องงานเรือน ส่วนบ่าวไพร่ในเรือนยังไม่มีโอกาสได้เข้าถึงการศึกษา ในนวนิยายเรื่องพักรถสูรย์จึงได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น เป็นการสร้างความหมายใหม่ให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่แค่เฉพาะตัวละครเอกเท่านั้น แต่ได้เปิดโอกาสให้ตัวละครอื่น ๆ ได้รับการศึกษาเช่นเดียวกัน ตลอดจนทำให้เห็นข้อดีของผู้มีการศึกษาที่ช่วยทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

4.3.3 การทำสำมะโนประชากร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2554, หน้า 1) กล่าวว่า ประเทศไทยได้จัดทำสำมะโนประชากรขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2452 มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานประชากรตามที่อยู่จริง และที่อยู่อาศัย เช่น เพศ อายุ ศาสนา สัญชาติ การศึกษา สถานภาพสมรส การทำงาน และประเภทที่อยู่อาศัย 2. เพื่อให้ได้ข้อมูลในระดับพื้นที่ย่อย (หมู่บ้าน เทศบาล) 3. เพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรและที่อยู่อาศัยในรอบ 10 ปี

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการทำสำมะโนประชากรไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพักร้อนสุรได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นการทำสำมะโนประชากร ดังนี้

นวนิยายเรื่องพักร้อนสุรกล่าวถึงการทำสำมะโนประชากรในตอนที่ยุชามันตราได้วางระบบดูแลภายในมนสิการ โดยการนำความรู้เรื่องการทำสำมะโนประชากรมาประยุกต์ใช้ในมนสิการเพื่อสำรวจจำนวนผู้คนที่เข้าออกมนสิการ ทั้งยังทำให้แต่ละคนทราบหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน เพื่อลดปัญหาในยามที่เธอกับโชติระเสออกเดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ ทุกคนในมนสิการจะได้ปลอดภัยจากบุคคลภายนอกที่หวังมาทำลายมนสิการ ดังความว่า

ความรู้และแบบแผนที่ได้เรียนจากท่านครูวัดพะโกนั้นทำให้ยุชามันตราเข้าใจวิถีชีวิตของคนในสังคมนี้น่าขึ้น เธอนำความรู้จากโลกเดิมมาประยุกต์ใช้กับมนสิการ เริ่มจากการทำทะเบียนสำมะโนประชากร

‘นายท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าเป็นบ่าวอยู่เรือนนี้แต่เกิด ตั้งแต่รุ่นตาทวด ญาติฝ่ายพ่อก็มีรู้จัก เคยเห็นแต่หน้าตาคนในมนสิการ เยี่ยงนี้จักเรียกว่าอย่างไรดีเจ้าข้า’

‘นายท่านเจ้าข้า บ่าวทำครัว หุงหา แลหาของในตลาด เยี่ยงนี้จักต้องบอกว่ากระไรดีเจ้าข้า’

‘ทิดเชียว ลูกแม่ฝา หลานตาเฟื่อง เหลนตาก่อ ลือเทียดจู้ คือ... คือก็อยู่แต่มนสิการนี้แลเจ้าข้า หาได้มีญาติอื่นได้เจ้าข้า’

‘เพลเข้าออกงานคือกระไรหรือเจ้าข้า นายท่าน ใช่ว่ามาทำงานแล้วออกไปแล้วกลับมาใหม่ หรือว่าไปปลดทุกข์ก็ออกงาน กลับมาใหม่ก็เข้างาน แล้วก็ออกไปกินข้าวไปอาบน้ำ ไปล้างตัว ก็คือออกงาน ต้องแจ้งทุกครั้ง เช่นนี้ใช่หรือไม่เจ้าข้า’

สารพัดสารพันปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจ แต่ทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำสำมะโนประชากร ปัญหาทั้งหลายกลายกลับเป็นความน่ารัก แม้จะต้องคอยอธิบายซ้ำ ๆ เพื่อปรับความเข้าใจหลังจากเรียกรวมหมู่ชี้แจงไปแล้วครั้งหนึ่ง แต่ก็ถือว่าได้

ผลลัพธ์เกินคาด โดยเฉพาะบ่าวและคนงานในโรงหล่อโลหะได้นับเวลาเข้างานและเวลาเลิกงานจนทำให้การ ‘อู้งาน’ หายไป รวมไปถึงบันทึกการเข้าออกของมนสิการทุกครั้งไม่ว่าใครจะออกไปไหน โดยวางตัวสายลับเพื่อช่วยสอดส่องให้ทุกอย่างเป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่ต้องการ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 125-126)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้ทำทะเบียนสำมะโนประชากรสำรวจผู้คนภายในมนสิการ เพื่อจะได้บันทึกประวัติของคนภายในมนสิการ อีกทั้งยังทำให้ทุกคนรู้หน้าที่และรับผิดชอบงานของตนเอง เวลาของการเข้างานและการออกงาน ในตอนแรกอาจเกิดปัญหาจากความไม่รู้ของคนในมนสิการ แต่ทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำให้มนสิการมีระบบการดูแลผู้คนและลดปัญหาเรื่องการเอารัดเอาเปรียบกันในการทำงาน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นการทำสำมะโนประชากร แสดงให้เห็นว่าในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการทำสำมะโนประชากร ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว การที่อุษามันตราทำทะเบียนสำมะโนประชากรมีข้อดีอย่างเห็นได้ชัดคือการจัดระบบภายในมนสิการให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทำให้คนในมนสิการรู้บทบาทและหน้าที่ของตน ลดปัญหาความขัดแย้ง ความเข้าใจผิด อีกทั้งแสดงให้เห็นว่าอุษามันตรามีภาวะผู้นำ คนในมนสิการจึงเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจอุษามันตรา

4.3.4 การทำบัญชีรายรับรายจ่าย

การทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นการจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเงิน ทั้งในเรื่องของเงินที่ได้รับและเงินที่จ่ายออกไป ทำให้ทราบจำนวนเงินที่คงเหลือและเป็นหลักฐานให้ย้อนดูได้ในภายหลัง เพื่อจะได้วางแผนการใช้เงินได้อย่างเหมาะสมและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเงินได้ทัน่วงที

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการทำบัญชีรายรับรายจ่ายไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมิได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นการทำบัญชีรายรับรายจ่ายดังนี้

นวนิยายเรื่องพัศตรอสูรมิกล่าวถึงการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ในตอนที่มนสิการเกิดปัญหาเรื่องการเงิน ทำให้อุษามันตราคิดแก้ปัญหาด้วยการออกเดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ เพื่อจะได้มีรายรับเพิ่มมากยิ่งขึ้น อุษามันตราจึงวางแผนออกเดินทางไปเรียนรู้เรื่องการค้าขายกับคุณตามะณิจันโทซึ่งเป็น

คหบดีเจ้าของบ่อเกลือแห่งเมืองไพศาล ก่อนที่อุษามันตราจะออกเดินทาง เธอจึงวางแผนการเงินโดยทำบัญชีรายรับรายจ่าย ดังความว่า

“ลูกจัดเตรียมสมุดบันทึกค่าใช้จ่ายประจำวันของมนสิการเจ้าข้าคุณพ่อ เสร็จพอดี เทียบเจ้าข้า”

เธอเลื่อนสมุดตรงหน้าส่งให้ชายหนุ่มดู แวดตาประหลาดใจปรากฏหนึ่งบนใบหน้า คมคายเมื่อเห็นบางอย่าง ในสมุดขามีเส้นตารางดีเอาไว้ แต่ละช่องมีตัวอักษรเขียนกำกับเป็นระเบียบ รอเพียงเขียนข้อมูลลงไปเท่านั้น

“เพื่อสิ่งใดกันหรืออุษามันตรา เรามีจำเป็นต้องทำถึงเพียงนี้ก็ได้”

“สำคัญนักเจ้าข้าคุณพ่อ จำเป็นต้องทำอย่างยิ่ง ถ้าหากไม่ทำเราจักมีอะไรรู้ได้ว่า มนสิการรับเบี้ยมาเท่าใด สินค้าแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งใด จำนวนเท่าใด แลจ่ายสิ่งใดออกไปเท่าใด หากเราจดบันทึกไว้ยังกลับย้อนมาดูเพื่อเปรียบเทียบได้ในภายหลัง และจักจัดการได้รัดกุมมากขึ้น เป็นการไม่ประมาท และเมื่อเราเริ่มทำการค้า เบี้ยรัฐ กำไรมากขึ้นอยู่กับบันทึกนี้ ทั้งสิ้นเจ้าข้าคุณพ่อ”

โชติระเสพยักหน้าคล้ายว่าเข้าใจ แต่แวต่ายังเคลือบแคลง

“ส่วนเล่มนี้ เป็นบันทึกรายการรับจ่ายของโรงหล่อโลหะเจ้าข้า เหมือนกับบันทึก รายรับรายจ่ายประจำวันของมนสิการ แต่เน้นเพียงโรงหล่อเท่านั้นเจ้าข้า”

โชติระเสพรับมาดูเพื่อทำความเข้าใจ สมุดบันทึกที่อุษามันตราทำไว้นั้นไม่ยากเกิน ความเข้าใจนัก ชายหนุ่มวางสมุดทั้งสองลง คลี่เป็นแผ่นใหญ่ยาวเทียบกัน แล้วชี้ถามบุตรสาว ด้วยความสงสัยว่า

“ช่องนี้คืออะไรหรือ ด้วยอะไรวัน เดือน ปี หรือไม่”

“ถูกต้องเจ้าข้า” อุษามันตรายิ้มกว้างที่บิดาของเธอเข้าใจได้ง่ายนัก

“ส่วนอันนี้เล่า”

“ช่องนี้เอาไว้เขียนชื่อของรายการที่จ่ายหรือรับมาเจ้าข้า”

“ช่องนี้คือ” โชติระเสพลากเสียงยาว คิ้วขมวดเข้าหากัน

“อันนี้คือจำนวนของสิ่งนั้น ๆ เจ้าข้า เช่น โคหนึ่งตัว ข้าวสารห้าเวียน เจ้าข้า”

“ถ้าเช่นนั้นช่องนี้ก็คือมูลค่าของสินค้าใช่หรือไม่”

“ถูกต้องเจ้าข้า”

“แล้วช่องนี้เล่า” โชติระเสพชี้ช่องด้านล่างสุด

“เป็นรายการรวมรายรับ รายจ่ายของแต่ละเดือนเจ้าข้า”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 126-127)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้แจ้งโชติระเสวว่าเธอได้ทำสมุดบันทึกค่าใช้จ่ายประจำวันของมนสิการและได้ส่งให้โชติระเสดดู แต่โชติระเสกลับมีแววตาประหลาดใจและเห็นว่าไม่จำเป็นต้องทำถึงขนาดนี้ อุษามันตราจึงอธิบายว่าการทำสมุดบันทึกค่าใช้จ่ายประจำวันของมนสิการเป็นสิ่งที่สำคัญ จะทำให้รู้รายละเอียดของเงินที่ได้รับ ประเภทและจำนวนของสินค้าแลกเปลี่ยน และจำนวนเงินที่จ่ายออกไป เราสามารถนำสมุดบันทึกค่าใช้จ่ายประจำวันของมนสิการมาย้อนดูเปรียบเทียบในภายหลัง เป็นการวางแผนการเงินอย่างไม่ประมาท นอกจากนี้อุษามันตรายังทำบันทึกรายการรายรับรายจ่ายเฉพาะของโรงหล่อโลหะมนสิการเพื่อจะได้เห็นเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน เมื่อโชติระเสรับสมุดบันทึกรายรับรายจ่ายมาดู อุษามันตราได้อธิบายข้อมูลที่ต้องเติมลงไปในแต่ละช่อง ทั้งช่องระบุวัน เดือน ปี ช่องชื่อรายการที่เป็นรายรับหรือรายจ่าย ช่องจำนวนสิ่งของ ช่องมูลค่าของสินค้า และช่องรวมรายรับและรายจ่ายของแต่ละเดือน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นการทำบัญชีรายรับรายจ่าย แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพัทธธรรมาธิการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว ในนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาธิการกล่าวถึงอุษามันตราได้นำความรู้เรื่องการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมาใช้ในการแก้ไขปัญหาด้านการเงินของมนสิการและยังเป็นการวางแผนการเงินสำหรับการค้าเพื่อทำให้มนสิการเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น นอกจากนี้อุษามันตรายังอธิบายให้โชติระเสเห็นความสำคัญของการทำบัญชีรายรับรายจ่าย จากการกระทำของอุษามันตราดังกล่าว ทำให้เห็นระบบความคิดของอุษามันตราที่มีการวางแผนทางการเงินอย่างละเอียดรอบคอบ ช่วยแก้ไขปัญหาทางการเงิน สร้างระบบแบบแผนการบริหารภายในครอบครัว และนำความรู้ที่เธอมีถ่ายทอดไปยังผู้อื่น สะท้อนให้เห็นว่าอุษามันตราเป็นผู้มีความรอบรู้ คิดอย่างเป็นระบบ เมื่ออุษามันตราไปอยู่ที่แห่งใดที่นั้นย่อมมีการพัฒนาและเจริญยิ่งขึ้นไป

4.3.5 การปฐมพยาบาลและการเย็บแผล

การปฐมพยาบาล (First Aid) เป็นการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์แก่ผู้ป่วยหรือผู้บาดเจ็บทันที ณ บริเวณเกิดเหตุ อาจเป็นการใช้ทักษะ ความรู้หรือการตัดสินใจที่เหมาะสมกับสถานการณ์ฉุกเฉิน (การปฐมพยาบาลเบื้องต้นและช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ, 2564)

การเย็บแผล หมายถึง หัตถการพื้นฐานในการดูแลแผลที่อาจเกิดจากอุบัติเหตุหรือการผ่าตัด การเย็บแผลมีจุดประสงค์เพื่อห้ามเลือด ลดการปวดและการติดเชื้อ ซ่อมแซมส่วนที่บาดเจ็บ และลดรอยแผลเป็นที่อาจเกิดจากบาดแผลนั้น ๆ รวมถึงเพิ่มการหายของแผล (Bumrungrad International Hospital, 2565)

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลและการเย็บแผลไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นการปฐมพยาบาลและการเย็บแผล ดังนี้

นวนิยายเรื่องพัศตรอสูร กล่าวถึงการปฐมพยาบาลในตอนที่อุษามันตราพร้อมครอบครัวเดินทางไปเรียนรู้ผู้คนและหนทางการค้าขายเพื่อเตรียมตัวไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ ระหว่างทางได้พบกับชายอายุประมาณสามสิบปี แต่งกายคล้ายพราหมณ์ดูท่าทางกังวลใจ เขาแจ้งว่าในเกวียนมีบุตรชายนอนเจ็บไข้ไม่มีสติ กินยาแล้วอาการยังไม่ดีขึ้น จึงขอแบ่งปันยาจากขบวนเกวียนของอุษามันตรา โชติระเสเปิดม่านเกวียนของชายผู้นั้นจึงเห็นเด็กชายนอนหอบหายใจแรง อุษามันตราขอขึ้นไปบนเกวียนเพื่อดูอาการ หลังจากนั้นเธอจึงเริ่มปฐมพยาบาลเบื้องต้น ดังความว่า

โชติระเสอุ้มเธอขึ้นเกวียน อากาศในเกวียนร้อนอบอ้าว เธอเลิกม่านหน้าต่างเกวียนเพื่อเปิดให้อากาศถ่ายเท เธอหันมาดูคนป่วย อาการของเด็กหนุ่มสลบไสลไม่ได้สติเสียแล้ว จึงรีบดึงผ้าห่มออก

พ่อเด็กมีสีหน้าท่าทางตกใจ “ดึงผ้าออกทำไมเจ้าข้า แม่นายน้อย” ถามแล้วก็ทำท่าจะห่มผ้ากลับคืน

อุษามันตราจึงผ้าเอาไว้ใกล้ตัว ไม่ตอบคำถาม แต่หลังมือไว้บนหน้าผากและเนื้อตัวของเด็กหนุ่ม

‘ตัวเย็น ตรงหน้าผากและคออุ่น ๆ แต่ได้รักแร้ร้อนจัดแบบนี้อาจเป็นไข้หลบใน’ เธอคิด รู้สึกสะอิดสะเอียนใจที่เด็กคนนี้มีหน้าตาผิวพรรณไม่เหมือนคนเป็นพ่อสัณนิทเดียว

“เช็ดตัวบ้างหรือยังเจ้าข้าท่านลุง”

ชายคนดังกล่าวส่ายหน้า อุษามันตราสั่งบ่าวให้ไปเอาน้ำในเกวียนมา

อุษามันตราซักถามพ่อของเด็กระหว่างรอว่า “ลูกชายท่านลุงได้ดื่มน้ำบ้างหรือไม่เจ้าข้า”

เขาส่ายหน้าอีกครั้ง อุษามันตราถอนหายใจอีกรอบ ทว่าสะดุดใจตรงที่คนเป็นพ่อจะไม่รู้เลยหรือว่าควรต้องปฏิบัติอย่างไรเมื่อลูกมีไข้ แต่ก็พอเข้าใจ เพราะในสังคมนี้ผู้ชายมีหน้าที่ทำมาหาเลี้ยง ส่วนผู้หญิงต้องคอยดูแลลูก ดังนั้นการที่เขาจะไม่รู้อะไรเลยก็ย่อมเป็นไปได้ อาการของเด็กคนนี้ไม่สู้ดีนัก หากไม่ได้รับการปฐมพยาบาลที่ถูกต้องอาจเป็นอันตราย เพราะอาการไข้ตัวเย็นมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นทั้งไข้เลือดออก มาลาเรีย และไข้ส่า

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 134-135)

หลังจากที่อุษามันตราประเมินอาการของเด็กชายในเบื้องต้น เธอจึงเริ่มปฐมพยาบาลเพื่อช่วยลดไข้ อุษามันตราแนะนำวิธีการเช็ดตัวให้กับพราหมณ์ผู้นั้น ร่างกายของบุตรชายจะได้ระบายความร้อน และเลือดลมไหลเวียนดีขึ้น ดังความว่า

“เวลาเช็ดตัว ต้องเช็ดสวนขึ้นแบบนี้ อย่าเช็ดลงเป็นอันขาดเจ้าข้า ร่างกายจักได้ระบายความร้อน” พูดไปก็ออกอาการหายใจหนักเพราะต้องออกแรง “ตอนเช็ดก็ลงน้ำหนักด้วยเจ้าข้า เลือดลมจะได้ไหลเวียนดีขึ้น ช่วยลดไข้ และยังทำให้เด็กไม่ชกด้วยเจ้าข้า”

.....

อุษามันตราหันไปสั่งบ่าว “โอเคเอาน้ำมาให้พี่ชายคนนี้นีกินแต่ไวเจ้าข้า” แล้วก็หันกลับมาพูดกับพ่อเด็กว่า “ท่านลุงต้องให้ลูกชายดื่มน้ำมาก ๆ หาวิธีเอาน้ำจกจัดการแบบใดแต่ต้องหาทางให้ดื่มน้ำให้มากเข้าไว้นะเจ้าข้า”

“เหตุใดต้องดื่มน้ำด้วยเจ้าข้า แม่นายน้อยอุษามันตรา” หนึ่งในบ่าวของมนสิการที่ชะโงกผ่านหน้าต่างเกวียนถาม

“จักช่วยให้ดีขึ้นเจ้าข้า”

อุษามันตราตอบเพียงเท่านั้น ทุกคนก็พยักหน้าพร้อมกัน เว้นแต่โชติระเสถียังทำหน้าเคลือบแคลง และเมื่อเช็ดตัวเสร็จ พ่อเด็กทำท่าจะห่มผ้าให้อีกรอบ

“อย่าเพ่งห่มเจ้าข้า” เธอรีบห้ามเสียงดัง

พ่อเด็กมองเธออย่างไม่เข้าใจ

“ลูกชายข้าพเจ้าหนาวจนตัวสั่น จักมีห่มผ้าให้ได้อย่างไรกันเจ้าข้าแม่นายน้อย”
เขาเรียกเธออย่างให้เกียรติ

“รอสักครู่ก่อนเถิดเจ้าข้า”

แม้ว่าเขาจะสงสัย แต่ก็ยอมทำตาม จนเมื่อเห็นว่าคนป่วยตัวแห้งแล้ว อุษามันตราจึงอนุญาตให้ห่มผ้าตรงช่วงอก และกำชับว่า

“อย่าใช้ผ้าหนาห่มนะเจ้าข้า คนเป็นไข้ ถึงจักหนาวแต่ต้องระบายไข้ให้ได้ก่อน ไม่อย่างนั้นจักทรุดหนัก”

พ่อเด็กพยักหน้าว่าเข้าใจ ผ่านไปสักระยะ อุษามันตราขึ้นไปดูอาการคนป่วยอีกครั้ง และมือที่หน้าผากกลับไ้รักแร้ของคนป่วย อาการไข้ลดลง สีหน้าเริ่มดีขึ้น เริ่มหายใจเป็นปกติ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 136-137)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการเช็ดตัวลดไข้ การเช็ดตัวต้องเช็ดย้อนรูขุมขนขึ้นเพื่อให้ร่างกายระบายความร้อน ในตอนที่เช็ดตัวก็ให้ลงน้ำหนักเพื่อให้เลือดลมไหลเวียนดีขึ้น ให้ตม้น้ำมาก ๆ และเมื่อเช็ดตัวเสร็จแล้วย่าเพ่งริบห่มผ้า รอให้ผู้ป่วยตัวแห้งก่อน แล้วจึงห่มผ้าที่ไม่หนาเพื่อให้ระบายไข้ สอดคล้องกับที่ โรงพยาบาลบางปะกอก (2567) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเช็ดตัวลดไข้ไว้ว่า “ให้เช็ดย้อนรูขุมขนเพื่อระบายความร้อน เช็ดตัวเสร็จควรซับตัวให้แห้ง สวมใส่เสื้อผ้าที่สบายตัว” จากนั้นผ่านไปถึงการไข้ของเด็กชายลดลง สีหน้าเริ่มดีขึ้น อุษามันตราจึงแจ้งให้พราหมณ์ผู้นั้นรีบพาบุตรชายไปรักษาตัว ก่อนจะเดินทางพราหมณ์จึงขอลาขอโทษที่ระสากับอุษามันตรา ทำให้เด็กชายผู้นั้นทราบชื่ออุษามันตรา แต่โชติระเสกกับอุษามันตราไม่ทราบชื่อที่แท้จริงของเด็กชายที่เขาได้ช่วยเหลือ ภายหลังต่อมาโชติระเสกกับอุษามันตราจึงได้ทราบว่าเด็กชายผู้นี้คือพระจุลทามณีมาศ จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พระจุลทามณีมาศจดจำและประทับใจว่าอุษามันตราบุตรสาวของท่านโชติระเสกเคยช่วยชีวิตพระองค์

นอกจากนี้นวนิยายเรื่องพิกตร้อสุร ยังได้กล่าวถึงการรักษาอาการบาดเจ็บด้วยวิธีการเย็บแผลดังในตอนนี้อุษามันตราปลอมเป็นอุษะเพื่อประลองฝีมือกับพระจุลทามณีมาศ อุษามันตรายินยอมให้พระจุลทามณีมาศเป็นฝ่ายชนะเพื่อให้อีกฝ่ายมองว่าเธอไม่มีฝีมือและไม่ต้องสนใจเธออีกต่อไป อุษามันตรายอมพลาดปลั่งทำให้ตนเองได้รับบาดเจ็บ ในตอนแรกเธอคิดว่าบาดแผลที่เธอได้รับจากปลายดาบปีนปักนั้นเป็นบาดแผลเพียงเล็กน้อย แต่ในความเป็นจริงบาดแผลนั้นมีขนาดใหญ่ประมาณ

สามนิ้ว ความลึกสุดของแผลเกือบครึ่งนิ้วจนเห็นสีขาวของกระดูก อุษามันตราจึงบอกให้ศิลาไปหยิบอุปกรณ์เพื่อนำมาใช้เย็บแผล ดังความว่า

อุษามันตราผงกศีรษะขึ้นเมื่อพอมิแรงจะพูดได้ “พี่ศิลา ไปหยิบด้ายเส้นเล็ก เข็มเย็บผ้า ตะกรัดตัดด้าย ไปนี้ให้อุษาแต่ไว ฝนปลายเข็มให้แหลม แล้วค่อยนั่ง ทั้งระยะให้น้ำเดือด ในเวลาทำรูปหมดหนึ่งในแปดส่วน เสร็จแล้วห้ามจับเป็นอันเด็ดขาด ต้มน้ำเดือดหนึ่งเหยือกกับเกลือหนึ่งหยิบมือ เอาขึ้นมาให้เร็วที่สุด”

แม้ศิลาตุงงันแต่หล่อนก็รีบลงไปจัดการ อุษามันตราทอดนอนอย่างหมดแรง ไม่คิดว่าครั้งหนึ่งที่เคยดูภาพยนตร์สร้างจากวรรณกรรมอมตะและฮิตทั่วบ้านทั่วเมืองอย่าง *คู่กรรม* นั้น ในวันนี้เธอจะต้องกลายมาเป็นโกโบริเสียเอง สัญชาตญาณบอกว่าควรจะต้องเย็บแผล เพราะหากแผลติดเชื้อจะกลายเป็นเรื่องใหญ่

.....

“คุณแม่ ช่วยกดผ้าให้ลูกที่เจ้าข้า” อุษามันตราจับมือของตยาวตีวางบนแผล กดให้รู้ว่าต้องลงน้ำหนักอย่างไรเพื่อให้เลือดหยุด ในโลกที่จากมาเธอเคยทำงานภาคสนาม จึงพอรู้วิธีปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพราะบางครั้งในกองถ่ายก็มีเหตุไม่คาดฝันเกิดขึ้นตลอดเวลา

เลือดเริ่มไหลน้อยลง ตยาวตีตักน้ำเกลืออุ่นจัดมาล้างแผล อุษามันตราพยายามนอนนิ่ง หายใจเข้าออกให้เป็นจังหวะแม้จะแสนสุขจะพรรณนา ไม่นานนักศิลาาก็กลับขึ้นมา หล่อนประคองถาดด้วยมือที่สั่นเทา เมื่อแน่ใจว่าเลือดหยุดไหล อุษามันตราจึงบอกตยาวตีว่า

“คุณแม่ล้างมือในน้ำต้ม ห้ามหยิบจับสิ่งอื่น รอให้มือแห้ง แล้วค่อยสนด้าย เย็บแผลให้ลูกที่เจ้าข้า”

สีหน้าของตยาวตีบอกว่าไม่มั่นใจ อุษามันตราจึงบอกไปว่า “คุณแม่มือเบาที่สุด มือหนึ่งที่สุด เย็บเหมือนเย็บผ้า อย่าคิดว่าเป็นลูก ให้มัดปม ตัดด้ายในผีเข้มนั้นเลย แล้วเริ่มเย็บใหม่จนกว่าแผลจักปิดตลอดแนว ทั้งผีเข้มนั้นประมาณหนึ่งกระเปียด คุณแม่ต้องจัดการลูกทำเองไม่ได้เจ้าข้า”

.....

อุษามันตราสะดุ้งทันทีที่เข็มแทงเนื้อ มือกำแน่น ร่างน้อยสั่นเทาทุกครั้งที่เข็มปักร้อย เนื้อหนังให้ด้ายดึงแผลเคยเปิดกว้างได้ปิดเข้าหากัน น้ำตาของเธอไหลเป็นทาง เจ็บจนแทบดำดินสิ้นใจ ‘ไม่รู้คิดถูกคิดผิดที่เย็บสด ๆ แบบนี้ เพราะความเจ็บนั้นยิ่งกว่าตอนโดนคมดาบ ปีนปึกมากมาย’

ทุกความรู้สึกที่เข้มทึ่มแทง เส้นด้ายที่ร้อยแผลแรงสัมผัสกึก ๆ ดัง ๆ มาพร้อมกับความปวดหนึบจนแทบหายใจไม่ออก สุดท้ายบรรยายว่ามันเจ็บปวดเพียงใด จนกระทั่งผีเข็มร้อยแผลครั้งสุดท้ายหยุดลง อุษามันตราที่รู้สึกเหมือนจะจับไข้ในทันที เธอรู้ว่าตยาวดีกำลังร้องไห้ เสียงกลั่นสะอื้นของหล่อนมีมาเป็นระยะซึ่งเธอไม่มีแรงแม้แต่จะลืมตาขึ้นดู

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 245-247)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราได้รับบาดเจ็บจากการประลองฝีมือกับพระจุฑาภินิมิต ผลของเธอค่อนข้างมีขนาดใหญ่ประมาณสามนิ้วและมีความลึกเกือบครึ่งนิ้วจนเห็นกระดูกสีขาว จึงต้องใช้วิธีการรักษาด้วยการเย็บแผลเพื่อไม่ให้แผลติดเชื้อ อุษามันตราที่มีความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพราะในภพที่เธอจากมาเธอเคยทำงานภาคสนาม อุษามันตราจึงให้ศิลาไปหยิบด้ายเส้นเล็ก กรรไกรตัดด้าย ฝนปลายเข็มให้แหลม แล้วนำกรรไกรตัดด้ายและเข็มไปนั่งทิ้งระยะให้น้ำเดือดในเวลากำหนดหนึ่งใบแปดส่วน เสร็จแล้วห้ามจับเด็ดขาด ต้มน้ำเดือดหนึ่งเหยือกกับเกลือหนึ่งหยิบมือ แล้วนำขึ้นมาให้อุษามันตราเร็วที่สุด ในระหว่างที่รอศิลา อุษามันตราให้ตยาวดีช่วยปฐมพยาบาลเบื้องต้นโดยใช้ผ้ากดปิดที่แผลเพื่อไม่ให้เลือดไหลน้อยลงและตักน้ำเกลืออุ่นจัดมาล้างแผล สอดคล้องกับที่ การปฐมพยาบาลเบื้องต้นและช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ (2564) กล่าวว่า “บาดแผลเปิด หมายถึง บาดแผลที่ทำให้เกิดรอยแยกของผิวหนัง หากเลือดไหลมาก ควรกดบาดแผลด้วยผ้าสะอาดเป็นการห้ามเลือด ให้เลือดหยุดก่อน ต้องกดให้แน่นอย่างน้อย 5-10 นาที” เมื่อศิลาเตรียมอุปกรณ์สำหรับเย็บแผลมาเรียบร้อยและเลือดของอุษามันตราหยุดไหล อุษามันตราจึงขอให้ตยาวดีเป็นผู้เย็บแผล เพราะตยาวดีมือเบาและมือหนึ่งที่สุด อุษามันตราบอกให้ตยาวดีล้างมือในน้ำต้มห้ามหยิบจับสิ่งอื่น รอจนมือแห้ง จากนั้นสนด้ายแล้วลงมือเย็บบาดแผล ให้เย็บเหมือนเย็บผ้า มัดปมตัดด้ายในผีเข็มนั้น ทั้งผีเข็มทั้งประมาณหนึ่งกระเบียด¹ แล้วเริ่มเย็บแผลจนกว่าแผลจะปิดตลอดแนว อุษามันตราที่รู้สึกเจ็บปวดจากการเย็บแผลสดจนน้ำตาไหลแทบสิ้นใจ เมื่อเย็บแผลเรียบร้อย อุษามันตราถึงกับไม่มีแรงจะลืมตาและจับไข้ในทันที

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพักร้อสุรยังได้กล่าวถึงการรักษาด้วยวิธีเย็บแผลในตอนที่ขบวนเกวียนสินค้าของอุษามันตราเดินทางผ่านมาเจอชายสองคน ชายคนแรกเสียชีวิต ส่วนชายคนที่สอง

¹ กระเบียด หมายถึง มาตราวัดตามวิธีประเพณี 1 กระเบียด เท่ากับ 1 ใน 4 ส่วนของนิ้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 48)

บาดเจ็บสาหัส อุษามันตราจึงรีบปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้ชายคนที่สองและนำขึ้นเกวียนเพื่อเดินทางไปยังเรือนของท่านอะนุตตะเร เมื่อถึงเรือนท่านอะนุตตะเรจึงรับนำคนเจ็บขึ้นไปรักษาบนเรือน ดังความว่า

“วางไว้ตรงนี้ก่อนจักได้ล้างแผลได้ง่าย” เธอหมายถึงบริเวณถัดจากประตูเรือนเข้าไป
“ขอน้ำต้มสุกที่เย็นแล้วกับน้ำเกลือ เอาเข้ามาเลยเจ้าข้า”

เธอปล่อยบ่าวชายเป็นคนจัดการ ทำหน้าที่เพียงกำกับดูแลอยู่ข้าง ๆ เริ่มตั้งแต่ทำความสะอาดแผลด้วยน้ำเกลือ ตามด้วยน้ำต้มสุกเย็นแล้วอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงย้ายคนเจ็บไปจุดที่แห้ง เตรียมเข้าสู่ขั้นตอนการเย็บแผลต่อไป

“คุณอาหญิงทำได้แน่นอน คุณแม่ของอุษาก็จัดการมาแล้วเช่นกันเจ้าข้า”
อุษามันตราพูดให้กำลังใจพร้อมแนะวิธีว่าต้องทำอะไร

สุดท้ายก็ผ่านพ้นไปด้วยดี ผลงานเย็บแผลเป็นที่น่าพอใจ แม้ใจหนึ่งจะบอกว่าชีวิตของเขาอาจไม่รอดพ้นคืนนี้เพื่อลุกขึ้นมาดูสิ่งที่เธอชื่นชมก็เป็นได้

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 262)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ขบวนเกวียนสินค้าของอุษามันตราแวะเรือนท่านอะนุตตะเร เพื่อช่วยกันรักษาคนเจ็บ ซึ่งในตอนนั้นทุกคนยังไม่รู้ว่าคนเจ็บที่ทุกคนช่วยกันรักษาคือพระจุลทามณีนาค อุษามันตราให้บ่าวชายเป็นผู้ล้างแผล ส่วนอุษามันตราเป็นผู้กำกับดูแลบอกวิธีการทำความสะอาดแผล เพื่อเตรียมเข้าสู่ขั้นตอนการเย็บแผล อุษามันตราขอให้ภรรยาของท่านอะนุตตะเรเป็นผู้เย็บแผลให้คนเจ็บ โดยที่เธอเป็นผู้บอกวิธีเย็บแผลจนทุกอย่างสำเร็จจุลทามณีนาคได้ไปด้วยดี

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผล แสดงให้เห็นว่าในนวนิยายเรื่องพัทธรอสุมมีการเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผลซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสุม สุชาครিয়া ได้สร้างให้ตัวละครอุษามันตรานำความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผล ซึ่งเป็นความรู้ที่เธอได้เรียนรู้ในภพที่เธอจากมานำมาใช้ที่เมืองมิลิลา ซึ่งในขณะนั้นชาวเมืองมิลิลายังไม่รู้จักการรักษาด้วยวิธีการเย็บแผล เธอได้นำความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผลมาใช้รักษาตัวเธอและพระจุลทามณีนาคให้ปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าความรู้และความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์จะทำให้เรามีชีวิตที่ปลอดภัยและยืนยาวมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่อุษามันตราได้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์จากอีกภพหนึ่งมาใช้ในอีกภพหนึ่งแสดงให้เห็น

เห็นความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ของภพที่เธอจากมา ส่วนตัวละครในเมืองมิลากีเปิดใจยอมรับการรักษาด้วยวิธีการเย็บแผล จากการกระทำของอุษามันตราจึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยองค์ความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้คนรักษาอาการเจ็บป่วยได้ทันทั่วทั้ง และมีชีวิตรอดปลอดภัย อีกทั้งยังทำให้เห็นการยอมรับความแตกต่างระหว่างสองภพ หากรู้จักเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกันย่อมสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจ

4.3.6 การวางระบบผันน้ำ

การผันน้ำ หมายถึง การส่งน้ำจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อให้เกิดความสมดุล ผันจากที่ที่มีน้ำมากมาสู่ที่ที่มีน้ำน้อย (สถานีวิทย์กระจายเสียง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2562)

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการวางระบบผันน้ำไว้ในเนื้อเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพิศตรอสู่ได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นการวางระบบผันน้ำ ดังนี้

นวนิยายเรื่องพิศตรอสู่ได้นำถึงการวางระบบผันน้ำ ในตอนที่อุษามันตรานำความรู้เรื่องการวางระบบผันน้ำมาใช้ที่มนสิการ ทำให้มนสิการป้องกันภัยแล้งและได้ผลผลิตทางการเกษตรเป็นอย่างดี จนนายบ้านต้องมาขอให้อุษามันตราช่วยวางระบบน้ำในหมู่บ้านใจกลางเมืองมิลากีใหม่ ดังความว่า

เกือบครึ่งของพื้นที่รอบอาณาเขตมนสิการโอบล้อมด้วยคลอง ที่เหลือเป็นพื้นดินพื้นที่ด้านหลังโรงหล่อชุดคลองส่งน้ำขึ้นใหม่เพื่อประโยชน์ใช้สอยได้ง่ายและลดการใช้กำลังคนตามที่อุษามันตราสั่งการมานานแล้ว เช่นเดียวกับการจัดสรรน้ำเข้านาและพื้นที่เพาะปลูกของมนสิการ โดยใช้วิธีชุดลอกคูแล้วผันน้ำเข้ามาใช้ ป้องกันปัญหาภัยแล้งซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี จนนายบ้านที่รู้ข่าวการเก็บเกี่ยวผลผลิตของมนสิการในปีนั้นออกปากขอให้ช่วยวางระบบน้ำในหมู่บ้านใจกลางเมืองมิลากีใหม่ เขาอ่อนวอนหลายครั้งจนอุษามันตราไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะเข้าใจความเดือดร้อนของคนที่ต้องพึ่งพาฟ้าฝนตามธรรมชาติเพื่อทำสิกรรมเลี้ยงชีพ และหากไม่ช่วยก็ดูเหมือนเห็นแก่ตัวมากเกินไปหากมนสิการจะสบายเพียงลำพังในขณะที่ชาวบ้านเดือดร้อนแร้นแค้น

ใช้เวลาไตร่ตรองไม่นาน อุษามันตราจึงตอบตกลง แต่ขอสิ่งแลกเปลี่ยนคือให้นายบ้านและคนที่ต้องทำงานร่วมกันไม่แพร่พรายว่าเธอเป็นคนออกแบบการผันน้ำทั้งหมด คุณความดีทั้งหลายขอให้ยกเป็นของบิดาซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

เธอใช้วิธีผันน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ราบไปตามแนวคันดินชุดลอกขึ้นใหม่ ทำท่อส่งน้ำโดยใช้ต้นไม้ขนาดใหญ่คว้านแกนในออกให้หมด สร้างฝายและทำประตูระบายน้ำเป็นช่วง ๆ คล้าย

แนวถนนพระร่วงซึ่งเป็นคลองชลประทานโบราณสมัยสุโขทัยในโลกที่จากมา แต่ดัดแปลงประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่ของมิลานคร

การรับงานนอกสถานที่เมื่อครั้งเป็นเพชรน้ำค้างยังเอามาปรับใช้ได้ เพราะหากไม่เคยเห็นของจริงคงคิดไม่ถูกเหมือนกันว่าจะทำอย่างไรดี

การผันน้ำอิงหลักภูมิศาสตร์ที่เอามาปรับใช้ ช่วยลดปัญหาภัยแล้งของมิลลาอย่างเยี่ยมยอด ชาวบ้านในเมืองนี้จึงรักเธอกับโชติระเสนัก เมื่อการเพาะปลูกปีต่อมาได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย เล่าลือกันไปว่าเธอมีความสามารถทำนายดินฟ้าอากาศ ล่วงรู้ว่าจุดไหนเพาะปลูกแล้วได้ผลผลิตงาม ทั้งที่ความจริงคือหลักการผันน้ำ การจัดการน้ำ และการเพาะปลูกให้ถูกที่เท่านั้นเอง ชาวบ้านที่ถูกเลือกมาขุดลอกคูคลองจนถึงเปิดปิดประตูระบายน้ำไม่มีใครแพร่พรายความจริง ล้วนให้ความเคารพในคำสัญญาอย่างยิ่ง ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามที่ตกลงกัน เธอจึงกลายเป็นผู้วิเศษที่คนเล่าลือสรรพคุณกันไป อุษามันตราไม่ใส่ใจ ขอเพียงแค่อย่าให้ใครล่วงรู้ความลับนี้เป็นพอ

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 187-188)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้นำความรู้เกี่ยวกับการวางระบบผันน้ำมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำภายในมณฑล โดยใช้วิธีขุดลอกคูแล้วผันน้ำเข้ามาใช้ ทำให้มณฑลสามารถป้องกันปัญหาภัยแล้งและได้ผลผลิตทางการเกษตรเป็นอย่างดี จนนายบ้านต้องขอให้อุษามันตราช่วยวางระบบน้ำในหมู่บ้านใจกลางเมืองมิลลาใหม่ อุษามันตราไม่อาจปฏิเสธได้เพราะเห็นความเดือดร้อนของชาวบ้าน แต่อุษามันตราไม่ต้องการให้ใครทราบว่าเป็นคนจัดการระบบผันน้ำ จึงขอให้คนที่ต้องทำงานร่วมกันไม่แพร่พรายเรื่องนี้ออกไปและขอให้ยกคุณความดีทั้งหมดให้โชติระเสน อุษามันตรานำการจัดการระบบผันน้ำคล้ายแนวถนนพระร่วง² ซึ่งเป็นคลองชลประทานโบราณสมัยสุโขทัยนำมาดัดแปลงประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่ของมิลานคร เธอใช้วิธีการผันน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ราบไปตามแนวคันดินขุดลอกขึ้นใหม่ ทำท่อส่งน้ำโดยใช้ต้นไม้ขนาดใหญ่คว้านแกนในออกให้หมด มีการสร้างฝายและทำประตูระบายน้ำเป็นช่วง ๆ การผันน้ำที่อุษามันตราได้วางระบบไว้ช่วยลดปัญหาภัยแล้งของเมืองมิลลา ตลอดจนทำให้

² ถนนพระร่วง คือ แนวคันดินโบราณความยาวกว่า 123 กิโลเมตร ทอดตัวเชื่อมเมืองกำแพงเพชร เมืองเก่าสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัย ในปัจจุบันเป็นแนวเหนือ-ใต้ เนื่องมาจากอายุที่เก่าแก่หลายร้อยปี มีการทรุดตัวของคันดินและการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมรอบ ๆ บริเวณนั้น ทำให้ข้อสรุปเรื่องจุดประสงค์ของการก่อสร้างถนนพระร่วงยังคลุมเครืออยู่ นำไปสู่การถกเถียงและออกความเห็นในหมู่นักวิชาการประวัติศาสตร์ และโบราณคดีอยู่บ่อยครั้ง (เด็กชายผักอีเล็ด, 2566)

การเพาะปลูกปีต่อมาได้ผลผลิตเป็นอย่างดี ทำให้ชาวบ้านลือกันไปว่าอุษามันตรา มีความสามารถทำนายดินฟ้าอากาศได้ แต่ในความเป็นจริงเธอเพียงจัดการระบบผันน้ำเท่านั้น การจัดการระบบผันน้ำเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากภัยความแห้งแล้งและมีผลผลิตทำกินที่ดีจึงทำให้โชติระเสกกับอุษามันตราเป็นที่รักของชาวบ้าน

นอกจากนี้นวนิยายเรื่องพัศตรอสุรยังได้กล่าวถึงการวางระบบผันน้ำ ในตอนที่โชติระเสกกับอุษามันตราวางแผนจับกลุ่มโจรตุมหังที่เข้าปล้นมนสิการได้ เมื่อโจรตุมหังหัวหน้ากลุ่มโจรเสียชีวิต โชติระเสกเกรงว่าหากปล่อยกลุ่มโจรให้อยู่ที่เดิม กลุ่มโจรจะกลับมาปล้นชาวบ้านอีกเพราะความแค้น ดังนั้นโชติระเสกจึงสร้างที่อยู่ให้กับกลุ่มโจร โดยให้อยู่ในสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถทำการเกษตรเลี้ยงตนเองได้ ดังความว่า

“อุษาไม่ทราบได้เจ้าข้า คุณพ่อเปรยว่าอยากให้ชุมโจรเปลี่ยนที่อยู่ ไม่อยากให้ผู้ใดตามตัวได้ ท่านคะณาเคยเล่าให้ฟังว่ามีคนผู้หนึ่งให้การสนับสนุนชุมโจรตุมหังเป็นการลับ เพราะผู้สนับสนุนผู้นั้นติดต่อกับตุมหังโดยตรง คุณพ่อจึงพาอุษามาที่นี่ แลปรึกษาว่าควรทำเยี่ยงใด อุษารู้สึกเสียตายหากไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้ จึงเริ่มวางระบบผันน้ำ จัดการงานเพาะปลูกในแบบที่คนภายในไม่จำเป็นต้องออกไปข้างนอก แลไม่ให้คนนอกเข้ามาที่นี่ได้ง่าย เช่นกันเจ้าข้า”

“พิกี้เห็นเช่นนั้นดอกเจ้า เพียงทางเข้าออกย่อมเกินวิสัยคนทั่วไปจักเข้าได้โดยง่ายนัก”

“หินทางเข้านั้น คุณพ่อท่านจักใช้วิธีชักกรอกเจ้าข้าพี่ปัน”

“ชักกรอกเป็นเยี่ยงไรฤเจ้า”

“อุษาจักบอกพี่ปันเพลานี้แล้วกันเจ้าข้า เรื่องเช่นนี้ในโรงหล่อมมนสิการทำเป็นประจำอยู่แล้ว”

พระจุฑาภินิษายิ้มในใจ สิ่งที่เห็นและได้ยินย่อมไม่ใช่ธรรมดา โรงหล่อโลหะมนสิการเลื่องชื่อจริงอยู่ แต่การสร้างระบบทั้งหมดใช้ว่าจะทำได้โดยง่าย ใครกันที่เป็นคนดูแล หากพระองค์คาดเดาไม่ผิด คงไม่พ้นสตรีผู้อยู่เบื้องหน้า เหลือคำตอบเพียงว่าโชติระเสกจัดการสถานที่แห่งนี้ไว้เพื่อจุดประสงค์ใด คือสิ่งที่จำเป็นต้องรู้

“หลังจากคุณพ่อท่านเห็นว่าที่นี่จัดการวางระบบไว้เรียบร้อยแล้ว จึงให้ท่านคะณาแลคนในชุมมาอยู่ดูแลเจ้าข้า”

“เป็นเช่นนี้มานานเพียงใดฤเจ้า”

“สิบสาม สิบสี่ปีกระมังเจ้าข้า”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 398-399)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นบทสนทนาระหว่างอุษามันตรากับพระจุฑาภินิมิตต์ในขณะที่เดินทางมายังชุมลับ ที่แห่งนี้โชติระเสกกับอุษามันตราให้ชุมโจรมาอยู่อาศัยและปิดเป็นความลับไม่ให้ผู้ใดล่วงรู้ หัวหน้าชุมโจรคนใหม่คือท่านคณะ อุษามันตราได้ใช้วิธีการผันน้ำเข้ามาในชุมลับ ทำให้คนในชุมลับไม่จำเป็นต้องออกไปข้างนอกและมีน้ำใช้ดื่มกิน ทำการเพาะปลูก ได้ตลอดเวลา ส่วนทางเข้าออกของชุมลับโชติระเสกใช้วิธีชักรอกหิน³ เพื่อเปิดและปิดทางเข้าออก พระจุฑาภินิมิตต์คิดว่าโชติระเสกอาจมีเหตุผลสำคัญมากกว่าการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับชุมโจร อีกทั้งพระจุฑาภินิมิตต์ยังชื่นชมการจัดการระบบภายในของชุมลับแห่งนี้ เพราะพระองค์คิดว่าการวางแผนอย่างเป็นระบบนี้ต้องมาจากความคิดของอุษามันตราอย่างแน่นอน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นการวางระบบผันน้ำแสดงให้เห็นว่าในนวนิยายเรื่องพักรบสุริมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการวางระบบผันน้ำ ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว การวางระบบผันน้ำเป็นการช่วยบริหารจัดการส่งน้ำในพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งและการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในระยะยาว เป็นการนำความรู้ของอุษามันตรามาปรับใช้ในเมืองมิลิตา เกิดการสร้างควมหมายใหม่ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของอุษามันตราว่าเป็นคนที่มีความรอบรู้ วางแผนแก้ปัญหาในระยะยาวอย่างเป็นระบบ ทำให้คนในมณสิการและชาวบ้านเมืองมิลิตาพ้นจากความทุกข์ยาก การนำความรู้มาช่วยเหลือผู้คนในครั้งนี้จึงทำให้อุษามันตราเป็นที่รักของทุกคน

4.3.7 การแสดงความรักอย่างเปิดเผย

บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงเรื่องการแสดงความรักอย่างเปิดเผยว่ามีการแสดงความรักอย่างเปิดเผยอย่างไรบ้าง แต่ไม่ได้นำเสนอถึงขอบเขตธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมเกี่ยวกับการแสดงความรักอย่างเปิดเผย หรือหากแสดงความรักอย่างเปิดเผยออกไปแล้วจะเกิดผลตามอย่างไร ดังตัวอย่างตอนที่ท้าวมงคลราชและพระนางมณฑาเทวีทราบความจริงว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณีความว่า

³ การชักรอก หมายถึง อาการที่ทำให้เส้นเชือกหรือเส้นลวดเคลื่อนผ่านร่องของรอกเพื่อยก ลาก หรือดึงของหนักหรือคน เป็นต้น ให้สะดวกคล่องขึ้น, อาการที่ดึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปแขวนไว้ เช่น ชักรอกขึ้นไปบนหิ้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 369)

๑ เมื่อนั้น	สองกษัตริย์ปรีดีเปรมเกษมสานต์
ลงจากแท่นที่ตะลึงตะลาน	สวมกอดเยาวรมาลัยแล้วตรัสมา
ดูดย่อยย้อนซ่อนรูปทรง	พอนี้โง่งเป็นหนักหนา
ได้ลบหลู่ดูถูกดูยา	อย่าถือผิดบิดาเลยดวงใจ
น้อยฤรูปราวสาวสวรรค์	น่าชมสมกันจะหาไหน
สวมรูปหน้าม้าไว้ว่าไร	น้อยใจหนักหนาเป็นน่าชิง
มารดรกรกอดศรีสะเก	ทรมวยกอดจูบลูบหลัง
น้อยฤดวงจิตช่างบิตบัง	ลูกน้อยร้อยซึ้งระกำกายฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

(ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง, 2562, หน้า 208)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ท้าวมงคลราชกับพระนางมณฑาเทวีทราบว่านางแก้วหน้าม้าคือนางมณี ท้าวมงคลราชจึงขอให้นางมณีอย่าถือโทษโกรธพระองค์ ส่วนพระนางมณฑาเทวีได้เข้า “กอดจูบลูบหลัง” นางมณี ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามีการใช้คำที่บ่งบอกถึงการแสดงความรักอย่างเปิดเผย อาทิ “กอดจูบลูบไล่” “กอดจูบลูบอินทรีย์” “กอดจูบลูบองค์” “กอดจูบลูบหลัง” “กอดจูบลูบพักตร์” การแสดงความรักอย่างเปิดเผยดังกล่าวมักจะเป็นการแสดงอารมณ์รัก ห่วงใย ปลอดภัย และขอโทษ ซึ่งในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าได้นำเสนอการแสดงความรักอย่างเปิดเผย แต่ไม่ได้กล่าวถึงธรรมเนียมปฏิบัติของคนในสังคม หรือข้อห้ามที่ไม่ให้มีการแสดงความรักอย่างเปิดเผย

ส่วนนวนิยายเรื่องพัทลุงสุรได้นำเสนอบริบทของสังคมในประเด็นการแสดงความรักอย่างเปิดเผยพร้อมทั้งขอบเขตประเพณีปฏิบัติของสังคม เพื่อสร้างความหมายใหม่ที่แตกต่างไปจากการนำเสนอในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ดังในตอนที่ใช้ตัวละครกับอุษามันตราได้เดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ ระหว่างทางที่จะกลับเมืองมิลิลา โซติระเสกกับอุษามันตราได้ช่วยชีวิตปิ่นไว้ จึงพาปิ่นกลับมาพักที่เรือนมนสิการ เมื่อขบวนสินค้าของโซติระเสกกับอุษามันตรามาถึงเรือน ทุกคนต่างดีใจและแสดงความรักด้วยการกอดหอมกันอย่างเปิดเผย ดังความว่า

โซติระเสกเดินตามเข้าไป หล่อนผู้มีครรภ์ย่อกายลง โซติระเสกประคองไหล่ของหล่อนเอาไว้ “พี่ถึงเรือนแล้ว ตายาวดิน้องเจ้าอย่าได้ลำบากเลย” กล่าวจบก็กอดหญิงคนนั้น จดจุมูกที่กลางศีรษะของภริยา

ปิ่นได้แต่มองนิ่ง ตานนั้นแทบไม่กะพริบ สิ่งที่ปรากฏตรงหน้าเป็นภาพที่เขาไม่เคยเห็นมาก่อน ภาพที่ชายและหญิงคู่หนึ่งแสดงความรักต่อกันอย่างเปิดเผย

เขาขยับร่างกายเพื่อมองรอบข้างของโชติระเสและภริยา รู้สึกเจ็บแปลบทันทีเมื่อขยับตัว แต่จากที่เห็นบ่าวและคนรอบข้างไม่มีใครโวยวาย ไม่มีใครอายหรือขัดขืน นอกจากก้มหน้าลงด้วยรอยยิ้ม ช่างดูแปลกต่ายิ่งนัก คาดว่าคนของมนสิการต้องเคยชินกับการโอบกอดเช่นนี้แน่นอน ในประเพณีปฏิบัติของสังคมที่เคร่งครัดเรื่องการแสดงออกระหว่างชายกับหญิง ย่อมยากจะฝ่าฝืน ทว่าโชติระเสกลับกล้ากระทำ อีกทั้งท่านนั้นถือว่าเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่งแห่งมิลินทร มีคนนับหน้าถือตาไม่น้อย ท่านจะกล้าแสดงออกมากถึงเพียงนี้ได้อย่างไร

‘คงรักภริยาคนนี้นัก’ ปิ่นคิดในใจ การแสดงออกใกล้ชิดเช่นที่เขาเห็น อยู่นอกมนสิการและไม่ใช่ที่รโหฐาน คงถูกนิทราล่าวผ่านไปหลายคั้งน้ำยาวนานหลายวัน แม้ปากผู้นิทราจะเอ่ยว่าบัดสีบัดเถลิง แต่แท้จริงในใจย่อมต้องการสิ่งนี้ เพียงแต่ไม่เคยได้รับและครอบครองจากบรรดาบุรุษทั้งหลาย จึงนิทราว่าร้ายด้วยความริษยา

ปิ่นมองอุษามันตรา เธอเข้าไปไหว้สตรีมีอายุมากที่สุดในกลุ่ม กอดหล่อนคนนั้นไว้นั่น

“คิดถึงป้าจิตราจังเลยเจ้าข้า”

หากจะบอกว่าภาพของโชติระเสและภริยาแปลกตาแล้ว สิ่งที่อุษามันตราแสดงออกทั้งคำพูดและกิริยายิ่งแปลกตามากกว่า เธอโอบกอดและหอมแก้มหญิงนางนี้ซึ่งมีชื่อตามที่ได้ยินอย่างเต็มรักมิขัดเขิน ออดอ้อนน่าเอ็นดูยิ่ง ประหนึ่งทำมาแต่อ่อนแต่ออก และตอนนี้อุษามันตรากำลังโอบกอดสตรีผู้เยาว์วัยกว่าอีกนางหนึ่ง

“คิดถึงพี่ศีลามากเลยเจ้าข้า”

เป็นคำพูดที่ฟังแล้วอบอุ่นเหลือเกิน น้ำเสียงหวานดังระฆังแก้วนั่นสดใส เขาเห็นทุกคนกอดตอบอุษามันตราอย่างไม่ขัดเขิน คิดว่าหากมารดาของเธอครรภ์ไม่ใหญ่มาก อุษามันตราคงโอบกอดแล้วโยกตัวไปมา จนคนถูกกอดตัวแกว่งดังที่เขากำลังเห็น ประหนึ่งรักและคิดถึงบุคคลที่กอดอย่างมากมายล้นเหลือจนอดยั้งตามไม่ได้ ความรักบริสุทธิ์เช่นนี้หาไม่ได้ง่ายในสถานที่ที่เขาเติบโต และไม่เห็นได้ง่ายในสังคมทั่วไป

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 286-287)

บทประพันธ์ข้างต้นเล่าผ่านสายตาของปิ่นหรือพระจุฑาภรณ์มาศที่เห็นโชติระเสกกำลังแสดงความรักด้วยการโอบกอดและหอมตยาวดีโดยไม่รู้สึกเขิน ปิ่นคิดว่าในสังคมเมืองมิลามีประเพณีปฏิบัติที่เคร่งครัดในเรื่องการแสดงออกระหว่างชายหญิง จึงเป็นไปได้ยากที่จะมีผู้ใดกล้าฝ่าฝืน และหากไปกระทำเช่นนั้นนอกพื้นที่มนสิการอาจทำให้ผู้อื่นนินทาว่าไม่เหมาะสมหรือนินทาเพราะความริษยาที่ไม่ได้รับความรักเช่นเดียวกับตยาวดี อย่างไรก็ตามโชติระเสกกลับไม่สนใจคำนินทาเหล่านั้น คงเพราะโชติระเสกรักตยาวดีมาก ในขณะที่ด้วยกันอุษามันตราก็ได้แสดงความรักด้วยการโอบกอดและหอมแก้มบ้างจิตรรา ทั้งยังโอบกอดที่สีลา โดยที่อุษามันตราไม่ถือตัวเลยว่าเป็นเจ้านายของเรือนนี้ ทุกคนต่างโอบกอดกัน แสดงความรักและความคิดถึงกัน ทำให้ปิ่นคิดเปรียบเทียบกับตนเองว่า การแสดงความรักอันบริสุทธิ์เช่นนี้หาได้ยากในสถานที่ที่เขาเติบโตและเห็นได้ยากในสังคมทั่วไป

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคมในประเด็นการแสดงความรักอย่างเปิดเผย ในนวนิยายเรื่องพัทธรี่สุรัสวดีได้นำเสนอการกอดและการหอมมาไว้ในเรื่อง โดยแสดงให้เห็นว่า ในสังคมเมืองมิลการแสดงความรักอย่างเปิดเผยเป็นเรื่องฝ่าฝืนธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมระหว่างชายหญิง เป็นเรื่องที่คนในสังคมเห็นว่าไม่เหมาะสม ส่งผลให้ชาวบ้านนินทานำไปสู่ความเสื่อมเสียชื่อเสียงของบุคคลและครอบครัว แต่ในขณะที่ด้วยกันอุษามันตรากับโชติระเสกได้แสดงให้เห็นอีกมุมมองหนึ่งว่าเราควรคำนึงถึงความรู้สึกของคนที่เรารักโดยเฉพาะคนในครอบครัวมากกว่าจะคำนึงเสียงคำครหาของผู้อื่น ในขณะที่ด้วยกันการปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมก็ไม่ควรฝ่าฝืนด้วยเช่นกัน แต่ควรแสดงในสถานที่ที่เหมาะสม เมื่ออยู่ที่เรือนมนสิการ ทุกคนถือเป็นคนในครอบครัวจึงควรมอบความรักและความห่วงใยให้แก่กัน โดยเฉพาะการกอดและการหอมซึ่งเป็นการแสดงความรักผ่านภาษากาย เป็นการสัมผัสที่สื่อถึงการมอบความรัก ความคิดถึง และเป็นการสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัว ช่วยทำให้ต่างฝ่ายต่างรู้สึกมีกำลังใจ บรรเทาความทุกข์ และเพิ่มพลังใจในการดำเนินชีวิต

4.4 การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ คือ การที่นำเนื้อหาหรือประเด็นต่าง ๆ จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่เคยนำเสนอมาแล้วมานำเสนออีกครั้งในนวนิยายเรื่องพัทธรี่สุรัสวดี นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพัทธรี่สุรัสวดียังปรากฏการผลิตซ้ำโดยการอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องอื่น การอ้างอิงตำราพิชัยสงคราม การอ้างอิงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำตัวบทอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรี่สุรัสวดี และนำไปสู่การนำเสนอความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องพัทธรี่สุรัสวดี

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทลุง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า

ผู้เขียนนวนิยายเรื่องพัทลุงได้รับแรงบันดาลใจมาจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า เมื่อมีโอกาสเขียนนวนิยายจึงนำเรื่องแก้วหน้าม้ามานำเสนอผ่านกลวิธีการสืบสรรค์ไปเป็นนวนิยายเรื่องพัทลุงปรากฏทั้งหมด 7 ประเด็น ได้แก่ 1. การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในฉบับใหม่ 2. การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในฉบับใหม่ 3. การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในฉบับใหม่ 4. การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในฉบับใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน 5. การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในฉบับใหม่ 6. การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในฉบับใหม่ และ 7. การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในฉบับใหม่ ดังการวิเคราะห์ที่ได้นำเสนอในบทที่ 3 นอกจากนี้ สุชาคริยา ยังได้อ้างถึงเรื่องแก้วหน้าม้าไว้ในเนื้อหาตอนท้ายของนวนิยาย ดังในตอนที่จะถึงจะยิงธนูใส่อุษามันตรา ทำให้อุษามันตราสลบไปและได้ข้ามภพจากเมืองมิลลาลกลับมาอยู่ในร่างของเพชรน้ำค้างที่กรุงเทพมหานครอีกครั้ง เพชรน้ำค้างกลับมาทำงานเป็นช่างแต่งหน้าในกองถ่ายละครเรื่องแก้วหน้าม้า ดังความว่า

ในกองถ่ายละครนี้ก็เช่นกัน เป็นละครแก้วหน้าม้าเวอร์ชันใหม่ที่นางเอกไม่เพียงหน้าตาอัปลักษณ์ ฟันเหยินเหมือนม้า แต่แถมหน้าบากเพิ่มเข้าไปด้วย และนั่นเป็นเหตุผลหลักที่เพชรน้ำค้างตัดสินใจรับงานแต่งหน้าให้กองถ่ายทำละครเรื่องนี้

การแต่งกายในละครเรื่องนี้มักทำให้เธอน้ำตาซึมตลอดเวลา คิดถึงในส่วนลึกมักผุดขึ้นมาตลอด

ภาพใบหน้าหล่อเหลาของพี่ปิ่น ภาพรอยยิ้ม ท่วงท่าการเดิน น้ำเสียงยามพูดจา แม้เป็นช่วงเวลาสั้น ๆ แต่เธอก็จำได้แม่นยำนัก

แม้แต่ในขณะนี้เธอกำลังแต่งหน้าให้ปรีดิ์ อยู่ ๆ น้ำตาเธอก็ไหล คิดถึง ปีบริด หัวใจจนแทบพุดไม่ออก โชคดีที่อีกฝ่ายหลับตาเอาไว้ จึงไม่ทันเห็นว่าเธอกำลังร้องไห้และเช็ดน้ำตาออกไปอย่างรวดเร็ว

และหากมองด้วยสายตาของคนดูละครทั่วไปอาจคิดว่าการแต่งกายในละครเรื่องนี้ไม่เหมือนกับที่เคยเห็น แต่สำหรับอีกโลกที่เธอเคยรับรู้กลับไม่มีความแตกต่างเลยสักนิด

“เรียบร้อยแล้วค่ะ” เพชรน้ำค้างลุกขึ้นไปเข้าห้องน้ำล้างหน้าทันที

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 678-679)

จากบทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้ข้ามภพกลับมาอยู่ในร่างของเพชรน้ำค้างอีกครั้ง เธอได้กลับมาใช้ชีวิตตามเดิมโดยที่ไม่มีพระจุลทามาศคอยเคียงข้าง เพชรน้ำค้างยังคงดำเนินชีวิตต่อไป เธอรับเป็นช่างแต่งหน้าตามกองถ่ายละคร เธอตัดสินใจเลือกรับงานกองถ่ายละครเรื่องแก้วหน้าม้า เพราะตัวละครเอกหญิงของเรื่องมีใบหน้าอัปลักษณ์และพื้นเพเหมือนม้า อีกทั้งละครเรื่องนี้ยังเพิ่มให้ตัวละครเอกหญิงมีรอยบากที่ใบหน้าเหมือนกับใบหน้าพักร้อสุรของอุษามันตรา นอกจากนี้การแต่งกายของตัวละครในเรื่องนี้ยังทำให้เธอหวนคำนึงถึงพระจุลทามาศหรือพี่ปิ่น โดยเฉพาะตอนที่เธอแต่งหน้าให้ปรีดิ์ผู้รับบทบาทเป็นตัวละครเอกชายของเรื่องนี้ ทำให้น้ำตาไหลด้วยความคิดถึงพี่ปิ่น หากคนทั่วไปที่ได้ดูละครเรื่องแก้วหน้าม้านี้อาจคิดว่าการแต่งกายในละครเรื่องนี้มีความแตกต่างจากที่เคยเห็นมา แต่เพชรน้ำค้างกลับรู้สึกว่าการแต่งกายและเรื่องราวที่เกิดขึ้นในละครเรื่องนี้ไม่ได้มีความแตกต่างจากเมืองมิลลาที่เธอเคยไปใช้ชีวิตอยู่เลย ทำให้เธอหวนคิดถึงพี่ปิ่นเป็นอย่างมาก เพราะเธอก็ไม่รู้ว่าจะได้มีโอกาสกลับไปหาพี่ปิ่นอีกครั้งหรือไม่ เพชรน้ำค้างยังคงดำเนินชีวิตในปัจจุบันโดยคิดถึงพี่ปิ่นอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าปรีดิ์จะแสดงให้เห็นว่าเขาชอบเพชรน้ำค้าง แต่เธอก็ปฏิเสธและบอกว่าเธอมีพี่ปิ่นเป็นคนรักอยู่แล้ว เพชรน้ำค้างใช้ชีวิตอยู่ในที่กรุงเทพมหานคร ดูแลพ่อแม่เป็นอย่างดีจนท่านสิ้นอายุขัย เมื่อเพชรน้ำค้างอายุ 97 ปี เธอสิ้นอายุขัย และข้ามภพกลับไปเมืองมิลลา ใช้ชีวิตอยู่ในร่างอุษามันตราอีกครั้ง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอัครมเหสีของพระจุลทามาศแต่เพียงผู้เดียว

การที่ สุชาครিয়া ได้อ้างถึงวรรณกรรมต้นฉบับเรื่องแก้วหน้าม้าไว้ในตอนท้ายของนวนิยายเรื่องพักร้อสุร และได้ระบุว่ามีความแตกต่างจากเรื่องแก้วหน้าม้าต้นฉบับ คือ มีการเพิ่มหน้าบากให้กับตัวละครเอกหญิงและการแต่งกายของตัวละครในเรื่องที่มีความแตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำนี้ แสดงให้เห็นว่า สุชาครিয়া ได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาและเพิ่มเติมเรื่องราวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมในเรื่อง โดยการเพิ่มเรื่องราวให้เพชรน้ำค้างมีความรู้ความสามารถในการแต่งหน้า การทำงานในกองถ่าย เป็นการสร้างให้ตัวละครเอกหญิงทำงานเลี้ยงชีพด้วยตนเอง อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความสำคัญของอาชีพช่างแต่งหน้า ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันแต่ไม่ได้กล่าวถึงในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นอกจากนี้ยังเป็นการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเอกหญิงที่คิดถึง

ตัวละครเอกชาย แม้จะมีชายอื่นที่มีลักษณะคล้ายตัวละครเอกชายเข้ามาในชีวิต แต่เธอก็ยังมั่นคงในความรักจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต การอ้างถึงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้ายังเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านทราบว่า สุชาคริยา ได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้มาจากเรื่องแก้วหน้าม้า ทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพวรรณกรรมต้นฉบับและแสดงให้เห็นถึงงานวรรณกรรมต้นฉบับที่มีรากฐานอันดีซึ่งช่วยเอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานนวนิยายเรื่องพักร้อสุรุ

4.4.2 การอ้างถึงวรรณกรรมเรื่องอื่น

4.4.2.1 โคลงโลกนิติ

โคลงโลกนิติเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน ในลักษณะของโคลงสุภาพสกล คำว่า โลกนิติ (อ่านว่า โลก-กะ-นิติ) แปลว่า ระเบียบแบบแผนแห่งโลก (ปราชญา กล้าผจญ, 2554, หน้า 14)

นวนิยายเรื่องพักร้อสุรุได้อ้างถึงวรรณกรรมเรื่องโคลงโลกนิติในตอนที่ท่านครูวัดตะโก สอบถามอุษามันตราเกี่ยวกับการทำศึกสงครามต่อหน้าศิษย์พี่ในสำนักเรียนของท่านครู อุษามันตราได้แสดงภูมิรู้เกี่ยวกับกลศึกและยังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกว่า การศึกสงครามหากไม่เสียเลือดเสียเนื้อย่อมดีที่สุด ท่านครูชื่นชมอุษามันตราและให้ศิษย์ทุกคนกลับไปทบทวนการศึกใหม่อีกครั้ง จึงทำให้มีศิษย์บางคนเกิดความริษยาอุษามันตรา เธอจึงเตือนสติตัวเองและนึกถึงคำสอนในวรรณกรรมเรื่องโคลงโลกนิติ ดังความว่า

เธอรู้สึกร้อน ๆ หนาว ๆ กับสายตาของคนบางคนในกลุ่มศิษย์พี่เหล่านั้น พลันในใจก็คิดถึงโคลงบทหนึ่งขึ้นมา บอกตัวเองว่าหากทำดีแล้วก็จะทำไปเถอะ จะไปกลัวทำไม เธอไม่ควรสนใจความริษยาของคนเหล่า ดังโคลงโลกนิติ พิชิตอธิบายที่ว่า

มีอายุร้อยหนึ่ง	นานนัก
ศีลชื่อปัญจจักษ	ไปรู้
ขอบเตียวเด็กรู้รัก	ชานิจ ศีลนา
พระตรัสสรรเสริญผู้	เด็กนั้น เกิดศรี

มีความหมายว่า พระบรมศาสดาทรงสรรเสริญผู้รู้ศีล ซึ่งเปรียบว่า เด็กหนึ่งขอบ แม้รู้แค่ศีลห้า ก็ย่อมดีกว่าคนแก่ที่ไม่รู้จักศีลนั่นเอง

นั่นสิ เธอตัวเล็กแค่นี้ยังรู้จักระมัดระวังความคิด ไม่ล่วงละเมิดคนอื่น ไม่คิดอิจฉา ริษยาคนอื่น แต่ถ้าคนโตกว่านี้แล้วคิดไม่ได้ ก็ต้องตัวใครตัวมัน เพราะเธอนั้นขอเพียงความเจริญ ความสงบแก่ตนเองและครอบครัวเป็นพอ ไม่ขอเอาตัวไปเกี่ยวพันกับสิ่งที่ทำให้ใจร้อนรุ่มพวกนั้นเป็นอันขาด

จะอิจฉากันทำไม จะริษยากันทำไม เธอไม่เข้าใจ หาเรื่องให้ตัวเองถูกไฟเผา
ทั้งเป็น ไม่มีหยุด หากความสุขใจไม่ได้แท้ ๆ ... มนุษย์หนอนมนุษย์

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 124)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่อุษามันตราพยายามเตือนสติตัวเองว่าไม่ควรสนใจ
ความริษยาของคนเขา เมื่อท่านครูวัดมะโกได้ถามเกี่ยวกับกลศึก อุษามันตราได้ทำหน้าที่ตอบคำถาม
ตามที่ท่านครูสอบถาม เมื่ออุษามันตราทำในสิ่งที่ถูกต้องและทำได้ดี เธอจึงตระหนักว่าเธอไม่ควรที่จะ
สนใจหรือห่วงไหวต่อความริษยาของผู้อื่น อุษามันตรานึกถึงคำสอนในโคลงโลกนิติเพื่อเตือนสติตัวเองว่า
แม้ว่าเธอจะเป็นเด็กก็ต้องระมัดระวังความคิด ไม่ควรอิจฉาริษยาผู้อื่น ในเมื่อเธอเป็นเด็กยังมีสติคิดได้
แต่ถ้าผู้ใหญ่กว่าเธอยังคิดไม่ได้ก็ย่อมต้องต่างคนต่างอยู่ เพราะอุษามันตรามีเป้าหมายในการเรียนเพื่อ
ตนเองและครอบครัวซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญมากกว่าที่จะไปเสียเวลาอิจฉาริษยาผู้อื่น

การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องโคลงโลกนิติในนวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรเป็นการแสดงให้เห็น
ความคิดของตัวละครเอกหญิงว่าแม้จะเป็นผู้ที่มียุ่่นน้อยกว่าตัวละครอื่น แต่ตัวละครเอกหญิงก็เป็นผู้มีสติ
รู้จักคิด ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ไม่นำพาตนเองไปในทางที่ทำให้เกิดความทุกข์ และมีเป้าหมายในการดำเนิน
ชีวิตที่ชัดเจน

4.4.2.2 คู่กรรม

นวนิยายเรื่องคู่กรรม เป็นบทประพันธ์ของทมยันตี เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 ตีพิมพ์เป็น
ตอนในนิตยสารศรีสยาม รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2512 มีภาคต่อคือเรื่อง คู่กรรม 2 นวนิยายเรื่อง
คู่กรรมได้รับการดัดแปลงละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และละครเวที (โบราณนานมา, 2564)

นวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรได้อ้างถึงนวนิยายเรื่องคู่กรรมในตอน πουอุษามันตราปลอมตัวเป็น
อุษะเพื่อประลองฝีมือกับพระจุฑาธมณีมาศ อุษามันตราแกล้งเพเลียงพล้ำในการประลองฝีมือเพื่อให้
พระจุฑาธมณีมาศคลายความสงสัยในตัวเธอ การประลองฝีมือครั้งนี้ทำให้อุษามันตราได้รับบาดเจ็บ
บาดเจ็บแผลมีขนาดประมาณสามนิ้วกว่า จุดของแผลที่ลึกที่สุดมองเห็นสีขาวของกระดูก อุษามันตราจึง
ตัดสินใจรักษาด้วยการเย็บแผล ในขณะที่เธอนอนหมดแรง เธอนึกถึงเมื่อครั้งที่เคยดูภาพยนตร์เรื่องคู่กรรม
จากนวนิยายบทประพันธ์ของ ทมยันตี ดังความว่า

อุษามันตราผงกศีรษะขึ้นเมื่อพอมิแรงจะพูดได้ “พี่ศิลา ไปหยิบด้ายเส้นเล็ก
เข็มเย็บผ้า ตะกรุดตัดด้าย ไปนึ่งให้อุษาแต่ไว ฝนปลายเข็มให้แหลม แล้วค่อยนึ่ง ทิ้งระยะ

ให้น้ำเดือด ในเวลากำหนดหนึ่งในส่วน แปรส่วน เสร็จแล้วห้ามจับเป็นอันเด็ดขาด ต้มน้ำเดือดหนึ่งเหยือกกับเกลือหนึ่งหยิบมือ เอาขึ้นมาให้เร็วที่สุด”

แม้ศีลาตุงเงินแต่หล่อนก็รีบลงไปจัดการ อุษามันตราทอดนอนอย่างหมดแรง ไม่คิดว่าครั้งหนึ่งที่เคียดุภยพนตร์สร้างจากกรรมกรรมมตะและฮิตทั่วบ้านทั่วเมือง อย่างคฤกรรมนั้น ในวันนี้เธอจะต้องกลายมาเป็นโกโบริเสียเอง สัญชาติญาณบอกว่าควร จะเย็บแผล เพราะหากแผลติดเชื้อจะกลายเป็นเรื่องใหญ่

“ลูกจ๊กทำสิ่งใด” โชติระเสถามด้วยความสงสัย

“ต้องเย็บแผลเจ้าข้า แผลนี้ยาวเกินไป รอให้หายเองน่าเป็นห่วงเจ้าข้า”

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 245-246)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้รับบาดเจ็บจากการประลองฝีมือกับ พระจุฑาภณินาศ บาดแผลมีขนาดลึกมากจึงต้องใช้วิธีการรักษาด้วยการเย็บแผล ในช่วงเวลานั้น ไม่สามารถตามหมอหลวงมารักษาอุษามันตราได้ เพราะอาจทำให้พระจุฑาภณินาศทราบความจริงว่า อุษามันตราปลอมตัวเป็นอุษะ อุษามันตราจึงบอกให้ศีลาไปเตรียมด้ายเส้นเล็ก เข็มเย็บผ้า กรรไกรตัดด้าย ฝนปลายเข็มให้แหลม จากนั้นให้นำไปนั่ง ทิ้งระยะให้น้ำเดือด ในเวลากำหนดหนึ่งในส่วน แปรส่วน เสร็จแล้วห้ามจับเด็ดขาด ต้มน้ำเดือดหนึ่งเหยือกกับเกลือหนึ่งหยิบมือ แม้ศีลาไม่รู้ว่าจะทำสิ่งเหล่านี้ไปเพื่ออะไร แต่ศีลา ก็รีบจัดการให้อุษามันตราอย่างเร่งด่วน ช่วงเวลาที่รอศีลาจัดการทุกอย่าง ทำให้อุษามันตรา คิดถึงภพพนตร์เรื่องคฤกรรม ตอนที่โกโบริถูกฟัน หมอทาเคดะต้องช่วยเย็บแผล ทั้ง ๆ ไม่มีเครื่องมือทางการแพทย์สำหรับเย็บแผล หมอทาเคดะขอให้อังศุมาลินไปหาด้าย เข็มเย็บผ้า และแอลกอฮอล์ หมอทาเคดะให้อังศุมาลินเป็นผู้ช่วยเย็บแผลให้โกโบริ อุษามันตราจึงคิดเปรียบเทียบกับเธอกับโกโบริ เพราะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นเดียวกัน

การอ้างถึงนวนิยายเรื่องคฤกรรมเป็นการเชื่อมโยงเรื่องราวในนวนิยายเรื่องพัศตรอสู่กับ ภาพยนตร์ที่มาจากนวนิยายเรื่องคฤกรรม บทประพันธ์ของทมยันตี ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ในเรื่องที่มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการรักษาด้วยวิธีการเย็บแผลโดยที่ไม่มีเครื่องมือทางการแพทย์เพื่อรักษาชีวิต ของตัวละครเอกของเรื่องให้ปลอดภัย

4.4.2.3 สามก๊กและตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สามก๊ก เป็นวรรณกรรมจีนอิงประวัติศาสตร์กล่าวถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ของจีน เนื้อหาโดยรวมเป็นการเล่าแบบบรรยายเกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงปลายสมัยราชวงศ์ฮั่น ซึ่งจีนในขณะนั้นบ้านเมืองเกิดเหตุการณ์วุ่นวายระส่ำระสาย เกิดการแตกแผ่นดินออกเป็นก๊กต่าง ๆ รวมสามก๊กด้วยกัน ทั้งยังมีการทำสงครามอันยาวนานนับ 100 ปี และสุดท้ายจีนที่แตกออกเป็นก๊กเป็นเหล่าก็กลับมารวมเป็นจีนแผ่นดินใหญ่อีกครั้งในสมัยราชวงศ์จิ้นขึ้นปกครองประเทศจีน (วรุตม์ นกยูงทอง และขุนสันติ, 2562, หน้า 10)

ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ยุคกรุงศรีอยุธยา เรื่องที่สองที่ ม.จ. ชาตรีเฉลิมทรงสร้างตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ให้ประชาชนชาวไทยได้มีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง ไม่หลงใหลได้ปลื้มกับกระแสโลกาภิวัตน์จนลืมเลือนรากเหง้าและแผ่นดินเกิด (ชาตรีเฉลิม ยุคล, ม.จ., 2550, หน้า 18) ภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นภาพยนตร์ที่ใช้งบประมาณในการสร้างสูงที่สุดในประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ไทย และเป็นภาพยนตร์ไทยที่ประชาชนให้ความสนใจเข้าชมอย่างมาก ทำให้ภาพยนตร์เรื่องนี้ทำรายได้สูงสุดของภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทย โดยมีการสร้างและออกฉายถึง 6 ภาค ได้แก่ ภาคที่ 1 ตอนองค์ประกันหงสา ภาคที่ 2 ตอนประกาศอิสรภาพ ภาคที่ 3 ยุทธนาวี ภาคที่ 4 ตอนศึกนันทบุเรง ภาคที่ 5 ตอนยุทธหัตถี และภาคที่ 6 ตอนอวสานหงสา (องอาจ สิงห์ลำพอง, 2557, หน้า 25)

นวนิยายเรื่องพักรบอรุณได้อ้างถึงวรรณกรรมเรื่องสามก๊กและตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในตอนที่โจรคุมหังประกาศว่าจะเข้าปล้นมนสิการ หากยอมให้โจรคุมหังเข้าปล้นโดยง่าย ทุกคนก็จะปลอดภัย แต่อุษามันตราไม่ยอมจำนนให้โจรคุมหัง อุษามันตรารู้ว่าหากสู้กันด้วยพลกำลังอาจทำให้ผู้คนในมนสิการได้รับอันตราย เธอจึงวางแผนรับมือกับโจรคุมหังอย่างรอบคอบเพื่อให้ทุกคนในมนสิการปลอดภัยและทรัพย์สินของทุกคนก็ยังคงอยู่เช่นเดิม ดังความว่า

“ป้าจิตรช่วยเรียกบ่าวกับคนในมนสิการมารวมกันที่หน้าเรือนใหญ่ที่เจ้าข้า ให้เอาทรัพย์สินมีค่ามาให้หมด มาให้ไว ทุกคนเจ้าข้า”

“จ๊กเรียกมาด้วยเหตุใดหรือเจ้าข้าแม่นายน้อยอุษา ให้พวกมันเร่งไปฝังดินให้เร็ว มิติกว่ารีเจ้าข้า”

นี่เธอจะอธิบายอย่างไรดี

“อย่าเพิ่งให้แตกตื่นเจ้าข้า ป้าจิตรา เรียกมาให้ครบคน ลูกเล็กเด็กแดงเรียกมาให้หมด” สั่งการไป ในใจก็พยายามคิดถึงกลศึกทั้งหลายทั้งปวงที่เคยผ่านตามา ทั้งสามก็เออ ตำนานสมเด็จพระนเรศวรที่ได้ดูแค่ภาคแรกเออ ในกองถ่ายละครที่เคยนั่งฟังนักแสดงพูดถึงเออ แต่ที่เข้ามาทั้งหมดนี้มันต้องทำอะไรบ้าง เพราะนาฬิกานี้ข้อมูลแทบไม่ไหลมาในหัวเลย เธอจึงได้แต่บอกไปก่อนว่า “ขอโปรดได้เชื่อใจลูกนะเจ้าข้า คุณพ่อ... คุณแม่ ป้าจิตรา”

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 94)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงอุษามันตราได้แจ้งให้ป้าจิตราเรียกพวกกับคนในมนสิการมารวมตัวกันที่หน้าเรือนใหญ่ จากนั้นให้ทุกคนทำสัญลักษณ์ที่ทรัพย์สินของตนเองและนำมากองรวมกันเพื่อใช้หลอกล่อโจรตุมหังให้ติดกับดักตามแผนที่อุษามันตราวางไว้ หากเป็นดังเช่นที่ผ่านมา เมื่อโจรแจ้งมาว่าจะเข้าปล้น ผู้คนส่วนใหญ่ก็นำทรัพย์สินสมบัติไปฝังไว้ใต้ดิน แต่ครั้งนี้อุษามันตรากลับแจ้งให้ทุกคนนำสมบัติมากองรวมกัน เธอคิดวางแผนเพื่อรับมือกับโจรตุมหัง เธอจึงพยายามนึกถึงกลศึกทั้งหลาย ทั้งจากเรื่องสามก๊ก จากภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาคที่ 1 องค์ประกันหงสา หรือกระทั่งการกล่าวถึงกลศึกจากนักแสดงในกองถ่ายละครที่เธอเคยแต่งหน้า แต่เธอก็ยังไม่มีข้อมูลใดๆเลย อุษามันตราขอให้โชติระเส ตยวดี และป้าจิตรา เชื้อมั่นในตัวเธอ เมื่อถึงวันที่โจรมาปล้น กลุ่มโจรตุมหังเห็นสมบัติวางกองรวมกันอยู่ตรงหน้าจึงรีบเข้ามาโดยไม่ทันระวังตัว โจรตุมหังกับลูกน้องติดกับดักตามที่วางแผนไว้ โชติระเสและบ่าวชายทั้งหลายจึงจับกุมตัวโจรตุมหังและลูกน้องได้สำเร็จ ทำให้ทุกคนในมนสิการปลอดภัยและไม่มีผู้ใดเสียทรัพย์สิน หลังจากนั้นอุษามันตราได้ปล่อยโจรไปและขอให้โจรสัญญาว่าจะไม่กลับมาปล้นอีก เพราะเธอเห็นใจว่าโจรก็มีครอบครัวที่ต้องดูแล ขอให้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี การจับโจรตุมหังในครั้งนี้ ทำให้ผู้คนต่างเลื่องลือว่าโชติระเสมีเวทมนตร์คาถาศักดิ์สิทธิ์ ทั้งเป่าให้คนนิ่งเป็นหุ่นปั้น มีคาถาทำให้ไฟไหม้จนน่ากลัว พวกโจรจึงปล้นมนสิการไม่ได้

การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องสามก๊กและภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1 องค์ประกันหงสา วรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงในภพที่อุษามันตราจากมา มีเรื่องราวเกี่ยวกับการทำศึกสงคราม กลยุทธ์ในการตั้งรับและบุกเข้าตีเมืองฝ่ายข้าศึก ในยามที่อุษามันตราต้องการวางแผนรับมือกับกลุ่มโจรตุมหัง ทำให้เธอนึกถึงวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา วรรณกรรมเรื่องสามก๊กและภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีเนื้อหาสอดคล้องกับนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรที่กล่าวถึงพระจุลทามาตได้วางกลศึกตามตำรา

พิชัยสงครามเพื่อปราบกบฏและช่วยอุษามันตราในตอนที่ถูกกบฏจับตัวไป จากการอ้างถึงวรรณกรรมเรื่องสามก๊กและภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของงานวรรณกรรม กล่าวคือ งานวรรณกรรมนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นแบบแผนหรือแนวทางในยามที่ต้องการแก้ปัญหาหรือหาทางออกให้กับชีวิต และยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาระหว่างนวนิยายเรื่องพัทลุงสุรกับตัวบทที่นำมาอ้างอิง

4.4.3 การอ้างถึงตำราพิชัยสงคราม

คำว่า พิชัยสงคราม เป็นคำที่ใช้เรียกหนังสือหรือเอกสารที่มีการรวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีการรบต่าง ๆ อาทิ การรุก การตั้งรับ การแปรขบวนทัพ การใช้อุบายทำลายข้าศึก ฯลฯ หนังสือจำพวกนี้ในบางแห่งมักจะมีการใส่เนื้อหาที่เป็นความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์เข้ามาประกอบ เช่น การดูฤกษ์ยามในการเคลื่อนทัพ การทำพิธีชงขวัญเข้าศึกและบำรุงขวัญฝ่ายตน ฯลฯ รูปแบบเนื้อหานี้แน่นอนอยู่ในลักษณะของร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้ (วรุตม์ นกยูงทอง และขุนสันติ, 2562, หน้า 8)

นวนิยายเรื่องพัทลุงสุรได้อ้างถึงตำราพิชัยสงครามในตอนที่ท่านครูวัดตะโกเรียกอุษามันตราหรืออุษะเข้าไปสอบถามต่อหน้าศิษย์ทั้งหลายที่กำลังเรียนกับท่านครู ท่านครูถามอุษะว่าหากบ้านเมืองมีศึกและอุษะมีกำลังพลจะต่อสู้กับศัตรูเลยหรือไม่ อุษะจึงตอบว่าหากหลีกเลี่ยงการศึกไม่ได้ ในเบื้องต้นให้ใช้กลล่สัจกรเพื่อสอดแนมข้าศึกก่อน ดังความว่า

“หากบ้านเมืองจักมีศึก แลเจ้ามีกำลังพล เจ้าจักพาตบพันศัตรูเลยหรือไม่ หรือคิดอ่านใช้กลล่สัจกรเยี่ยงไร จงตอบมา”

หันไปมองศิษย์ทั้งหลายที่ต่างจดจ้องตาไม่กระพริบ ก็อดเสียวสันหลังวาบไม่ได้ จึงต้องขออนุญาตบางอย่างเพื่อความมั่นใจเสียก่อน “ท่านครูเจ้าข้า สิทธิเพ็งเล่าเรียน ยังมีทันเข้าใจนัก ขอท่านครูโปรดแจ้งความหมายแก่ศิษย์ให้เห็นแจ้งด้วยเถิดเจ้าข้า”

แววตาที่ทอดมองมาเปี่ยมด้วยความเมตตา “ครูแค่อยากถามเจ้าว่าเจ้าจักจัดการเช่นใด จงตอบ”

อุษามันตราหันไปมองบรรดาศิษย์ที่เฝ้ารอบ แล้วตอบว่า “หากหลีกเลี่ยงการศึกมิพ้น ศิษย์จักให้พลสอดแนมดูก่อนว่าศัตรูมีความเป็นไปอย่างไร โดยใช้กลล่สัจกร⁴ เป็นปฐมเจ้าข้า”

“กลหนึ่งชื่อว่าสัจกร ให้บริรักษ์พวกพล ดูกำลังตนกำลังท่าน คิดคะเนการแม่นยำ ยกย้ายพลเดียดราษ พาสไครคล่กรรกง ตั้งพลลงแปดทิศ สถิตข้างม้าย่าไหว

⁴ ตำราพิชัยสงครามไทยโบราณ กลยุทธ์ที่ 2 (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 120)

ตั้งพระพลาชัยจงสรรพ จงตั้งทัพโดยศาสตร์ ผังนพบาทตรีโกณ ให้ฟังโหรอันแม่น แกว่นรู้หลัก
มิลลาด ให้ผู้อาจทะลวงฟัน ให้ศึกผืนแพ่พ่าย ย้ายพลใหญ่ให้ไว ไสพลศึกให้หนี กลศึกอันนี้ชื่อ
ว่าสีหจักร”

ท่านครูวัดตะโกยิ้มที่มุมปาก แววตาพึงใจอย่างยิ่ง ความหมายจากกลศึกนี้ก็คือ
‘รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง’ เช่นเดียวกับตำราพิชัยสงครามของซุนวูที่ว่า ‘รู้เขารู้เรา
ร้อยรบมิพ่าย ไม่รู้เขาแต่รู้เรา ชนะหนึ่งแพ่หนึ่ง ไม่รู้เขาไม่รู้เรา ทุกรบจักพ่าย’⁵ นั่นเอง แม้จะใช้
ชื่อแตกต่างกันไป แต่ใจความหลัก ๆ ของตำราพิชัยสงครามก็คล้ายคลึงกัน เพียงแต่ภาษาของ
ที่นี่ที่ต่างจากภาษาไทย แต่หลักความคิด หลักการรบ และความหมาย ไม่ได้ผิดกันเลยแม้แต่นิดเดียว
จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะเรียนรู้

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 120-121)

จากคำตอบของอุษะดังกล่าวทำให้ท่านครูพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง ท่านครูจึงเปรียบเทียบให้เห็น
ว่าใจความหลักที่คล้ายคลึงกันของกลศึกสีหจักรกับตำราพิชัยสงครามของซุนวู คือการรู้เขารู้เรา รบร้อย
ครั้ง ชนะร้อยครั้ง ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรอบคอบของอุษะว่าแม้จะมีกำลังพลในการทำศึก
แต่ก็ไม่ประมาท ต้องเรียนรู้ฝ่ายตรงข้ามให้ดี จึงจะสามารถรับมือและต่อสู้กับฝ่ายข้าศึกได้อย่างชาญฉลาด
นอกจากนี้ท่านครูยังถามอุษะว่ากลศึกใดเหมาะสมกับอุษะมากที่สุด ดังความว่า

“แล้วกลใดที่คิดว่าเหมาะกับตัวเจ้าที่สุด จงว่ามา”

“กลเรียงหลักยืน⁶ เจ้าข้า”

“เหตุใดจึงต้องเป็นกลนี้”

“ศิษย์ไม่ชอบการฆ่าฟันเจ้าข้าท่านครู รู้ค่อย ๆ เคลือบแฝง ชิงพื้นที่ทีละนิด ให้คน
ของเราเข้าไปทำความคุ้นเคยอยู่อาศัย หรือไม่ก็ให้แต่งงานอยู่กินจนกลายเป็นพวกพ้องเรา
จักประเสริฐนักเจ้าข้า มิเสียไพร่พล มิเสียเสบียง มิเสียสรรพกำลัง มิแต่ได้กับได้เจ้าข้า”

ท่านครูหัวเราะน้อย ๆ ในลำคอ แววตาพึงพอใจ และพูดว่า “ใจความว่าอะไร
จงว่ามา”

⁵ ตำราพิชัยสงครามซุนวู. ปฏิบัติการทางทหาร บทที่ 3 กลวิธีรุก. อธิคม สวัสดิญาณ และ อดุลย์ รัตนมันเกษม, แปล (อ้างถึงใน สุชาครিয়া, 2556, หน้า 121)

⁶ ตำราพิชัยสงครามไทยโบราณ, กลยุทธ์ที่ 20 (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 121)

“กลศึกชื่อเรียงหลักยืน ให้ชมชื่นรุกราน ผลาญให้ครอบทั่วพัน ผันเอาใจให้ชื่น
 หีนสร้างไร่สร้างนา หาปลาล่วงแดนต่าง โพนเลื่อนช้างลวงแดน เขาเอาเป็นพี่เป็นน้อง พริ้งตั้ง
 ค่ายตั้งเวียง บ้านถิ่นเรียงรายมัน เร่งกระชั้นเข้าเรียงราย เกาะเอานายเอาไพร ไร่ไถกายใจถึง
 ระวังพึงจงให้ไล่ไล่เอาเป็นเพื่อน ใครแข่งกล่นเกลื่อนเสีย ให้เมียผู้กรัดรีง ให้เป็นจึงมามาย
 รวยรอบเอาจงมัน จงเอาขึ้นเป็นกล กลให้เขาลอบล้น ปล้นบ้านถิ่นเลื่อนไปมา ระวาเพศแทบ
 เวียง กลศึกอันนี้ชื่อว่าเรียงหลักยืน”

“แล้วหากต้องปะทะศึกกันโดยตรงด้วยมีอาจเลียง เจ้าจักจัดการเช่นไร จงตอบ”

“ทุกศาสตร์ ทุกกล เป็นเพียงหลัก เป็นแนวทาง ผลสัมฤทธิ์จักมากหรือน้อยขึ้นกับ
 หลายเหตุปัจจัยในสนามรบเจ้าข้าท่านครู หากการศึกมีพันก็จำเป็นต้องเลือกกลจอมปราสาท⁷ เป็น
 ลำดับถัดมา ด้วยการรู้แนวจัดทัพพื้นที่ศึก วางค่ายกล แลเลือกแม่ทัพนั้นสำคัญยิ่ง จักชนะหรือ
 พ่าย ต้องเลือกผู้เหมาะสมเป็นบาทฐาน เลือกคนผิด ใช้คนผิด ก็จักแพ้เสียแต่ยังมีทันเริ่ม แต่
 ศิษย์มีอาจกล่าวในตอนนี่ว่าควรทำเช่นไร ด้วยมิได้เห็นการศึกตรงหน้า จึงกล่าวยากนัก แต่ถ้า
 เป็นไปได้ ศิษย์มิใคร่ให้เสียเลือดเสียเนื้อเจ้าข้า”

“ดี ๆ การมีเสียเลือดเนื้อนั้นย่อมดีที่สุด” ท่านครูพูดยังไม่ทันจบก็หันไปเอ่ยกับศิษย์
 ทั้งหลายทั้งปวง “พวกเจ้าได้ยินหรือไม่ การปกครองนั้นจงตระหนักถึงชีวิตของผู้ใต้ปกครองให้
 มาก อย่าคิดว่าจักใช้เพียงกำลัง แม้มีพลนับล้าน แต่มีรักชีวิตประชาชน มิหวังผู้คนด้วยใจจริง
 เจ้าก็หาได้เป็นผู้ปกครองที่ดีไม่ ผู้คนจักหนีหาย แลไร้ความเคารพ”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 121-122)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ท่านครูได้ถามอุษะว่ากลใดที่คิดว่าเหมาะกับตนเองมากที่สุด
 อุษะจึงตอบว่ากลเรียงหลักยืน เพราะอุษะไม่ชอบการเข่นฆ่าผู้อื่น แต่ใช้วิธีการเคลือบแฝงชิงพื้นที่ทีละนิด
 โดยการให้คนของเราเข้าไปทำความคุ้นเคยอยู่อาศัย หรือไม่ก็แต่งงานกันจนกลายเป็นพวกพ้องของเรา
 กลศึกนี้จะทำให้เรามีแต่ได้ ไม่เสียไพร่พล ไม่เสียเสบียง ไม่เสียสรรพกำลัง จากนั้นอุษะจึงกล่าวถึงใจความ
 ของกลเรียงหลักยืนให้ท่านครูฟัง ท่านครูจึงถามอุษะต่อว่า หากต้องปะทะศึกกันโดยไม่อาจเลียงได้อุษะจะ
 ทำเช่นไร อุษะจึงตอบว่า ทุกศาสตร์ ทุกกล เป็นเพียงแนวทางในการทำศึก หากจะทำศึกให้สำเร็จขึ้นอยู่
 กับหลายเหตุปัจจัยในสนามรบ หากจำเป็นก็ต้องเลือกใช้กลจอมปราสาท เพื่อให้รู้แนวทางการจัดทัพใน

⁷ ตำราพิชัยสงครามไทยโบราณ กลยุทธ์ที่ 17 (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 122)

พื้นที่ทำศึก การวางค่ายกล และต้องพิจารณาสถานการณ์ในศึกจริง สิ่งที่สำคัญคือการเลือกแม่ทัพ ถ้าเลือกแม่ทัพผิดก็จะพ่ายแพ้ตั้งแต่ยังไม่ได้เริ่มทำศึก แต่หากเป็นไปได้อุษะก็ไม่ได้ต้องการให้เกิดการสูญเสีย ท่านครูเห็นด้วยกับอุษะและหันไปกล่าวกับศิษย์คนอื่น ๆ ที่กำลังนั่งฟังท่านครูว่า การปกครองที่ดี ต้องตระหนักถึงชีวิตของผู้ใต้ปกครองให้มาก หากไม่รักชีวิตประชาชน ไม่ห่วงผู้อื่นด้วยความจริงใจ ก็ไม่สามารถเป็นผู้ปกครองที่ดีได้

นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องพัทธร้อยรูยังกล่าวถึงพระจุลามาธิมาศได้นำความรู้เรื่องตำราพิชัยสงครามมาใช้ในการวางกลศึกเพื่อต่อสู้กับกบฏที่จับตัวอุษามันตราไป ในเบื้องต้นพระจุลามาธิมาศไม่ประสงค์จะทำศึกกับกลุ่มกบฏเพราะเกรงว่าประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน พระองค์หวังเพียงขอให้ได้ใช้ชีวิตครองคู่กับอุษามันตราเพียงเท่านั้น แต่เมื่อพวกกบฏสร้างความเดือดร้อนให้ประชาชน ทั้งยังจับอุษามันตราเข้าไปในวัง พระจุลามาธิมาศจึงต้องทำศึกเพื่อปกป้องประชาชนและหญิงคนรักของพระองค์ ดังความว่า

“จงนำคนของเจ้าหนึ่งพันคนไปยังทางออกด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของชุม เมื่อใด
ทริณาพลเข้าใกล้ปากทางทิศตะวันตกจงใช้กลลวงเดียวกัน จากนั้นนำทหารรวมกอง ซ้อนกำลัง
เป็นหนึ่ง ปิดปากทางเข้า ตั้งแนวรับด้านหน้าตามกระบวนกาภพยุหะ^๘ อย่าให้คันธารชนคร
เคลื่อนพลเข้ามาประชิดได้”

“เจ้าข้า”

“แต่กระบวนกาภพยุหะนี้จงจัดกระบวนให้พลหอกถือโล่เป็นแนวหน้า กำชับระวังภัย
ป้องกันคนทางขวาของตนเคร่งครัด จัดพลธนูติดตามแบ่งกำลังเป็นปีกซ้าย ปีกขวา ตรงกลาง
อย่างละสามร้อยสามสิบ จัดอาวุธใส่รถศึกให้พร้อม วางตำแหน่งพลธนูหลังพลหอกถือโล่ในแถว
ที่ห้า เรียงหน้ากระดานแบ่งสามช่วงสลับยิง จงสำรองทางให้พลธนูล่าถอย แลเปิดทางแก่พลม้า
กำลังหนึ่งพัน”

“เมื่อใดข้าพเจ้าทราบความทัพเรายืดแพร่งสามนครได้แล้วไซ้ จักเจรจากับทัพ
คันธารชนครตามประเพณี จงนำกำลังที่เหลือทั้งหมดตั้งกระบวนสุจิตพิยุหะตามข้าพเจ้าว่ามา
ตามรูปนี้” พระจุลามาธิมาศทรงวาดรูปทรงกระบวนทัพแบบผสมให้ดู “จัดแยกพลม้าฝีมือดี
สองพัน แบ่งเป็นสี่กองตามกระบวนจักรพิยุหะดังกล่าวก่อนนั้น เข้าปะทะปีกซ้าย ปีกขวาของ

^๘ กระบวนกาภพยุหะ (อ่านว่า กา-กะ-พะ-ยุ-หะ) เป็นการจัดกระบวนรบลักษณะ (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 601)

กองทัพคันธาระนคร จากนั้นพลม้าอีกสองพันใช้ทางออกด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้เข้าตลบหลัง จัดกระบวนจักรพยุหะในพลสองพันนี้ให้ละล้าละลัง แลให้พลม้าหนึ่งพันที่พลธนูเปิดทาง จัดกระบวนจักรพยุหะเข้าทะลวงกลาง ตีทัพหน้าให้แตกโดยไว”

“แต่เมื่อใดเห็นเกินกำลัง จงสั่งล่าถอยกลับสู่ชุม ยังทางเข้าทิศเหนือ แบ่งกำลัง ส่วนหนึ่งสกัดรั้งมิให้ฝ่ายนั้นติดตาม รอเข้าชุมล้อมครบพลแล้วเสร็จ จงปิดกั้นทางมิให้หนี แต่ไว้ แลให้พลรั้งท้ายถอยร่นมาถึงตำแหน่งนี้ ทรงชี้ให้เห็นตำแหน่งหนึ่งของเส้นทางแนวด้าน ทิศเหนือของดินผาซ่อน”

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 601-602)

จากบทประพันธ์ข้างแสดงให้เห็นว่าพระจุลทามาตเป็นผู้นมีความรู้เรื่องกลศึก สามารถปรับ กลศึกเพื่อใช้ตามทำเลที่ตั้งของกองทัพ ทั้งยังจัดกระบวนทัพหลายกระบวนทัพผสมผสานกันเพื่อปรับให้ เข้ากับการทำศึกได้อย่างเหมาะสม มีการวางแผนการทำศึกอย่างรอบคอบ พระจุลทามาตเป็นผู้นำทัพ และบัญชาการศึกด้วยพระองค์เอง พระองค์ทรงวาดรูปกระบวนทัพแบบผสมเพื่อให้แม่ทัพเข้าใจอย่าง แจ่มแจ้ง แสดงให้เห็นความกล้าหาญและการทำศึกอย่างรอบคอบ ทำให้พระองค์ช่วยเหลืออุษามันตรา สำเร็จและปราบกบฏได้อย่างราบคาบ

การอ้างถึงตำราพิชัยสงครามไว้ในนวนิยายเรื่องพัทตร์อสูรเป็นการแสดงให้เห็นยุทธวิธีในการรบ รูปแบบต่าง ๆ ของคนสมัยก่อนที่นำความรู้เหล่านี้มาใช้ในการปกป้องบ้านเมือง การทำศึกไม่ใช่แค่เพียงมี กำลังพลจำนวนมากเท่านั้น แต่ต้องรู้จักสู้ศึกอย่างชาญฉลาด และคำนึงถึงชีวิตของประชาชน จึงจะนำพา ไปสู่ชัยชนะและการปกป้องรักษาบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นไว้ได้

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความสามารถของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่าเป็นผู้มี ความเชี่ยวชาญด้านการทำศึก สะท้อนให้เห็นว่าการดูแลปกป้องบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ว่าจะเป็น ชายหรือหญิงย่อมปกป้องดูแลบ้านเมืองได้เช่นเดียวกัน

อนึ่ง ตัวละครเอกชายมีความกล้าหาญที่จะต่อสู้เพื่อหญิงที่ตนรัก เป็นผู้นมีความรู้เรื่องการทำศึก วางแผนในการทำศึกอย่างรอบคอบ ทำให้คุณสมบัติของตัวละครเอกชายในนวนิยายเรื่องพัทตร์อสูร แตกต่างไปจากตัวละครเอกชายในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า อันเป็นการสร้างความสมเหตุสมผล ให้กับตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติของผู้นำและเหมาะสมที่จะขึ้นเป็น ผู้ปกครองเมืองมิลิลา

4.4.4 การอ้างอิงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรท่านแรก ท่านเป็นนักคิด นักเขียน และปัญญาชนคนสำคัญของการเมืองไทย เคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ ทั้งยังเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รวมไปถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ เป็นผู้มีบทบาทในการผลักดันและส่งเสริมแนวความคิดชาตินิยม ด้วยการแต่งเพลงปลุกใจของชาติและแต่งบทละครอิงประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีงานเขียนประเภทสารคดีและบันเทิงคดีอีกจำนวนมาก (สำนักหอสมุดแห่งชาติ, 2562) เช่น ประวัติศาสตร์สากล ศาสนาสากล ดวงหน้าในอดีต รวมเรื่องสั้นใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน ครุฑดำ ฟากฟ้าสาละวิน บัลลังก์เชียงรุ่ง ฯลฯ (สร้างสรรค์บุ๊คส์, ม.ป.ป.)

นวนิยายเรื่องพัทลุงได้อ้างอิงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการในตอนที่ท่านครูวัดชะโกถามอุษามันตราในขณะที่ปลอมเป็นอุษะเกี่ยวกับการนำกลศึกมาใช้ อุษะจึงตอบท่านครู เช่น การเลือกใช้กลจอมปราสาท จะต้องรู้จักแนวจัดทัพ พื้นที่ศึก วางค่ายกล และการเลือกแม่ทัพที่มีความเหมาะสม อย่างไรก็ตามควรคำนึงไม่ให้เสียเลือดเสียเนื้อย้อมดีที่สุดในที่สุด ท่านครูพึงพอใจคำตอบของอุษะเป็นอย่างมากที่รู้จักนำกลศึกมาปรับใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ท่านครูชื่นชมอุษะต่อหน้าศิษย์ในสำนักทั้งหลาย หลังจากนั้นจึงบอกให้อุษะไปจัดการกิจส่วนตัวของตน ในขณะที่อุษะกำลังคลานเข้าออกป่านั้น อุษะรู้ว่ามิสยาตาที่ไม่เป็นมิตรกำลังมองมา อุษะจึงนึกถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ ดังความว่า

ท่านครูวัดชะโกก้มหน้าลงมาหา เอ๋ยเบา ๆ ให้ได้ยินเพียงสองคน “ขึ้นไปจัดการกิจของเจ้าเถิด ศิษย์ข้า”

“เจ้าข้า” อุษามันตรารับคำ ค่อย ๆ คลานเข้าถอยหลัง แล้วจึงลุกเดินออกมา เธอรู้ว่ามิสยาตาไม่เป็นมิตรส่งตามมาติด ๆ พลันนึกถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการที่ว่า

‘อันที่จริงคนเขาอยากให้เราดี แต่ถ้าเด่นขึ้นทุกทีเขาหมั่นไส้ จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน’

เป็นคำกล่าวที่ถูกต้องยิ่งนัก ใช้ได้กับทุกสังคม หรือทุกที่มีความอิจฉาริษยา จะไปตำหนิคนที่กระทำความดีจนเด่นเองทั้งที่ไม่ต้องการนั้นก็ไม่ต้อง เพราะคนทำดีควรได้รับการยกย่อง จะให้คนทำดีมาเกรงภัย คอยแต่จะหลบคนนินทาให้ร้ายเหมือนเต่าหดหัวอยู่ในกระดองย่อมไม่สมควร ภัยของคนทำดีแต่เด่นเองล้วนมาจากความริษยาในใจของบุคคลอื่น ดังนั้นควรจัดการกับความรู้สึกของตัวเอง ระงับกิเลสที่เกิดขึ้นให้มาก ควรรู้เท่าทันความคิด

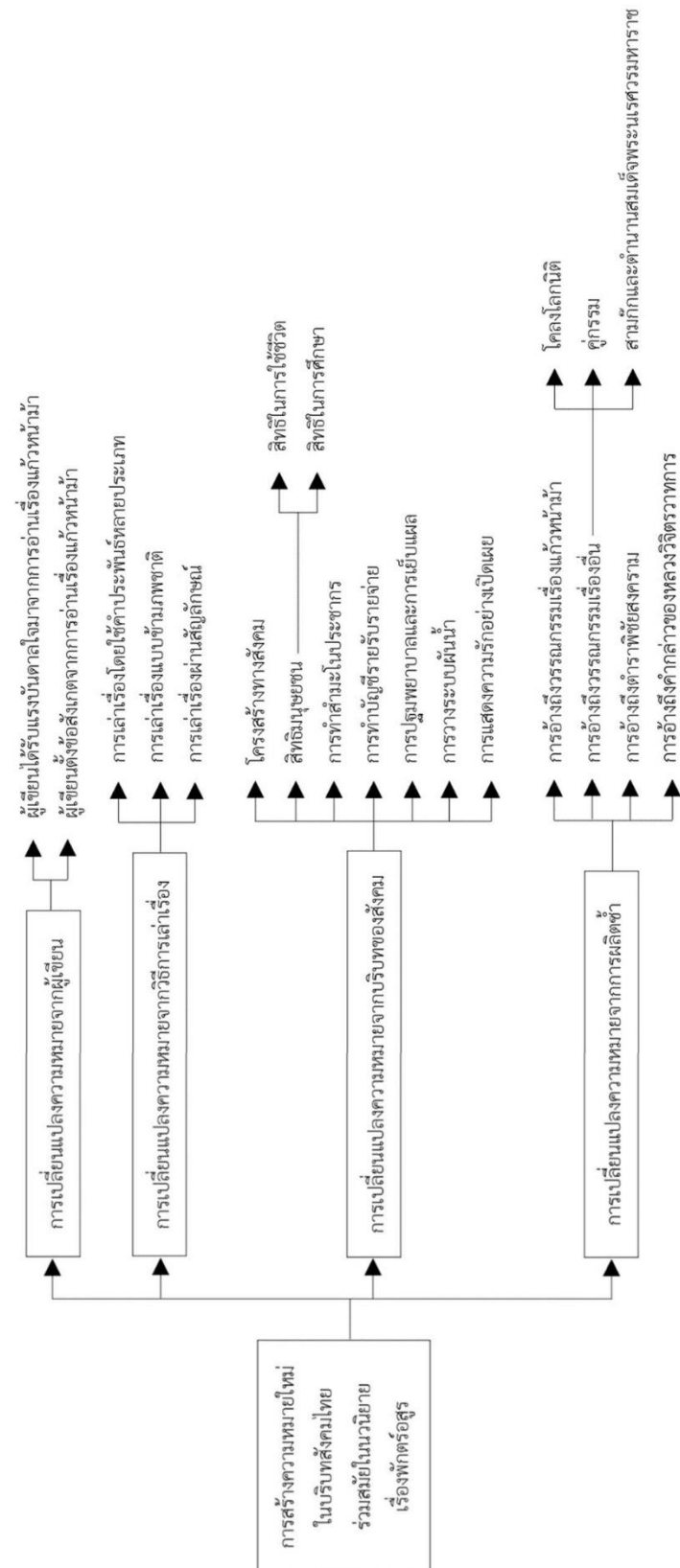
ไม่ปล่อยให้คนทำดีแต่ต้องระวังตัว แล้วปล่อยให้คนคิดชั่วสนุกปากได้ใจ ถือเป็นการแก้ไข
ไม่ถูกจุด เรื่องราวก็ไม่จบ ดังนั้นจึงควรจัดการที่ต้นเหตุถึงจะถูก

(สุชาคริยา, 2556, หน้า 123)

บทประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงตอนที่ท่านครูวัดมะโกพอใจและชื่นชมคำตอบของอุษะเกี่ยวกับการเลือกกลศึกมาใช้ในการทำศึก การที่ท่านครูชื่นชมอุษะต่อหน้าศิษย์ทั้งหลายอาจทำให้บางคนไม่พอใจ อิจฉาริษาอุษะ เมื่ออุษะคลานเข้าถอยหลังแล้วลุกเดินออกมา อุษะรู้สึกว่ามีสายตาที่ไม่เป็นมิตรมองมา ทำให้นึกถึงคำของหลวงวิจิตรวาทการที่ว่า “อันที่จริงคนเขาอยากให้เราดี แต่ถ้าเด่นขึ้นทุกทีเขาหมั่นไส้ จึงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน” อุษะเห็นว่าข้อความดังกล่าวเป็นคำกล่าวที่ถูกต้อง เป็นการเตือนสติใช้ได้กับทุกสังคม เพราะทุกสังคมล้วนมีคนทำดี อิจฉาริษา คนทำดีที่โดดเด่นอาจได้รับภัยจากคนที่อิจฉา แต่จะไปตำหนิผู้ที่ทำความดีจนโดดเด่นก็เห็นจะไม่ถูกต้อง ผู้ที่ทำดีย่อมสมควรได้รับการยกย่อง มิเช่นนั้นคงไม่มีผู้ใดอยากจะทำความดีเพราะเกรงภัยจะมาถึงตัว ดังนั้นจึงควรแก้ปัญหาที่ต้นเหตุคือ ผู้ใดที่มีความอิจฉาริษาผู้อื่น ผู้นั้นควรรู้จักจัดการกับความรู้สึกของตนเอง ระวังกิเลส รู้เท่าทันความคิดของตน และควรปกป้องคนที่ทำความดี ไม่ปล่อยให้คนดีถูกรังแกหรือเอารัดเอาเปรียบจากคนที่คิดอิจฉาริษา

การอ้างถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการไว้ในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรเป็นการแสดงให้เห็นว่า ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีสติ พึงระมัดระวังตนเสมอ แม้จะเป็นผู้มีความสามารถมากเพียงใด แต่ก็เชื่อว่าจะมีคนชื่นชมและยกย่องเราเสมอไป อีกทั้งตัวละครเอกหญิงยังนำคำดังกล่าวมาใช้เตือนสติตนเองให้รู้เท่าทันจิตใจของตนและไม่คิดอิจฉาริษาผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการให้คติเตือนใจแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความอิจฉาริษาของมนุษย์ คนที่ทำความดีย่อมได้รับการยกย่อง และทุกคนควรปกป้องคนที่ทำความดี ตลอดจนรู้เท่าทันความคิดของตนเอง อีกทั้งการอ้างถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถและเป็นบุคคลสำคัญของเมืองไทย แม้จะเป็นคำกล่าวที่ผ่านมาแล้วเป็นเวลาหลายปี แต่คำกล่าวนี้นี้ยังสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างไม่ล้าสมัย

จากการศึกษาการสร้างควมหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 5 การสร้างคความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักร้อสูร

จากภาพที่ 5 การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร พบว่า การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน พบทั้งสิ้น 2 ประเด็น ได้แก่ ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจมาจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า และผู้เขียนตั้งข้อสังเกตจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง พบทั้งสิ้น 3 ประเด็น ได้แก่ การเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์หลายประเภท การเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ และการเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม พบทั้งสิ้น 7 ประเด็น ได้แก่ โครงสร้างทางสังคม สิทธิมนุษยชน ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น สิทธิในการใช้ชีวิตและสิทธิในการศึกษา การทำสำมะโนประชากร การทำบัญชีรายรับรายจ่าย การปฐมพยาบาลและการเย็บแผล การวางระบบผันน้ำ การแสดงความรักอย่างเปิดเผย

การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ พบทั้งสิ้น 4 ประเด็น ได้แก่ การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องอื่น ได้แก่ โคลงโลกนิติ คู่กรรม สามก๊กและตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การอ้างอิงตำราพิชัยสงคราม และการอ้างอิงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ

จากการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร แสดงให้เห็นแรงบันดาลใจและการตั้งข้อสังเกตของผู้เขียนที่มีต่อตัวละครในวรรณกรรมต้นฉบับ การปรับรูปแบบวิธีการเล่าเรื่อง การสอดแทรกเนื้อหาหรือประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากบริบทของสังคมในปัจจุบัน และการผลิตซ้ำ เพื่อทำให้นวนิยายเรื่องพัศตร้อสุรมีความสนุกสนาน การกระทำของตัวละครมีความสมเหตุสมผล ตลอดจนสอดคล้องกับกลุ่มผู้อ่านในยุคปัจจุบันให้มากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พัทธธรรมาจารย์: การสืบค้นและการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” เป็นงานวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสืบค้นบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ และเพื่อศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงวชิรญาณธรณี พิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2562 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา และนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ ผู้เขียนคือ สุชาครียา พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2556 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มายดรีม งานวิจัยเรื่องนี้จะแสดงให้เห็นพลวัตของการสืบค้นและการสร้างสรรค์จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่โยงใยระหว่างบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากับนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ ตลอดจนแสดงให้เห็นกระบวนการของการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ อันจะทำให้เกิดองค์ความรู้และเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานจากวรรณกรรมต้นฉบับไปสู่วรรณกรรมร่วมสมัยต่อไป

งานวิจัยนี้แบ่งกรอบการวิเคราะห์เนื้อหาออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ ศึกษาพฤติกรรมการสืบค้นเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสืบค้นวรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร” ของ สุวรรณา คัญเยี่ยม (2561) และการศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ” : การสืบค้นและการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ของ ต่อพงศ์ เชื้ออ่อน (2565) และประเด็นที่สอง คือ ศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธธรรมาจารย์ โดยผู้วิจัยได้ปรับกรอบการวิเคราะห์ จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย” ของ ณัฐ สุขสมัย (2551) และการศึกษาเรื่อง “การสืบค้นวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545-2554” ของ สุภาสิณี คุ่มโพธิ์ (2557) โดยผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษากลวิธี การสืบค้นบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ แสดงให้เห็นพลวัตของการสืบทอดและการสร้างสรรค์จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ สรุปผลการวิจัยได้ทั้งหมด 7 กลวิธี ดังนี้

1. การนำตัวบทเดิมมาสร้างเป็นโครงเรื่องในตัวบทใหม่ พบโครงเรื่องที่มีการสืบสรรค์ ดังนี้

1.1 การเปิดเรื่อง นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้มีการสืบสรรค์การเปิดเรื่องจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นการกล่าวถึงเมืองมิลิลาซึ่งเป็นฉากหลักทั้งในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าและในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์

1.2 การผูกปม นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้มีการสืบสรรค์การผูกปมความขัดแย้งมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในเรื่องนั้นส่งผลให้ตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องแสดงพฤติกรรมปกปิดตัวตนที่แท้จริง โดยตัวละครเอกหญิงได้ซ่อนรูปงามอยู่ภายใต้ใบหน้าอัปลักษณ์ แต่เมื่อเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงกลับเป็นหญิงสาวที่มีใบหน้างดงามเหนือกว่านางใดทั้งปวง อีกทั้งยังเป็นหญิงสาวที่มีความเก่ง ขาฉลุย และช่วยเหลือตัวละครเอกชายให้รอดพ้นภัยได้ทุกครั้ง

1.3 จุดสูงสุดของเรื่อง นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้มีการสืบสรรค์จุดสูงสุดของเรื่องมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นของตัวละครเอกหญิงได้ปกปิดใบหน้าอันงดงามไว้ภายใต้ใบหน้าอัปลักษณ์ และมีเหตุให้ต้องเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริง

1.4 การคลายปม นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้มีการสืบสรรค์การคลายปมมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นตัวละครเอกหญิงให้อภัยทุกคน ตัวละครในเรื่องต่างเข้าใจและให้อภัยซึ่งกันและกัน

1.5 การปิดเรื่อง นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้มีการสืบสรรค์การปิดเรื่องมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในประเด็นตัวละครเอกชายขึ้นครองกรุงมิลิลาและแต่งตั้งตัวละครเอกหญิงเป็นพระอัครมเหสี การปิดเรื่องที่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์มีการสืบสรรค์มาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าจบเรื่องเพียงเท่านั้น ส่วนในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ายังคงมีการดำเนินเรื่องต่อหลังจากที่พระพิณทองขึ้นครองกรุงมิลิลาแล้ว นางทศมาสีพระธิดาของเจ้าเมืองโรมวิถีซึ่งเป็นพระมเหสีของพระพิณทองเดินทางมาหาพระพิณทองที่เมืองมิลิลา เมื่อนางทศมาสีรู้ว่านางมณีได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีของพระพิณทอง นางทศมาสีจึงทะเลาะกับนางมณี เนื้อเรื่องในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าตามต้นฉบับจบลงเพียงเท่านี้

2. การนำแนวคิดจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งหมด 5 แนวคิด ได้แก่

2.1 การไม่ตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณะภายนอก เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตในสังคม มนุษย์ทุกคนล้วนต้องใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่น จึงไม่ควรตัดสินผู้อื่นก่อนที่จะได้รู้จักตัวตนที่แท้จริง หากทำได้เช่นนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

2.2 ความรู้และสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของความรู้และสติปัญญา เนื่องด้วยในชีวิตของทุกคนล้วนต้องประสบพบเจอกับปัญหาที่จะต้องแก้ไขอยู่เสมอ ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาใหญ่หรือปัญหาเพียงเล็กน้อย หากเรามีสติปัญญารับมือกับปัญหา และใช้ความรู้ที่มีแก้ไขปัญหานั้น ย่อมทำให้หาทางออกหรือแก้ปัญหาได้สำเร็จ อีกทั้งความรู้และสติปัญญาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นความรู้และสติปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด สมัยใด ทุกคนจึงควรหมั่นเรียนรู้ให้เป็นผู้รู้เท่าทันกับความเป็นไปของสังคม และหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

2.3 ผู้มีความเพียรพยายามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของความเพียรพยายาม ซึ่งความเพียรพยายามนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนกายให้มีความอดทนและการฝึกฝนจิตใจให้มีความเข้มแข็ง ทั้งยังต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

2.4 ผู้รู้จักให้อภัยย่อมทำให้จิตใจพบแต่ความสงบสุข เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการให้อภัย เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันและนำไปสู่ความขัดแย้งกันได้ หากเป็นเช่นนั้นเราจึงควรรู้จักให้อภัย ฝึกฝนจิตใจให้รู้จักปล่อยวาง ไม่ยึดติดกับความโกรธแค้น ผู้ที่รู้จักการให้อภัยย่อมพบกับความสงบสุขทั้งทางกายและจิตใจ

2.5 มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกัน เป็นการสืบสรรค์แนวคิดที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตามย่อมมีความเท่าเทียมและมีคุณค่าในตัวเอง เพราะทุกคนล้วนมีหน้าที่และความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงไม่ควรกดขี่ข่มเหงหรือดูถูกผู้อื่น แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเพศใด ทุกคนย่อมเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้เกิดการพัฒนา เราจึงควรเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจและมีความสุข

3. การนำเหตุการณ์จากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งหมด 6 เหตุการณ์ ได้แก่

3.1 ตัวละครเอกหญิงปกปิดใบหน้าที่แท้จริง แสดงให้เห็นว่าหน้าม้าหรือใบหน้าพรางตัวหรือสื่อถึงการปิดบังตัวตนเพื่อเป็นการพิสูจน์จิตใจของตัวละครอื่นที่มีต่อตัวละครเอกหญิง ทั้งยังต้องการให้ยอมรับและเห็นคุณค่าของตัวละครเอกหญิงจากภายในจิตใจ ตลอดจนเป็นการป้องกันตัวของตัวละครเอกหญิงไม่ให้ตกอยู่ในอันตรายหรือในสถานการณ์ที่ยากลำบาก

3.2 ตัวละครเอกหญิงออกเดินทางเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเอง แสดงให้เห็นว่าการเดินทางของตัวละครเอกหญิงเป็นการผจญภัยซึ่งเป็นการพิสูจน์ความสามารถของตัวละครเอกหญิงให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้อื่น ซึ่งตัวละครเอกหญิงได้แสดงให้เห็นว่าเธอเป็นผู้มีคุณสมบัติของวีรสตรี กล่าวคือ เธอเป็นหญิงงามที่มีความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความสามารถในการต่อสู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนเองมุ่งหวังไว้

3.3 ตัวละครเอกหญิงได้รับความช่วยเหลือ แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีบุญญาธิการหรือผู้มีความสามารถ ทำให้ตัวละครเอกหญิงสามารถผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องมีบทบาทโดดเด่นมากกว่าตัวละครเอกชาย โดยมีลักษณะพิเศษที่ตัวละครเอกชายไม่มีคือการได้รับอำนาจพิเศษหรือความสามารถพิเศษจากผู้ให้ความช่วยเหลือ

3.4 ตัวละครเอกหญิงได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทาง แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงจะได้รับของสำคัญก่อนออกเดินทาง ซึ่งผู้ที่ให้ของสำคัญนี้ก็คือผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ นั่นก็คือพระฤๅษีหรือท่านครูวิฆเนศโก การมอบของสำคัญให้กับตัวละครเอกหญิงเป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงจะได้รับของสำคัญเพื่อไปทำภารกิจให้สำเร็จหรือเป็นเครื่องช่วยเหลือให้ตัวละครเอกหญิงรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ

3.5 ตัวละครเอกหญิงปลอมเป็นชาย แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงมีลักษณะของวีรสตรีสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชายอยู่ในตัวตนของตัวละครเอกหญิง กล่าวคือ ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีสติปัญญาอันชาญฉลาด มีความกล้าหาญ และมีฝีมือในการต่อสู้ แต่เหตุที่ต้องปลอมตัวเป็นชายนั้นอาจเป็นการปกปิดตัวตนที่แท้จริงเพื่อให้เกียรติคู่ต่อสู้ เมื่อถึงคราวที่ต้องต่อสู้ก็ไม่ยอมให้คู่ต่อสู้อ่อนข้อให้เพียงเพราะเป็นหญิง นอกจากนี้เรื่องราวของวีรสตรีที่ปลอมเป็นชายเช่นนี้พบเห็นได้จากประวัติของบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังเช่น เรื่องราวของสมเด็จพระสุริโยทัย

3.6 ตัวละครเอกหญิงช่วยเหลือตัวละครเอกชาย แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้เขียนสร้างให้ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกชาย เป็นการเน้นบทบาทให้ตัวละครเอกหญิงมีความสำคัญและมีความโดดเด่นมากกว่าตัวละครเอกชาย โดยตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีความกล้าหาญ มีความสามารถในการต่อสู้ มีน้ำใจ ช่วยเหลือชายคนรักให้รอดพ้นจากอันตราย ทั้งยังเป็นสิ่งที่พึงทางใจให้แก่ชายคนรัก จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าในฐานะคนรัก ตัวละครเอกหญิงยอมเสี่ยงชีวิต ช่วยเหลือคนรักอย่างสุดความสามารถ โดยที่เธอปกปิดใบหน้าหรือตัวตนไม่ให้ตัวละครเอกชายได้รับรู้ และในฐานะผู้หญิงที่จะขึ้นมารับตำแหน่งพระอัครมเหสี ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมทั้งในเรื่องสติปัญญา

ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง และมีน้ำใจช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความทุกข์ร้อน เธอจึงเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลลา

4. การนำเนื้อเรื่องจากตัวบทเดิมมาขยายความในตัวบทใหม่ตามจินตนาการของผู้เขียน พบทั้งหมด 4 เนื้อเรื่อง ได้แก่

4.1 ใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิง สุชาครียา ได้นำเนื้อเรื่องใบหน้าอัปลักษณ์ของนางแก้วหน้าม้ามาสืบทอดเป็นใบหน้าพัศตรอสูรของอุษามันตรา นอกจากนี้ยังได้สรรคสร้างให้อุษามันตราเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการแต่งหน้าและสร้างใบหน้าพัศตรอสูรขึ้นมา เพื่อแสดงให้เห็นว่าอุษามันตราตั้งใจปกปิดใบหน้าที่ตนเอง ซึ่งแตกต่างจากนางแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้สร้างหน้าม้าขึ้นมา กลวิธีการสืบทอดเรื่อง ใบหน้าอัปลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า สุชาครียา ได้สร้างให้อุษามันตราเป็นหญิงสาวที่เพียบพร้อม มีความรู้ ทั้งยังเป็นผู้ที่มีความคิดเป็นของตนเองและสามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตนเอง เธอนำความรู้ที่เธอมีมาใช้ในการปกปิดใบหน้า และคัดเลือกคนที่จะเข้ามาในชีวิตของเธอด้วยตัวเธอเอง แสดงให้เห็นคุณสมบัติของหญิงที่มีความเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ มีความรู้ สามารถป้องกันตน และแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เหมาะสมในการเป็นคู่ครองของพระจุฑาภินิมาศและเป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลลา

4.2 การรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวงเมืองมิลลา การเข้าวังหลวงของนางแก้วหน้าม้าไม่มีวอมารับนางเพื่อเป็นการแสดงเกียรติยศและยกย่องนางตามประเพณี ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรอุษามันตราได้รับพระราชโองการให้เข้าวัง ทางวังหลวงได้จัดขบวนเรือและวอมารับนางอย่างสมเกียรติ ยกย่องให้นางเทียบเท่ากับสตรีฝ่ายในเมื่อนางจะเป็นสามัญชน และแม้ว่าหน้าตาของอุษามันตราไม่งดงาม แต่พระเจ้าวิเทหะ พระนางสีดาลาเทวี และพระจุฑาภินิมาศ ยังคงยืนยันที่จะหมั้นหมายอุษามันตราให้พระจุฑาภินิมาศ การสืบทอดโดยการนำเนื้อเรื่องการรับตัวละครเอกหญิงเข้าวังหลวงเมืองมิลลา แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องมีใบหน้าอัปลักษณ์เช่นเดียวกัน แต่ได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคมแตกต่างกัน อีกทั้งอุษามันตรายังมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในการเลือกคู่ครอง ส่วนนางแก้วหน้าม้าแทบจะไม่มีผู้ได้รับฟังความคิดเห็นของนาง ทำให้ตัวละครเอกหญิงทั้งสองเรื่องได้รับการยอมรับและให้เกียรติแตกต่างกัน

4.3 การปลอมตัวเป็นชาย การที่ตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องใช้วิธีการปลอมเป็นชายนั้นเป็นการซ่อนตัวตนที่แท้จริง เพื่อให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่ของผู้ชายและสามารถทำภารกิจหรือทำในสิ่งที่กำหนดไว้สำหรับผู้ชายเท่านั้น ดังที่นางแก้วหน้าม้าต้องต่อสู้กับพระยายักษ์ซึ่งเป็นศัตรูที่มีพลังกำลังมาก นางจึงต้องแปลงกายเป็นมาณพน้อยเพื่อเป็นการให้เกียรติและให้คู่ต่อสู้เห็นว่ากำลังต่อสู้กับชายผู้ที่มีพลังกำลังเท่าเทียมกัน ส่วนอุษามันตราต้องการเรียนหนังสือ ซึ่งในสมัยนั้นการเรียนหนังสือโดยเฉพาะ

การเรียนรู้วิชาความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองถือเป็นเรื่องของผู้ชายเท่านั้น สะท้อนถึงค่านิยมของสังคมในการยอมรับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ทำให้ผู้ชายมั่งคั่งต้องปลอมเป็นอุษะเพื่อให้ได้เข้าเรียนที่สำนักครูวัฑฒะโก นอกจากนี้การปลอมเป็นชายยังแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของเรื่องมีทั้งความงดงามในแบบผู้หญิง มีความแข็งแกร่งและกล้าหาญเช่นเดียวกับผู้ชาย สะท้อนให้เห็นความเป็น “วีรสตรี” ที่ปรากฏในตัวละครนางแก้วหน้าม้าและตัวละครอุษามันตรา

4.4 การเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงของตัวละครเอกหญิง แสดงให้เห็นว่าการปกปิดใบหน้าที่แท้จริงของตัวละครเอกหญิงเป็นบททดสอบความรักระหว่างตัวละครเอกชายกับตัวละครเอกหญิง แม้ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางมณีจะไม่เต็มใจที่จะเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริง แต่ด้วยความรักที่มีต่อพระพิณทอง เธอก็ยินดีที่จะให้อภัยคนรัก เป็นการแสดงให้เห็นจิตใจของนางมณีว่า ไม่ว่าพระพิณทองจะเป็นเช่นไร นางก็ยังรักและพร้อมให้อภัยเสมอ ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร ผู้เขียนได้ปรับเนื้อเรื่องให้อุษามันตราเต็มใจที่จะเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงต่อหน้าพระจุฑาภินิศา เป็นการแสดงให้เห็นว่าเธอได้เรียนรู้ว่าพระจุฑาภินิศาไม่เหมือนชายคนอื่น พระจุฑาภินิศาทำให้เธอเห็นคุณค่าของตัวเอง และเธอยังได้เห็นจิตใจที่แท้จริงของพระองค์ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าการเปิดเผยใบหน้าที่แท้จริงของตัวละครเอกหญิงจึงเป็นบททดสอบความรักระหว่างตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่ามีความมั่นคง พร้อมที่จะให้อภัยและเปิดใจมากน้อยเพียงใด ทั้งยังเป็นการคลายปมในใจจากการผิดหวังเรื่องความรักของตัวละครเอกหญิงและทำให้ตัวละครเอกหญิงได้เรียนรู้ตัวเองและผู้อื่น

5. การนำตัวละครจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งหมด 6 ตัวละคร ได้แก่

5.1 นางแก้วหน้าม้าสืบสรรค์เป็นอุษามันตรา พบลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ มีใบหน้าอัปลักษณ์ที่ซ่อนใบหน้างดงามไว้ภายใน มีความเก่งกล้าและมีปัญญาที่ฉลาดหลักแหลม มีความมั่นคงในความรักและซื่อสัตย์ต่อคนรัก และได้ครองคู่กับตัวละครเอกชายและได้รับแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลิลา ส่วนลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่ ได้แก่ ชาติกำเนิดและการไม่ยินยอมให้ชายคนรักของตนมีหญิงอื่น

5.2 พระพิณทองสืบสรรค์เป็นพระจุฑาภินิศา พบลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นพระโอรสของเจ้าเมืองมิลิลาและขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองมิลิลา และมีรูปโฉมงดงาม ส่วนลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่ ได้แก่ ชื่อของตัวละครเอกชาย การยอมรับตัวละครเอกหญิงและเป็นผู้มีความกล้าหาญ

5.3 พระฤๅษีสืบสรรค์เป็นพระครูวัฑฒะโก พบลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือตัวละครเอกหญิง ส่วนลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่ ได้แก่ เป็นผู้ช่วยให้ตัวละครเอกหญิงสร้างใบหน้าอัปลักษณ์

5.4 ท้าวมงคลราชสืบสรรค์เป็นพระเจ้าวิเทหะ พบลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองมิลิลา ส่วนลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่ ได้แก่ ทศนะของกษัตริย์แห่งเมืองมิลิลาที่มีต่อตัวละครเอกหญิง เป็นผู้มีคุณสมบัติฉลาดและเตรียมการไว้เพื่อต่อสู้กับกบฏ และฝ่ายกบฏวางแผนปลงพระชนม์

5.5 ท้าวพรหมทัตสืบสรรค์เป็นองค์ชายยะธะนัง พบลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองโรมวิถี ส่วนลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่ ได้แก่ เป็นพระอัยกาและผู้ช่วยเหลือตัวละครเอกชาย

5.6 พระนางมณฑาเทวีสืบสรรค์เป็นพระนางสีตลาเทวี พบลักษณะของตัวละครที่มีการสืบทอดจากตัวบทเดิม ได้แก่ เป็นพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิลิลา และไม่รังเกียจตัวละครเอกหญิง ส่วนลักษณะของตัวละครที่มีการสร้างใหม่ ได้แก่ ฝ่ายกบฏวางแผนปลงพระชนม์

6. การนำฉากและบรรยากาศจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งหมด 3 ฉาก ได้แก่

6.1 ฉากเมืองมิลิลา นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้ใช้ฉากเมืองมิลิลาเป็นฉากหลักเช่นเดียวกับบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ซึ่งการสืบทอดในด้านฉากและบรรยากาศนี้แสดงให้เห็นถึงการนำเมืองมิลิลามาเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงได้พบกัน และในตอนท้ายของเรื่องได้กล่าวถึงตัวละครเอกชายขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองมิลิลาและมีการแต่งตั้งตัวละครเอกหญิงเป็นพระอัครมเหสี ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ยังให้รายละเอียดและขยายความถึงสภาพความเป็นอยู่และสภาพสังคมของเมืองมิลิลาเพิ่มเติมจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าชื่อเมืองมิลิลา นั้น นอกจากจะมีการสืบสรรค์จากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปยังนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์แล้ว ยังพบชื่อเมืองมิลิลาเป็นเมืองสำคัญที่ปรากฏในวรรณกรรมอีกหลายเรื่อง ซึ่งล้วนเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทศชาติของพระโพธิสัตว์ หรือการปกครองบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์

6.2 ฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลิลา ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงฉากท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลิลา โดยไม่ได้ให้รายละเอียดมากนัก กล่าวเพียงว่าภายในท้องพระโรงพร้อมไปด้วยเหล่าเสนา ไพร่พล ส่วนในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ได้บรรยายความรู้สึกของตัวละครเอกหญิงที่รู้สึกทึ่งและตื่นตาตื่นใจเมื่อได้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างภายในท้องพระโรงหรืออาคารว่าราชการของพระราชวังเมืองมิลิลา นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร์ยังได้มีการอธิบายการแต่งกายของพระเจ้าวิเทหะซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองมิลิลา พร้อมทั้งอธิบายฉากอาคารว่าราชการอย่างละเอียด ตลอดจนอธิบายถึงตำแหน่งที่นั่งของเหล่าเสนาอำมาตย์ ทำให้เห็นรายละเอียดและบรรยากาศในท้องพระโรงของพระราชวังเมืองมิลิลา ซึ่งท้องพระโรงถือเป็นศูนย์รวมในการประชุมงานราชการต่าง ๆ

เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของเมืองมิลลา ตลอดจนตำแหน่งที่นับจะบ่งบอกถึงอำนาจและหน้าที่ของแต่ละตัวละคร

6.3 ฉากเมืองโรมวิถี ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าฉากเมืองโรมวิถีเป็นเมืองที่พระพิณทองเดินทางไปเข้าพิธีสมรสกับนางทศมาลี ส่วนในนวนิยายเรื่องพักรบสุร เมืองโรมวิถีเป็นเมืองของพระอัยกาของพระจุฑาภรณ์มาศ นอกจากนี้ยังมีจุดที่น่าสังเกตว่า ผู้แต่งยังคงสร้างให้เมืองโรมวิถีมีความเกี่ยวข้องกับตัวละครเอกชาย เมื่อตัวละครเอกชายของทั้งสองเรื่องมีเหตุเดือดร้อน ทำให้ต้องเดินทางจากเมืองมิลลาไปยังเมืองโรมวิถี ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระพิณทองเดินทางไปแต่งงานกับนางทศมาลีที่เมืองโรมวิถีเพื่อหนีนางแก้วหน้าม้า ส่วนในนวนิยายเรื่องพักรบสุร พระจุฑาภรณ์มาศกำลังจะเดินทางไปหาพระอัยกาที่เมืองโรมวิถีเพื่อหนีการตามล่าของพวกกบฏ

7. การนำอนุภาคของวิเศษจากตัวบทเดิมมาปรับใช้ในตัวบทใหม่ พบทั้งหมด 2 ประเด็น ได้แก่

7.1 เรือเหาะสืบสรรค์เป็นขบวนเกวียนขนสินค้า ตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องได้ใช้พาหนะในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยนางแก้วหน้าม้าได้ใช้เรือเหาะเป็นพาหนะในการเดินทางไปทำภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ส่วนอุษามันตราใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางเพื่อไปค้าขายยังเมืองต่าง ๆ อีกทั้งในระหว่างเดินทางอุษามันตรายังมีโอกาสได้ช่วยเหลือพระจุฑาภรณ์มาศ แม้อุษามันตราจะไม่ได้เดินทางเพื่อมุ่งเน้นไปช่วยเหลือพระจุฑาภรณ์มาศโดยตรงดังเช่นนางแก้วหน้าม้าที่ไปช่วยเหลือพระพิณทอง แต่ สุชาคริยา ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของอุษามันตราในอีกแง่มุมหนึ่งคือ เธอเป็นผู้หญิงที่ออกเดินทางไปค้าขายและคุมขบวนเกวียนสินค้าที่มีขนาดใหญ่ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการขบขันให้เห็นถึงความสามารถของอุษามันตราที่มีอาชีพเป็นของตนเองและหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวอีกทางหนึ่ง อีกทั้งการสืบสรรค์อนุภาคของวิเศษจากเรือเหาะไปเป็นขบวนเกวียนสินค้านั้น เป็นการสืบสรรค์ในเรื่องลักษณะของพาหนะที่ช่วยในการเดินทางของตัวละครเอกหญิง แม้ว่าขบวนเกวียนสินค้าของอุษามันตราจะไม่ได้มีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้อุษามันตราเดินทางบนอากาศได้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอุษามันตราได้ใช้เกวียนขบวนสินค้าเป็นพาหนะพาเธอเดินทางไปยังจุดหมายและทำให้เธอช่วยชีวิตพระจุฑาภรณ์มาศได้เช่นเดียวกัน

7.2 พราด้าสืบสรรค์เป็นดาบแก้วมณีและดาบปีนปัก แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงของทั้งสองเรื่องมีอาวุธที่บ่งบอกถึงตัวตนของตัวละครเอกหญิง โดยนางแก้วหน้าม้าในฐานะชาวบ้านธรรมดา มีอาวุธคู่กายคือพราด้าซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีวิต ส่วนอุษามันตราเป็นบุตรสาวแห่งโรงหล่อโลหะ มนสิการมีดาบแก้วมณีและดาบปีนปักเป็นดาบประจำตระกูล การสืบสรรค์ดังกล่าวเป็นการสืบสรรค์ทางด้านลักษณะของอาวุธที่ตัวละครเอกหญิงใช้ต่อสู้ในยามที่ปลอมเป็นชายและต่อสู้กับฝ่ายชาย ดังที่นางแก้วหน้าม้าแปลงกายเป็นมาณพน้อยไปต่อสู้กับท้าวพาลราช และอุษามันตราปลอมเป็นอุษะเพื่อ

ประลองฝีมือกับพระจุลทามาตย์ อนึ่ง ดาบแก้วมณีและดาบปืนปักไม้ได้แสดงความวิเศษเหมือนกับพราดัวที่ใช้ต่อสู้กับยักษ์และแปลงกายได้ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอุษามันตราสามารถใช้ดาบแก้วมณีเพื่อแสดงความสามารถในการต่อสู้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า

จากกลวิธีการสืบทอดการนำอนุภาคของวิเศษจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร เป็นการสืบทอดเฉพาะลักษณะของวิเศษที่ช่วยขับเคลื่อนบทบาทของตัวละครเอกหญิง ทั้งยังปรับของวิเศษให้มีความธรรมดา เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ ไม่ได้มีความวิเศษดังเช่นในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า แต่สามารถนำพาให้อุษามันตราประสบความสำเร็จดังใจปรารถนาได้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า

การศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร แสดงให้เห็นความมุ่งหมายของ สุชาคริยา ที่ต้องการจะนำเสนอเนื้อหาในมุมมองใหม่ผ่านกระบวนการสร้างความหมายใหม่ ทำให้นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยร่วมสมัย อันเป็นการสร้างความบันเทิงและเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี สรุปผลการวิจัยได้ทั้งหมด 4 ประเด็น ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากผู้เขียน พบทั้งหมด 2 ประเด็น ได้แก่

1.1 ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจมาจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า สุชาคริยา ผู้เขียนนวนิยายเรื่องพัทธรอสูรได้อ่านวรรณคดีไทย นิทานพื้นบ้านของไทย ตั้งแต่ในวัยเด็ก จึงทำให้เกิดความรักในวรรณคดีไทย นิทานพื้นบ้านของไทย โดยเฉพาะเรื่องแก้วหน้าม้า สุชาคริยา จำได้อย่างแม่นยำว่าตัวละครเอกชายในเรื่องนี้ที่สุดเมื่อเทียบกับบรรดาตัวละครเอกชายในวรรณคดีทั้งหลาย เมื่อ สุชาคริยา มีโอกาสได้เขียนนวนิยายเรื่องพัทธรอสูรจึงนำความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงการนำบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ในกรมหลวงวชิรญาณธรณี มาเป็นต้นแบบและแรงบันดาลใจในเขียนนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร

1.2 ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตจากการอ่านเรื่องแก้วหน้าม้า เมื่อ สุชาคริยา ได้อ่านเรื่องแก้วหน้าม้า จึงตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคุณสมบัติอันเหมาะสมของตัวละครเอกชายที่จะดำรงตำแหน่งเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง นอกจากนี้ตัวละครเอกชายยังแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อตัวละครเอกหญิง ส่วนตัวละครเอกหญิงของเรื่องเป็นหญิงสาวชาวบ้านและมีใบหน้าเหมือนม้า แต่ด้วยเหตุผลใดจึงทำให้ตอนท้ายเรื่องได้รับตำแหน่งพระมเหสีแห่งกรุงมิถิลา นอกจากนี้หากพิจารณาถึงตัวละครเอกหญิงในฐานะหญิงสาวผู้มั่นคงต่อชายที่ตนรัก เหตุผลใดตัวละครเอกหญิงจึงยินยอมทำทุกอย่างเพื่อชายผู้ที่ไม่เคยมองเห็นความดีของเธอเลย ด้วยประเด็นที่น่าขบคิดดังกล่าวจึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ สุชาคริยา ได้สร้างตัวละครที่สืบทอดมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าผ่านจินตนาการและมุมมองใหม่ของ สุชาคริยา ทำให้เกิดนวนิยาย

เรื่องพัศตรอสูรขึ้น นอกจากนี้ สุชาคริยา ยังได้ใช้กลวิธีการสืบทอดจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ผสมผสานกับกลวิธีการเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์หลายประเภท การเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ การเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ รวมถึงการสอดแทรกบริบทสังคมในปัจจุบัน ทำให้ยังคงเห็นร่องรอยการสืบทอดเนื้อเรื่องมาจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ควบคู่ไปกับการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร

2. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากวิธีการเล่าเรื่อง พบทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่

2.1 การเล่าเรื่องโดยใช้คำประพันธ์หลายประเภท บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทละครนอกในการดำเนินเรื่องตลอดทั้งเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วขนาดยาวและแทรกโคลงสี่สุภาพเข้าไปในบางส่วนของเนื้อเรื่อง

2.2 การเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าใช้การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน โดยเป็นการเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ก่อน-หลัง ตั้งแต่เปิดเรื่องไปจนถึงปิดเรื่อง ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูรเล่าเรื่องแบบข้ามภพชาติ โดยให้ตัวละครเอกหญิงของเรื่อง คือ เพชรน้ำค้าง ประกอบอาชีพช่างแต่งหน้าทั้งในและนอกกองถ่าย เธออาศัยอยู่กับพ่อแม่ที่กรุงเทพมหานคร คืบหนึ่งเธอได้ช่วยเหลือแป๊ะกงจากโจรที่เข้ามาปล้นบ้าน ทำให้เพชรน้ำค้างถูกยิง 2 นัดและหมดสติไป ในขณะที่เธอหมดสติไปนั้น เธอได้เดินทางข้ามภพมาอยู่ในร่างของเด็กน้อยอุษามันตรา ซึ่งเป็นบุตรสาวของโชติระเส กับตยวดีที่เมืองมิลลา เธอใช้ชีวิตในร่างอุษามันตราจนเติบโตและแต่งงานกับพระจุฑาภรณ์มาศ จากนั้นอุษามันตราถูกกบฏยิงธนูใส่ ทำให้เธอกลับมาภพเดิมอีกครั้ง เธอใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพมหานครจนสิ้นอายุขัย และได้กลับไปใช้ชีวิตในร่างของอุษามันตราและครองคู่กับพระจุฑาภรณ์มาศ

2.3 การเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทบทละครนอกในการดำเนินเรื่อง ด้วยการร้อยเรียงถ้อยคำเพื่อให้เกิดความหมายและความไพเราะตามรูปแบบของบทละครนอก อีกทั้งบทละครนอกเรื่องนี้เป็นบทประพันธ์สำหรับใช้แสดงละครนอกเพื่อความบันเทิงและแพร่หลายในหมู่ชาวบ้าน การใช้คำจึงเป็นคำที่เข้าใจง่าย เพื่อใช้ในการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วผสมกับความตลกขบขัน บางครั้งก็มีคำหยาบโลน ในขณะเดียวกันอาจมีบางคำที่ต้องแปลความหมาย เนื่องจากเป็นคำศัพท์ที่ใช้ตามยุคสมัยของบทประพันธ์หรือเป็นคำศัพท์ที่ไม่ได้พบเห็นบ่อยในชีวิตประจำวัน ส่วนนวนิยายเรื่องพัศตรอสูร ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วขนาดยาวในการดำเนินเรื่อง มีการเล่าเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งยังได้นำสัญลักษณ์มาใช้ในการเล่าเรื่อง โดยใช้ข้อมูลทั้งห้า ได้แก่ เพชร บุชราคม ไพลิน มรกต และทับทิม เป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้ยังให้ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงไขปริศนาของสัญลักษณ์นั้นเพื่อนำไปสู่คำตอบและการกอบกู้บ้านเมืองจากกบฏต่อไป การเล่าเรื่องผ่านสัญลักษณ์ทำให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้ ต้องการอ่าน

ติดตามเรื่องราวต่อไปว่าอัญมณีทั้งห้าคืออัญมณีใดบ้าง มีความสำคัญอย่างไร อัญมณีแต่ละชนิดหมายถึงตัวละครใดและมีหน้าที่ใด นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านเกิดความสุขสนุกสนาน ร่วมสืบเรื่องราวและไขปริศนาสัญลักษณ์ไปพร้อมกับตัวละคร อนึ่ง ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ชื่อของตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ พระจุฑามณีมาศ ซึ่งนอกจากจะมีความหมายว่า ปิ่นทอง แล้ว คำว่า “มณี” ที่ปรากฏในชื่อของตัวละครเอกชาย ยังสื่อถึงตัวตนของตัวละครเอกชายว่า พระจุฑามณีมาศเป็นอัญมณีที่ทรงคุณค่า โดยในเรื่องได้เปรียบพระจุฑามณีมาศเป็นสัญลักษณ์ของเพชรซึ่งเป็นอัญมณีที่มีความแข็งแกร่งมากที่สุด อีกทั้งในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร ใบหน้าพัทธรอสูรของอุษามันตราที่มีส่วนประกอบมาจากการบดอัญมณีให้ละเอียดแล้วนำมาแต่งแต้มเป็นใบหน้าพัทธรอสูร ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องพัทธรอสูรได้นำอัญมณีมาเป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความหมายในการเล่าเรื่องและการเปลี่ยนแปลงลักษณะของตัวละครจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธรอสูร

3. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากบริบทของสังคม พบทั้งหมด 7 ประเด็น ได้แก่

3.1 โครงสร้างทางสังคม นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมในเมืองมิลลาซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่นำเสนอเพียงท้าวมงคลราชปกครองเมืองมิลลา มีเหล่าข้าราชการและไพร่พลจำนวนมาก และชาวบ้านในเมืองมิลลาต่างอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข นวนิยายเรื่องพัทธรอสูรได้มีการขยายความภาพโครงสร้างทางสังคมและระบบการปกครองของผู้นำให้ชัดเจนมากขึ้น โดยที่ สุชาคริยา ได้สร้าง “พระจุฑามณีมาศ” ให้เป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีความกล้าหาญ มีความสามารถในการต่อสู้ ตลอดจนมีความรู้ในเรื่องการปกครองเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีของชาวเมืองมิลลา พระจุฑามณีมาศได้ร่ำเรียนการต่อสู้และตำราพิชัยสงครามจากท่านครูวัดตะโก ประกอบกับอุษามันตราได้อธิบายให้พระจุฑามณีมาศเห็นภาพของโครงสร้างทางสังคม พระจุฑามณีมาศจึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองและการบริหารบ้านเมืองมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าก่อนที่พระจุฑามณีมาศจะขึ้นปกครองบ้านเมือง พระองค์จะต้องพิสูจน์ความสามารถในการวางแผนการรบ ปรานีกับกฎ และเตรียมความพร้อมที่จะเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองที่เข้าใจประชาชนอย่างแท้จริง จากประเด็นโครงสร้างทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร แสดงให้เห็นว่าเกิดการสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวละครเอกชาย ทำให้เป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองมิลลา ตลอดจนสร้างความหมายใหม่ให้ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้สนับสนุนตัวละครเอกชายให้เป็นกษัตริย์ที่ดีและเป็นที่รักของประชาชน

3.2 สิทธิมนุษยชน แบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

3.2.1 สิทธิในการใช้ชีวิต นวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ชีวิต ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการใช้ชีวิต แต่กล่าวถึงประเด็นที่นางแก้วหน้าม้าต้องทำตามความประสงค์ของผู้อื่น โดยที่ไม่มีผู้ใดคำนึงถึงนางว่าสิ่งที่ได้มอบหมายให้ทำนั้นเป็นสิ่งที่เกินความสามารถของมนุษย์ผู้หญิงคนหนึ่ง หากมองในมุมมองเรื่องสิทธิในการใช้ชีวิต นางแก้วหน้าม้ามีจุดประสงค์ชัดเจนว่านางเลือกที่จะอยู่กับพระพิณทอง แต่กว่าที่นางจะได้สุขสมหวัง นางต้องทำตามที่คุณอื่นบอกให้ทำเพื่อให้ไปถึงสิ่งที่นางได้เลือกไว้ตั้งแต่ต้น ส่วนนวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรได้มีการขยายความให้เห็นสิทธิในการใช้ชีวิตให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อเพชรน้ำค้างข้ามภพไปอยู่ในร่างของอุษามันตรา เธอแสดงความขัดแย้งภายในจิตใจโดยการวิพากษ์สังคมมิลลาเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานคร ลักษณะของเมืองมิลลาเหมือนสมัยอยุธยา สภาพบ้านเมืองสวยงาม แต่เป็นสังคมที่ยอมรับนับถือเพศชายมากกว่าเพศหญิง ผู้คนไม่ได้นับถือกันที่ความสามารถ ขาดอิสระทางการแสดงความคิดเห็น และมักจะกังวลกับคำพูดของคนรอบข้าง ดังนั้นผู้คนในเมืองมิลลาจึงต้องพยายามประพฤติตนให้อยู่ในกรอบประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมา แต่อุษามันตราได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าแม้เธอเป็นหญิงแต่เธอก็ต้องการสิทธิเท่าเทียมอย่างชาย ต้องการมีสิทธิเลือกชีวิตของตนเอง เธอจึงได้พิสูจน์ความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งนำแนวคิดในภพที่เธอจากมานำมาปรับใช้ในเมืองมิลลา ทั้งในเรื่องศาสตร์ความรู้ในด้านต่าง ๆ อิสระในการแสดงความคิดเห็น ความเท่าเทียมกันของคนในสังคม รวมถึงทำในสิ่งที่จำกัดไว้เฉพาะเพียงผู้ชายเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือ การต่อสู้ หรือแม้กระทั่งการออกเดินทางไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ อุษามันตราทำให้โชติระเสซึ่งเป็นพ่อและเป็นหัวหน้าครอบครัวรวมถึงทุกคนยอมรับในความสามารถของเธอ แต่เมื่ออุษามันตราได้วิพากษ์สังคมเมืองมิลลาแล้ว เธอจึงได้ให้คำตอบกับตัวเองว่า เธอไม่อาจนำสภาพสังคมเมืองกรุงเทพมหานครมาเป็นแนวส่องสังคมเมืองมิลลาได้ทั้งหมด เพราะด้วยสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยที่แตกต่างกัน อุษามันตราควรพิจารณาในมุมมองที่ว่า ผู้คนในสังคมนั้นปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับกรอบที่สังคมกำหนดไว้หรือไม่ และเมื่อเข้าไปอยู่ในสังคมนั้นแล้วก็ควรรู้จักปรับตัวและปฏิบัติตามแนวทางของสังคมนั้น เพื่อทำให้เกิดความสงบ ไม่สร้างความเดือดร้อนและอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ

3.2.2 สิทธิในการศึกษา นวนิยายเรื่องพัทธร่อสุรมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นสิทธิในการศึกษาโดยตรง แต่กล่าวถึงเพียงนางแก้วหน้าม้าใช้ความรู้และสติปัญญาในการแก้ปัญหาทำให้สามารถผ่านพ้นปัญหาต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี นางแก้วหน้าม้ามักจะได้รับมอบหมายให้ทำในสิ่งที่มนุษย์ธรรมดาทั่วไปไม่สามารถทำได้ และสิ่งที่ได้รับมอบหมายนั้นล้วนใช้ชีวิตเป็นเดิมพัน แต่ด้วยสติปัญญา ความอดทน ความเพียรพยายาม

ของนาง ทำให้นางแก้หน้าม่านนำพาตนเองให้รอดปลอดภัยได้ในทุกสถานการณ์และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นภัยได้เช่นเดียวกัน นวนิยายเรื่องพักรตรอสูรได้มีการขยายความให้เห็นประเด็นสิทธิในการศึกษาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยอุษามันตราได้นำประเด็นเกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษามาปรับใช้เพื่อให้ทุกคนมีสิทธิเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน เพราะเธอเล็งเห็นว่าหากทุกคนในเรือนมนสิการมีความรู้ ย่อมนำความรู้ที่ได้นั้นมาช่วยดูแลและพัฒนามนสิการให้เจริญขึ้น ตลอดจนอุษามันตรายังเป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่เสมอ แม้ในภพเดิมเธอจบการศึกษาในระดับนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสังคม เกียรตินิยมอันดับสองจากมหาวิทยาลัยอันดับหนึ่งของประเทศไทย แต่เมื่อเธอข้ามภพมาอยู่เมืองมิถิลา เธอก็ไม่หยุดที่จะเรียนรู้ เธอพยายามเรียนรู้ศาสตร์ในด้านต่าง ๆ จนเป็นที่เลื่องชื่อและมีเจ้าเมืองหลายเมืองต้องการให้เข้ารับราชการ อีกทั้งเธอยังได้นำความรู้ในภพที่เธอจากมามานำมาประยุกต์ใช้กับความรู้ที่เธอได้จากเมืองมิถิลา ทำให้เธอรอดพ้นจากอันตรายและนำพาครอบครัวให้พ้นวิกฤติ จะเห็นได้ว่าแต่เดิมในสังคมเมืองมิถิลาการเข้าถึงการศึกษาจะจำกัดเฉพาะเจ้านายที่เป็นผู้ชายเท่านั้น แม้แต่เจ้านายผู้หญิงก็ไม่มีโอกาสในการเข้าเรียน เพราะผู้หญิงต้องเรียนรู้เรื่องงานเรือน ส่วนบ่าวไพร่ในเรือนยิ่งไม่มีโอกาสได้เข้าถึงการศึกษา ในนวนิยายเรื่องพักรตรอสูรจึงได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษาที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นการสร้างความหมายใหม่ให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่แค่เฉพาะตัวละครเอกเท่านั้น แต่ได้เปิดโอกาสให้ตัวละครอื่น ๆ ได้รับการศึกษาเช่นเดียวกัน ตลอดจนทำให้เห็นข้อดีของการศึกษาที่ช่วยทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

3.3 การทำสำมะโนประชากร นวนิยายเรื่องพักรตรอสูรมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการทำสำมะโนประชากร ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้หน้าม่านที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว การที่อุษามันตราทำทะเบียนสำมะโนประชากรมีข้อดีอย่างเห็นได้ชัดคือการจัดระบบภายในมนสิการให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ลดปัญหาความขัดแย้ง ความเข้าใจผิด อีกทั้งแสดงให้เห็นว่าอุษามันตรามีภาวะของผู้นำ ทำให้คนในมนสิการรู้หน้าที่ของตนโดยไม่ต้องใช้การบังคับหรือความรุนแรง คนในมนสิการจึงเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจอุษามันตรา

3.4 การทำบัญชีรายรับรายจ่าย นวนิยายเรื่องพักรตรอสูรมีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้หน้าม่านที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว ในนวนิยายเรื่องพักรตรอสูรกล่าวถึงอุษามันตราได้นำความรู้เรื่องการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมาใช้ในการแก้ไขปัญหาทางการเงินของมนสิการและยังเป็นการวางแผนการเงินเพื่อทำการค้า ทำให้มนสิการเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้อุษามันตรายังอธิบายให้โชติระเสเห็นความสำคัญของการทำบัญชีรายรับรายจ่าย จากการกระทำของอุษามันตราดังกล่าว ทำให้เห็นระบบความคิดของอุษามันตราที่มีการวางแผนทางการเงินอย่างรอบคอบ เป็นการสร้างระบบแบบแผนการบริหารการเงินภายในครอบครัว และ

ยังได้นำความรู้ที่เธอมีถ่ายทอดไปยังผู้อื่น สะท้อนให้เห็นว่าอุษามันตราเป็นผู้มีความรอบรู้ คิดอย่างเป็นระบบ เมื่ออุษามันตราไปอยู่ที่แห่งใดก็ย่อมทำให้ที่แห่งนั้นมีการพัฒนาและเจริญยิ่งขึ้นไป

3.5 การปฐมพยาบาลและการเย็บแผล นวนิยายเรื่องพัทลุงสุริการีการเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผลซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว ในนวนิยายเรื่องพัทลุงสุริการี สุชาครียา ได้สร้างให้ตัวละครอุษามันตรานำความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผล ซึ่งเป็นความรู้ที่เธอได้เรียนรู้ในภพที่เธอจากมามาใช้ในเมืองมิลิลา ในขณะที่นั้นชาวเมืองมิลิลา还不知道จักการรักษาด้วยวิธีการเย็บแผล เธอได้นำความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการเย็บแผลมาใช้รักษาชีวิตของเธอและพระจุฑาภินิศาให้ปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าความรู้และความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์จะทำให้เรามีชีวิตที่ปลอดภัยและยืนยาวมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่อุษามันตราได้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์จากอีกภพหนึ่งไปใช้ในอีกภพหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ของภพที่เธอจากมา ส่วนตัวละครในเมืองมิลิลาที่เปิดใจยอมรับการรักษาด้วยวิธีการเย็บแผล การกระทำของอุษามันตราจึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยองค์ความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่ เป็นการช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยได้ทันทั่วทั้งที่และมีชีวิตรอดอย่างปลอดภัย อีกทั้งยังทำให้เห็นการยอมรับความแตกต่างระหว่างสองภพ หากรู้จักเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกันก็ย่อมอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจ

3.6 การวางระบบผันน้ำ นวนิยายเรื่องพัทลุงสุริการีการเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการวางระบบผันน้ำ ซึ่งแตกต่างจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว การวางระบบผันน้ำเป็นการช่วยบริหารจัดการส่งน้ำในพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งและการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในระยะยาว เป็นความรู้ที่ติดตัวอุษามันตราและได้นำมาใช้ในเมืองมิลิลา เกิดการสร้างความหมายใหม่ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของอุษามันตราว่าเป็นคนที่มีรอบรู้ วางแผนแก้ปัญหาในระยะยาวอย่างเป็นระบบ ทำให้คนในมนสิการและชาวบ้านพ้นจากความทุกข์ยาก การนำความรู้มาช่วยเหลือผู้คนในครั้งนี้จึงทำให้อุษามันตราเป็นที่รักของทุกคน

3.7 การแสดงความรักอย่างเปิดเผย บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากล่าวถึงเรื่องการแสดงความรักอย่างเปิดเผยว่ามีการแสดงความรักอย่างเปิดเผยอย่างไรบ้าง แต่ไม่ได้นำเสนอถึงขอบเขตธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมในการยอมรับการแสดงความรักอย่างเปิดเผย หรือหากแสดงความรักอย่างเปิดเผยออกไปแล้วจะเกิดผลตามมาอย่างไร นวนิยายเรื่องพัทลุงสุริการีได้นำเสนอการแสดงความรักอย่างเปิดเผยด้วยการกอดและการหอมมาสอดแทรกไว้ในเรื่อง โดยแสดงให้เห็นว่าในสังคมเมืองมิลิลาการแสดงความรักอย่างเปิดเผยเป็นเรื่องฝ่าฝืนธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างชายหญิง เป็นเรื่องที่คนในสังคมเห็นว่าไม่เหมาะสม ส่งผลให้ชาวบ้านครหานินทานำไปสู่ความเสื่อมเสียชื่อเสียงของบุคคลและครอบครัว

แต่อุษามันตรากับโชติระเสได้แสดงให้เห็นอีกมุมมองหนึ่งว่าเราควรคำนึงถึงความรู้สึกของคนที่เรารัก โดยเฉพาะคนในครอบครัวมากกว่าจะคำนึงถึงเสียงคำครหาของผู้อื่น ในขณะเดียวกันการปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมก็ไม่ควรฝ่าฝืนด้วยเช่นกัน แต่ควรแสดงในสถานที่ที่เหมาะสม เมื่ออยู่ที่เรือนมนสิการทุกคนควรมอบความรักและความห่วงใยให้แก่กัน ดังนั้นจึงไม่ควรรอช้าที่จะแสดงความรักต่อคนในครอบครัว โดยเฉพาะการกอดและการหอม ซึ่งเป็นการแสดงความรักผ่านภาษากาย เป็นการสัมผัสที่สื่อถึงการมอบความรัก ความคิดถึง และเป็นสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัว ช่วยทำให้ต่างฝ่ายต่างรู้สึกมีกำลังใจ บรรเทาความทุกข์ และเพิ่มพลังใจในการดำเนินชีวิต

4. การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำ พบทั้งหมด 4 ประเด็น ได้แก่

4.1 การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า การที่ สุชาครียา ได้อ้างถึงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้าซึ่งเป็นวรรณกรรมต้นฉบับในตอนท้ายของนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร เป็นการเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาในเรื่องแก้วหน้าม้า และได้ระบุไว้ว่ามีความแตกต่างจากเรื่องแก้วหน้าม้าต้นฉบับ คือ มีการเพิ่มหน้าบากให้กับตัวละครเอกหญิงและการแต่งกายของตัวละครในเรื่องที่มีความแตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงความหมายจากการผลิตซ้ำนี้ แสดงให้เห็นว่า สุชาครียา ได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาและเพิ่มเติมเรื่องราวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในเรื่อง โดยการเพิ่มเรื่องราวให้เพชรน้ำค้างมีความรู้ความสามารถในการแต่งหน้า การทำงานในกองถ่าย เป็นการสร้างให้ตัวละครเอกหญิงทำงานเลี้ยงชีพด้วยตนเอง อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความสำคัญของอาชีพช่างแต่งหน้า ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันแต่ไม่ได้กล่าวถึงในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นอกจากนี้ยังเป็นการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครเอกหญิงที่คิดถึงตัวละครเอกชาย แม้จะมีชายอื่นที่มีลักษณะคล้ายตัวละครเอกชายเข้ามาในชีวิต แต่เธอก็ยังมั่นคงในความรักจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้ายังเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านทราบว่า สุชาครียา ได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้มาจากเรื่องแก้วหน้าม้า ทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพวรรณกรรมต้นฉบับและแสดงให้เห็นถึงงานวรรณกรรมต้นฉบับที่มีรากฐานอันดีซึ่งช่วยเอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุร

4.2 การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องอื่น

4.2.1 โคลงโลกนิติ การอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องโคลงโลกนิติ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ในนวนิยายเรื่องพัศตร้อสุรเป็นการแสดงให้เห็นความคิดของตัวละครเอกหญิงว่าแม้จะเป็นผู้มีอายุน้อยกว่าตัวละครอื่น แต่ตัวละครเอกหญิงก็เป็นผู้มีสติ รู้จักคิด ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ไม่นำพาตนเองไปในทางที่ทำให้เกิดความทุกข์ และมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน

4.2.2 คู่กรรม การอ้างถึงนวนิยายเรื่องคู่กรรมเป็นการเชื่อมโยงเรื่องราวในนวนิยายเรื่อง พักตร์อสูรกับภาพยนตร์ที่มาจากนวนิยายเรื่องคู่กรรม บทประพันธ์ของทมยันตี ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ในเรื่องที่มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการรักษาด้วยวิธีการเย็บแผลโดยที่ไม่มีเครื่องมือทางการแพทย์เพื่อรักษาชีวิตของตัวละครเอกของเรื่องให้ปลอดภัย

4.2.3 สามก๊กและตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การอ้างถึงวรรณกรรมเรื่องสามก๊กและภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภาค 1 องค์ประกันหงสา วรรณกรรมทั้งสองเรื่องเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงในภาพที่อุษามันตราจากมา มีเรื่องราวเกี่ยวกับการทำศึกสงคราม กลยุทธ์ในการตั้งรับและบุกเข้าตีเมืองฝ่ายข้าศึก ในยามที่อุษามันตราต้องการวางแผนรับมือกับกลุ่มโจรตุมหัง ทำให้เธอนึกถึงวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา วรรณกรรมเรื่องสามก๊กและภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีเนื้อหาสอดคล้องกับนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรที่กล่าวถึงตัวละครเอกชายวางแผนศึกตามตำราพิชัยสงครามเพื่อปราบกบฏและช่วยตัวละครเอกหญิงในตอนที่ถูกกบฏจับตัวไป จากการอ้างถึงวรรณกรรมเรื่องสามก๊กและภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สะท้อนให้เห็นคุณค่าของงานวรรณกรรม กล่าวคือ งานวรรณกรรมนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นแบบแผนหรือแนวทางในยามที่ต้องการแก้ปัญหาหรือหาทางออกให้กับชีวิต และยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาระหว่างนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรกับตัวบทที่นำมาอ้างอิง

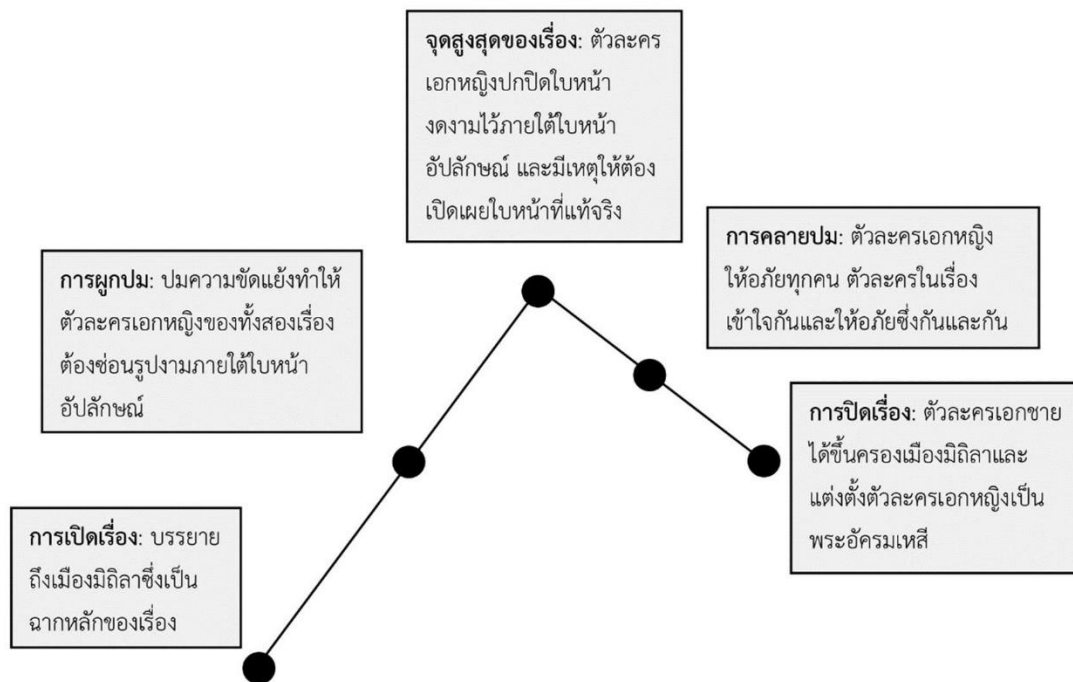
4.3 การอ้างถึงตำราพิชัยสงคราม การอ้างถึงตำราพิชัยสงครามไว้ในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรเป็นการแสดงให้เห็นยุทธวิธีในการรบรูปแบบต่าง ๆ ของคนสมัยก่อนที่นำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการปกป้องบ้านเมือง การทำศึกไม่ใช่แค่เพียงมีกำลังพลจำนวนมากเท่านั้น แต่ต้องรู้จักสู้ศึกอย่างชาญฉลาดและคำนึงถึงชีวิตของประชาชน จึงจะนำพาไปสู่ชัยชนะและการปกป้องรักษาบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นไว้ได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความสามารถของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเรื่องการทำศึก สะท้อนให้เห็นว่าการดูแลปกป้องบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงย่อมปกป้องดูแลบ้านเมืองได้เช่นเดียวกัน อนึ่ง ตัวละครเอกชายมีความกล้าหาญต่อสู้เพื่อหญิงที่ตนรัก เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการทำศึก วางแผนในการทำศึกอย่างรอบคอบ ทำให้คุณสมบัติของตัวละครเอกชายมีความแตกต่างไปจากตัวละครเอกชายในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า อันเป็นการสร้างความสมเหตุสมผลให้กับตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่าเป็นผู้มีความสมบัติของผู้นำและเหมาะสมที่จะขึ้นเป็นผู้ปกครองเมืองมิลิลา

4.4 การอ้างถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ การอ้างถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการไว้ในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรเป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีสติพึงระมัดระวังตนเสมอ แม้จะเป็นผู้มีความสามารถมากเพียงใด แต่ก็ใช้ว่าจะมีคนชื่นชมและยกย่องเราเสมอไป อีกทั้งตัวละครเอก

หญิงยังนำคำดังกล่าวมาใช้เตือนสติตนเองให้รู้เท่าทันจิตใจของตนและไม่คิดอิจฉาริษยาผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นการให้คติเตือนใจแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากความอิจฉาริษยาของมนุษย์ คนที่ทำความดีย่อมได้รับการยกย่อง และเราทุกคนควรปกป้องคนที่ทำความดี และรู้เท่าทันความคิดของตนเอง อีกทั้งการอ้างถึงคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถและเป็นบุคคลสำคัญของเมืองไทย แม้จะเป็นคำกล่าวที่ผ่านมาแล้วเป็นเวลาหลายปี แต่คำกล่าวนี้นี้ยังสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างไม่ล้าสมัย

อภิปรายผล

การสืบทอดบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสูร จากการศึกษาการสืบสืบทอดบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสูร แสดงให้เห็นการสืบทอดองค์ประกอบของงานวรรณกรรม ทั้งในด้านโครงเรื่อง แนวคิด เหตุการณ์ เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉากและบรรยากาศ รวมถึงอนุภาคของวิเศษ สุขาคริยา ได้นำบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างนวนิยายเรื่องพัทธร้อสูร โดยใช้วิธีการดัดทอน ดัดแปลง และเพิ่มเติม เชื่อมโยงกับความเป็นไปของสังคมในปัจจุบัน จึงเกิดการสืบทอดที่ยังคงเคารพงานประพันธ์ต้นฉบับผสมผสานกับการสร้างสรรค์ผลงานที่มีความร่วมสมัย สอดคล้องกับ นิติยา แก้วคัลณา (2566, หน้า 284) กล่าวว่า “การสร้างงานของกวีหรือนักประพันธ์สมัยหลังในบริบทแห่งยุคอดีตและสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงการดำเนินรอยตามแบบแผนของวรรณคดีโบราณเท่านั้นแต่ยังมีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ อันเป็นไปตามลักษณะเฉพาะของตน รวมถึงมีการนำรากฐานจากของเก่ามาดัดแปลงอันจัดเป็นมิติของการสืบสืบทอดที่ผู้สร้างงานนำมาปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย” ดังจะเห็นได้จากการสืบสืบทอดโครงเรื่องบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสูร ดังภาพ

ภาพที่ 6 การสืบสรรค์โครงเรื่องบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร

จากภาพที่ 6 การสืบสรรค์โครงเรื่องบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าไปสู่นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรแสดงให้เห็นว่า แม้ว่านวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรจะมีการปรับเปลี่ยนและเชื่อมโยงให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย แต่ในเบื้องต้นก็ยังคงเห็นร่องรอยของฐานความคิดที่แสดงผ่านโครงเรื่องจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าสืบต่อไปยังนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร ดังนั้นบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าจึงเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้นวนิยายเรื่องพัทธร้อสุรนำมาสืบทอดและต่อยอดทางด้านองค์ประกอบของวรรณกรรมเพื่อนำเสนอในบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ประกอบกับแนวคิดในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าที่ถือว่าเป็นวรรณกรรมในยุคเก่าที่ยังคงมีความร่วมสมัยและสามารถนำมาปรับใช้กับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

การสรรค์สร้างบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าในนวนิยายเรื่องพัทธร้อสุร จากการที่ สุชาคริยา ได้ตั้งข้อคำถามเกี่ยวกับคุณสมบัติอันเหมาะสมของพระพินทองในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ทำให้สุชาคริยา เกิดจินตนาการในการสรรค์สร้างตัวละครขึ้นมาใหม่นามว่า “พระจุฑามณีมาศ” ซึ่งเป็นการสร้างตัวละครเอกชายจากมุมมองใหม่ โดยให้พระจุฑามณีมาศมีรูปลักษณ์เป็นชายหนุ่มรูปงาม มีคุณสมบัติของความเป็นผู้นำ มีความกล้าหาญ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด คำนึงถึงส่วนรวม ตลอดจนเป็นชายผู้รักเดียวใจเดียว แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกชายในมุมมองของ สุชาคริยา ต้องเป็นผู้ที่มีทั้งคุณสมบัติและรูปลักษณ์

ดังกล่าว จึงจะมีความเหมาะสมในการเป็นผู้ปกครองเมืองมิลลาและเป็นคนรักที่คู่ควรกับอุษามันตรา นอกจากนี้ ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้าและนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร ยังได้เน้นบทบาทของตัวละครเอกหญิงเป็นหลัก เน้นความสามารถของผู้หญิงที่มีความเท่าเทียมเสมอภาคกับผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการต่อสู้ สติปัญญา รวมไปถึงการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับผู้ชาย ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูรยังได้เพิ่มบทบาทของผู้หญิง โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของความรู้เรื่องการแต่งหน้าเพื่อเอาตัวรอดในสถานการณ์ที่ยากลำบากและช่วยเหลือตัวละครเอกชาย อีกทั้งยังมีจุดที่น่าสังเกตว่าพระเจ้าวิเทหะและพระเจ้าทามนิมาศ ซึ่งเป็นตัวละครชายในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร มีทัศนคติต่ออุษามันตราที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเทียบกับท้าวมงคลราชและพระพิณทองที่มีต่อนางแก้วหน้าม้า แสดงให้เห็นว่า สุชาคริยา ใช้กลวิธีการสร้างสรรค์สร้างโดยปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องตามจินตนาการเพื่อสร้างความสมเหตุสมผลให้กับกรกระทำของตัวละครอันนำไปสู่แนวคิดของเรื่องที่ว่า “การไม่ตัดสินผู้อื่นเพียงเพราะมองจากรูปลักษณ์ภายนอก” และ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง “มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกัน” อนึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่ สุชาคริยา นำอนุภาคของวิเศษจากบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ามาปรับใช้ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร เป็นการสร้างสรรค์เฉพาะลักษณะของวิเศษที่ช่วยขับเคลื่อนบทบาทของตัวละครเอกหญิง ทั้งยังปรับของวิเศษให้มีความธรรมดา เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ ไม่ได้มีความวิเศษดังเช่นในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า แต่สามารถนำพาให้อุษามันตราประสบความสำเร็จดังใจปรารถนาได้เช่นเดียวกับนางแก้วหน้าม้า

การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร

ในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูร สุชาคริยา ได้สร้างให้เพชรน้ำค้างข้ามภพจากกรุงเทพมหานครมาอยู่ที่เมืองมิลลา ซึ่งเป็นการเพิ่มเรื่องราวการข้ามภพที่ไม่ปรากฏในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า การข้ามภพในนวนิยายเรื่องพัทธรอสูรมีความแตกต่างจากนวนิยายเรื่องอื่นที่มักจะให้ตัวละครเอกหญิงข้ามภพแบบย้อนไปในอดีตของเมืองนั้น อาทิ นวนิยายเรื่องทวิภพที่มณีจันทร์ข้ามภพจากกรุงเทพมหานครไปยังสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาสที่เกิดสุรางค์ข้ามภพไปอยู่ในร่างของแม่หญิงกระเกิดในสมัยกรุงศรีอยุธยา ฯลฯ ส่วนการข้ามภพของเพชรน้ำค้างเป็นการข้ามภพจากกรุงเทพมหานครไปอยู่ที่เมืองมิลลา เพชรน้ำค้างในวัย 27 ปี ได้ข้ามภพไปอยู่ในร่างของเด็กหญิงอุษามันตราที่ป่วยหนักและหมดบุญไปแล้ว เธอใช้ชีวิตอยู่ในร่างของอุษามันตราตั้งแต่อายุ 3 ปี เติบโตขึ้น ได้เรียนรู้ชีวิต ผู้คน และสังคม เมื่อเธอถูกพระลัญจจะยิงธนูใส่จึงทำให้หมดสติและกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในร่างของเพชรน้ำค้างอีกครั้งจนสิ้นอายุขัย จากนั้นเธอจึงได้กลับไปอยู่ในร่างของอุษามันตราและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าทามนิมาศ การที่ สุชาคริยา ได้นำเสนอเรื่องการข้ามภพชาติไว้

ในนวนิยายเรื่องพัทธร่อสูรเป็นการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย นำไปสู่ประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การข้ามภพเป็นการให้ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษกว่าตัวละครอื่น เพราะตัวละครเอกหญิงเป็นตัวละครเพียงผู้เดียวที่สามารถเดินทางข้ามภพได้ ซึ่งการข้ามภพดังกล่าวไม่ใช่การเดินทางข้ามภพสลับไปมา แต่เป็นการข้ามภพไปใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมิลลาเป็นระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่เด็กจนเติบโต กระทั่งได้ออกเรือนกับพระจุฑาธมณีนาค ข้ามภพกลับมาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ใช้ชีวิตจนสิ้นอายุขัย และข้ามภพกลับไปครองคู่กับพระจุฑาธมณีนาคที่เมืองมิลลาอีกครั้ง การข้ามภพดังกล่าวแสดงให้เห็นการเดินทางของตัวละครเอกหญิงที่เติบโตขึ้นทั้งทางร่างกาย ความคิด และจิตใจ ดังนั้นการเดินทางข้ามภพของตัวละครเอกหญิงจึงเป็นการเรียนรู้และทำให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น

ประการที่สอง สุชาคริยา ได้สร้างนวนิยายให้มีความร่วมสมัยกับผู้อ่าน โดยการสร้างให้ตัวละครเอกหญิงเปรียบเสมือนตัวแทนคนในยุคปัจจุบันที่ได้เดินทางข้ามภพไปยังเมืองมิลลาซึ่งเป็นเมืองที่มีสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของผู้คนคล้ายกับเมืองอยุธยา ตัวละครเอกหญิงยังได้นำแนวความคิดของคนในยุคปัจจุบันไปปรับใช้ที่เมืองมิลลา เช่น การให้ความสำคัญกับความรู้ สิทธิความเท่าเทียมกันของมนุษย์ การรักษาด้วยวิธีการเย็บแผล การวางระบบผันน้ำ การทำบัญชีรายรับรายจ่าย การแต่งหน้า ฯลฯ การเดินทางข้ามภพของตัวละครเอกหญิงทำให้เห็นความแตกต่างของสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของผู้คนระหว่างสองภพ ตัวละครเอกหญิงเกิดการตั้งคำถามกับพฤติกรรมของคนในสังคม เกิดการเรียนรู้และปรับตัว ทำให้ผู้อ่านได้ขบคิดและได้ประสบการณ์ผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิง แสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้คนมาอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมมีความแตกต่างทั้งด้านช่วงวัย ความคิด ความรู้ และประสบการณ์ หากทุกคนรู้จักปรับตัวและเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกัน ย่อมทำให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจ ดังเช่นที่เพชรน้ำค้างสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อมของเมืองมิลลา แต่ในขณะเดียวกันเธอก็ยังคงตัวตนของตัวเองไว้ ทั้งยังสร้างประโยชน์เพื่อผู้อื่น และอยู่ที่เมืองมิลลาอย่างมีความสุข ดังนั้นการเดินทางข้ามภพของตัวละครเอกหญิงจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต แม้ในสังคมแต่ละสังคมอาจมีข้อจำกัดหรือแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่เราสามารถนำข้อดีของแต่ละสังคมมาปรับใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นได้ แสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างยุคเก่ากับยุคปัจจุบัน หรือสะท้อนไปถึงการสืบสืบทอดวัฒนธรรมในยุคเก่ากับยุคใหม่ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างเช่นบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้ากับนวนิยายเรื่องพัทธร่อสูรด้วยเช่นกัน

ประการที่สาม การเดินทางข้ามภพของตัวละครเอกหญิงเป็นการสร้างโลกจินตนาการให้มีมิติเวลาที่บิดผันไป ดังที่ตัวละครเอกหญิงได้กลับไปใช้ชีวิตที่กรุงเทพมหานครถึงเจ็ดสิบปี แต่เมื่อเทียบเวลาที่เมืองมิลลาแล้ว เธอกลับไปเพียงเจ็ดวันแปดคืนเท่านั้น อีกทั้งเมื่อเธอเดินทางกลับมายังกรุงเทพมหานคร

เธอกลับไม่แน่ใจว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับเธอเป็นเรื่องจริงหรือเป็นเพียงแค่ความฝัน การเดินทางไปอีกภพหนึ่งที่ไม่เคยมีใครรู้จักมาก่อนจึงเปรียบเหมือนกับการได้เริ่มต้นใช้ชีวิตใหม่อีกครั้ง จากเนื้อเรื่องที่กำลังถึงตัวละครเอกหญิงผิวดำในเรื่องของความรักจนไม่ยอมเปิดใจให้กับรักครั้งใหม่ แต่เมื่อตัวละครเอกหญิงได้เดินทางข้ามภพไปยังเมืองมิถิลา เธอกลับได้รับความรักที่แท้จริงจากตัวละครเอกชาย การเดินทางข้ามภพของตัวละครเอกหญิงจึงเป็นการเดินทางไปอยู่ในที่ที่เธอนั้นมีตัวตน ได้เริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง เธอได้แสดงความรู้ ความสามารถ มีชายคนรักคอยอยู่เคียงข้าง และยังได้รับแต่งตั้งเป็นถึงพระอัครมเหสีแห่งเมืองมิถิลา นอกจากนี้การเดินทางข้ามภพในนวนิยายเรื่องพักรตรอสุรยังเป็นการเสนอทางออกจากความคับข้องใจและความไม่สบายทางใจในชีวิตจริงของผู้อ่าน โดยการสร้างโลกจินตนาการที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในนวนิยาย

ประการที่สี่ ตัวละครเอกหญิงไม่สามารถกำหนดการข้ามภพได้ด้วยตนเอง สังเกตได้จากในขณะที่เธอกำลังจะเดินทางข้ามภพนั้น เธอไม่รู้ตัวว่าเธอกำลังอยู่ที่แห่งใดและกำลังจะเดินทางไปไหน สิ่งที่ได้ทำก็คือ การตั้งสติและทำจิตใจให้สงบ ดังในตอนที่เราพบว่าเธอกำลังจะเดินทางข้ามไปยังภพเมืองมิถิลาในครั้งแรก ความว่า “.....การฝึกสมาธิมาตั้งแต่เด็กทำให้เพชรน้ำค้างตัดสินใจนั่งขัดสมาธิ เท้าขวาทับเท้าซ้าย มือขวาทับมือซ้าย นิ้วชี้มือขวาจดนิ้วโป้งมือซ้ายอย่างที่เคยนั่งมา บริกรรมในใจว่า ‘สัมมาอะระหัง สัมมาอะระหัง สัมมาอะระหัง’ อยู่แบบนั้น กระทั่งใจนิ่งแล้ว ทุกอย่างก็วูบดังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด” (สุชาครিয়া, 2556, หน้า 12) นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ในตอนที่เราพบว่าเธอกำลังจะเดินทางข้ามภพมาอยู่ในร่างอูษรมันตราอีกครั้ง ในตอนนั้นเธอก็ไม่รู้ว่าเธอต้องเดินทางไปไหน ตัวละครเอกหญิงจึงได้กำหนดใจถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ดังความว่า

เพชรน้ำค้างระบายลมหายใจออกมาเบา ๆ หมดสิ้นเสียทีกับเวลาในโลกนี้ กำหนดใจถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ระลึกถึงความขาวใส สงบนิ่ง รวมให้เล็กและเป็นหนึ่ง จดนิ่งอยู่ภายในนั้นอย่างมีสติ

ชีวิตมนุษย์ย่อมเคลื่อนผ่านวัฏจักรนี้ ล้วนผ่านเหตุการณ์นี้มาแล้วทั้งสิ้น ผ่านมานับครั้งไม่ถ้วน สังขารมลายเป็นเพียงเถ้าธุลี และก่อกำเนิดในอีกโลกหนึ่งตามผลกรรมที่ทำมา

รู้เพียงว่าสงบนิ่งอยู่อย่างนั้น และทุกอย่างค่อย ๆ เงียบ เงียบ และเงียบ

เกิด และดับ เกิด และดับ เกิด และดับ หมุนเวียนสลับไปไม่สิ้นสุด

(สุชาครিয়া, 2556, หน้า 688-689)

เมื่อตัวละครเอกหญิงออกเดินทางข้ามภพโดยที่ไม่รู้ว่าจุดหมายปลายทางของเธออยู่ที่ใด สิ่งที่ได้คือการตั้งสติเพื่อรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไป อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกหญิงเป็นผู้มีสติในการดำเนินชีวิต ยึดแนวทางและหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง การเดินทางข้ามภพของตัวละครเอกหญิงนั้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงสังขารเป็นเรื่องความไม่เที่ยง มีเกิดก็ย่อมมีดับไป และเมื่อดับไปก็ย่อมเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งตามผลกรรมที่ทำมาวนเวียนเป็นวัฏจักรเช่นนี้

นอกจากนี้การสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรยังได้มีการเรียนรู้และปรับเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้อ่าน โดยปรับรูปแบบของการนำเสนอ มีการใช้สัญลักษณ์ อีกทั้งยังนำเสนอเนื้อหาหรือประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางสังคม สิทธิมนุษยชน การทำสำมะโนประชากร การทำบัญชีรายรับรายจ่าย การปฐมพยาบาลและการเย็บแผล การวางระบบผันน้ำ การแสดงความรักอย่างเปิดเผย ตลอดจนมีการอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า โคลงโลกนิติ คู่กรรม สามก๊ก ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตำราพิชัยสงคราม และคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการ แสดงให้เห็นการอ้างอิงวรรณกรรมเรื่องอื่นมาแทรกไว้ในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรได้อย่างลงตัว ตลอดจนทำให้เห็นความนิยมของผู้อ่านในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับ ต่อพงศ์ เชื้ออุ่น (2565, หน้า 174) ศึกษาเรื่อง “นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนา กากิข้ามภพ” : การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” กล่าวว่า

“นักเขียนร่วมสมัยมิได้สร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่โดยปราศจากการเรียนรู้ของเดิม หากแต่ได้ทำความเข้าใจจนเข้าถึงพลังแห่งวรรณศิลป์ไทยอย่างลึกซึ้ง และสามารถเลือกสรรเอาองค์ประกอบต่าง ๆ จากตัวบทเดิมมาสืบทอด และสร้างสรรค์เป็นตัวบทใหม่ โดยปรับปรนให้สอดคล้องกับสื่อสมัยใหม่ รสนิยมของผู้เสพ ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยในยุคปัจจุบัน”

(ต่อพงศ์ เชื้ออุ่น, 2565, หน้า 174)

ทั้งนี้กระบวนการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยในนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรยังเป็นสื่ออีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักและกลับไปให้ความสนใจวรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้ามากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกลับไปอ่านวรรณกรรมต้นฉบับ การอ่านนิทานพื้นบ้าน การรับชมผ่านทางละครโทรทัศน์หรือละครเวที อีกทั้งเมื่อมีการสืบสรรค์มาเป็นนวนิยายเรื่องพักตร์อสูรแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้อ่าน สังเกตได้จากการตีพิมพ์รวมเล่มถึง 7 ครั้ง (ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2567)

หรือจำนวนการเข้าชมนวนิยายเรื่องพักรบสูตรรูปแบบออนไลน์ในเว็บไซต์ Dek-D ที่มีจำนวนมากถึง 615,160 ครั้ง (ข้อมูลเมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2568) (Dek-D, 2565) หรือความคิดเห็นของผู้อ่านจากเว็บไซต์ goodreads ที่เลือกอ่านนวนิยายเรื่องนี้ ความว่า

เลือกอ่านเรื่องนี้เพราะมีคำคมเยอะจริง ๆ
หนังสือหนาพอควรและตามหาซื้อไม่ได้ เลยซื้อจาก Meb อ่านแบบ e-book
เริ่มอ่านได้ไม่กี่หน้า ก็มีกลางแล้วว่า ไม่ผิดหวังจริง ๆ อ่านแบบเพลินดี
ผู้เขียนดำเนินเรื่องแบบละเอียด ๆ ...ค่อย ๆ เคลื่อนเนื้อเรื่องไปที่ละนิด บรรยายเรื่อง
ได้ละเอียด
การดำเนินเรื่องไม่รู้สึกว่าผ่านไปวัน ๆ แต่จะมีที่มาที่ไปชัดเจน
โดยอยู่ในมุมมองความคิดของนางเอกตลอดเรื่องกว่า 90% ทำให้ผู้อ่านเข้าใจตัวเอก
ได้ดีสุด ๆ ตั้งแต่เด็กน้อยจนแก่เลยทีเดียวนะ แถมตัวเอกก็มีบุคลิกที่สมบูรณ์ทุกด้าน ผู้อ่านต้อง
หลงรักตัวนางเอกทุกคนแน่นอน
ที่สำคัญ น่าจะเป็นนางเอกในนิยายที่สวยที่สุดด้วย

(Pairash Pleanmalai, 2561)

จากการศึกษาเรื่อง “แก้วหน้าม้าสู่พักรบสูตร: การสืบสรรค์และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ทำให้เห็นพลวัตของการถ่ายทอดระหว่างวรรณกรรมต้นฉบับไปสู่วรรณกรรมร่วมสมัยที่มีการขับเคลื่อนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งยังแสดงให้เห็นแนวคิดในวรรณกรรมต้นฉบับที่มีความร่วมสมัยกับวรรณกรรมในยุคปัจจุบัน ดังนั้นแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมต้นฉบับจึงไม่ใช่เรื่องที่ล้าสมัยแต่ยังคงปรับใช้ได้ในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นการนำความรู้และแรงบันดาลใจของผู้เขียนนวนิยายมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน สะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้เขียนถึงตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงว่าตัวละครควรมีพฤติกรรมอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับตำแหน่งที่ได้รับ ในส่วนของเนื้อเรื่องและกลวิธีการนำเสนอเรื่องมีการสอดคล้องกับค่านิยมของผู้คนในปัจจุบัน ทำให้ผู้ที่สนใจงานวรรณกรรมได้รับความบันเทิง ความสนุกสนาน รวมถึงได้รับข้อคิดที่นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมร่วมสมัยอีกด้วย นอกจากนี้เมื่อผู้อ่านได้อ่านวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีการสืบสรรค์มาจากวรรณกรรมต้นฉบับ ยังทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจทั้ง

งานวรรณกรรมต้นฉบับและวรรณกรรมร่วมสมัย จึงเป็นการแสดงถึงคุณค่าของวรรณกรรมต้นฉบับอันเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยเอื้อต่อการนำมาต่อยอดหรือขยายความในงานวรรณกรรมร่วมสมัยต่อไปอย่างไม่รู้จบ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการสืบสืบทอดจากวรรณคดีต้นฉบับหรือนิทานพื้นบ้านเรื่องอื่น อาทิ รามเกียรติ์ อิเหนา สังข์ทอง ไกรทอง ไปสู่งานวรรณกรรมร่วมสมัย ทั้งในรูปแบบงานวรรณกรรมที่ตีพิมพ์รวมเล่มหรืองานวรรณกรรมออนไลน์ อันนำไปสู่ความเข้าใจโลกทัศน์ สภาพสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงค่านิยมของคนในยุคปัจจุบัน ที่ได้มีการสืบทอดและสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ผ่านงานวรรณกรรมร่วมสมัย
2. ควรศึกษาการสืบสืบทอดงานวรรณกรรมในสื่อประเภทอื่น เช่น การสืบสืบทอดวรรณคดีในบทเพลง การสืบสืบทอดตัวละครนอกในสื่อโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ อันจะทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นพลวัตของการสืบทอดและสร้างสรรค์จากสื่อประเภทหนึ่งไปสู่สื่ออีกประเภทหนึ่ง
3. ควรศึกษาการสืบสืบทอดในงานวรรณกรรมร่วมสมัยของนักเขียนท่านอื่น เพื่อแสดงให้เห็นวัตถุประสงค์ในการสืบสืบทอดจากงานวรรณกรรมต้นฉบับไปสู่งานวรรณกรรมร่วมสมัยของนักเขียนแต่ละท่าน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่นักเขียนแต่ละท่านต้องการนำเสนอผ่านกระบวนการสร้างความหมายใหม่ในงานวรรณกรรมสังคมไทยร่วมสมัย

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค*. ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. ภาพพิมพ์.
- การปฐมพยาบาลเบื้องต้นและช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ. (2564).
คู่มือการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและช่วยชีวิตขั้นพื้นฐาน FIRST AID TO SAFE LIFE.
<https://dsa.su.ac.th/ksu/?p=11077>
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2562). *วรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 20). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กิตติราช พงษ์เฉลียว. (2565). *วรรณกรรมการเดินทาง : มโนทัศน์และการสืบสรรคในบริบทสังคมไทย*.
[วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- กীরติ ณะไชย. (2554). *พัฒนาการของกลบทในวรรณคดีไทย*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- กุลวรา งามเอกเอื้อ. (2556). *นางแก้วหน้าม้า: การทำทนายและการผลิตซ้ำวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงใน
วรรณคดีไทย*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). *สิทธิในชีวิต*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน
แห่งชาติ.
- จตุพร มีสกุล. (2540). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอกพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
ภูวเนตรนรินทรฤทธิ์*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2548). *ความหมายและบทบาทของหน้าม้าของนางแก้วหน้าม้า*.
วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 10(2), 470-492.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2559). *แก้วหน้าม้า: ความหมายของหน้าม้าและนางเอกแบบใหม่*.
วรรณวิจัย: รวมบทความวิจัยวรรณคดีอยุธยาและรัตนโกสินทร์บางเรื่อง (หน้า 1-62).
โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาตรีเฉลิม ยุคล, ม.จ., (2550). *ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช The Legend of Naresuan*.
พร้อมมิตร โปรดักชั่น.
- เฉลิมพงษ์ หลักคำ. (2561). *การสืบสรรคเพลงพื้นบ้านในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

ณัฐ สุขสมัย. (2551). การสร้างความหมายใหม่ของ “วีรบุรุษและยอดวีรบุรุษ” ในภาพยนตร์ไทย.

[วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

ณัฐวรรณ ชั่งใจ. (2555). วรรณกรรมการแสดง. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เด็กชายผักกึ่เล็ด. (2566). “ถนนพระร่วง” คืออะไรกันแน่ ถนน คลอง หรือคันดินกันน้ำ ?.

https://www.silpa-mag.com/history/article_92006

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์.

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ต่อพงศ์ เชื้ออุ้น. (2565). นิยายออนไลน์เรื่อง “ลิขิตปรารถนาากากิข้ามภพ” : การสืบสรรค์และการสื่อความคิดในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย. วรรณวิทัศน์, 22(2), 136-179.

นพวรรณ งามรุ่งโรจน์. (2559). บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบสรรค์กับแนวคิดของกวี.

[วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

นัทธนัย ประสานนาม. (2554). หน่วยที่ 14 การวิจักษ์วรรณคดีไทย ใน เอกสารการสอนชุดวิชา

วรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). สาขาวิชาศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

นิตยา แก้วคัลนา. (2551). การสืบสรรค์จินตภาพในกวีนิพนธ์ไทย. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

นิตยา แก้วคัลนา. (2556). สืบสรรค์ชนบวรณศิลป์: การสร้างสุนทรียภาพในกวีนิพนธ์ไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิตยา แก้วคัลนา. (2561). การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิตยา แก้วคัลนา. (2566). สืบสรรค์วรรณคดีไทยในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เบญจพร ไพรสร. (2563). กวีนิพนธ์เพื่อชีวิต: การสืบสรรค์วรรณศิลป์กับแนวคิดเพื่อประชาชน.

[วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

โบราณนานมา. (2564). “คู่กรรม” นวนิยายขึ้นเอก “ทมยันตี”. https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2938624193058388&id=1651530501767770&set=a.1721168658137287&locale=mt_MT

ประคอง นิมนานเหมินทร์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปราชญา กล้าผจญ. (2554). โคลงโลกนิติ ถอดความเป็นร้อยแก้ว. ปราชญาพับลิชชิง.

- ปรามินทร์ เครือทอง. (2558). *วรรณคดีสี่สังสั. โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.*
- พลาดิสัย สิทธิธัญกิจ. (2544). *เล่าเรื่องพระสุริโยทัย. บ้านทีกสยาม.*
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2539). *พระมหาชนก. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.*
- ภูวนตรนรินทรฤทธิ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง. (2562). *บทละครนอก แก้วหน้าม้า (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศรีปัญญา.*
- แย้ม ประพัทธ์ทอง, น.อ.. (2539). *มหากษัตริย์แห่งมิลินทร. ธรรมสภา.*
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย. ราชบัณฑิตยสถาน.*
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). ราชบัณฑิตยสถาน.*
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 4). ราชบัณฑิตยสถาน.*
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). *สืบสานสร้างสรรค์วรรณศิลป์. สถาพรบุ๊คส์.*
- โรงพยาบาลบางปะกอก. (2567). *เช็ดตัวลดไข้ลูกให้ถูกวิธี ช่วยป้องกันภาวะชั้จากไข้สูง.*
https://www.bpkmutprakan.com/care_blog/view/333
- วรุฒม์ นกยูงทอง และสุนันติ. (2562). *พระยาตากกับตำราพิชัยสงครามขุนว. ศรีปัญญา.*
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2541). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 5). ธรรมชาติ.*
- วิเชียร เกษประทุม. (2541). *ลักษณะคำประพันธ์ไทย. พัฒนาศึกษา.*
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สถานีวิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. (2562). *น้ำคือชีวิต ตอน 9 การผันน้ำ เพื่อให้เกิดความสมดุล. https://www.radio.rmutt.ac.th/?p=4080*
- สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย. (2555). *สิทธิของเรา สิทธิมนุษยชน. สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย.*
- สรณัฐ ไตลังคะ. (2560). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่ 3). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.*
- สร้างสรรค์บุ๊คส์. (ม.ป.ป.). *ผลงานของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. https://www.sangsanbooks.com/category/3336/*
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (พิมพ์ครั้งที่ 4). เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.*
- สุชาคริยา. (2556). *พักร้อสุร. มายดรีม.*

- สุภาสิณี คุ่มไพร. (2557). *การสืบทอดวรรณคดีและนิทานในวรรณกรรมเยาวชนไทยช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2554*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- สุวรรณา ค้อยเอี่ยม. (2561). *การสืบทอดวรรณคดีมรดกของไทยในนวนิยายของพงศกร*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2554). *รายงานผลเบื้องต้นสำรวจประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553*. เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.
- สำนักหอสมุดแห่งชาติ. (2562). *พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ*. <https://www.facebook.com/NationalLibraryThailand/posts> พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ
- องอาจ สิงห์ลำพอง. (2557). *การอภิปรายความการสื่อสารทางการเมืองจากภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ไทยเรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*. สามลดดา.
- อัศวินธ์ เรืองรอง. (2539). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- อาภากร หนักไพล่. (2559). *ตัวละครอภิลักษณ์ในวรรณคดีไทย*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- BOYCHOHAN. (2565). *ไอ้โหลม - ปี่พาทย์ ไม่นวม*. <https://www.youtube.com/watch?v=dAz4OFGcFA0>
- Bumrungrad International Hospital. (2565). *การเย็บแผลและการดูแลแผล*. <https://www.bumrungrad.com/th/treatments/wound-suturing-suture-care>
- Dek-D. (2565). *พักรตร้อสุร*. <https://writer.dek-d.com/onlinenano/writer/view.php?id=810130>
- Pairash Pleanmalai. (2561). *Community Reviews นวนิยายเรื่องพักรตร้อสุร*. <https://www.goodreads.com/book/show/24159241>
- SAMSEARN OFFICIAL. (2563). *แก้วหน้าม้า 2558 [เฉพาะกิจ Lockdown] - ตอนที่ 1 (4 เมษายน 2563)*. <https://www.youtube.com/watch?v=P4-9SnCJ638>